

**ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ & ΤΡΟΦΙΜΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ Γ ΚΠΣ**

**ΕΘΝΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ
ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ 2007-2013**

ΙΟΥΛΙΟΣ 2009

Εισαγωγή

Η νέα περίοδος προγραμματισμού 2007-2013 παρέχει μια σημαντική ευκαιρία στην ανάπτυξη, στην απασχόληση και στην αειφορία του αγροτικού τομέα μέσω της στήριξης που προσφέρει το νέο Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης (ΕΓΤΑΑ).

Το παρόν Εθνικό Στρατηγικό Σχέδιο Αγροτικής Ανάπτυξης (ΕΣΣΑΑ) καθορίζει τις προτεραιότητες της Ελλάδας για την περίοδο 2007-2013, σύμφωνα με το άρθρο 11 του κανονισμού της αγροτικής ανάπτυξης, στον οποίο ορίζεται ότι η εθνική στρατηγική αγροτικής ανάπτυξης θα εφαρμοστεί μέσω του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης (ΠΑΑ).

Σημειώνεται ότι καθ' όλη τη διάρκεια των σταδίων προετοιμασίας του ΕΣΣΑΑ υπήρξε στενή συνεργασία με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, προκειμένου να αντιμετωπιστούν τα πιθανά προβλήματα και οι καθυστερήσεις κατά τη διαδικασία προγραμματισμού, ενώ παράλληλα το ΕΣΣΑΑ τέθηκε σε διαβούλευση με αρμόδιες υπηρεσίες, κοινωνικούς και οικονομικούς εταίρους καθώς και μη κυβερνητικές οργανώσεις, επιδιώκοντας τη μεγαλύτερη δυνατή συμμετοχή και συναίνεση στη διαμόρφωση των στρατηγικών επιλογών, που θα οδηγήσουν στην επίτευξη ενός μακροπρόθεσμου οράματος για την αγροτική ανάπτυξη της χώρας.

Κατά την κατάρτιση του ΕΣΣΑΑ 2007-2013, υιοθετήθηκε μια στρατηγική προσαρμοσμένη προς τις νέες κατευθύνσεις της πρόσφατης μεταρρύθμισης της ΚΑΠ, που εισήγαγε μείζονες αλλαγές οι οποίες πιθανώς θα έχουν σοβαρές επιπτώσεις στην οικονομία του συνόλου της αγροτικής παραγωγής. Οι επιπτώσεις αναμένεται να είναι σοβαρότερες σε παραδοσιακούς παραγωγικούς κλάδους, όπως του καπνού, των τεύτλων και ενδεχομένως του βάμβακος, αλλά και στα συστήματα παραγωγής, στις χρήσεις γης, στην απασχόληση και γενικότερα στις ευρύτερες κοινωνικές και οικονομικές συνθήκες της ελληνικής υπαίθρου. Οι σύγχρονες περιβαλλοντικές απαιτήσεις παίζουν καθοριστικό ρόλο στη νέα ΚΑΠ, η οποία ανταποκρίνεται τόσο με την ενσωμάτωση περιβαλλοντικών παραμέτρων στους κανόνες της, όσο και με την ανάπτυξη γεωργικών πρακτικών που συμβάλλουν στη διατήρηση του περιβάλλοντος και στη διαφύλαξη της υπαίθρου. Η περιβαλλοντική διάσταση της ΚΑΠ αποσκοπεί κυρίως στον περιορισμό τυχόν εγκατάλειψης της γεωργικής γης και μείωση της απασχόλησης που θα προκληθεί και παράλληλα στην ανάγκη ικανοποίησης της ολοένα αυξανόμενης απαίτησης των ευρωπαϊκών καταναλωτών για καλύτερο περιβάλλον και ασφαλέστερα τρόφιμα.

Παράλληλα, το ΕΣΣΑΑ διαμορφώθηκε με γνώμονα την εθνική πολιτική για την αγροτική ανάπτυξη, όπως αυτή εκφράζεται στο Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο Αναφοράς 2007-2013 καθώς και με τις προτεραιότητες του Εθνικού Προγράμματος Μεταρρυθμίσεων για την Ανάπτυξη και την Απασχόληση 2005-2008 στο πλαίσιο εφαρμογής της στρατηγικής της Λισσαβόνας.

Για την άμβλυνση των δυσμενών επιπτώσεων που προκλήθηκαν σε σημαντικό τμήμα των αγροτικών περιοχών της χώρας από τις καταστροφικές πυρκαγιές του θέρους 2007 θα αξιοποιηθούν και οι πόροι του ΕΓΤΑΑ μέσω του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης 2007 – 2013, γεγονός που υποχρεώνει σε αναθεώρηση της στρατηγικής της χώρας και συνακόλουθα στην τροποποίηση του ΕΣΣΑΑ. Στο υποβαλλόμενο ΕΣΣΑΑ έχει ενσωματωθεί η στρατηγική για την αντιμετώπιση των καταστροφών και την ανασυγκρότηση των πληγέντων αγροτικών περιοχών.

Η μελλοντική πολιτική αγροτικής ανάπτυξης 2007-2013 για την Ελλάδα θα εστιαστεί σε τρεις βασικούς άξονες: βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της γεωργίας – δασοκομίας - αγροδιατροφικού τομέα, βελτίωση του περιβάλλοντος και του τοπίου, βελτίωση της ποιότητας ζωής και διαφοροποίηση της αγροτικής οικονομίας, συνεπικουρούμενοι με ένα τέταρτο οριζόντιο άξονα (LEADER), που θα βασίζεται στην εμπειρία που αποκτήθηκε από τις Κοινοτικές Πρωτοβουλίες LEADER και θα προσφέρει τη δυνατότητα για την εφαρμογή τοπικών προσεγγίσεων, από τη βάση προς την κορυφή, της αγροτικής ανάπτυξης.

Πέραν των ανωτέρω, κατά τη συνεδρίαση του Συμβουλίου του Δεκεμβρίου 2008 πάρθηκαν σημαντικές αποφάσεις και στο πλαίσιο των «Νέων προκλήσεων», αλλά και για την αντιμετώπιση της οικονομικής κρίσης. Στο πλαίσιο των «Νέων Προκλήσεων» και στο πλαίσιο του ύψους του ποσού, που ορίστηκε σχετικά για την Ελλάδα, οι επιλογές μας είναι η εφαρμογή μέτρων:

- α) για την αναδιάρθρωση του γαλακτοκομικού τομέα, στο πλαίσιο των Μέτρων 121 και 123 Α
- β) για τη διαχείριση των υδάτων στο πλαίσιο του Μέτρου 125 Α1
- γ) για την αλλαγή του κλίματος στο πλαίσιο του Μέτρου 226, Δράση 1 και Δράση 3

Το μέτρα που πάρθηκαν στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Σχεδίου για την Ανάκαμψη της Οικονομίας, είναι οι ευρυζωνικές υποδομές διαδικτύου (broadband infrastructure), καθώς και η εφαρμογή της αύξησης της Κοινοτικής Συμμετοχής κατά 10 ποσοστιαίες μονάδες μόνο για το 2009, σύμφωνα με το Άρθρο 1 παράγραφος 6β του Καν. 473/2009 του Συμβουλίου για την τροποποίηση του Καν. 1698/2005.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Κεφάλαιο 1:	Βασική ανάλυση της οικονομικής, κοινωνικής και περιβαλλοντικής κατάστασης και βασικοί δείκτες	1
Ενότητα 1.1.	Οικονομική κατάσταση – ανταγωνιστικότητα του αγροδιατροφικού (γεωργία, κτηνοτροφία και μεταποίηση) και δασοκομικού τομέα.....	1
Ενότητα 1.2.	Η γενική περιβαλλοντική κατάσταση σε σχέση με τη βιοποικιλότητα, τους υδατικούς πόρους και τις κλιματικές αλλαγές.....	11
Ενότητα 1.3.	Κοινωνικό -οικονομική κατάσταση στις αγροτικές περιοχές.....	18
Κεφάλαιο 2:	Συνολική στρατηγική, μεταφορά κοινοτικών προτεραιοτήτων στη συνολική στρατηγική και καθορισμός εθνικών προτεραιοτήτων	25
Κεφάλαιο 3:	Στρατηγική κατά άξονα, περιλαμβανομένων των ποσοτικοποιημένων στόχων και δεικτών που θα χρησιμοποιηθούν	33
Κεφάλαιο 4:	ΠΑΑ και η ενδεικτική κατανομή τους, περιλαμβάνοντας τα ποσά σύγκλισης.....	46
Κεφάλαιο 5:	Εσωτερική και εξωτερική συνέπεια του ΕΣΣΑΑ, συμπληρωματικότητα με άλλα κοινοτικά χρηματοδοτικά μέσα.....	47
Κεφάλαιο 6:	Ποσό και εγκαθίδρυση του Εθνικού Αγροτικού Δικτύου.....	54
Παράρτημα 1.	Βασική ανάλυση της οικονομικής, κοινωνικής και περιβαλλοντικής κατάστασης και βασικοί δείκτες	57
Ενότητα Α.	Αναλυτική περιγραφή της οικονομικής κατάστασης – ανταγωνιστικότητα του γεωργικού και δασοκομικού τομέα	58
Ενότητα Β.	Αναλυτική περιγραφή της περιβαλλοντικής κατάστασης.....	80
Ενότητα C.	Αναλυτική περιγραφή της κοινωνικο – οικονομικής κατάστασης στις αγροτικές περιοχές.....	97
Ενότητα D.	Κατάλογος εταιρών - Πλήθος Ημερίδων και Συνεδρίων	104
Παράρτημα 2.	Κοινοί δείκτες βάσεις στόχου και περιεχομένου Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης. 9	

Κεφάλαιο 1: Βασική ανάλυση της οικονομικής, κοινωνικής και περιβαλλοντικής κατάστασης και βασικοί δείκτες

Ενότητα 1.1. Οικονομική κατάσταση – ανταγωνιστικότητα του αγροδιατροφικού (γεωργία, κτηνοτροφία και μεταποίηση) και δασοκομικού τομέα

Γενική Οικονομική Κατάσταση

Η Ελλάδα γνώρισε κατά την τελευταία δεκαετία μία σταθερή οικονομική μεγέθυνση και το πραγματικό ΑΕΠ κατά την περίοδο 1996 – 2002 αυξήθηκε από 2,4% σε 3,8%, σημαντικά άνω του ευρωπαϊκού μέσου όρου. Το 2003 ο δείκτης ανάπτυξης της Ελλάδας ανήλθε σε 4,8% και το 2004 σταθεροποιήθηκε στο 4,7%. Για το 2005 υπήρξε μια πτωτική τάση στο 3,7% και για το 2006 και 2007 εκτιμάται για το ΑΕΠ ότι θα κυμανθεί στο 3,4%, αλλά σε κάθε περίπτωση αναμένεται ανώτερο περίπου κατά μία ποσοστιαία μονάδα του μ.ο της Ε.Ε-25 (Διάγραμμα 1 Διάγραμμα 1, Διάγραμμα 2 Διάγραμμα 2). Παράλληλα η προσπάθεια μείωσης του πληθωρισμού είχε ως αποτέλεσμα να μειωθεί από το 5,4% το 1997 στο 3,4% το 2003 και 3% το 2004 (Διάγραμμα 3 Διάγραμμα 3).

Η Ελλάδα σύμφωνα με την τελευταία απογραφή του έτους 2001 έχει μόνιμο πληθυσμό 10.934.097¹ κατοίκους. Σε σχέση με την Αγορά Εργασίας το ποσοστό απασχόλησης κατά την περίοδο (1997-2005) αυξήθηκε στην Ελλάδα κατά 5 ποσοστιαίες μονάδες (από 55,1% σε 60,1%), υπολειπόμενο του μ.ο. της Ε.Ε-25, το οποίο κατά την ίδια περίοδο αυξήθηκε από 60,6% σε 63,8% και παραμένει σημαντικά κάτω από το στόχο του 70% της συνολικής απασχόλησης για το 2010 (Διάγραμμα 4 Διάγραμμα 4). Η ανεργία, που κορυφώθηκε το 2000 με 11,3%, εμφάνισε μικρή αλλά σταθερά πτωτική πορεία και δείχνει την τελευταία τριετία να σταθεροποιείται στα επίπεδα του 9,7% (2003), πάντα άνω του μ.ο. της ΕΕ-25 (9,0%) (Διάγραμμα 5 Διάγραμμα 5).

Οι διαπεριφερειακές ανισότητες στην Ελλάδα εμφανίζονται σχετικά περιορισμένες και σε κάθε περίπτωση σε χαμηλότερα επίπεδα από τις αντίστοιχες των υπολοίπων χωρών της ΕΕ. Οι ενδοπεριφερειακές ανισότητες στην Ελλάδα σε σύγκριση με άλλες χώρες κυμαίνονται σε μέτρια επίπεδα και υπάρχουν περιφέρειες που εμφανίζουν διαρθρωτικά προβλήματα από το μετασχηματισμό της οικονομίας, με την εγκατάλειψη της γεωργίας και της παραδοσιακής μεταποίησης προς «αστικού τύπου» δραστηριότητες. Οι περιφέρειες που παρουσιάζουν υψηλό κατά κεφαλή ΑΕΠ είναι η Στερεά Ελλάδα και το Νότιο Αιγαίο σε αντίθεση με τις περιφέρειες της Ανατολικής Μακεδονίας - Θράκης, της Δυτικής Ελλάδας και της Ηπείρου όπου το κατά κεφαλή ΑΕΠ βρίσκεται σε χαμηλά επίπεδα κάτω του 60 (ΕΕ-25=100). Η οικονομική ανάπτυξη του πρωτογενή τομέα εμφανίζεται πιο έντονη στις περιφέρειες της Κεντρικής Μακεδονίας, Θεσσαλίας και Πελοποννήσου στις οποίες η συμμετοχή της Ακαθάριστης Προστιθέμενης Αξίας (ΑΠΑ) του πρωτογενή τομέα ανέρχεται πάνω από 900 εκατομ. Ευρώ. Το ποσοστό απασχόλησης εμφανίζεται υψηλό σε έξι περιφέρειες και σε επίπεδα άνω του 60%, αν και δεν υπερβαίνει άνω του 67% που αποτελεί στόχος της στρατηγικής της Λισσαβόνας για το 2005. Η απασχόληση στον πρωτογενή τομέα εμφανίζεται ιδιαίτερα υψηλή σε όλες σχεδόν τις περιφέρειες και διαμορφώνεται άνω του 20% με εξαίρεση τις περιφέρειες Αττικής, Νοτίου Αιγαίου και Κεντρικής Μακεδονίας. Η ηλικιακή διάρθρωση στο γεωργικό τομέα εμφανίζεται θετική στις περιφέρειες Κεντρικής Μακεδονίας και Δυτικής Μακεδονίας όσον αφορά το ποσοστό απασχολούμενων ηλικίας μικρότερης των 35, σε αντίθεση με τις περιφέρειες Αττικής, Ιονίων Νήσων, Ηπείρου και Στερεάς Ελλάδας (Πίνακας 46 Πίνακας 46).

Οι ορεινές περιοχές καταλαμβάνουν μεγάλο τμήμα της έκτασης του ηπειρωτικού τμήματος της χώρας αλλά και σημαντικό μέρος των νησιωτικών περιοχών, με τον πρωτογενή τομέα να είναι ο κυρίαρχος κλάδος της οικονομικής δραστηριότητας. Η Χρησιμοποιούμενη Γεωργική Έκταση (ΧΓΕ) στις ορεινές μειονεκτικές περιοχές καταλαμβάνει ποσοστό 56,4% της συνολικής ΧΓΕ. Οι περιοχές αυτές χαρακτηρίζονται από τα χαμηλά εισοδήματα, τη δυσμενή δημογραφική σύνθεση και το χαμηλό μορφωτικό επίπεδο του πληθυσμού καθώς και την έλλειψη βασικών, κοινωνικών, πολιτιστικών και άλλων υποδομών. Η ανάπτυξη των περιοχών αυτών συνδέεται άμεσα με τη δημιουργία σημαντικών έργων υποδομών και την προώθηση βιώσιμων προτύπων παραγωγής

¹ Απογραφή Πληθυσμού 2001 ΕΣΥΕ

και διαβίωσης με στόχο την αύξηση της προσπελασιμότητας και μείωση των χρονοαποστάσεων των διαφόρων ορεινών περιοχών από τις μεγάλες πληθυσμιακές συγκεντρώσεις της χώρας.

Στις νησιωτικές περιοχές, παρά τη σημαντική ανάπτυξη του τουρισμού, στο γεωργικό και αλιευτικό τομέα εξακολουθεί να απασχολείται ένα σημαντικό τμήμα του τοπικού πληθυσμού, με αποτέλεσμα η κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη των περιοχών να εξαρτάται σε σημαντικό βαθμό από την εξέλιξη της γεωργικής και αλιευτικής δραστηριότητας. Οι νησιωτικές περιοχές της χώρας αντιμετωπίζουν προβλήματα που πηγάζουν από την έλλειψη υποδομών πρόσβασης και κοινωνικών υπηρεσιών, το χαμηλό βαθμό αξιοποίησης των δυνατοτήτων της επιχειρηματικής και τουριστικής δραστηριότητας και τη διατήρηση και ανάδειξη των ιδιαιτεροτήτων και συγκριτικών πλεονεκτημάτων του νησιωτικού χώρου.

Οικονομική Κατάσταση στον Πρωτογενή Τομέα

Ο πρωτογενής τομέας στην Ελλάδα εξακολουθεί να αποτελεί έναν από τους βασικούς τομείς της οικονομίας, έχοντας ιδιαίτερο κοινωνικό και περιβαλλοντικό ρόλο. Τα τελευταία χρόνια, ο ρόλος του συρρικνώνεται, αν λάβει κανείς υπόψη τη συμμετοχή του στην Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία (ΑΠΑ) της χώρας. Ειδικότερα, το έτος 2002, το ποσοστό συμμετοχής του πρωτογενούς τομέα στη συνολική ΑΠΑ της χώρας ανερχόταν σε 7%, ενώ η συμμετοχή των άλλων τομέων ήταν 22% για το δευτερογενή και 71% για τον τριτογενή. Αντίστοιχα, το έτος 2002, το ποσοστό συμμετοχής του πρωτογενούς τομέα στο συνολικό ΑΕΠ της χώρας ανερχόταν σε 5,7%. Ακόμη περισσότερο για το έτος 2004 το ποσοστό συμμετοχής του πρωτογενούς τομέα στη συνολική ΑΠΑ της χώρας ανερχόταν σε 5,7% και το ποσοστό συμμετοχής του πρωτογενούς τομέα στο συνολικό ΑΕΠ της χώρας ανερχόταν σε 4,9% περίπου ([Διάγραμμα 6](#)~~Διάγραμμα 6~~).

Η γεωργική απασχόληση μειώθηκε δραματικά, από το 30% της συνολικής απασχόλησης το 1980, καθώς το έτος 2000 οι απασχολούμενοι στον πρωτογενή τομέα ήταν 671.000 με μερίδιο στη συνολική απασχόληση 17%, ενώ το έτος 2002 οι απασχολούμενοι στον πρωτογενή τομέα ήταν 627.000 με μερίδιο στη συνολική απασχόληση 16,2%. Η μείωση αυτή συνεχίστηκε και το έτος 2004, όπου οι απασχολούμενοι στον πρωτογενή τομέα ανέρχονταν σε 546.000 με μερίδιο στη συνολική απασχόληση 12,6%. Ωστόσο, το ποσοστό του 12,6%, σε σύγκριση με το 3,8% στην ΕΕ-15 για το έτος 2004, υποδεικνύει ότι ο τομέας συνεχίζει να παρέχει θέσεις απασχόλησης σε σημαντικό αριθμό ατόμων, σε μία χώρα όπου η ανεργία συνεχίζει να παραμένει ένα από τα μεγαλύτερα προβλήματα ([Πίνακας 1](#)~~Πίνακας 1~~). Η διάρθρωση της απασχόλησης σε αυτοαπασχολούμενους και μισθωτούς διαμορφώνει τη μορφή των εκμεταλλεύσεων της ελληνικής γεωργίας. Από το σύνολο των απασχολούμενων στη γεωργία το 2004, ποσοστό 90,21% είναι αυτοαπασχολούμενοι και μόλις το 9,79% είναι μισθωτοί ενώ στην Ε.Ε-25, τα αντίστοιχα ποσοστά είναι 64,1% και 35,9%. Επίσης οι απασχολούμενοι πλήρους απασχόλησης (full time) αντιπροσωπεύουν το 91,7% ενώ οι απασχολούμενοι μερικής απασχόλησης (part time) το 8,3%, με τα αντίστοιχα ποσοστά στην Ε.Ε-25 να ανέρχονται σε 81,4% και 18,6% ([Διάγραμμα 12](#)~~Διάγραμμα 12~~).

Παρά την αύξηση της τιμής των καυσίμων, το πραγματικό γεωργικό εισόδημα (Δείκτης Α)² κατά τη διετία 2005-2006 παρουσίασε αύξηση κατά 2,64%, σε αντίθεση με τη διετία 2002-2003 κατά την οποία μειώθηκε κατά 11,34% ([Πίνακας 2](#)~~Πίνακας 2~~).

Παρά το γεγονός ότι το έτος 2000 μεγάλο μέρος (5-6%) των Ακαθάριστων Επενδύσεων Παγίου Κεφαλαίου της χώρας απορροφήθηκε από την γεωργία, ποσοστό διπλάσιο αυτού της ΕΕ-15 (περίπου 3%), κατά το έτος 2003 το ποσοστό των Ακαθάριστων Επενδύσεων Παγίου Κεφαλαίου απορρόφησης από την γεωργία διαμορφώθηκε σε 3,3%. Διαπιστώνεται επομένως, ότι οι επενδύσεις παγίου κεφαλαίου στον πρωτογενή τομέα χαρακτηρίζονται από αρνητικές τάσεις, εξαιτίας μιας συνεχιζόμενης μείωσης των επενδύσεων στον τομέα.

Το εμπόριο του πρωτογενή τομέα και των γεωργικών προϊόντων αποτελεί ένα σημαντικό μέρος του συνολικού εμπορίου της χώρας, παρόλα αυτά η συμμετοχή των προϊόντων του στις συνολικές εξαγωγές φθίνει συνεχώς. Το έτος 2000 η αξία των εισαγωγών του πρωτογενή τομέα και των γεωργικών προϊόντων ανήλθε στα 3.907.248.716 € (12,7% της συνολικής αξίας των εισαγωγών), η αντίστοιχη αξία των εξαγωγών ανήλθε στα 2.890.426.999 € (25,1% της συνολικής αξίας των εξαγωγών) και το εμπορικό γεωργικό ισοζύγιο διαμορφώθηκε στα -1.016.821.717 €. Αντίστοιχα για το έτος 2004 η αξία των εισαγωγών του πρωτογενή τομέα και των γεωργικών προϊόντων ανήλθε στα 5.267.867.531 € (12,5% της συνολικής αξίας των εισαγωγών), η αντίστοιχη αξία των εξαγωγών ανήλθε στα 2.799.206.037 € (22,9% της συνολικής αξίας των εξαγωγών) και το

² Δείκτης Α: Αποπληθωρισμένη καθαρή προστιθέμενη αξία παραγωγής σε τιμές συντελεστών παραγωγής διαιρεμένο με τις συνολικές Μονάδες Ανθρώπινης Εργασίας(MAE)

εμπορικό αγροτικό ισοζύγιο διαμορφώθηκε στα -2.468.661.494€. Σημειώνεται ότι οι εμπορικές συναλλαγές με τις Ευρωπαϊκές χώρες (ΕΕ-15) καλύπτουν το 86% του συνολικού όγκου (Πίνακας 3 Πίνακας 3, Πίνακας 4 Πίνακας 4).

Ο πρωτογενής τομέας στη χώρα μας είχε και εξακολουθεί να έχει σημαντική θέση τόσο σαν τομέας οικονομικής δραστηριότητας, αλλά και σαν παράγοντας διατήρησης της κοινωνικής και οικονομικής συνοχής για πολλές περιοχές της ελληνικής επικράτειας. Χαρακτηρίζεται εντούτοις ως «έντασης εργασίας» βασιζόμενος σε δραστηριότητες χαμηλής προστιθέμενης αξίας, στις οποίες η ποιότητα και η καινοτομία (δηλ. η ενσωματωμένη εξειδίκευση – γνώση) των παραγόμενων αγαθών (υπηρεσιών & προϊόντων) παραμένει χαμηλή. Για το λόγο αυτό, ο πρωτογενής τομέας είναι πάντα ευπαθής σε πιέσεις, όπως αυτές που δημιουργεί η Αναθεώρηση της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής και η απελευθέρωση του εμπορίου των προϊόντων.

Ανταγωνιστικότητα στον Πρωτογενή τομέα

Κάλυψη Γης

Η Ελλάδα καλύπτει μία έκταση 13.196.887 Ha συμπεριλαμβανομένων των 1.271.090 Ha παραθαλάσσιων υγρών ζωνών και θαλάσσιων υδάτων (κατηγορίες 4.2 και 5.2 σύμφωνα με την ταξινόμηση της Corrine Land Cover) (Χάρτης 1 ~~Χάρτης 1~~). Από τη συνολική έκταση των 11.925.797 Ha της χώρας (δεν περιλαμβάνεται η έκταση των παραθαλάσσιων υγρών ζωνών και θαλάσσιων υδάτων) ποσοστό ύψους 40,9% καλύπτεται από γεωργικές περιοχές (4.877.986 Ha), 18,9% από δάση (2.255.901 Ha), 37,0% από φυσικές περιοχές (4.418.487 Ha), 2,3% από τεχνητές (270.084 Ha) και 0,9% από εσωτερικά νερά (103.339 Ha). Οι γεωργικές περιοχές κατανέμονται ποσοστό ύψους 43,9% αρόσιμη γη (2.140.676 Ha), 15,4% μόνιμες καλλιέργειες (750.278 Ha), 1,4% μόνιμοι βοσκότοποι (67.063 Ha) και 39,4% ετερογενείς γεωργικές περιοχές (1.919.969 Ha). (έτος 2000) (Πίνακας 5 Πίνακας 5, Διάγραμμα 9 Διάγραμμα 9).

Βασικό ρόλο στην ανταγωνιστικότητα του πρωτογενούς τομέα διαδραματίζουν οι περιορισμοί που τίθενται από τη γεωφυσική κατάσταση της χώρας. Αυτή όμως η γεωφυσική κατάσταση δημιουργεί μια ποικιλομορφία μικροκλιμάτων και συνθηκών παραγωγής, η δυναμική των οποίων απαιτείται να αξιοποιηθεί αναπτυξιακά με τρόπο που οι περιορισμοί να μετατραπούν σε προοπτικές ανάπτυξης. Επίσης βασικό ρόλο διαδραματίζουν και οι περιορισμένοι φυσικοί της πόροι. Σε ό,τι αφορά στους περιορισμένους φυσικούς της πόρους, η χρησιμοποιούμενη γεωργική έκταση της χώρας για το έτος 2003 ανέρχεται σε 3.967.770 Ha, που αποτελεί το 30,1% της συνολικής έκτασης, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό στην ΕΕ-25 είναι 42%. Από αυτήν την έκταση, θα πρέπει να σημειωθεί ότι το 82,7% βρίσκεται σε μειονεκτικές περιοχές (LFAs). Αυτές λοιπόν οι συνθήκες πρέπει να αξιοποιηθούν με το καλύτερο τρόπο, ώστε να αποφέρουν το μέγιστο δυνατό αποτέλεσμα.

Διαρθρωτικά Χαρακτηριστικά Εκμεταλλεύσεων

Η ανταγωνιστικότητα του πρωτογενούς τομέα εξαρτάται σε σημαντικό βαθμό από τα διαρθρωτικά χαρακτηριστικά των εκμεταλλεύσεων του. Κατά το 2003, το σύνολο των γεωργικών εκμεταλλεύσεων στη χώρα ανέρχεται περίπου, σε 824.460 έναντι 817.060 το 2000 (Πίνακας 6 Πίνακας 6). Το μέσο μέγεθος των εκμεταλλεύσεων, με βάση τη ΧΓΕ, εμφάνισε μικρή αύξηση της τάξης του 9% (2000: 4,4 - 2003: 4,8 Ha/ εκμετάλλευση). Η αύξηση του αριθμού των γεωργικών εκμεταλλεύσεων που παρατηρείται οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στην εγκατάσταση νέων γεωργών κατά την εφαρμογή του προγράμματος της τρέχουσας προγραμματικής περιόδου σε συνδυασμό με την αύξηση της χρησιμοποιούμενης γεωργικής έκτασης. Παρόλα αυτά παραμένει αναλλοίωτη η μεγάλη απόκλιση του μέσου μεγέθους της ελληνικής γεωργικής εκμετάλλευσης από τον αντίστοιχο μ.ο. Ε.Ε-25, ο οποίος ανέρχεται σε 15,8 Ha/ εκμετάλλευση. Σημαντικό επίσης χαρακτηριστικό των εκμεταλλεύσεων είναι ότι οι περισσότερες από αυτές αποτελούνται από μικρά τεμαχισμένα αγροτεμάχια (μέσο μέγεθος αγροτεμαχίου 0,7 Ha), τα οποία βρίσκονται σε μεγάλη απόσταση μεταξύ τους. Η κατάσταση αυτή δεν ευνοεί την οικονομική ανάπτυξη των εκμεταλλεύσεων καθώς κρίνεται αναποτελεσματική η χρήση των συντελεστών παραγωγής.

Η κατανομή των εκμεταλλεύσεων με βάση τα εκτάρια της χρησιμοποιούμενης γεωργικής γης καταδεικνύει ότι η συντριπτική πλειοψηφία των εκμεταλλεύσεων ανήκει στην κλάση μεγέθους (0-5) Ha με ποσοστό 76,1% το έτος 2003 και 76,8% το έτος 2000, ενώ μόλις 0,8% για το έτος 2003 και 0,5% για το έτος 2000 ανήκουν στην κλάση μεγέθους (≥ 50) Ha (Πίνακας 6 Πίνακας 6).

Το μέσο οικονομικό μέγεθος των εκμεταλλεύσεων ήταν το 2003 6,3 European Size Unit (ESU) με ποσοστό 37,5% των εκμεταλλεύσεων με μέγεθος λιγότερο των 2 ESU, 62,4% των εκμεταλλεύσεων με μέγεθος από 2-100 ESU και 0,1% των εκμεταλλεύσεων με μέγεθος μεγαλύτερο από 100 ESU. Το έτος 2003 η καταβληθείσα εργασία στο σύνολο εκμεταλλεύσεων της χώρας ανήλθε σε 615.950 (AWU) Ετήσια Μονάδα Εργασίας. Στην Ελλάδα διακρίνονται δύο τύποι

γεωργικών εκμεταλλεύσεων, οι προσωπικές εκμεταλλεύσεις (οικογενειακής μορφής) και οι νομικού προσώπου (επιχειρηματικής μορφής). Με βάση το οικονομικό μέγεθος των εκμεταλλεύσεων (ESU), η συντριπτική πλειοψηφία των εκμεταλλεύσεων (εκμεταλλεύσεις οικονομικού μεγέθους μεγαλύτερο από 1 ESU) με ποσοστό 99,9% ανήκει στις προσωπικές εκμεταλλεύσεις ενώ μόλις 0,1% στις νομικού προσώπου, ποσοστό όμως που αυξάνεται σε 12,3% για οικονομικό μέγεθος εκμεταλλεύσεων μεγαλύτερο από 100 ESU. Η κατάσταση αυτή υποδηλώνει ότι υπάρχει ανάγκη εκσυγχρονισμού των προσωπικού τύπου εκμεταλλεύσεων, έτσι ώστε να βελτιωθεί η ανταγωνιστικότητα των μονάδων τους και να είναι σε θέση να χρησιμοποιήσουν με αποτελεσματικό τρόπο τις επενδύσεις τους (Πίνακας 7 Πίνακας 7).

Στην Ελλάδα υπάρχουν σήμερα 6.350 Αγροτικοί Συνεταιρισμοί (Πρωτοβάθμιες Οργανώσεις), 114 Ενώσεις Αγροτικών Συνεταιρισμών (ΕΑΣ - Δευτεροβάθμιες Οργανώσεις) και απαριθμούν 746.812 μέλη, που αποτελούν μια από τις βασικές θεσμικές δομές στήριξης του πρωτογενή τομέα, σε συνεργασία με τις πολυάριθμες Ομάδες Παραγωγών διαχείρισης της αγοράς γεωργικών προϊόντων. Στο πλαίσιο αυτό δημιουργείται η ανάγκη στήριξής τους, αναβάθμισης της επαγγελματικής κατάρτισης των μελών τους, ώστε να καταστούν ικανοί να μεταφέρουν και να διαδώσουν τεχνογνωσία και καινοτομίες στον αγροτικό τομέα και κυρίως να ενδυναμώσουν τη θέση των παραγωγών, προκειμένου να βελτιώσουν την ποιότητα της παραγωγής τους και τη διάθεση και εμπορία των προϊόντων, με αποτέλεσμα την αύξηση της ανταγωνιστικότητας και της βιωσιμότητας των εκμεταλλεύσεων τους.

Εκτός των ανωτέρω στην ανταγωνιστικότητα του πρωτογενή τομέα παίζει σημαντικό ρόλο ο ανθρώπινος παράγοντας. Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι ο αριθμός των αρχηγών των εκμεταλλεύσεων ηλικίας μικρότερης των 35 ετών ανερχόταν το 2000 σε 71.250 ενώ ο αριθμός των αρχηγών των εκμεταλλεύσεων ηλικίας μεγαλύτερης των 65 ετών ανερχόταν το 2000 σε 347.420. Άλλωστε για το έτος 2003 η τιμή του δείκτη (% αγροτών ηλικίας <35 σε σχέση με τους αγρότες ηλικίας ≥ 55) ανέρχεται σε 0,13. Η ηλικιακή διάρθρωση των αρχηγών των γεωργικών εκμεταλλεύσεων στον τομέα προβληματίζει, δεδομένου ότι οι γηραιότεροι αγρότες δεν είναι πρόθυμοι να εγκαταλείψουν τη γεωργική δραστηριότητα εξαιτίας του γεγονότος ότι αποτελεί την κύρια πηγή του εισοδήματός τους. Ώξυνση του προβλήματος αποτελεί επίσης το γεγονός ότι οι γηραιότεροι αγρότες δεν έχουν βασικές γνώσεις οικονομικής και τεχνικής διαχείρισης της εκμετάλλευσής τους και τις απαιτούμενες ικανότητες για την εισαγωγή νέων τεχνολογιών και γενικότερα καθυστερούν να ανταποκριθούν στις συνεχώς μεταβαλλόμενες απαιτήσεις της αγοράς. Στην πραγματικότητα, η ηλικιακή διάρθρωση των αγροτών επιδεινώνεται συνεχώς, λαμβανομένου υπόψη ότι σχεδόν το 38% των απασχολούμενων στη γεωργία εμφανίζεται να είναι πάνω από 55 ετών (στοιχεία του 2000), (Διάγραμμα 10, Διάγραμμα 11 Διάγραμμα 11).

Εκπαίδευση και Κατάρτιση Αγροτών

Σημαντικό πρόβλημα στην ανταγωνιστικότητα του πρωτογενή τομέα αποτελεί το χαμηλό μορφωτικό επίπεδο του απασχολούμενων στον τομέα. Ποσοστό 69,5% είναι οι απόφοιτοι δημοτικού, 14,3% έχει τελειώσει μερικές τάξεις του δημοτικού ή δεν έχει καμία εκπαίδευση, 15% είναι απόφοιτοι μέσης εκπαίδευσης ή των τριών τάξεων μέσης εκπαίδευσης και μόλις 1,2% είναι απόφοιτοι ΑΕΙ ή ΤΕΙ (Πίνακας 8 Πίνακας 8).

Πρόσθετο πρόβλημα αποτελεί επίσης το χαμηλό ποσοστό εκπαίδευσης και κατάρτισης, το οποίο κυμαίνεται για το έτος 1999/2000 στο 2,9% των αγροτών με βασική εκπαίδευση. Επιπλέον η «Δια Βίου Μάθηση» ανέρχεται το έτος 2004 σε 2,1% ως προς τη συμμετοχή των ηλικιών μεταξύ 25-64. Αξιοσημείωτο επίσης αποτελεί το γεγονός της ελλιπούς πρόσβασης σε ευρεία κατηγορία υπηρεσιών που περιορίζει τις ευκαιρίες ενημέρωσης, εκπαίδευσης, κατάρτισης, παροχής συμβουλευτικών υπηρεσιών και γενικότερα της απασχόλησης (για το έτος 2002 ποσοστό 70,6% η ανάπτυξη του τομέα υπηρεσιών επί της συνολικής Ακαθάριστης Προστιθέμενης Αξίας).

Επομένως, διαπιστώνεται η ανάγκη για επαγγελματική εκπαίδευση των απασχολούμενων στον πρωτογενή τομέα, προκειμένου να αποκτήσουν τεχνικές ικανότητες και να είναι σε θέση να αναβαθμίσουν την τεχνογνωσία τους και να προσαρμοστούν στις αλλαγές του οικονομικού και κοινωνικού περιβάλλοντος. Σημαντικό επίσης γεγονός αποτελεί η ανάγκη παροχής εξειδικευμένων συμβουλών και κατάρτισης σε πεδία που σχετίζονται με την παραγωγή ποιοτικών προϊόντων σημαντικής προστιθέμενης αξίας (τρόφιμα), με την παραγωγή προϊόντων ολοκληρωμένης διαχείρισης και βιολογικής παραγωγής, με τον προσανατολισμό της παραγωγής τους σε προϊόντα που ανταποκρίνονται στις απαιτήσεις της αγοράς, με την προστασία του περιβάλλοντος, και με τη διαχείριση του εδάφους και των υδάτων, με την τοπική ανάπτυξη και την εταιρική σχέση, με την προώθηση και διαφοροποίηση των οικονομικών δραστηριοτήτων, αλλά και

με θέματα καινοτόμων δραστηριοτήτων καθώς επίσης και με την εισαγωγή και χρήση Τεχνολογιών Πληροφορίας και Επικοινωνιών (ΤΠΕ).

Καινοτομία

Η παραγωγή, η μεταφορά και η διάχυση τεχνολογίας και καινοτομιών στον ελληνικό αγροτικό τομέα παρουσιάζει ανεπάρκειες κυρίως ποιοτικού χαρακτήρα και δυσκολίες προσαρμογής στις ιδιαιτερότητες των ελληνικών αγροτικών εκμεταλλεύσεων.

Η παραγωγή τεχνολογίας και καινοτομιών που προκύπτει από την αγροτική έρευνα, η οποία διεξάγεται στη χώρα μας καλύπτει ένα μικρό μέρος της ζήτησης από την πλευρά των αγροτών και όσων άλλων ασχολούνται στον τομέα της γεωργίας, της δασοκομίας και των τροφίμων. Αυτό δεν οφείλεται μόνο στην ποσότητα και στην ποιότητα των αποτελεσμάτων της ελληνικής εφαρμοσμένης έρευνας, αλλά και στην ανεπάρκεια των μηχανισμών σύνδεσής της με την παραγωγή, ώστε να αξιοποιούνται από τις επιχειρήσεις του τομέα της γεωργίας, της δασοκομίας και των τροφίμων. Ιδιαίτερες ανάγκες για την ανάπτυξη του πρωτογενή τομέα υπάρχουν για την προώθηση της έρευνας και της καινοτομίας σε τομείς που σχετίζονται με τη γενετική βελτίωση ειδών φυτικής και ζωικής παραγωγής, βελτίωση του εξοπλισμού και των πρακτικών παραγωγής καθώς και την εισαγωγή νέων καινοτομικών προϊόντων.

Το Εθνικό Ίδρυμα Αγροτικής Έρευνας (ΕΘ.Ι.ΑΓ.Ε.), τα Πανεπιστημιακά Ιδρύματα που διαθέτουν ερευνητικά εργαστήρια, καθώς και διάφορα άλλα κρατικά ή ημικρατικά ερευνητικά Ινστιτούτα όπως ο «ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ» το Κέντρο Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας (ΚΑΠΕ), το ΜΠΕΝΑΚΕΙΟ Φυτοπαθολογικό Ινστιτούτο, κά στα πλαίσια των ερευνητικών τους δραστηριοτήτων, και με βάση το ύψος της χρηματοδότησης παράγουν και μεταφέρουν τεχνολογία στον ελληνικό αγροτικό τομέα, χωρίς όμως να ανταποκρίνονται στην ταχύτητα των τεχνολογικών εξελίξεων, σύμφωνα με τις απαιτήσεις στο χώρο της γεωργίας και των τροφίμων.

Από τα παραπάνω γίνεται φανερό ότι προκειμένου να επιτευχθεί η βιωσιμότητα των αγροτικών εκμεταλλεύσεων με την παραγωγή ανταγωνιστικών προϊόντων σε ποιότητα και τιμές, θα πρέπει να επιλέγονται οι, κατά το δυνατόν, άριστες κατά περίπτωση τεχνολογικές λύσεις, οι οποίες θα έχουν τη μεγαλύτερη δυνατή απόδοση και το χαμηλότερο δυνατό κόστος.

Παραγωγή στον Πρωτογενή τομέα

Η τελική αξία παραγωγής για το 2005 ανήλθε σε 12.217,72 εκατ. ευρώ (τρέχουσες τιμές) και αυξήθηκε κατά 1,26%, εκ των οποίων τα 8.455,67 εκατ. ευρώ (ποσοστό 69,20%) προέρχονται από τη Φυτική Παραγωγή και τα 2.907,32 εκατ. ευρώ (ποσοστό 23,79%) από τη Ζωική Παραγωγή. Η Φυτική Παραγωγή το 2005 σε σχέση με το 2004 παρουσίασε μία αύξηση κατά 0,91% και η Ζωική Παραγωγή κατά 1,03% (Πίνακας 9 Πίνακας 9). Παρατηρείται επομένως, ότι η σχέση φυτικής και ζωικής παραγωγής συνεχίζει να είναι υπέρ της φυτικής με αναλογία 3:1 ως προς την αξία των παραγόμενων προϊόντων.

Στη φυτική παραγωγή οι καλλιεργούμενες εκτάσεις ανέρχονται περίπου σε 3.425.800 Ha για το 2003 και παρατηρείται σχετική σταθερότητα στις καλλιεργήσιμες εκτάσεις. Βασικές καλλιέργειες είναι οι Αροτραίες (2.176.200 Ha) – Σιτάρι σκληρό (72.130 Ha), Αραβόσιτος (24.100 Ha), Καπνός (56.000), Βαμβάκι (370.000 Ha), Ζαχαρότευτλα (36.000 Ha) – , οι Δενδρώδεις (1.002.000 Ha) – Ελαιώνες (780.000 Ha) –, Αμπέλια (131.300 Ha) και οι Κηπευτικές (116.300 Ha), ενώ η παραγωγή βασικών γεωργικών προϊόντων της φυτικής παραγωγής ανέρχεται για το Σιτάρι σε 1.725 χιλ. τόνους, Βαμβάκι σε 1.091 χιλ. τόνους, Καπνός σε 127 χιλ. τόνους, Μούστος σε 387 χιλ. τόνους, Ελαιόλαδο 504 χιλ. τόνους, Εσπεριδοειδή σε 1.182 χιλ. τόνους (Πίνακας 10 Πίνακας 10).

Όσον αφορά στην κτηνοτροφία, το ζωικό κεφάλαιο για το έτος 2001 αποτελείται από Βοοειδή 621 χιλ. κεφάλια, χοίροι 934 χιλ. κεφάλια, Πρόβατα 9.124 χιλ. κεφάλια, Αίγες 5.662 χιλ. κεφάλια. Τα βασικά προϊόντα της κτηνοτροφικής παραγωγής αφορούν σε Κρέας (454 χιλ. τόνοι), Γάλα (1.986 χιλ. τόνοι), Τυρί Σκληρό (36 χιλ. τόνοι) και Τυρί Μαλακό (127 χιλ. τόνοι). Η ζωική παραγωγή παρουσιάζει σημαντικές διακυμάνσεις, είναι πάντως λιγότερο αναπτυγμένη και εν γένει ελλειμματική (Πίνακας 11 Πίνακας 11).

Η γαλακτοπαραγωγός αγελαδοτροφία, η πτηνοτροφία και η χοιροτροφία είναι σχετικά αναπτυγμένες και συνδέονται με τη μεταποίηση. Η αιγοπροβατοτροφία, που στο σύνολο της δεν αφορά εσταβλισμένα, αλλά εκτακτική κτηνοτροφία, πάσχει από διαρθρωτικά προβλήματα στις εκμεταλλεύσεις και χρήζει εκσυγχρονισμού.

Με την αναμόρφωση της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής (ΚΑΠ) αναμένονται ανακατατάξεις στη ισορροπία μεταξύ των κλάδων φυτικής παραγωγής, σημαντικές εκτάσεις καπνοκαλλιέργειας, βαμβακιού και ζαχαροτεύτων κινδυνεύουν να μείνουν ακαλλιέργητες και καθίσταται απαραίτητη η άμεση εισαγωγή νέων καλλιεργειών με δυνατότητες διεξόδου στην αγορά, για να μην οδηγηθούν

γεωργικές γαίες στην εγκατάλειψη (Πίνακας 12~~Πίνακας 12~~, Πίνακας 13~~Πίνακας 13~~, Πίνακας 14~~Πίνακας 14~~). Με την εφαρμογή της πλήρους αποδέσμευσης, ένα πολύ μικρό ποσοστό εκμεταλλεύσεων καπνού (κυρίως ανατολικού τύπου) κατατάσσονται στις οικονομικά βιώσιμες, οι οποίες είναι κυρίως μεγάλοι μεγέθους, ενώ συνδυάζουν την κύρια δραστηριότητά τους με την εκτροφή μεγάλου αριθμού αιγοπροβάτων. Μεγάλο μέρος των εκμεταλλεύσεων αυτών αναμένεται να κατευθυνθεί σε αναδιάρθρωση του συστήματος παραγωγής, ίσως αναπτύσσοντας περαιτέρω το κλάδο εκτροφής αιγοπροβάτων, ενώ ορισμένες δύναται να διακόψουν την παραγωγική τους δραστηριότητα (εισπράττοντας τις αποδεσμευμένες ενισχύσεις ή ενοικιάζοντας τα εδάφη). Αντίθετα, το μεγαλύτερο ποσοστό εκμεταλλεύσεων καπνού διαμορφώνουν αρνητικό εισόδημα μετά την εφαρμογή της πλήρους αποδέσμευσης και απαιτείται ανάγκη της πλήρους αναδιάρθρωσης του παραγωγικού συστήματος, ώστε να μην αναγκαστούν να διακόψουν την παραγωγική τους δραστηριότητα.

Ανάλογα αποτελέσματα με αυτά του τομέα καπνού εμφανίζονται και στην περίπτωση του τομέα βάμβακος. Με την εφαρμογή της ενιαίας αποδέσμευσης μεγάλο μέρος των βαμβακοπαραγωγικών εκμεταλλεύσεων διαμορφώνουν αρνητικά εισοδήματα. Ορισμένες (λίγες σε αριθμό) από τις εκμεταλλεύσεις αυτές για να παραμείνουν στην βαμβακοκαλλιέργεια θα πρέπει να αυξήσουν πολύ την παραγωγικότητα της καλλιέργειας ή να εφαρμόσουν συστήματα ολοκληρωμένης διαχείρισης. Ακόμη ενδέχεται να προχωρήσουν σε αναδιάρθρωση του παραγωγικού τους συστήματος με έμφαση στην καλλιέργεια λαχανικών της υπαίθρου (λαμβάνοντας υπόψη τους περιορισμούς που απαιτούνται στις ευπρόσβλητες περιοχές νιτρορύπανσης) και την ημιεντατική προβατοτροφία συνδυασμένη με την καλλιέργεια κτηνοτροφικών φυτών.

Τα ενεργειακά φυτά και γενικά τα μη εδώδιμα (non food) προσφέρουν μία διέξοδο στην κατεύθυνση της διατήρησης της γεωργικής δραστηριότητας σε πολλές περιοχές. Είναι γνωστό ότι οι πρώτες μονάδες παραγωγής βιοκαυσίμων στην Ελλάδα είναι έτοιμες να παράγουν (βιοντίζελ σε Κιλκίς, Βόλο, Πάτρα, Λαμία), ενώ η βιομηχανία ζάχαρης ενόψει της αλλαγής στο καθεστώς της ΚΟΑ ζάχαρης κινείται προς την κατεύθυνση συμπαραγωγής ζάχαρης και καυσίμου αιθανόλης. Εδώ πρέπει να σημειωθεί ότι η Κοινοτική Οδηγία 2003/30/ΕΚ για τα Βιοκαύσιμα συστήνει ελάχιστο³ ποσοστό βιοκαυσίμων στο σύνολο των υγρών καυσίμων που καταναλώνονται στις μεταφορές.

Ως αποτέλεσμα της αναθεώρησης της ΚΑΠ, η παραγωγή του πρωτογενούς τομέα πρέπει να προσανατολιστεί σε ανταγωνιστικά γεωργικά προϊόντα, συνδυάζοντας μεθόδους παραγωγής χαμηλού κόστους, περιβαλλοντικά φιλικές και κοινωνικά αποδεκτές. Στο πλαίσιο αυτό, η παραγωγή συμβατικών προϊόντων με εφαρμογή συστημάτων ολοκληρωμένης διαχείρισης, ποιοτικών, τυποποιημένων και πιστοποιημένων προϊόντων μπορεί να αποτελέσει σημαντική προτεραιότητα και εναλλακτική λύση στην πρωτογενή παραγωγή.

Όσον αφορά στη βιολογική γεωργία, το έτος 2003 οι βιολογικά καλλιεργούμενες εκτάσεις ανέρχονταν σε 38.995 Ha και αποτελούσαν το 1 % της συνολικά καλλιεργούμενης γης στην Ελλάδα, ενώ το 2004, η βιολογικά καλλιεργούμενη γη έφτασε τα 54.342 Ha, παρουσιάζοντας μια μεγάλη αύξηση της τάξης του 39,4% (Διάγραμμα 13~~Διάγραμμα 13~~). Η συνολικά βιολογικά καλλιεργούμενη έκταση στην Ελλάδα, μαζί με τους βοσκότοπους καλύπτει 267.159 Ha, κατά το έτος 2004. Οι κυριότερες βιολογικές καλλιέργειες είναι της ελιάς (47,5%), των σιτηρών (23%), του αμπελιού (6,1%) και των εσπεριδοειδών (3,8%). Η Ελλάδα παρουσιάζει συγκριτικό πλεονέκτημα σε σχέση με άλλες χώρες, όσον αφορά την βιολογική κτηνοτροφία, λόγω των ευνοϊκών εδαφοκλιματικών συνθηκών, των πλούσιων φυσικών πόρων κυρίως των ορεινών περιοχών και της εφαρμογής της εκτατικής κτηνοτροφίας, η οποία μπορεί εύκολα να μετατραπεί σε βιολογική. Η βιολογική κτηνοτροφία είναι άμεσα συνδεδεμένη με την βιολογική γεωργία, επειδή οι διατροφικές ανάγκες των ζώων εκτός από την βόσκηση καλύπτονται και με βιολογικές ζωτροφές. Το μεγαλύτερο μερίδιο στην βιολογική εκτροφή κατέχουν οι αίγες με ποσοστό 49% (έτος 2004) και ακολουθούν τα πρόβατα με ποσοστό 30% (έτος 2004) και τα πουλερικά με ποσοστό 16% (έτος 2004) (Διάγραμμα 14~~Διάγραμμα 14~~). Οι εμπλεκόμενοι με τη βιολογική γεωργία-κτηνοτροφία παραγωγοί, μεταποιητές και εισαγωγείς, κατά το έτος 2004 έφτασαν τους 9.002 από 6.642 που ήταν το 2003, παρουσιάζοντας μια αύξηση της τάξης του 44,8%.

Τα βασικά προβλήματα εφαρμογής της βιολογικής γεωργίας εστιάζονται σε θέματα που σχετίζονται με τη διακίνηση, τυποποίηση και εμπορία των βιολογικών προϊόντων. Προβλήματα επίσης που δρουν ανασταλτικά στην εφαρμογή της βιολογικής κτηνοτροφίας, είναι η έλλειψη

³ Το 5,75% του συνόλου των καυσίμων μεταφορών που καταναλώνονται στις χώρες της Ε.Ε. μέχρι το 2010 θα είναι βιοκαύσιμα

μεταποιητικών μονάδων βιολογικών προϊόντων και η αδυναμία εύρεσης βιολογικών ζωοτροφών ή η εύρεση βιολογικών ζωοτροφών υψηλού κόστους (εισαγωγές ή απομακρυσμένη πηγή).

Η βιολογική γεωργία ξεκίνησε στην Ελλάδα με σαφείς εξαγωγικές κατευθύνσεις. Ωστόσο τα τελευταία έτη διαπιστώνεται δραστηριοποίηση των μεγάλων αλυσίδων super market, στο εμπόριο βιολογικών τροφίμων και στη δημιουργία αλυσίδων εξειδικευμένων καταστημάτων που διαθέτουν μόνο βιολογικά προϊόντα. Τα εξειδικευμένα καταστήματα βιολογικών προϊόντων εκτιμάται ότι κάλυψαν συνολικά το 50% των εγχώριων λιανικών πωλήσεων σε βιολογικά προϊόντα το 2002. Ειδικότερα, το 30% καλύφθηκε από τα ανεξάρτητα καταστήματα του κλάδου, το δε 20% κατέλαβαν οι αλυσίδες εξειδικευμένων καταστημάτων βιολογικών προϊόντων. Το ποσοστό που κατέλαβαν τα super market αγγίζει το 40%. Οι προοπτικές εξέλιξης της βιολογικής καλλιέργειας κρίνονται ευνοϊκές, εφόσον δοθεί ιδιαίτερη έμφαση στην ενημέρωση των καταναλωτών, στη δυνατότητα συνέχισης των επιδοτήσεων για τους βιοκαλλιεργητές και στην ανάγκη απλοποίησης του συστήματος πιστοποίησης βιολογικών προϊόντων. Επίσης, μεγάλη συμβολή στην ανάπτυξη της αγοράς θα έχει η περαιτέρω διεύρυνση των βιολογικών προϊόντων, αν λάβει κανείς υπόψη ότι η διαφορά τιμής των βιολογικών προϊόντων σε σχέση με τα αντίστοιχα συμβατικά εκτιμάται ότι κυμαίνεται μεταξύ 20-100% για τα είδη φυτικής παραγωγής, αλλά στα προϊόντα ζωικής παραγωγής μπορεί να φτάσει και το 300%.

Το στάδιο της διάθεσης των γεωργικών προϊόντων στο εσωτερικό και στο εξωτερικό απορροφά σημαντικό τμήμα της τελικής τιμής που καταβάλλει ο καταναλωτής, χωρίς προσφορά ισοδύναμων υπηρεσιών. Οι λαϊκές αγορές αποτελούν διέξοδο για μικρό αριθμό παραγωγών, ενώ οι κεντρικές αγορές αδυνατούν να στηρίξουν την ποιότητα αυτών των προϊόντων. Οι αλυσίδες πολυκαταστημάτων αναδύονται ως καθοριστικοί ρυθμιστές της λειτουργίας της ελεύθερης αγοράς.

Από το 2000 έως και το 2004, τα μοναδικά αγροτικά προϊόντα που παρουσιάζουν θετικό ισοζύγιο είναι οι φυσικές υφαντικές ίνες, τα φρούτα και λαχανικά, ο καπνός και τα έλαια. Από το σταθμισμένο ισοζύγιο φαίνεται ότι τα κτηνοτροφικά προϊόντα είναι καθαρά εισαγωγικά προϊόντα όπου μαζί με τις ζωοτροφές αποτελούν το 35,86% των εισαγωγών (Πίνακας 3 Πίνακας 3, Πίνακας 4 Πίνακας 4). Εξάριση αποτελούν τα τυριά από αιγοπρόβειο γάλα, κυρίως η φέτα, καθώς και η γιαούρτη λόγω των σημαντικών εξαγωγών που παρουσίασαν.

Εν γένει, διαπιστώνεται χαμηλή ανταγωνιστικότητα του πρωτογενούς τομέα, που οφείλεται στο υψηλό κόστος παραγωγής και διάθεσης των προϊόντων, τη χαμηλή εν γένει προστιθέμενη αξία στο προϊόν σε συσκευασία, τυποποίηση και στη μη δυνατότητα προώθησής του στις ξένες αγορές.

Αγροδιατροφικός Τομέας

Ο αγροδιατροφικός τομέας στην Ελλάδα αποτελεί έναν από τους πιο δυναμικούς κλάδους της Ελληνικής οικονομίας. Ο συγκεκριμένος τομέας χαρακτηρίζεται από διαφοροποίηση όσον αφορά την υφιστάμενη κατάσταση και τις αναπτυξιακές προοπτικές ανάλογα με τους επιμέρους τομείς.

Η αγροδιατροφικός τομέας απασχολεί 124.000 εργαζόμενους (2003), ποσοστό 2,9% των απασχολούμενων της χώρας, όταν το σύνολο της ΕU-25 είναι 4,5 εκατομμύρια. Η ακαθάριστη προστιθέμενη αξία του τομέα ανέρχεται το έτος 2003 σε 3.528 εκ. € που συνεισφέρει στο 2,5% της συνολικής ΑΠΑ της χώρας ενώ το αντίστοιχο μέγεθος της ΕU -25 διαμορφώνεται στα 206.372 εκ. €. Η παραγωγικότητα της εργασίας του τομέα ως ακαθάριστη προστιθέμενη αξία ανά μονάδα εργασίας διαμορφώνεται στα 43,6 χιλ. € (2003), ενώ το αντίστοιχο μέγεθος για την ΕU -25 βρίσκεται στα 50,5 χιλ. €.

Το μερίδιο συμμετοχής του αγροδιατροφικού τομέα στη συνολική αξία των εξαγωγών των γεωργικών προϊόντων ανέρχεται σε 71,7% για το έτος 2004 και 16,4% στην αξία των εξαγωγών για το σύνολο των προϊόντων. Τα σημαντικότερα προϊόντα του αγροδιατροφικού τομέα αφορούν στα Ζώντα Ζωα, Κρέατα, Γάλα & αυγά, Ψάρια, Δημητριακά, Φρούτα & Λαχανικά, Ζάχαρη & μέλι, Καφές, κακάο, τσάι, μπαχαρικά, Τρόφιμα και Ποτά, έλαια και λίπη (Διάγραμμα 7 Διάγραμμα 7, Διάγραμμα 8 Διάγραμμα 8).

Ο αγροδιατροφικός τομέας εμφανίζει μια έντονη διαφοροποίηση σε ό,τι αφορά στον αριθμό και στο μέγεθος παραγωγής μεταξύ των μεγάλων και μικρών επιχειρήσεων. Ένας συγκριτικά πολύ μικρός αριθμός, 200 περίπου μεγάλων επιχειρήσεων, συγκεντρώνει το 85% της παραγωγής και του μεριδίου της αγοράς. Αντίθετα, ένας πολύ μεγάλος αριθμός 17.000 περίπου μικρών επιχειρήσεων παράγει το υπόλοιπο μέρος των τροφίμων υπό μορφή οικοτεχνιών και βιοτεχνιών στις αγροτικές περιοχές της χώρας. Οι επιχειρήσεις αυτές αν και υστερούν σε τεχνολογικό επίπεδο και επίπεδο κατάρτισης στελεχών, συμβάλλουν σημαντικά στην απασχόληση στις αγροτικές περιοχές, στη διατήρηση παραδοσιακών τροφίμων, καθώς και στην ποικιλία της διατροφής. Υστερούν όμως σε προστιθέμενη αξία και χρειάζονται στήριξη για θέματα υιοθέτησης

και ανάπτυξης καινοτομιών και τεχνολογικού εκσυγχρονισμού, βελτίωσης της ποιότητας, της υγιεινής και ασφάλειας των προϊόντων τους, καθώς και ενίσχυση των επίσημων ελέγχων που θα τις διασφαλίσουν.

Ο τομέας φαίνεται ότι έχει απώλειες σε ανταγωνιστικότητα και τα τελευταία έτη υφίσταται έντονη εισαγωγική διείσδυση, η οποία κάνει επιτακτικότερη την εντατικοποίηση των επίσημων ελέγχων.

Το ισοζύγιο γεωργικού εμπορίου του υποτομέα Κρέατος παρουσιάζεται συνεχώς αρνητικά αυξανόμενο με τιμές -712.463,683 € το 2000 που φτάνουν τα -932.709.558 € το 2005. Οι ανάγκες της χώρας μας σε κρέας φαίνεται ότι καλύπτονται κατά μεγαλύτερο ποσοστό από τις εισαγωγές οι οποίες πραγματοποιούνται κυρίως από την Ε.Ε-15. Σε ό,τι αφορά τα δίκτυα διανομής κρέατος στην Ελλάδα, παρατηρείται ότι ο μεγαλύτερος όγκος κρέατος διακινείται μέσω τυποποιητηρίων-κέντρων διανομής, σούπερ μάρκετ και άλλων σημείων λιανικής πωλήσεως έναντι της παραδοσιακής διακίνησης μέσω κρεαταγορών.

Το εμπορικό ισοζύγιο στον υποτομέα του γάλακτος, κατά την περίοδο 2000-2002, έδειξε ότι οι ανάγκες για ίδια κατανάλωση της χώρας μας σε νωπό γάλα καλύπτονταν κατά ποσοστό 94,17% από ίδια παραγωγή. Ωστόσο, η απελευθέρωση των αγορών είχε σαν αποτέλεσμα την κρίση της αγοράς του τομέα είχε ως συνέπεια τη μείωση της ζήτησης του προϊόντος, τη μείωση τιμών παραγωγού και τη συνεχόμενη πτώση της παραγωγής του αγελαδινού γάλακτος, η οποία αναμένεται να μειωθεί κατά 2% από την περσινό γαλακτοκομικό έτος (2007/08) που ανήλθε σε 753.600 τόνους περίπου. Όμως οι μεσοπρόθεσμες προοπτικές χαρακτηρίζονται από συνεχή αύξηση της κοινοτικής ζήτησης για προϊόντα υψηλής προστιθέμενης αξίας και από σημαντική άνοδο της παγκόσμιας ζήτησης γαλακτοκομικών προϊόντων, η οποία οφείλεται στην αύξηση των εισοδημάτων και του πληθυσμού σε πολλές περιοχές του κόσμου, καθώς και από αλλαγές στις προτιμήσεις των καταναλωτών που στρέφονται προς τα γαλακτοκομικά προϊόντα. Επομένως η ποσότητα γάλακτος που παραδίδεται σε γαλακτοκομεία για μεταποίηση αναμένεται ότι θα εξακολουθήσει να αυξάνεται κατά την προβλεπόμενη περίοδο. Επιπλέον, η λήξη του καθεστώτος των γαλακτοκομικών ποσοστώσεων το 2015, σύμφωνα με τον Καν. 1234/07 για τη θέσπιση κοινής οργάνωσης γεωργικών αγορών και ειδικών διατάξεων για ορισμένα γεωργικά προϊόντα, απαιτεί επιμέρους προσπάθειες από τους παραγωγούς γαλακτοκομικών προϊόντων προκειμένου να προσαρμοσθούν στις μεταβαλλόμενες συνθήκες, ιδιαίτερα στις μειονεκτικές περιοχές. Λαμβάνοντας υπόψη όλα τα παραπάνω και σε συνάρτηση με τον Καν. 74/09 που αφορά τις νέες προκλήσεις που αντιμετωπίζει η ΚΓΠ, θα πρέπει να προβλεφθούν συνοδευτικά μέτρα για την αναδιάρθρωση του γαλακτοκομικού τομέα που αφορούν α) σε επίπεδο γεωργικών εκμεταλλεύσεων στο τομέα της αιγοπροβατοτροφίας (επενδύσεις μικρού κόστους στις γεωργικές εκμεταλλεύσεις) και β) σε επίπεδο μεταποίησης, για την ίδρυση νέων τυροκομείων κυρίως σε ορεινές και νησιωτικές περιοχές (μικρά τυροκομεία), καθώς και τον εκσυγχρονισμό των ήδη υφιστάμενων, προκειμένου να προωθηθούν τα ποιοτικά προϊόντα (ΠΟΠ, ΠΓΕ κλπ) της χώρας μας. Όσον αφορά στις επιχειρήσεις επεξεργασίας γάλακτος, θα πρέπει να προωθηθούν ο εκσυγχρονισμός των ήδη υφιστάμενων και σε εξαιρετικές περιπτώσεις οι ιδρύσεις νέων μικρών μονάδων, όπου αποδεδειγμένα υπάρχει έλλειψη στον τομέα της μεταποίησης.

Το ισοζύγιο του γεωργικού εμπορίου και στους δύο υποτομείς πουλερικά - αυγά είναι αρνητικό. Ειδικά μεγάλο είναι το έλλειμμα στα πουλερικά, εξαιρουμένου του κοτόπουλου, κυρίως σε γαλοπούλες και σε επεξεργασμένα προϊόντα πουλερικών, ενώ το έλλειμμα των αυγών αφορά μόνο επεξεργασμένα προϊόντα αυγών (κρόκοι, αλβουμίνες κτλ) λόγω της αδυναμίας κάλυψης των αναγκών από την εγχώρια βιομηχανία.

Το εμπορικό ισοζύγιο του υποτομέα του μελιού κατά την περίοδο 2002-2003 δείχνει ότι οι ανάγκες της χώρας μας σε μέλι καλύπτονται κατά 90% από την εγχώρια παραγωγή, η οποία ανέρχεται σε 14.000 τόνους μέλι ετησίως. Το 2002 οι εισαγωγές μελιού ήταν 2.754 τόνοι, ενώ οι εξαγωγές ήταν 323 τόνοι.

Ο υποτομέας ελαιούχων προϊόντων φαίνεται ότι είναι ο δεύτερος πιο σημαντικός τομέας εξαγωγών της χώρας μας μετά τον τομέα των Φρούτων και Λαχανικών με το ισοζύγιο γεωργικού εμπορίου να διαμορφώνεται από 198.154.072 € το έτος 2000 σε 270.288.260 € το έτος 2005. Οι εξαγωγές του τομέα Ελαιούχων που πραγματοποιήθηκαν κατά την περίοδο 2000 – 2005 φτάνουν κατά μέσο όρο το 31,48% της παραγωγής, ενώ η παραγωγή που κατευθύνεται προς κατανάλωση στην χώρα μας ανέρχεται για την ίδια περίοδο σε ποσοστό 69,37%. Η ανάπτυξη του υποτομέα περιορίζεται από αδυναμίες που οφείλονται στην έλλειψη συστημάτων βελτίωσης της ποιότητας του προϊόντος, τυποποίησης και εμπορίας. Εκτιμάται ότι υπάρχει μικρό περιθώριο περαιτέρω εκσυγχρονισμού των και οπωσδήποτε υποχρεωτικά σε συνδυασμό με μονάδες τυποποίησης σε μικρές εμπορικές συσκευασίες. Οι υφιστάμενες μονάδες καλύπτουν σε μεγάλο βαθμό τις ανάγκες της χώρας μας (δραστηριοποιούνται σήμερα περισσότερα από 3.000 ελαιοτριβεία συνολικής

δυναμικότητας 19 χιλιάδων τόνων/8ώρο) και επομένως δεν χρειάζεται η δημιουργία νέων παρά μόνο όπου αποδεδειγμένα υπάρχει έλλειψη. Οι μονάδες τυποποίησης ελαιολάδου θα πρέπει να ενισχυθούν εν γένει με νέες ή με εκσυγχρονισμούς υφιστάμενων, προκειμένου να προωθηθεί περαιτέρω η διακίνηση του ελαιολάδου, μάλλον σε μικρές και πιο ελκυστικές συσκευασίες, ώστε να καλύψουν τις ανάγκες από την επερχόμενη απελευθέρωση (δημιουργία Ζωνών Ελεύθερων Συναλλαγών από το 2010). Με την αποσύνδεση των ενισχύσεων του ελαιολάδου κρίνεται αναγκαία η εφαρμογή συμβολαιακής παραγωγής ελαιόκαρπου προκειμένου να διασφαλισθούν τόσο η συνέχιση της λειτουργίας των μονάδων ελαιουργείων και των μονάδων τυποποίησης όσο και η αύξηση των εξαγωγών. Παράλληλα θα πρέπει να προωθηθεί η περαιτέρω επέκταση της βιολογικής παραγωγής ελαιόκαρπου με ιδιαίτερη στήριξη ελαιοτριβείων και τυποποιητηρίων για παραγωγή βιολογικού ελαιολάδου.

Στον υποτομέα οίνου περιλαμβάνονται μονάδες οινοποιείων και οξοποιείας. Η μέση παραγωγή της χώρας μας ανέρχεται σε 3.646 χιλιάδες εκατόλιτρα εκ των οποίων το 11,66% προορίζεται για εξαγωγές και το 85,95% για την εσωτερική κατανάλωση (3.129,6 χιλιάδες εκατόλιτρα). Στην παρούσα φάση αναμένεται αναθεώρηση του τομέα του οίνου, με αποτέλεσμα να μην υπάρχει δυνατότητα προσδιορισμού του τρόπου αντιμετώπισης των επιπτώσεων που θα προκληθούν καθώς και διευκρίνιση ζητημάτων που σχετίζονται τόσο με την δυνατότητα αναδιάρθρωσης των καλλιεργειών αμπέλου όσο και με την χρηματοδοτική στήριξή τους μέσω του Πυλώνα 1.

Η παραγωγική δυναμικότητα του υποτομέα των Οπωροκηπευτικών ανέρχεται σε 1.912.784,10 τόνους ανά έτος. Σύμφωνα με τα στοιχεία του εμπορικού ισοζυγίου της EUROSTAT για τα έτη 1999 – 2002 κάθε χρόνο εισάγεται μια επιπλέον ποσότητα της τάξεως του 5%, ενώ εξάγεται το 13,47% της συνολικής ποσότητας (παραγόμενης και εισαγόμενης) και το 86,53% προορίζεται για την εσωτερική κατανάλωση. Οι εξαγωγές που πραγματοποιούνται έχουν ως κατεύθυνση κυρίως τις Τρίτες Χώρες, ενώ κάποιο τμήμα τους εξάγεται και προς την Ε.Ε.-15.

Το ισοζύγιο της χώρας μας με όλο τον κόσμο στον υποτομέα των ζωοτροφών είναι αρνητικό, αφού οι εισαγωγές είναι πολλαπλάσιες από τις εξαγωγές, όπως και του μελιού αφού οι εισαγωγές είναι περίπου οκταπλάσιες των εξαγωγών καθώς και του υποτομέα των δημητριακών αφού οι εισαγωγές είναι περίπου τριπλάσιες από τις εξαγωγές.

Από παραπάνω προκύπτει ότι εξακολουθούν να παρουσιάζονται μία σειρά από αδυναμίες που αποτρέπουν τη δυναμική ανάπτυξη του αγροδιατροφικού τομέα. Οι αδυναμίες αυτές αφορούν σε θέματα ποιότητας, υγιεινής και ασφάλειας των προϊόντων ή χρήσης νέων τεχνολογιών και υιοθέτησης καινοτομίας καθώς και στην έλλειψη υποστηρικτικών υπηρεσιών εμπορίας και διάθεσης τυποποιημένων προϊόντων.

Δασοκομικός Τομέας

Τα δάση και οι άλλες δασικές εκτάσεις στην Ελλάδα καλύπτουν 6.651.280 Ha ,από τα οποία 2.255.901 ha (17,9%) χαρακτηρίζονται ως δάση, 4.182.000 Ha (31,7%) χαρακτηρίζονται ως συνδυασμοί θαμνώδους και / ή ποώδους βλάστησης και 213.379 Ha (1,6%) χαρακτηρίζονται ως εκτάσεις με αραιή ή καθόλου βλάστηση (Πίνακας 15 Πίνακας 15).

Η κατανομή των δασών και των άλλων δασικών εκτάσεων κατά μορφή ιδιοκτησίας διακρίνεται σε Δημόσια (74,10%), Κοινοτικά (9%), Ιδιωτικά (6,5%) και Άλλα⁴ (10,4%) (Πίνακας 16 Πίνακας 16)

Η παραγωγή Τεχνικού Ξύλου και πριστής ξυλείας από το 1994 μέχρι και το 2004 κυμάνθηκε σε 6.000.126 m³, οι εισαγωγές την ίδια περίοδο κυμάνθηκαν σε 30.917.870 m³ και οι εξαγωγές στην ίδια χρονική περίοδο 1.086.460 m³.

Η αξία εισαγωγών και εξαγωγών δασικών προϊόντων κατά την περίοδο 1994 έως 2004 κυμαίνεται για τις εισαγωγές σε 7.745.381,03 € και για τις εξαγωγές σε 875.016,07 €.

Τα έτη 1990, 2000 και 2005 τα αποθέματα βιομάζας από τα δάση ανήλθαν σε 103, 113 και 117 εκατομμύρια μετρικοί τόνοι ξηρού βάρους⁵.

Η συμβολή του δασοκομικού τομέα στο ΑΕΠ της χώρας είναι γενικά χαμηλή και κυμαίνεται περίπου στο 1,32%. Αυτό οφείλεται αφενός μεν στο γεγονός ότι τα δάση της χώρας μας είναι χαμηλής παραγωγικότητας αφού στο σύνολό τους έχουν προστατευτικό χαρακτήρα και αφετέρου στο ότι οι ωφέλειες, που προκύπτουν από αυτή τους τη λειτουργία, δεν αποτιμώνται σε χρήμα και δεν καταχωρίζονται στους εθνικούς πόρους.

⁴ μοναστηριακά και συνιδιοκτησία

⁵ Στοιχεία FAO, Global Forest Resources Assessment 2005

Κατά το έτος 2004 παρήχθησαν από τα μη δημόσια δάση της χώρας 355.531 m³ ξυλείας όλων των τύπων (Τεχνική και Βιομηχανική).

Υπάρχουν δύο Κρατικά εργοστάσια επεξεργασίας του Ξύλου στην Καλαμπάκα του Ν. Τρικάλων και στο Λιτόχωρο του Ν. Πιερίας. Το έτος 2004 επεξεργάστηκαν 5.602 m³ στρόγγυλη ξυλεία.

Σε επίπεδο Χώρας υπάρχουν 699 Δασικές Βιομηχανίες (απασχολούνται 13.266 εργαζόμενοι) και περίπου 600 Δασικοί Συνεταιρισμοί, που αριθμούν περίπου 20.000 εγγεγραμμένα μέλη. Οι δασοκλήμονες της χώρας ανέρχονται σε 1.159⁶.

Συμπεράσματα Σχετικά με την Προοπτική Ανάπτυξης

Για την αντιμετώπιση των προβλημάτων και αδυναμιών τα οποία σχετίζονται κυρίως με :

τη μικρή παραγωγική δυναμικότητα σε συνδυασμό με τον μικρό και πολυτεμαχισμένο κλήρο και τις οικογενειακού τύπου επιχειρήσεις

τη χαμηλή ανταγωνιστικότητα και χαμηλή Ακαθάριστη Αξία Παραγωγής και Προστιθέμενη Αξία

την τάση μείωσης των επενδύσεων στο γεωργικό τομέα

τη χαμηλή ενσωμάτωση νέας τεχνολογίας στην παραγωγή

τις χαμηλές δαπάνες και διάχυση Έρευνας & Τεχνολογίας

την προβληματική ηλικιακή διάρθρωση και υψηλούς δείκτες γήρανσης του πληθυσμού

την ανεπαρκή σύνδεση πρωτογενούς παραγωγής με μεταποίηση

το χαμηλό μορφωτικό επίπεδο αγροτικού πληθυσμού

και

α) αξιοποιώντας πλεονεκτήματα, τα οποία συνίστανται κυρίως σε :

Ευνοϊκές κλιματολογικές συνθήκες καθ'όλον τον χρόνο, στις περισσότερες περιοχές της χώρας και ποικιλία μικροκλιμάτων

Παραγωγή ποικίλου εύρους προϊόντων υψηλής προστιθέμενης αξίας που συνδέεται με την εφαρμογή της βιολογικής γεωργίας και κτηνοτροφίας

Μεγάλο εύρος προϊόντων για την κατοχύρωσή τους ως Π.Ο.Π., Π.Γ.Ε. κλπ.

Σημαντική θέση του αγροδιατροφικού τομέα για τη δημιουργία εισοδημάτων και απασχόλησης στις αγροτικές περιοχές και

β) λαμβάνοντας υπόψη τις τάσεις που διαμορφώνει η νέα ΚΑΠ, την υψηλή ζήτηση για ασφαλή και υγιεινά προϊόντα διατροφής, οι προτεραιότητες για την ανάπτυξη του τομέα εστιάζονται στα ακόλουθα:

οι προτεραιότητές μας για την ανάπτυξη του τομέα εστιάζονται στα ακόλουθα :

Παραγωγή προϊόντων υψηλής προστιθέμενης αξίας που ανταποκρίνονται στην ποικίλη και αυξανόμενη ζήτηση και στις απαιτήσεις της εγχώριας και διεθνούς αγοράς

Αύξηση της οικονομικής αξίας του γεωργικού και δασοκομικού τομέα και παραγωγής νέων προϊόντων για τη διεύρυνση των ευκαιριών διάθεσης στην αγορά

Ανάπτυξη των υποδομών της γεωργίας και της δασοκομίας για τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας και αναστροφής της τάσης μείωσης των επενδύσεων

Βελτίωση της ηλικιακής σύνθεσης μέσω της αύξησης των νεαρών ατόμων στον πρωτογενή τομέα, και της πρόωρης συνταξιοδότησης

Πρώθηση της κτηνοτροφίας και βιολογικής γεωργίας για την αντιμετώπιση των διαταραχών στην ισορροπία βασικών κλάδων της φυτικής παραγωγής μετά την αναθεώρηση της ΚΑΠ

Βελτίωση του επιπέδου κατάρτισης των απασχολουμένων στη γεωργία

⁶ Ετήσια Έκθεση Δασών, έτος 2004

Ενότητα 1.2. Η γενική περιβαλλοντική κατάσταση σε σχέση με τη βιοποικιλότητα, τους υδατικούς πόρους και τις κλιματικές αλλαγές

Βιοποικιλότητα

Η χώρα μας λόγω της γεωγραφικής της θέσης, του πολυποίκιλου ανάγλυφου και των παραδοσιακών γεωργικών δραστηριοτήτων, είναι από τις πλουσιότερες σε όλα τα συστατικά που συνθέτουν την βιοποικιλότητα.

Έχουν καταγραφεί 6.500 φυτικά είδη και υποείδη από τα οποία τα 1.275 θεωρούνται ενδημικά, 2.000 είδη μανιταριών, 100 περίπου είδη θηλαστικών, 420 είδη πουλιών, το 60% των οποίων αναπαράγονται στην Ελλάδα, 81 είδη αυτόχθονων ειδών ιχθυοπανίδας γλυκού νερού και 26 ευρύαλων. Σημαντικό τμήμα της βιοποικιλότητας αποτελεί η γεωργική βιοποικιλότητα με τις εκατοντάδες τοπικές ποικιλίες και φυλές αγροτικών ζώων, σπονδυλωτών και ασπόνδυλων (μέλισσα – μεταξοσκώληκας). Πρόσφατα αποτελέσματα καταγραφής της κατάστασης⁷ των φυτογενετικών Πόρων στην Ελλάδα αποκάλυψε ότι επιτελείται μεγάλος γενετικός εκφυλισμός ή εξαφάνιση στις ντόπιες παραδοσιακές ποικιλίες στις περιοχές καλλιέργειάς τους, το οποίο αντικατοπτρίζεται και στους χώρους συλλογής – διατήρησης και προστασίας του ΕΘΙΑΓΕ. Οι λόγοι που οδήγησαν στον σημαντικό βαθμό της γενετικής διάβρωσης είναι η αλλαγή χρήσης γης και η εγκατάλειψη της γεωργίας και στροφή σε άλλες δραστηριότητες. Όσον αφορά τα άγρια, συγγενικά είδη διαπιστώνεται μικρότερος βαθμός γενετικής διάβρωσης λόγω της εγκατάλειψης της άσκησης της γεωργίας.

Η Ελλάδα έχει χαρακτηρίσει σήμερα 151 Ζώνες Ειδικής Προστασίας (ΖΕΠ) και υπέβαλλε τμηματικά στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή (1996 – 2002) κατάλογο 239 προτεινόμενων Τόπων Κοινοτικής Σημασίας (ΤΚΣ) («Εθνικός Κατάλογος»). Οι δύο κατάλογοι παρουσιάζουν μεταξύ τους επικαλύψεις όσον αφορά τις εκτάσεις τους (υπάρχουν τμήματα ΖΕΠ που αποτελούν τμήματα ΤΚΣ). Μάλιστα, 31 περιοχές έχουν οριστεί ταυτόχρονα ως ΖΕΠ και έχουν προταθεί και ως ΤΚΣ. Η γεωργική και δασική έκταση που καταλαμβάνουν οι περιοχές Natura 2000 (ΖΕΠ και πΤΚΣ) είναι 2.268.742 ha (εξαιρουμένων των αλληλοεπικαλύψεων) από την οποία τα 447.948 ha χαρακτηρίζονται ως γεωργικές εκτάσεις και τα 1.820.794 ha χαρακτηρίζονται ως δασικές εκτάσεις (Πίνακας 17 Πίνακας 17, Πίνακας 18 Πίνακας 18, Πίνακας 19 Πίνακας 19).

Οι 359 συνολικές περιοχές (ΖΕΠ και ΤΚΣ), οι οποίες περιλαμβάνουν οικοτόπους και περιοχές προστασίας της ορνιθοπανίδας αλληλοσυμπληρώνεται με τον Επιστημονικό Κατάλογο, στον οποίο εντάσσονται προστατευόμενες περιοχές σε εθνικό και διεθνές επίπεδο που περιλαμβάνουν Εθνικούς Δρυμούς (10), Αισθητικά Δάση (19), υγρότοπους Ramsar (10), Μνημεία Παγκόσμιας Κληρονομιάς (2), Αποθέματα Βιόσφαιρας (2), Τοπία Ιδιαίτερου Φυσικού Κάλους.

Τα τοπία που διαμόρφωσε η γεωργική δραστηριότητα όπως ξερολιθιές και αναβαθμίδες (κυρίως νησιά Αιγαίου), φυτοφράκτες ορίων ιδιοκτησίας, παραδοσιακοί ελαιώνες (Άμφισσα, Κέρκυρα, Μυτιλήνη κλπ.), αμπελώνες (Σαντορίνη), βοσκότοποι, χρήζουν ιδιαίτερης προστασίας και διατήρησης δεδομένου ότι βιώνει το σύνολο σχεδόν της άγριας πανίδας και χλωρίδας. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι η χρησιμοποιούμενη γεωργική έκταση (ΧΓΕ) των γεωργικών περιοχών υψηλής φυσικής αξίας ανέρχεται σε 1,91 εκατ. ha⁸.

Οι επιπτώσεις της ελληνικής γεωργίας στο περιβάλλον εμφανίζουν θετικές και αρνητικές πτυχές. Ως θετικές θεωρούνται η διατήρηση της φυσιογνωμίας της υπαίθρου και η συμβολή της στη διατήρηση του κοινωνικού ιστού που αποτρέπει την περαιτέρω πληθυσμιακή απογύμνωση των ορεινών και μειονεκτικών περιφερειών της χώρας.

Στον ορεινό και νησιωτικό χώρο έχουν εγκαταλειφθεί μεγάλες εκτάσεις γεωργικής γης, οι οποίες στη συνέχεια, με την επίδραση της διάβρωσης ή λόγω της μετατροπής τους σε βοσκότοπους, παρουσιάζουν έντονα συμπτώματα ερημοποίησης (π.χ. νησιά Αιγαίου) ανάδειξη του εγκαταλελειμμένου γεωργικού, πολιτιστικού περιβάλλοντος (μονοπάτια, καλύβια, λοιπές κατασκευές) οδηγεί σε έντονο προβληματισμό για τις απαραίτητες παρεμβάσεις στο άμεσο μέλλον.

Άμεσα συνυφασμένο με την προστασία του περιβάλλοντος είναι και το πρόβλημα της μείωσης της γεωργικής γης, κυρίως αυτής που είναι υψηλής παραγωγικότητας, στις νησιωτικές, περιαστικές

⁷ Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης & τροφίμων, 2006 Greece: Second Country Report concerning the state of plant genetic resources for food and agriculture. Δ/ση Χωροταξίας & Προστασίας Περιβάλλοντος, Αθήνα.

⁸ Βιοποικιλότητα: γεωργικές περιοχές υψηλής φυσικής αξίας, Νο 18 (ΧΓΕ γεωργικών περιοχών υψηλής φυσικής αξίας), Πίνακας 'ΚΟΙΝΟΙ ΔΕΙΚΤΕΣ ΒΑΣΗΣ ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΟΥΣ ΣΤΟΧΟΥΣ' - Draft data set for Objective related baseline indicators, Technical meeting on CMEF 2 May 2006 – DOC 20b

και παραθαλάσσιες περιοχές. Ιδιαίτερα έντονες είναι επίσης οι πιέσεις για την αλλαγή χρήσεων γης σε αυτές τις περιοχές, κυρίως εξαιτίας της επέκτασης των οικιστικών και τουριστικών χρήσεων.

Προβλήματα στην διατήρηση της βιοποικιλότητας μπορούν να δημιουργήσουν η ερημοποίηση, οι πυρκαγιές ιδίως των Δασών, ο ευτροφισμός, η εντατικοποίηση της γεωργίας – κτηνοτροφίας, η υπερβόσκηση, η εγκατάλειψη της γεωργικής δραστηριότητας και οι κλιματικές μεταβολές κλπ.

Υδατικοί Πόροι

Η Ελλάδα διαθέτει σχετικά επαρκείς – με ιδιαίτερα υψηλά ποιοτικά χαρακτηριστικά - ποσότητες υδατικών πόρων. Όμως παρατηρείται σημαντική γεωγραφική και εποχιακή ανισοκατανομή τους: άνυδρα νησιά και Ανατολική/ Νότια Ελλάδα από τη μία, πλεονασματικό υδατικό δυναμικό στη Δυτική και Βόρεια ενδοχώρα από την άλλη.

Η χρήση των Υδατικών Πόρων κατανέμεται ως εξής: Γεωργία 87%, Ύδρευση 10%, Βιομηχανία – Ενέργεια κλπ χρήσεις 3%, όπου η απόδοση της χρήσης τους – ιδιαίτερα για τη Γεωργία είναι χαμηλή. Οι αρδευόμενες εκτάσεις ανέρχονται σε ποσοστό 32,8%⁹ της χρησιμοποιούμενης γεωργικής έκτασης (ΧΓΕ). Στο 92% των αρδευόμενων εκτάσεων της χώρας η άρδευση γίνεται με συστήματα & τεχνικές που δεν ασφαλίζουν την ορθολογική και αειφόρο διαχείριση των υδατικών πόρων. Ως εκ τούτου, υπάρχει αναγκαιότητα για τη χρηματοδότηση των απαραίτητων υποδομών (εκσυγχρονισμός αρδευτικών δικτύων, αξιοποίηση επιφανειακών απορροών) οι οποίες θα συμβάλλουν στη μείωση των απωλειών ύδατος και τον περιορισμό των πιέσεων στους υπόγειους υδροφορείς.

Η Ποιότητα των Υδάτων είναι γενικά καλή με σχετικές αδυναμίες σε τοπικό επίπεδο στα υπόγεια νερά, όπου τοπικά εμφανίζονται αυξημένες τιμές νιτρικών αλάτων λόγω της εντατικοποίησης της γεωργίας και της χρήσης λιπασμάτων κυρίως νιτρικών. Στα πλαίσια εναρμόνισης με την Οδηγία 91/676/ΕΟΚ καθορίστηκαν αρχικά (ΚΥΑ 19652/1906/99 ΦΕΚ 1575/Β) τέσσερις ευπρόσβλητες περιοχές (Θεσσαλίας, Κωπαΐδας, Αργολίδας, Πηνιού Ηλείας) και στη συνέχεια (ΚΥΑ 20419/2522/01, ΦΕΚ 1212/Β) και άλλες τρεις περιοχές Θεσσαλονίκης – Κιλκίς – Πέλλας – Ημαθίας, Λεκάνης Στρυμόνα και Άρτας – Πρέβεζας. Οι παθογενείς εκτάσεις των ανωτέρω περιοχών βρίσκονται σε διαδικασία ακριβούς προσδιορισμού τους και εντοπίζονται στις καλλιεργούμενες εκτάσεις των εν λόγω περιοχών. Ειδικότερα οι καλλιεργούμενες εκτάσεις στις ανωτέρω περιοχές ανέρχονται σε 506.735 Ha στη Θεσσαλία, σε 113.200 Ha στην Κωπαΐδα, σε 18.300 Ha στο Αργολικό πεδίο, σε 17.600 Ha στη λεκάνη Πηνιού Ηλείας, σε 402.009 Ha στην περιοχή Θεσσαλονίκης – Κιλκίς – Πέλλας – Ημαθίας. Οι κύριες καλλιέργειες των ανωτέρω ευπρόσβλητων περιοχών που επιδρούν στην ποιότητα των υδατικών πόρων αφορούν σε βαμβάκι, σιτηρά, ζαχαρότευτλα, αραβόσιτο και οπωροκηπευτικά στη Θεσσαλία, σε βαμβάκι, σιτηρά, ελιά, αραβόσιτο, βιομηχανική ντομάτα και κηπευτικά στη Κωπαΐδα, σε εσπεριδοειδή, ελιά και εκτατική αιγοπροβατοτροφία στο Αργολικό Πεδίο, σε αραβόσιτο, κηπευτικά, εσταβλισμένη κτηνοτροφία (βοοειδή και χοίροι) και εκτατική αιγοπροβατοτροφία στη λεκάνη Πηνιού Ηλείας, σε αροτραίες, ελιές, αμπέλια, θερμοκηπιακές καλλιέργειες, πυρηνόκαρπα και μηλοειδή και εσταβλισμένη κτηνοτροφία στη περιοχή του κάμπου Θεσσαλονίκης – Πέλλας – Ημαθίας. Για το σύνολο των περιοχών έχουν εκπονηθεί τα Σχέδια Δράσης και έχουν εκδοθεί οι αντίστοιχες ΚΥΑ. Για την επιτάχυνση της απονιτροποίησης απαιτείται η λήψη πρόσθετων μέτρων που υπερβαίνουν τα υποχρεωτικά της ανωτέρω σχετικής οδηγίας. Ειδικότερα το Μέτρο της «Μείωσης της νιτρορύπανσης γεωργικής προέλευσης», στο πλαίσιο του Εγγράφου Προγραμματισμού Αγροτικής Ανάπτυξης (ΕΠΑΑ), εφαρμόστηκε σε τρεις ευπρόσβλητες ζώνες συνολικής έκτασης 114.265,5 Ha. Αναλυτικότερα στην Περιφέρεια της Θεσσαλίας και στο Νομό Φθιώτιδας) εφαρμόζεται σε έκταση 107.199,2 Ha, στην Περιοχή Κωπαϊδικού Πεδίου (Ν. Βοιωτίας) εφαρμόζεται σε έκταση 7.051,3 Ha και στην Περιοχή Λεκάνης Πηνιού Ν. Ηλείας (περιλαμβάνει το Ν. Ηλείας) εφαρμόζεται σε έκταση ελαχίστου μεγέθους.

Αποτέλεσμα της συγκέντρωσης νιτρικών και φωσφορικών κυρίως από γεωργικά και αστικά απόβλητα στα επιφανειακά νερά (λίμνες, υγρά τοπους) είναι η εμφάνιση φαινομένων ευτροφισμού. Τέλος σημαντικά πηγή ρύπανσης των νερών μπορεί να αποτελούν τα αστικά και τα βιομηχανικά απόβλητα (συγκέντρωση βαρέων μετάλλων).

Όσον αφορά στα κτηνοτροφικά απόβλητα το πρόβλημα δεν είναι έντονο και εντοπίζεται κυρίως σε περιοχές συγκέντρωσης μονάδων μέσου και μεγάλου μεγέθους, όπως περιοχές Αρτάκη –

⁹ Χρήση υδάτων, Νο 15 (% αρδευόμενης ΧΓΕ), Πίνακας 'ΚΟΙΝΟΙ ΔΕΙΚΤΕΣ ΒΑΣΗΣ ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΟ ΓΕΝΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ' - Draft data set for context related baseline indicator, Technical meeting on CMEF 2 May 2006 – DOC 20c

Χαλκίδας, Μεγάρων Ασπροπύργου (Ν. Αττικής), Νεοχωρούδα – Πεντάλοφο (Ν. Θεσ/νίκης), Λίμνη Παμβώτιδα, Λεκάνες απορροής Λούρου – Αράχθου, Λίμνη Τριχωνίδα κλπ.

Βασικό πρόβλημα εντοπίζεται στην υπαλμύρωση του υπόγειου υδροφορέα επειδή η απόληψη γίνεται με εντονότερους ρυθμούς τους θερινούς μήνες (αυξημένη ζήτηση λόγω εντατικοποίησης της χρήσης αδόκιμων πρακτικών) απ' ότι η αναπλήρωση τους χειμερινούς μήνες με αποτελέσματα να έχουμε πτώση του υδροφορέα, τη δημιουργία υποπίεσης και την είσοδο της θάλασσας, γεγονός που διευκολύνεται από τα 16.000 km ακτογραμμών, τα 3.000 νησιά και τα ασβεστολιθικά πετρώματα. Κίνδυνος υπαλμύρωσης υπάρχει σχεδόν σε ολόκληρη τη χώρα και ιδίως στην Ανατολική και τα νησιά, ενώ προβλήματα έχουν παρουσιασθεί στην παράκτια ζώνη Δέλτα Νέστου έως την λίμνη Μητρικού, στις περιοχές Ελευθερούπολης Καβάλας, στον κάμπο της Θεσσαλονίκης, στη παράκτια ζώνη της Πιερίας, στη Νικόπολη Πρεβέζης, στα νησιά του Αιγαίου και στο Αργολικό πεδίο. Η αλάτωση οφείλεται στην υπεράντληση των υπόγειων υδροφορέων (ιδίως στις παραθαλάσσιες περιοχές) καθώς και στην εγκατάλειψη των παραδοσιακών καλλιεργητικών πρακτικών. Ο κίνδυνος υφίσταται για το σύνολο των αρδευόμενων εκτάσεων. Ωστόσο σε περιοχές υψηλού κινδύνου βρίσκεται περίπου το 1,53% των εδαφών. Γίνονται μελέτες και έργα εμπλουτισμού των υπόγειων υδροφορέων που πρέπει να συνεχιστούν.

Ιδιαίτερα προστατευτικός είναι ο ρόλος των δασών που καλύπτουν τις λεκάνες απορροής των χειμάρρων, η έκταση των οποίων εκτιμάται σε 1.300.000 Ha. Η χώρα μας εφαρμόζει πριν την εφαρμογή των Κοινοτικών Πλαισίων Στήριξης προγράμματα επέμβασης σε 250 περίπου ορεινές λεκάνες απορροής, σε πολλές από τις οποίες έχουν ήδη αμβλυνηθεί τα πλημμυρικά φαινόμενα.

Η χώρα μας εφαρμόζει το πλαίσιο του Νόμου 3199/2003 (ΦΕΚ 280 Α/09-12-2003) για την «Προστασία και Διαχείριση των υδάτων» - Εναρμόνιση με την Οδηγία 2000/60 /ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 23ης Οκτωβρίου 2000. Η εφαρμογή της Οδηγίας πλαίσιο είναι μία συνεχής διαδικασία η οποία ξεκίνησε το έτος 2003 με την ψήφιση του ανωτέρου νόμου και συνεχίζεται το τρέχον έτος (2006) με την έκδοση των Διοικητικών πράξεων που προβλέπονται στον Νόμο (Αποφάσεις, Π.Δ.) και την αναφορά στην Περιβαλλοντική – Οικονομική ανάλυση. Τα Διαχειριστικά Σχέδια των λεκανών απορροής προβλέπεται να εκδοθούν το 2009. Η εφαρμογή, αξιολόγηση, ρύθμιση προβλέπεται να υλοποιηθεί μέχρι το έτος 2015.

Από στοιχεία της Δ/σης Γεωλογίας – Υδρολογίας του ΥΠΑΑΤ, η οποία διαθέτει εκτεταμένο δίκτυο μετεωρολογικών σταθμών, έγινε σύγκριση των πρόσφατων υδρολογικών ετών για τις βροχοπτώσεις σε σχέση με το μέσο όρο των τελευταίων 35 υδρολογικών ετών και προέκυψε ότι το υδρολογικό έτος 2006-2007 ήταν σαφώς ξηρότερο από το μέσο όρο, έως σοβαρά ελλειμματικό, για την πλειοψηφία των διαμερισμάτων της χώρας, ενώ το υδρολογικό έτος 2007-2008 παρουσιάζει ενδιάμεση εικόνα, με άλλα διαμερίσματα της χώρας πάνω από το μέσο όρο βροχοπτώσεων και άλλα σαφώς ελλειμματικά (πίνακες 48 και 49 με ύψη βροχής σε χιλιοστά και ποσοστά μεταβολής από μέσο όρο για τα υδρολογικά έτη 2006-2007 και 2007-2008 αντίστοιχα).

Η Δυτική Ελλάδα αν και στατιστικά είχε πάντα περισσότερες βροχές από την Ανατολική και παρουσιάζει έτσι καλύτερη εικόνα, ως προς τις βροχοπτώσεις, το 35% των πετρωμάτων της είναι ασβεστολιθικά, με συνέπεια τα νερά που κατεισδύουν να στραγγίζουν προς τη θάλασσα ανεκμετάλλευτα. Η Βόρεια Ελλάδα, που γενικά παρουσιάζει καλύτερη εικόνα από πλευράς βροχοπτώσεων, είναι εξαρτημένη από τις επιφανειακές απορροές ποταμών που προέρχονται από γειτονικά κράτη και έχει ως επί το πλείστον δίκτυα με ανοικτούς αγωγούς, δηλαδή διώρυγες, ενίοτε χωμάτινες, οι οποίες έχουν μεγάλες απώλειες.

Χαρακτηριστικό πάντως είναι πως, όπου οι βροχοπτώσεις οποιοδήποτε μηνός του εκάστοτε υδρολογικού έτους είναι σημαντικά αυξημένες, σε σχέση με την υψηλότερη μηνιαία πολυετών παρατηρήσεων, ανήκει σε ραγδαίες βροχοπτώσεις.

Τα τελευταία χρόνια παρατηρούνται ακραία φαινόμενα υψηλών θερμοκρασιών που συνοδεύονται από ξηρασία και ραγδαίων βροχοπτώσεων / καταιγίδων που συνοδεύονται από πλημμυρικές παροχές. Είναι πολλά τα αίτια για τα ακραία αυτά φαινόμενα. Ωστόσο η κλιματική αλλαγή αναμένεται να αυξήσει τη συχνότητα εμφάνισης και τη σοβαρότητα αυτών των φαινομένων. Κατά συνέπεια, θα χρειαστεί να προσαρμοστούμε. Και αυτό σημαίνει αξιολόγηση της ευπάθειάς μας και την ανάληψη δράσης για να περιορίσουμε τους κινδύνους.

Οι πλημμυρικές παροχές των ραγδαίων βροχοπτώσεων έχουν μικρή στατιστική σημασία και μικρή συνεισφορά στη φυσική εναποθήκευση νερού στους υπόγειους υδροφορείς με κατείσδυση, καθώς το περισσότερο νερό απορρέει επιφανειακά και χάνεται στη θάλασσα στις περισσότερες περιπτώσεις, ιδίως σε μια χώρα με ισχυρό ανάγλυφο, όπως η Ελλάδα, όπου εκλείπουν οι εκτεταμένες πεδινές εκτάσεις, που θα μπορούσαν να δημιουργήσουν αξιολογούς υπόγειους υδροφορείς. Οι ραγδαίες βροχοπτώσεις μπορούν να συνεισφέρουν στην εναποθήκευση νερού σε

περίπτωση που υπάρχει ταμιευτήρας (φράγμα ή εξωποτάμια λιμνοδεξαμενή), κατάλληλα χωροθετημένος στη λεκάνη απορροής. Το νερό που συλλέγεται έτσι μπορεί να χρησιμοποιηθεί για άρδευση – ύδρευση ή και για τεχνητό εμπλουτισμό των υπόγειων υδροφόρων στρωμάτων. Η κατασκευή ταμιευτήρων έχει σα στόχο τη βελτίωση της ικανότητας αποθήκευσης του νερού.

Οι υψηλότερες θερμοκρασίες των τελευταίων ετών και η ανισοκατανομή των βροχοπτώσεων οδηγούν πολλές φορές σε χειμερινές αρδεύσεις καλλιεργειών (πρόωρες αντλήσεις). Οδηγούμαστε έτσι σε συνθήκες ελλειμματικότητας υδατικού δυναμικού, αφού αντλούνται συνεχώς υπόγεια υδατικά αποθέματα, που δεν αναπληρώνονται από τις βροχοπτώσεις. Η ξηρασία μπορεί να αντιμετωπιστεί με εκσυγχρονισμό / αναβάθμιση των αρδευτικών δικτύων και αξιοποίηση των επιφανειακών απορροών, που συμβάλλουν στη μείωση των απωλειών νερού, με αποτέλεσμα τη βελτίωση της ικανότητας αποδοτικότερης χρήσης του.

Κλιματική αλλαγή

Με βάση το Πρωτόκολλο του Κιότο η Ελλάδα έχει δεσμευτεί να περιορίσει την αύξηση των εκπομπών της κατά την περίοδο 2008-2012 σε 25% σε σχέση με το έτος βάσης (1990 για τα CO₂, CH₄ και N₂O και 1995 για τα HFCs, PFCs και SF₆ – Οι εκπομπές βάσης για την Ελλάδα υπολογίζονται σε 111.054.072 t CO₂ eq). Επίσης, το Εθνικό Πρόγραμμα Μείωσης των Εκπομπών Αερίων Θερμοκηπίου μέχρι το 2010, απέκτησε νομική μορφή το 2003 με την ΠΥΣ 5/27-2-2003. Όσον αφορά στην Εμπορία Δικαιωμάτων Εκπομπών, η σχετική Οδηγία ενσωματώθηκε στην εθνική νομοθεσία με την ΚΥΑ 54409/2632/27-12-2004 και το Εθνικό Σχέδιο Κατανομής εγκρίθηκε από την Επιτροπή τον Ιούνιο 2005.

Τα αέρια που συμβάλλουν στο φαινόμενο του θερμοκηπίου (ΑΘΚ), σύμφωνα με την εφαρμογή της μεθοδολογίας του προγράμματος CORINAIR και τις κατευθυντήριες οδηγίες του IPCC, είναι το διοξείδιο του άνθρακα (CO₂), το μεθάνιο (CH₄) και το υποξείδιο του αζώτου (N₂O), και οι υδροφθοράνθρακες, οι υπερφθοράνθρακες και το εξαφθοριούχο θείο (HFCs, PFCs και SF₆ αντίστοιχα - συνολικά F-gases). Οι εκπομπές διοξειδίου του άνθρακα αποτελούν την πλειοψηφία των συνολικών εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου, αφού ευθύνονται για το 80,1% (110.280,16 kt CO₂ eq) περίπου των συνολικών εκπομπών στην Ελλάδα το 2004, ενώ το μεθάνιο και το υποξείδιο του αζώτου ευθύνονται για το 6,1% (8.412,02 kt CO₂ eq) και 9,6% (13.155,22 kt CO₂ eq) αντίστοιχα. Τέλος, τα F-gases ευθύνονται για το υπόλοιπο 4,2% (5.785,61 kt CO₂ eq). Όσον αφορά στη συνεισφορά της γεωργίας στην εκπομπή των αερίων του θερμοκηπίου, ανέρχεται σε 8,7% των συνολικών εκπομπών (Πίνακας 23 Πίνακας 23). (Τα παραπάνω στοιχεία θα επικαιροποιηθούν με τη νέα σχετική έκθεση του ΥΠΕΧΩΔΕ που θα είναι έτοιμη στο τέλος του 2009).

Οι πηγές εκπομπών αερίων του φαινομένου του θερμοκηπίου (ΑΘΚ) από τη γεωργία είναι:

α) εκπομπές N₂O (υποξείδιο του αζώτου) από εδάφη, οφειλόμενες κυρίως στη λίπανση με αζωτούχα λιπάσματα και από τη διαχείριση της κόπρου. Ο γεωργικός τομέας είναι η κύρια πηγή εκπομπών υποξειδίου του αζώτου, ευθυνόμενος για το 70,7% (8.439,25 kt CO₂ eq) περίπου των συνολικών εκπομπών της γεωργίας το 2004 (Πίνακας 23 Πίνακας 23).

β) εκπομπές CH₄ (μεθάνιο) από εντερικές ζυμώσεις των ζώων και από τη διαχείριση της κόπρου, οι οποίες συνεισφέρουν στο 29,3% (3.497,46 kt CO₂ eq) των συνολικών εκπομπών της γεωργίας το 2004 (Πίνακας 23 Πίνακας 23).

Τα βασικά μέτρα που περιλαμβάνονται για τη μείωση των εκπομπών για την Κλιματική Αλλαγή για τον τομέα της γεωργίας είναι:

Συστήματα διαχείρισης ζωικών απορριμμάτων. Εξετάζεται η περαιτέρω διεύθυνση των υγρών συστημάτων διαχείρισης.

Βιολογική Γεωργία – Κτηνοτροφία.

Τέθηκε ένας στόχος 99.997 ha συνολικών εκτάσεων να έχουν καλλιεργηθεί μέχρι το 2012 σύμφωνα με τις αρχές της βιολογικής γεωργίας, λαμβάνοντας υπόψη τη συνολική έκταση των βιολογικά καλλιεργούμενων εκτάσεων που εντάχθηκαν από το 1994, δηλαδή 61.002 ha νέων εκτάσεων βιολογικής γεωργίας την περίοδο 2004-2012 (μέσος ρυθμός αύξησης των εκτάσεων ανά έτος 6.778 ha μετά το 2003). Η μείωση των εκπομπών στην περίπτωση αυτή, υπολογίζεται σε 432¹⁰ kt CO₂ περίπου για την περίοδο 2008 -2012 (Πίνακας 24 Πίνακας 24, Πίνακας 25 Πίνακας 25).

¹⁰ Για την εκτίμηση του δυναμικού απορρόφησης άνθρακα από τις εκτάσεις που εφαρμόζεται βιολογική καλλιέργεια θεωρήθηκε ότι ο ετήσιος ρυθμός αποθήκευσης άνθρακα στο έδαφος είναι 1 t CO₂/ha (σύμφωνα με τους Smith et al. 2000, κυμαίνεται από 0-1,98 t CO₂/ha)

Τα βασικά μέτρα που περιλαμβάνονται για την Κλιματική Αλλαγή σχετικά με τον τομέα της δασοκομίας είναι:

Στόχος 77.284 ha συνολικών εκτάσεων να έχουν δασωθεί μέχρι το 2012, λαμβάνοντας υπόψη τη συνολική δασωτέα έκταση από το 1994, δηλαδή 36.612 ha νέων δασωμένων εκτάσεων την περίοδο 2004-2012 (μέσος ρυθμός αύξησης των εκτάσεων ανά έτος 4.068 ha μετά το 2003). Η μείωση των εκπομπών υπολογίζεται σε 3.610 kt CO₂ περίπου για την περίοδο 2008 -2012. Στην περίπτωση ανάληψης πρόσθετων μέτρων ο ανωτέρω στόχος διαμορφώνεται σε 90.811 ha συνολικών δασωμένων εκτάσεων μέχρι το 2012, δηλαδή 54.000 ha νέες δασωμένες εκτάσεις την περίοδο 2004-2012 ή αναδασώσεις δασών που έχουν πληγεί από πυρκαγιές (μέσος ρυθμός αύξησης των εκτάσεων ανά έτος 6.000 ha μετά το 2003). Η μείωση των εκπομπών, στην περίπτωση αυτή, υπολογίζεται σε 4.115 kt CO₂ περίπου για την περίοδο 2008 -2012 ([Πίνακας 26](#)[Πίνακας 26](#),[Πίνακας 27](#)[Πίνακας 27](#),[Πίνακας 28](#)[Πίνακας 28](#)).

Στα πλαίσια του Εγγράφου Προγραμματισμού Αγροτικής Ανάπτυξης (ΕΠΑΑ) -Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων εφαρμόζεται το πρόγραμμα «Δάσωση Γεωργικών Γαιών» με στόχο την αύξηση της δασοκάλυψης της χώρας. Βάσει του κανονισμού 2080/92 δασώθηκαν 35.840 Ha γεωργικών εκτάσεων κατά την περίοδο 1994-2001 ενώ βάσει του κανονισμού 1257/99 δασώθηκαν 4.835 Ha τα έτη 2002 και 2003.

Στα πλαίσια των νέων προκλήσεων του Καν. (ΕΚ) αριθμ. 74/2009 του Συμβουλίου, οι προτεινόμενες ενέργειες συνδέονται με Προληπτικές δράσεις κατά των δασικών πυρκαγιών και των φυσικών καταστροφών που σχετίζονται με το κλίμα. Δέσμευση του άνθρακα στα δάση και αποφυγή των εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα (CO₂) με αποτέλεσμα την μείωση των αρνητικών επιπτώσεων της αλλαγής του κλίματος στα δάση.

1. Η κλιματική αλλαγή απειλεί τα δάση της Μεσογείου. Στις απειλές αυτές προστίθενται οι επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής, όπως η άνοδος της θερμοκρασίας, τα ακραία καιρικά φαινόμενα και η ξηρασία, με αποτέλεσμα να εξαντλούνται οι αντοχές και οι δυνατότητες προσαρμογής των δασικών οικοσυστημάτων.

Τα δάση είναι τα σημαντικότερα οικοσυστήματα της Μεσογείου, καθώς φιλοξενούν μοναδική βιοποικιλότητα και παρέχουν κοινωνικοοικονομικά και περιβαλλοντικά οφέλη, όπως η συγκράτηση των εδαφών, ο εμπλουτισμός του υδροφόρου ορίζοντα, η παραγωγή βιομάζας, η σταθεροποίηση του μικροκλίματος και η ανάπτυξη του τουρισμού.

Η πιο άμεση και ραγδαία επίπτωση της κλιματικής αλλαγής στα μεσογειακά δάση αφορά τις δασικές πυρκαγιές. Η αύξηση της συχνότητας της σφοδρότητας και της έκτασης των πυρκαγιών ευνοείται από τις συνθήκες ξηρασίας, τις παρατεταμένες περιόδους υψηλών θερμοκρασιών, τα ακραία καιρικά φαινόμενα (καύσωνες, ισχυροί άνεμοι), συνθήκες που παρατηρούνται κυρίως στις βορειότερες περιοχές της Μεσογείου (Πορτογαλία, Ελλάδα, Ισπανία). Αν αυτές οι συνθήκες επεκταθούν και νοτιότερα, οι επιπτώσεις για τα δασικά οικοσυστήματα σε ολόκληρη την λεκάνη της Μεσογείου θα είναι δραματικές.

2. Στην Ελλάδα τα πιο ευπαθή δασικά οικοσυστήματα είναι όσα βρίσκονται στα όρια της εξάπλωσής τους. Μεταξύ αυτών συμπεριλαμβάνονται τα δάση της νησιωτικής και παράκτιας χώρας και τα ορεινά δάση της Νότιας Ελλάδας, όπως ο Ταΰγετος και ο Πάρνωνα. Το καλοκαίρι του 2007 ωστόσο έδειξε ότι, εκτός από τα ορεινά δάση της Νότιας Ελλάδας που είχαμε τις καταστροφικές πυρκαγιές, ακόμα και τα δάση της Β. Ελλάδας επηρεάζονται και γίνονται πιο ευπαθή λόγω της αύξησης της θερμοκρασίας.

3. Για την δέσμευση άνθρακα στα δάση και αποφυγή των εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα (CO₂), θα πρέπει να διατηρήσουμε και να αυξήσουμε την έκταση των δασών και δασικών εκτάσεων της χώρας. Τα δάση θεωρούνται από τα πιο σπουδαία οικοσυστήματα του πλανήτη για την αποθήκευση άνθρακα. Σύμφωνα με την μελέτη του 2000 «Κριτήρια και Δείκτες αειφορικής διαχείρισης των δασών της Ελλάδας» - Υπουργείο Γεωργίας, στη χώρα μας, ο άνθρακας που μπορεί να αποθηκευτεί ετησίως, εκτιμώμενος με βάση την ετήσια καθαρή προσαύξηση των δασών σε έκταση, ανέρχεται σε 1.079 χιλ. τόνους άνθρακα.

Από τα παραπάνω γίνεται κατανοητό ότι η αύξηση των δασών συμβάλλει θετικά στην άμβλυνση των κλιματικών αλλαγών, με την μείωση των συγκεντρώσεων σε CO₂.

4. Επιλέξιμες Ενέργειες για την αντιμετώπιση των δασικών πυρκαγιών και των φυσικών καταστροφών που σχετίζονται με το κλίμα, είναι όλα τα έργα της Δράσης 1 «Βελτίωση των συνθηκών πρόληψης για την αντιπυρική προστασία των δασών και δασικών εκτάσεων» του

Μέτρου 226 «Αποκατάσταση του δασοκομικού δυναμικού και εισαγωγή δράσεων πρόληψης» του ΠΑΑ 2007-2013.

Τα επιλέξιμα έργα της Δράσης 1 του Μέτρου 226 του ΠΑΑ 2007-2013 αναλύονται λεπτομερέστερα στο Μέτρο 226 – Δράση 1 στην παρ. «Επιλέξιμες Δράσεις».

5. Επιλέξιμες Ενέργειες για την αύξηση των δασών με την αποκατάσταση των πληγέντων δασικών οικοσυστημάτων είναι όλα τα έργα της Δράσης 3 «Έργα Αναδάσωσης – Ορεινά αντιπλημμυρικά και αντιδιαβρωτικά έργα αποκατάστασης καμένων περιοχών» του Μέτρου 226 «Αποκατάσταση του δασοκομικού δυναμικού και εισαγωγή δράσεων πρόληψης» του ΠΑΑ 2007-2013, όπου αναλύονται λεπτομερέστερα οι επιλέξιμες παρεμβάσεις στην παρ. «Επιλέξιμες Δράσεις».

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι οι νέες πιστώσεις στις Δράσεις 1 και 3 του Μέτρου 226 θα συμβάλλουν αθροιστικά για τη νέα πρόκληση, που θα έχει αποτέλεσμα στην δέσμευση του άνθρακα από τα δάση και στην αποφυγή των εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα (CO₂), καθώς επίσης και στην μείωση των αρνητικών επιπτώσεων της αλλαγής του κλίματος στα δάση.

Τα ενεργειακά φυτά μπορούν να χρησιμοποιηθούν για τον περιορισμό των εκπομπών όσον αφορά στην Κλιματική Αλλαγή και τα οποία χαρακτηρίζονται από υψηλή περιεκτικότητα λιγνίνης και κυτταρίνης και αντίστοιχη υψηλή παραγωγή βιομάζας. Ετήσια ενεργειακά φυτά είναι ο αραβόσιτος, ο ηλιάνθος, το σόργο, η ελαιοκράμβη και το βαμβάκι (βαμβακόσπορος), ενώ πολυετή είναι ο ευκάλυπτος, η ιτιά, η ψευδακακία και η λεύκα. Δεδομένου ότι αποδόσεις των ενεργειακών φυτειών στις Μεσογειακές χώρες είναι χαμηλότερες σε σύγκριση με την Κεντρική και Βόρεια Ευρώπη, μια ρεαλιστική απόδοση για τη χώρα μας είναι 12 τόνοι ανά εκτάριο το έτος. Η δυνατότητα υλοποίησης ενεργειακών φυτειών εξαρτάται κυρίως από την τιμή των συμβατικών καυσίμων. Η σταδιακή εισαγωγή των ενεργειακών καλλιεργειών για παραγωγή βιοκαυσίμων είναι απαραίτητη προκειμένου, να αποκτηθεί η απαιτούμενη εμπειρία στην καλλιεργητική τεχνική καθώς επίσης και να αντικατασταθούν ή να χρησιμοποιηθούν συμπληρωματικά οι υφιστάμενες καλλιέργειες που αντιμετωπίζουν προβλήματα διάθεσης, μετά κυρίως την αναμόρφωση της ΚΑΠ. Στον τομέα αξιοποίησης των βιοκαυσίμων, έχει ψηφισθεί ο Ν.3423/2005 για την ενσωμάτωση της Οδηγίας 2003/30/ΕΚ στην ελληνική νομοθεσία που συνεπάγεται για τη χώρα μας ότι η κατανάλωση των βιοκαυσίμων θα ανέρχεται περίπου σε 160.000 τόνους βιοντήζελ και 400.000 βιοαιθανόλη. Λειτουργούν ήδη 4 μονάδες παραγωγής βιοκαυσίμων (Κιλκίς, Βόλος, Πάτρα, Λαμία) και έχουν διαθέσει ήδη 30.000 χιλιόλιτρα βιοντήζελ στα διυλιστήρια, ποσότητα η οποία διοχετεύτηκε στην αγορά (στοιχεία πρώτης ύλης και συσχέτιση της παραγωγής για τον εφοδιασμό αυτών ήδη είναι υπό διερεύνηση). Στο πλαίσιο αυτό καλλιεργείες όπως τα δημητριακά, βαμβάκι και τα ζαχαρότευπλα που βρίσκονται σε μια φάση κάθετης συρρίκνωσης τους, μπορούν ποσοτικά και ποιοτικά να επανακάμψουν, ενώ άλλες, όπως το γλυκό σόργο και η ελαιοκράμβη να δώσουν ένα αποφασιστικό τόνο στον τομέα της αναδιάρθρωσης των καλλιεργειών στη χώρα μας.

Τέλος η θερμότητα που παράγεται με τη χρήση δασικής βιομάζας αποτελεί μία από τις πλέον κλασσικές μορφές ανανεώσιμων πηγών ενέργειας και θα μπορούσε να εξετασθεί η δυνατότητα δημιουργίας δικτύων τηλεθέρμανσης με βιομάζα η οποία θα αξιοποιήσει έναν ανανεώσιμο φυσικό πόρο και θα λειτουργήσει σαν υπόδειγμα για την αξιοποίηση και άλλων ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, ιδιαίτερα της βιομάζας από άλλες πηγές εκτός του δάσους.

Εδαφος

Ο μεγαλύτερος κίνδυνος για τα ελληνικά εδάφη είναι αυτός της ερημοποίησης. Οι κύριοι παράγοντες που συμβάλλουν στην εμφάνιση του προβλήματος είναι η διάβρωση του εδάφους αποτέλεσμα των ειδικών εδαφοκλιματικών συνθηκών, που επικρατούν στην χώρα μας, κυρίως των μεγάλων κλίσεων σε συνδυασμό με την αποψίλωση εξαιτίας των πυρκαγιών, της εντατικοποίησης της γεωργίας, των αδόκιμων πρακτικών άρδευσης, της υπερβόσκησης και σε ορισμένες περιπτώσεις της εγκατάλειψης της αγροτικής δραστηριότητας. Έχει υπολογισθεί, ότι περίπου 83% της συνολικής έκτασης βρίσκεται σε περιοχές μέτρου έως υψηλού κινδύνου διάβρωσης.

Η διάβρωση του εδάφους ως αποτέλεσμα των ειδικών εδαφοκλιματικών συνθηκών και κυρίως των μεγάλων κλίσεων, των αδόκιμων πρακτικών άρδευσης και καλλιεργειών και των φυσικών καταστροφών εντοπίζεται κυρίως στις περιοχές της Ανατολικής και Ηπειρωτικής Ελλάδας και ειδικότερα στις περιφέρειες Πελοποννήσου, Δυτικής Μακεδονίας, Ηπείρου, Κρήτης και Στερεάς Ελλάδας. Στις νησιωτικές περιοχές του Αιγαίου η διάβρωση του εδάφους προκαλείται από την επίδραση του ανέμου κατά την οποία παρασύρεται υλικό από την επιφάνεια του εδάφους λόγω της αραιής βλάστησης, της υπερβόσκησης και της καταστροφής των αναβαθμίδων.

Δευτερεύοντες παράγοντες αλλά εξίσου σημαντικοί αφού δρουν πολλαπλασιαστικά είναι η μείωση της οργανικής ουσίας, η ρύπανση από γεωργικά και αστικά – βιομηχανικά απόβλητα, η καταστροφή της δομής και της περατότητας του εδάφους.

Συμπεράσματα Σχετικά με την Προοπτική Ανάπτυξης

Για την αντιμετώπιση των προβλημάτων και αδυναμιών τα οποία σχετίζονται κυρίως με :

τις τάσεις εγκατάλειψης της γεωργικής δραστηριότητας σε ορεινές και μειονεκτικές περιοχές με αρνητικές συνέπειες στην προστασία του περιβάλλοντος και την πρόληψη των φυσικών καταστροφών

την υποβάθμιση των υπόγειων υδροφορέων από ανθρωπογενείς δραστηριότητες και την ανάπτυξη του πρωτογενή τομέα

τις ανθρωπογενείς πιέσεις (κατοικία, τουρισμός) στην περιαστική γεωργική γη σε δάση και δασικές εκτάσεις (κτηνοτροφία, οικιστική ανάπτυξη)

την ανισομερή κατανομή ζήτησης της ποσότητας των υδατικών πόρων από την κατανομή της προσφοράς στο χρόνο (άρδευση και τουρισμός τους καλοκαιρινούς μήνες) και στο χώρο (αυξημένη κατανάλωση στις πυκνοκατοικημένες περιοχές)

την ύπαρξη πολλών άνυδρων ή με ελάχιστους υδατικούς πόρους νησιών της χώρας

την ύπαρξη κινδύνου διάβρωσης του εδάφους

το σχετικά μεγάλο αριθμό απειλούμενων ειδών

τις ελλείψεις στο καθεστώς προστασίας και διαχείρισης σε περιοχές NATURA

και αξιοποιώντας πλεονεκτήματα, τα οποία συνίστανται κυρίως σε :

Υψηλό απόθεμα περιοχών φυσικού κάλλους, πλούσιας περιβαλλοντικής κληρονομιάς και ιδιαίτερης γεωμορφολογίας

Ύπαρξη υψηλής βιοποικιλότητας

Επίπεδο ποιότητας των υδατικών πόρων που καλύπτει σε μεγάλο βαθμό τα όρια που τίθενται σε σχετικές Κοινοτικές Οδηγίες

οι προτεραιότητες για τη διατήρηση και βελτίωση του περιβάλλοντος εστιάζονται στα ακόλουθα :

Εφαρμογή κατάλληλων δράσεων για τη διατήρηση της βιοποικιλότητας και της αειφορικής χρήσης της γεωργικής και δασικής γης στην ύπαιθρο, στις ορεινές, μειονεκτικές περιοχές και στη νησιωτική Ελλάδα

Εφαρμογή μεθόδων παραγωγής του πρωτογενούς τομέα με στόχο την ορθολογική διαχείριση και βελτίωση της ποιότητας των υδατικών πόρων

Εφαρμογή μεθόδων παραγωγής του πρωτογενούς τομέα φιλικών προς το περιβάλλον με στόχο την προστασία του εδάφους και τη διατήρηση της οικολογικής σταθερότητας

Εφαρμογή κατάλληλων πρακτικών στον γεωργικό και δασοκομικό τομέα με στόχο τη μείωση των εκπομπών αερίων θερμοκηπίου και την άρση των παραγόντων που συμβάλουν στην αλλαγή του κλίματος

Ενότητα 1.3. Κοινωνικό -οικονομική κατάσταση στις αγροτικές περιοχές

Κοινωνικοοικονομική Κατάσταση

Η Ελλάδα καλύπτει μία έκταση 13.196.887 Ha της οποίας το 97,1% χαρακτηρίζονται ως αγροτικές περιοχές (73,9% κυρίως αγροτικές και 23,2% ενδιάμεσες αγροτικές), σύμφωνα με τα κριτήρια του ΟΟΣΑ¹¹, στις οποίες κατοικούν περίπου τα 2/3 του συνολικού πληθυσμού της χώρας (64,4%). Επισημαίνεται ότι για την περιφέρεια Αττικής που χαρακτηρίζεται ως αστική, περιλαμβάνονται αγροτικές περιοχές που απέχουν από το κέντρο των Αθηνών σε ακτίνα μεγαλύτερη των 40 Km. Σύμφωνα με την τελευταία απογραφή του έτους 2001, η χώρα έχει μόνιμο πληθυσμό 10.934.097 και έχει αυξηθεί κατά 7% περίπου σε σχέση με τα αποτελέσματα της Απογραφής του έτους 1991 (Πίνακας 29 Πίνακας-29, Πίνακας 30 Πίνακας-30, Πίνακας 31 Πίνακας-31). Αύξηση παρουσιάστηκε σε όλες τις περιφέρειες της χώρας εκτός της περιφέρειας Στερεάς Ελλάδος, όπου ο πληθυσμός μειώθηκε κατά 34%. Η μεγαλύτερη αύξηση (22,4%) παρουσιάζεται στην περιφέρεια Πρωτευούσης. Στη χώρα αντιστοιχούν κατά μέσο όρο 83,09 κάτοικοι/Km² ενώ το 1991 το αντίστοιχο νούμερο ήταν 77,75 κάτοικοι/Km². Ως πλέον αραιοκατοικημένη παρουσιάζεται η περιφέρεια Στερεάς Ελλάδος και Ευβοίας (34,06 κάτοικοι/Km²), ενώ σύμφωνα με την Απογραφή του 1991 η πιο αραιοκατοικημένη περιφέρεια ήταν η περιφέρεια Θράκης (39,4 κάτοικοι/Km²). Αντίθετα, η περιφέρεια Πρωτευούσης παραμένει η πλέον πυκνοκατοικημένη με 8.231,53 κατοίκους/Km² (Πίνακας 32 Πίνακας-32). Η εγκατάλειψη της υπαίθρου και η μετακίνηση προς τα αστικά κέντρα είναι μια μακρόχρονη διαδικασία που χαρακτηρίζει τη χώρα. Η εξέταση των πληθυσμιακών δεδομένων κατά τα τελευταία τριάντα χρόνια δείχνει εύλογα το μέγεθος του προβλήματος και την αναγκαιότητα λήψης μέτρων για τη συγκράτηση του πληθυσμού στις αγροτικές περιοχές. Μετά από δύο δεκαετίες έντονης μείωσης (1961 – 1981) του αγροτικού πληθυσμού, αλλά και της απασχόλησης στον πρωτογενή τομέα, άρχισε από το 1981 μια μείωση του ρυθμού της πληθυσμιακής αποδυνάμωσης στις αγροτικές περιοχές (1981 – 1991), με αποτέλεσμα η καθαρή μετανάστευση¹² ανά 1000 κατοίκους το έτος 1992 να διαμορφωθεί σε 9,1. Η εξέλιξη της καθαρής μετανάστευσης βαίνει συνεχώς μειούμενη με αποτέλεσμα το έτος 2003 να ανέρχεται σε 3,2 (Διάγραμμα 16 Διάγραμμα-16). Σε περιφερειακό επίπεδο οι περιφέρειες που εμφανίζουν υψηλό δείκτη καθαρής μετανάστευσης είναι η περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας, Αττικής ενώ οι περιφέρειες Ανατολικής Μακεδονίας & Θράκης και Κεντρικής Μακεδονίας εμφανίζουν χαμηλό δείκτη καθαρής μετανάστευσης (Διάγραμμα 17 Διάγραμμα-17).

Γενικά για τον πληθυσμό της Ελλάδας παρατηρήθηκε αύξηση του πληθυσμού τόσο στις κυρίως αγροτικές (4,7%) όσο και στις ενδιάμεσες αγροτικές περιοχές (8,8%) (Πίνακας 37 Πίνακας-37). Αντίθετα στις αστικές περιοχές καταγράφηκε μείωση του πληθυσμού κατά -2,1%, γεγονός που πιθανόν να οφείλεται στην μετακίνηση προς στις αγροτικές περιοχές (καθαρή μετανάστευση 3,2 ανά 1000 κατοίκους). Σχετικά με την ηλικιακή διάρθρωση των κατοίκων στις αγροτικές περιοχές τα στοιχεία δείχνουν ότι το 18,74% στις κυρίως αγροτικές και 16,7% στην ενδιάμεσες αγροτικές έχουν ηλικία μεγαλύτερη των 65 ετών. Ο αντίστοιχος δείκτης για τις αστικές περιοχές είναι 15,9% (Πίνακας 41 Πίνακας-41).

Όσον αφορά στο κατά κεφαλή ΑΕΠ σε ισοδύναμα αγοραστικής αξίας (pps) ο μέσος όρος της τριετίας 1999-2001 με τιμή βάσης ΕΕ-25=100, κυμάνθηκε στις κυρίως αγροτικές σε 68,1, στις ενδιάμεσες αγροτικές περιοχές σε 72,0, ενώ στις αστικές περιοχές σε 77,8 λαμβάνοντας υπόψη ότι για το σύνολο της χώρας ο αντίστοιχος δείκτης κυμάνθηκε στο 72,4, διαπιστώνεται ότι υφίσταται μια υστέρηση στις κυρίως αγροτικές περιοχές (Πίνακας 38 Πίνακας-38).

Το ποσοστό των απασχολούμενων στον πρωτογενή τομέα στις κυρίως αγροτικές περιοχές ανέρχεται σε 29,3% σε αντίθεση με τις αστικές περιοχές που είναι μόλις το 1,3% (Πίνακας 42 Πίνακας-42). Το ποσοστό της ανεργίας τόσο στις αγροτικές όσο και στις αστικές περιοχές κυμαίνεται στα ίδια επίπεδα της τάξεως του 10% περίπου (Πίνακας 39 Πίνακας-39). Σημαντικό στοιχείο επίσης αποτελεί η αναλογία των νέων που εισέρχονται στην αγορά εργασίας σε σχέση με γηραιότερους που αποχωρούν, όπου στις κυρίως αγροτικές περιοχές διαμορφώνεται σε 1,02 ενώ στις αστικές περιοχές σε 0,94 (Πίνακας 40 Πίνακας-40). Οι τιμές αυτές καταδεικνύουν ότι μικρότερος αριθμός νέων από μόνον εισέρχονται στην αγορά εργασίας στις αγροτικές περιοχές σε σχέση με τις αστικές.

¹¹ πυκνότητα πληθυσμού κάτω των 150 κατοίκων ανά Km², σε δεδομένη περιοχή NUTS III

¹² Η καθαρή μετανάστευση είναι αρνητική στην περίπτωση που αριθμός των απόδημων από μια περιοχή υπερβαίνει τον αριθμό των μεταναστών στην περιοχή

Η απασχόληση στον πρωτογενή τομέα εμφανίζεται ιδιαίτερα υψηλή σε όλες σχεδόν τις περιφέρειες και διαμορφώνεται άνω του 20% με εξαίρεση τις περιφέρειες Αττικής, Νοτίου Αιγαίου και Κεντρικής Μακεδονίας. Αναφορικά με την απασχόληση του δευτερογενή τομέα παρατηρείται σε υψηλά ποσοστά στις περιφέρειες Στερεάς Ελλάδας, Δυτικής Μακεδονίας, Κεντρικής Μακεδονίας και Αττικής άνω του 25%, ενώ εμφανίζει χαμηλά ποσοστά στις περιφέρειες Ιονίων νήσων, Κρήτης και Βορείου Αιγαίου. Τέλος η απασχόληση στον τριτογενή τομέα είναι ιδιαίτερα υψηλή στις περιφέρειες Αττικής, Νοτίου Αιγαίου, Ιονίων Νήσων και Βορείου Αιγαίου σε αντίθεση με τις περιφέρειες Ανατολικής Μακεδονίας – Θράκης, Στερεάς Ελλάδας και Πελοποννήσου (Πίνακας 47 Πίνακας 47).

Αναφορά στα ανωτέρω κατά Περιφέρεια βλ. Παράρτημα 3.

Χωρική Ανάλυση

Δυναμικές αγροτικές περιοχές

Βρίσκονται κυρίως σε πεδινές ζώνες, περιλαμβάνουν περίπου 302.000 γεωργικές εκμεταλλεύσεις και δεν παρουσιάζουν στοιχεία προβληματικότητας, σύμφωνα με τα κριτήρια της ΕΕ. Αποτελούν την καρδιά της αγροτικής παραγωγής της χώρας μας, καθώς επίσης και των αγροτικών εξαγωγών, πλήττονται όμως πολύ περισσότερο από τις μεταρρυθμίσεις της ΚΑΠ (μείωση της εξωτερικής προστασίας).

Στις περιοχές αυτές το ποσοστό αρδευόμενων εδαφών φθάνει το 64,7% έναντι 38,4% του μέσου όρου της χώρας. Σε ορισμένες περιπτώσεις η εντατική καλλιέργεια έχει δημιουργήσει περιβαλλοντικά προβλήματα (υφαλμύρωση, υπεράντληση υδάτων, κατάλοιπα λιπασμάτων και φυτοφαρμάκων, εξάντληση των εδαφών κ.ά.). Επίσης στις ίδιες περιοχές υπάρχει ο κίνδυνος σε βάρος του περιβάλλοντος, των αποβλήτων και των εκπομπών των εντατικών κτηνοτροφικών μονάδων.

Η γεωργία σε αυτές τις περιοχές ασκείται από «επαγγελματίες» αγρότες με υψηλό επίπεδο εξειδίκευσης κατά εκμετάλλευση. Αυτό βέβαια δεν σημαίνει ότι οι αρχηγοί των εκμεταλλεύσεων δεν ασκούν πολλές φορές και άλλο επάγγελμα γιατί δεν έχουν τόσο υψηλό εισόδημα όσο θα αναμενόταν, λόγω των εμφανών δαπανών τους.

Από τα ανωτέρω γίνεται εμφανές ότι η αγροτική ανάπτυξη σε αυτές τις περιοχές θα πρέπει να δώσει έμφαση στην ανταγωνιστικότητα του αγροτικού τομέα αλλά και στην προστασία του περιβάλλοντος από τις χρήσεις της γεωργίας, χωρίς να αποκλείεται και η ύπαρξη του πολυλειτουργικού γεωργικού προτύπου.

Ορεινές – Μειονεκτικές – Προβληματικές Αγροτικές Περιοχές

Οι περιοχές αυτές μπορεί να είναι κυρίαρχα ή σημαντικά αγροτικές, ανάλογα με την γεινιάσή τους με αστικά κέντρα και την πληθυσμιακή τους πυκνότητα ανά km², σύμφωνα με τον ορισμό του ΟΟΣΑ. Βρίσκονται 201.000 εκμεταλλεύσεις στις ορεινές αγροτικές περιοχές και 147.000 γεωργικές εκμεταλλεύσεις στις προβληματικές αγροτικές περιοχές. Η Ευρωπαϊκή Ένωση καθιέρωσε τους όρους ορεινές - μειονεκτικές – προβληματικές περιοχές, για τις οποίες προβλέπονται ειδικά μέτρα από την ΚΑΠ που σκοπό τους έχουν να αντισταθμίσουν τις συνέπειες των φυσικών και κοινωνικοοικονομικών αντιξοοτήτων (μικρότερη βλαστική περίοδος, δυσκολία διανομής προϊόντων, κ.ά.) σε σχέση με τις πιο προνομιούχες περιοχές, τις δυναμικές.

Τα ποσοστά άρδευσης είναι πολύ χαμηλότερα από το μέσο όρο της χώρας 19,8% για τις ορεινές αγροτικές περιοχές και 29,5% για τις προβληματικές αγροτικές περιοχές έναντι των 38,4% του μέσου όρου.

Στις ορεινές περιοχές παρατηρείται ένας διυισμός τάσεων όσον αφορά την ανάπτυξή τους: Η μια συνίσταται στην εγκατάλειψη μεγάλων περιοχών ακόμα και ως περιοχών βιώσιμης κατοίκησης και παραγωγής ή στην υποχώρηση των δραστηριοτήτων αυτών σε μεγάλο βαθμό. Η δεύτερη τάση συνδέεται με την ήπια τουριστική ανάπτυξη, την αναδυόμενη βιολογική γεωργία, την αντοχή ορισμένων παραδοσιακών προτύπων, κλπ.

Η γενικότερη αναπτυξιακή στρατηγική των ορεινών περιοχών είναι κοινή για όλη την χώρα αφού τα προβλήματα του ορεινού χώρου είναι κοινά σε όλες τις περιφέρειες της χώρας και αποσκοπεί στην ανασυγκρότηση των δραστηριοτήτων παραγωγής και κατοίκησης, οι οποίες παρουσιάζουν σημαντική εποχικότητα και υποχώρηση, κατά βιώσιμο οικονομικά και περιβαλλοντικά πρότυπο. Η αγροτική ανάπτυξη στοχεύει σε ένα πολυλειτουργικό μοντέλο με έμφαση στην παραγωγή «ειδικών προϊόντων» (προϊόντα τοπικά, ειδικού τύπου και τεχνολογίας, υψηλής ποιότητας, κλπ.) ώστε να μην μπορούν να εκτοπισθούν από τα φθηνότερα προϊόντα άλλων περιοχών. Ο ρόλος του μάρκετινγκ στην περίπτωση αυτή είναι προφανής.

Στις προβληματικές και μειονεκτικές αγροτικές περιοχές παράγεται ποικιλία προϊόντων χωρίς ιδιαίτερη εξειδίκευση, αλλά τόσο η γονιμότητα των εδαφών όσο και η απόσταση από αστικά κέντρα δημιουργούν σοβαρά προβλήματα στα αγροτικά εισοδήματα. Στις περιοχές αυτές, θα χρησιμοποιηθεί ένα μίγμα στρατηγικής το οποίο θα περιλαμβάνει μέτρα τόσο για την ενδυνάμωση της γεωργίας όσο και για την διατήρηση της ποιοτικής παραδοσιακής και μη ανταγωνιστικής παραγωγής.

Νησιωτικές Αγροτικές Περιοχές

Χαρακτηρίζονται από την μεγάλη τους ποικιλομορφία (μικρά – μεγάλα νησιά, τουριστικά ή λιγότερο τουριστικά, ορεινά – πεδινά). Παρόλα αυτά παρουσιάζουν βασικά κοινά χαρακτηριστικά όπως είναι η απόσταση από την ηπειρωτική Ελλάδα και συνεπώς το αυξημένο κόστος μεταφοράς, η επίδραση στην οικολογική ισορροπία, η σπανιότητα των πόρων, η ανταγωνιστική

χρήση γης μεταξύ αγροτικής και τουριστικής δραστηριότητα κά. Στις νησιωτικές αγροτικές περιοχές βρίσκονται περίπου 168.500 γεωργικές εκμεταλλεύσεις και αρδεύεται το 19,8% των εκμεταλλεύσεων.

Στα παράλια των νησιών έχει αναπτυχθεί τουριστική δραστηριότητα με αποτέλεσμα να υπάρχει μια μετακίνηση πληθυσμού και ένα σχετικά ικανοποιητικό βιοτικό επίπεδο των κατοίκων. Στο εσωτερικό όμως των νησιών, που δεν έχει αναπτυχθεί ο τουρισμός η κατάσταση του αγροτικού χώρου είναι εξαιρετικά προβληματική.

Στις περιοχές αυτές παράγεται μια μεγάλη ποικιλία προϊόντων χαμηλής παραγωγικότητας αλλά συνήθως υψηλότερης ποιότητας, ενώ σε αρκετά νησιά είναι ανεπτυγμένη και η κτηνοτροφία νομαδικού κυρίως χαρακτήρα. Επίσης στα περισσότερα νησιά σημαντικό ρόλο έχει η παράκτια και τοντοπόρα αλιεία.

Συνεπώς οι αναπτυξιακές προτεραιότητες για την αγροτική ανάπτυξη των νησιωτικών αγροτικών περιοχών θα πρέπει να προσβλέπουν σε ένα μοντέλο Ολοκληρωμένης Αγροτικής Ανάπτυξης συμβατό με την εν γένει αναπτυξιακή πολιτική των περιοχών με συμπληρωματικές δράσεις των λοιπών εθνικών πολιτικών και χρηματοδοτικών μέσων. Η γενικότερη αναπτυξιακή πολιτική του νησιώτικού χώρου θα είναι ναί μεν ενιαία ως προς τις αρχές της στρατηγικής, αλλά με διαφοροποιήσεις οι οποίες θα λαμβάνουν υπόψη τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά κάθε νησιού ή κάθε κατηγορίας νησιών.

Διάρθρωση της Αγροτικής Οικονομίας

Αναφορικά με την σπουδαιότητα του πρωτογενή τομέα στον αγροτικό χώρο μπορούμε να αναφέρουμε ότι το 93% του συνόλου των γεωργικών εκμεταλλεύσεων, το 93% της χρησιμοποιούμενης γεωργικής γης και το 90% του ζωικού κεφαλαίου βρίσκονται σε αγροτικές κοινότητες (Πίνακας 43 Πίνακας 43). Διαπιστώνεται ότι ο πρωτογενής τομέας και ειδικότερα η γεωργία και σε μικρότερο βαθμό η κτηνοτροφία έχει σημαντική θέση τόσο σαν τομέας οικονομικής δραστηριότητας όσο και σαν παράγοντας διατήρησης της κοινωνικής και οικονομικής συνοχής μεγάλων περιοχών της ελληνικής επικράτειας. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι οι απασχολούμενοι σε γεωργικές δραστηριότητες που κατοικούν σε ορεινές και μειονεκτικές περιοχές αντιπροσωπεύουν το 61,7% του συνόλου των απασχολούμενων στον πρωτογενή τομέα.

Στις αγροτικές περιοχές της χώρας έχουν σημειωθεί σημαντικές οικονομικές και κοινωνικές μεταβολές, ιδιαίτερα στις γεωργικές διαρθρώσεις. Μία από τις κυριότερες διαρθρωτικές μεταβολές είναι η αύξηση της πολυαπασχόλησης των γεωργικών νοικοκυριών. Η πολυαπασχόληση δεν παρατηρείται μόνο στις κυρίως αγροτικές περιοχές, αλλά αποτελεί κοινό χαρακτηριστικό της οικονομικής βάσης του ραγδαία μετασχηματιζόμενου αγροτικού χώρου. Αναλυτικότερα, παρατηρούνται υψηλοί βαθμοί πολυαπασχόλησης σε περιοχές με ανεπτυγμένο βαθμό διαφοροποίησης της οικονομικής βάσης, καθώς και σε περιοχές οι οποίες χαρακτηρίζονται από ευνοϊκές γεωργικές διαρθρώσεις. Σε γενικές γραμμές, η έκταση της πολυαπασχόλησης παρατηρείται πιο συχνά στις περιοχές, όπου υπάρχουν ευκαιρίες εξωγεωργικής απασχόλησης (τουρισμός, γεωργικές βιομηχανίες, υπηρεσίες), ενώ επίσης εμφανίζεται συχνότερα και σε γεωργικά νοικοκυριά μικρών γεωργικών εκμεταλλεύσεων. Το φαινόμενο αυτό έχει συμβάλει ουσιαστικά στην συγκρότηση του γεωργικού πληθυσμού στις αγροτικές περιοχές εξασφαλίζοντας συμπληρωματικά εισοδήματα.

Αναλυτικότερα, στις αγροτικές περιοχές ποσοστό μόλις 12,3% των αρχηγών γεωργικών εκμεταλλεύσεων απασχολείται αποκλειστικά στον πρωτογενή τομέα, ενώ ποσοστό 68,3% των αρχηγών γεωργικών εκμεταλλεύσεων απασχολείται σε ποσοστό μικρότερο ή ίσο του 50% του συνολικού διαθέσιμου χρόνου απασχόλησης. Σημαντικό στοιχείο επίσης αποτελεί το ποσοστό 24,7% των αρχηγών γεωργικών εκμεταλλεύσεων που απασχολούνται με άλλες επικερδείς δραστηριότητες γεγονός που υποδηλώνει σημαντική διαφοροποίηση του βαθμού πολυαπασχόλησης στις αγροτικές περιοχές (Πίνακας 44 Πίνακας 44).

Επιχειρηματικότητα

Με την εφαρμογή μέτρων για τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας επιδιώκεται η εισαγωγή της καινοτομίας και η τεχνολογική αναβάθμιση των επιχειρήσεων, η στήριξη της επιχειρηματικότητας αλλά και η ενίσχυση της απασχόλησης. Αυτοί οι στόχοι επιδιώκονται μέσω της στήριξης των μικρών επιχειρήσεων, την παροχή κινήτρων για την ίδρυση επιχειρήσεων, την προώθηση της τουριστικής ανάπτυξης και την αναβάθμιση του τουριστικού προφίλ των αγροτικών περιοχών.

Σύμφωνα δε με τις ενδιάμεσες αξιολογήσεις του προγράμματος της Αγροτικής Ανάπτυξης (ΕΠΑΑΑΥ) και της Κοινοτικής Πρωτοβουλίας LEADER+ εκτιμάται ότι οι δράσεις οι οποίες έχουν χρηματοδοτηθεί για την στήριξη της επιχειρηματικότητας έχουν θετική επίπτωση στην ανταγωνιστικότητα τόσο των προϊόντων όσο και των παρεχόμενων υπηρεσιών στις αγροτικές

περιοχές. Η αποδοτικότητα και οι άμεσες επιπτώσεις (αποτελέσματα) των δράσεων που χρηματοδοτήθηκαν έχουν δημιουργήσει ένα ελκυστικότερο επιχειρηματικό περιβάλλον στην ύπαιθρο.

Κατά την νέα προγραμματική περίοδο θα χρηματοδοτηθούν δράσεις για την εγκατάσταση συστημάτων ποιότητας, τη χρήση σύγχρονης τεχνολογίας, την ανάπτυξη διακλαδικών /διατομεακών δικτύων με κύριο στόχο την καλύτερη πρόσβαση των προϊόντων στην αγορά. Παράλληλα, θα χρηματοδοτηθούν δράσεις αναβάθμισης του ανθρώπινου δυναμικού έτσι ώστε να στηριχθεί η ανάληψη επιχειρηματικής δράσης τόσο στους γεωργούς όσο και στους άλλους κατοίκους της υπαίθρου, γεγονός το οποίο αποτελεί προϋπόθεση για την ανασύσταση του κοινωνικού και οικονομικού ιστού στην ύπαιθρο. Εκτιμάτε, ότι το αποτέλεσμα της «μόχλευσης» που δημιουργείται στις αγροτικές περιοχές από τη στήριξη της επιχειρηματικότητας διαμορφώνει ένα τέτοιο οικονομικό περιβάλλον το οποίο σε ένα χρονικό ορίζοντα 10ετίας μπορεί να δημιουργήσει συνθήκες «αποτελεσμάτων αδράνειας» (δηλαδή για παράδειγμα να γίνουν νέες επιχειρήσεις ακόμη και χωρίς τη δημόσια ενίσχυση) και κατά συνέπεια να επιτευχθούν οι στόχοι της βιώσιμης ανάπτυξης.

Πολιτιστική Κληρονομιά

Η Ελλάδα έχει να επιδείξει αξιόλογη ιστορία και πολιτιστική κληρονομιά και είναι άμεσα συνδεδεμένη με την τοπική ταυτότητα και σε αρμονία με το φυσικό τοπίο, συνιστώντας σημαντικό συγκριτικό πλεονέκτημα, το οποίο δύναται να συντελέσει αναμφισβήτητα στην αναζωογόνηση και εν γένει στην ανάπτυξη των αγροτικών περιοχών. Η σπουδαιότητα του πολιτιστικού αποθέματος τεκμηριώνεται, μεταξύ άλλων, από τον μεγάλο αριθμό αρχαιολογικών χώρων και περιοχών με αρχαιολογικά ίχνη και ευρήματα, την ύπαρξη πλήθους μουσείων (αρχαιολογικών, λαογραφικών, εκκλησιαστικών κ.α.), τον μεγάλο αριθμό χαρακτηρισμένων παραδοσιακών οικισμών, την υψηλή συγκέντρωση Ιερών Μονών, την ύπαρξη πλήθους μνημείων όπως φρούρια, κάστρα κλπ.

Επίσης, η πολιτισμική εξέλιξη των περιοχών αντικατοπτρίζεται από τις παραδόσεις, τα δρώμενα και τις τοπικές συνήθειες που διατηρούνται σχεδόν αναλλοίωτες στο πέρασμα του χρόνου. Σε ολόκληρη τη χώρα διοργανώνονται και υλοποιούνται πλήθος πολιτιστικών εκδηλώσεων, πολλές εκ των οποίων συνδέονται με τις γεωργικές εργασίες, την τοπική κουζίνα και τις τοπικές συνήθειες. Σημειώνεται ότι αρκετές από τις εκδηλώσεις είναι υπερτοπικού χαρακτήρα, έχουν αποκτήσει ιδιαίτερη φήμη και αποτελούν πόλο έλξης για χιλιάδες επισκέπτες.

Υποδομές στις Αγροτικές Περιοχές

Το υφιστάμενο οδικό δίκτυο και γενικά οι συγκοινωνιακές υποδομές σε συνδυασμό με την ορεινή γεωμορφολογία και τις δυσμενείς καιρικές και κλιματολογικές συνθήκες, αποτελεί το σοβαρότερο ίσως παράγοντα για την απομόνωση αρκετών ορεινών περιοχών ιδιαίτερα τους χειμερινούς μήνες από τα κέντρα των νομών. Οι προσπάθειες που καταβλήθηκαν τα τελευταία χρόνια για τη βελτίωση του μεταφορικού δικτύου της χώρας, με τη σημαντική συνδρομή της Ε.Ε., συνετέλεσαν στην παρουσία των πρώτων ουσιαστών εξελίξεων στον τομέα, ιδιαίτερα στο θέμα της ποιοτικής βελτίωσης των δικτύων.

Το ελληνικό σύστημα εμπορευματικών μεταφορών παρουσιάζει ορισμένες σημαντικές δυσλειτουργίες, με αρνητικές επιπτώσεις στο λειτουργικό κόστος μεταφοράς και στην ποιότητα εξυπηρέτησης (χρόνος, αξιοπιστία, ασφάλεια κλπ). Οι δυσλειτουργίες αυτές έχουν άμεση επίπτωση στη δυνατότητα προσέλκυσης διερχόμενων εμπορευματικών ροών και στην ανταγωνιστικότητα των ελληνικών προϊόντων. Επομένως, η άμβλυση των δυσλειτουργιών αποτελεί σημαντικό παράγοντα οικονομικής ανάπτυξης. Επιπλέον, η ζήτηση για εμπορευματικές μεταφορές αναμένεται να αυξηθεί σημαντικά, λαμβάνοντας υπόψη την νέα γεωπολιτική κατάσταση στα Βαλκάνια και την ελκυστικότητα ορισμένων μεγάλων έργων υποδομής, όπως η Εγνατία και ο ΠΑΘΕ, που διαφοροποιούν το χάρτη των δικτύων και το ρόλο των ελληνικών περιφερειών ως προς τις διερχόμενες ροές.

Το ελληνικό σιδηροδρομικό δίκτυο που βρισκόταν σε λειτουργία το 2001 είχε συνολικό μήκος περίπου 2.503 χιλιόμετρα από τα οποία το 65% περίπου είναι κανονικού και το 35% μετρικού πλάτους. Η πυκνότητα του ανερχόταν μόλις σε 1.90 χλμ. σιδηροδρομικής γραμμής ανά 100 τετραγωνικά χλμ., ενώ υπολογίζεται ότι 25,3 χλμ. γραμμής αναλογούν σε κάθε 100.000 κατοίκους. Οι τιμές των παραπάνω δεικτών είναι ιδιαίτερα χαμηλές αν αναλογιστεί κανείς ότι ο μέσος όρος αυτών για τις υπόλοιπες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης κυμαίνεται σε 6.65 χιλιόμετρα σιδηροδρομικής γραμμής ανά 100 τετραγωνικά χιλιόμετρα και 42 χιλιόμετρα σιδηροδρομικής γραμμής ανά 100.000 κατοίκους.

Η αεροπορική υποδομή στην Ελλάδα περιλαμβάνει ένα εκτεταμένο δίκτυο αεροδρομίων που περιλαμβάνει πολιτικά / δημοτικά, στρατιωτικά και (ελάχιστα) ιδιωτικά και καλύπτει τις ηπειρωτικές

περιοχές και τα περισσότερα από τα μεγάλα νησιά της χώρας. Ο αριθμός των αεροδρομίων της Ελλάδος είναι δυσανάλογος με την έκταση, τον πληθυσμό και το βιοτικό επίπεδο της χώρας, σε σύγκριση με τις υπόλοιπες χώρες της Ε.Ε, και οφείλεται κατά βάση στη γεωμορφολογική ιδιομορφία του Ελλαδικού χώρου, με τον μεγάλο κατακερματισμό του νησιωτικού της χώρου, αλλά και το έντονο εδαφικό ανάγλυφο των ηπειρωτικών περιοχών, σε συνδυασμό και με το μη ικανοποιητικό οδικό δίκτυο.

Γενικά, οι υποδομές εκπαίδευσης στις αγροτικές περιοχές έχουν βελτιωθεί σημαντικά τα τελευταία έτη, ωστόσο εξακολουθεί να υπάρχει πρόβλημα έλλειψης εκπαιδευτικών υποδομών κυρίως στις ορεινές περιοχές που αναγκάζουν τους νέους σε ηλικία κατοίκους των περιοχών αυτών να μετακομίζουν προς τα αστικά κέντρα.

Το επίπεδο υποδομών στον τομέα της υγείας στις αγροτικές περιοχές βρίσκεται σε ικανοποιητικό επίπεδο με τη λειτουργία των κέντρων υγείας και των Περιφερειακών Ιατρείων. Παρατηρούνται όμως ελλείψεις όσον αφορά το έμπυχο δυναμικό και την υλικοτεχνική υποδομή. Το επίπεδο των κοινωνικών υπηρεσιών αν ληφθεί υπ' όψη η ηλικιακή σύνθεση, το επίπεδο εκπαίδευσης και η επαγγελματική ενασχόληση του πληθυσμού της περιοχής, θεωρείται εξαιρετικά χαμηλό ή και ανεπαρκές.

Σε ότι αφορά τις τηλεπικοινωνιακές υποδομές και υπηρεσίες στην Ελλάδα, τόσο το εύρος τους, η ποιότητά τους, καθώς και το κόστος τους έχει βελτιωθεί σημαντικά τα τελευταία χρόνια. Παρόλα αυτά και ειδικά σε ότι αφορά την ευρυζωνικότητα, η οποία αποτελεί θέμα αιχμής για την ΕΕ, η Ελλάδα βρίσκεται ακόμη σε σχετικά χαμηλά επίπεδα. Σύμφωνα με τα στοιχεία του έτους 2008, η Ελλάδα ευρυζωνική κάλυψη προσεγγίζει, χωρίς να υπερβαίνει τον Ευρωπαϊκό μέσο όρο. Στο σύνολο των 25 Κ-Μ, η Ελλάδα κατέχει την 19^η θέση με ποσοστό 85% σε σχέση με την συνολική πληθυσμιακή ευρυζωνική κάλυψη και μόλις την 22^η θέση με ποσοστό 50% σε σχέση με την πληθυσμιακή ευρυζωνική κάλυψη στις αγροτικές περιοχές. Η χαμηλή αυτή θέση της Ελλάδας, οφείλεται κατά το μεγαλύτερο ποσοστό στη διαφορετικότητα και στο δύσβατο των Ελληνικών αγροτικών περιοχών. Είναι δεδομένο ότι η εξάπλωση του Διαδικτύου αποτελεί καθοριστικό παράγοντα για την ανάπτυξη της ΚτΠ, αλλά και για συγκεκριμένες εφαρμογές όπως το ηλεκτρονικό εμπόριο. Κατά την διάρκεια του Γ' ΚΠΣ και μέσω του Προγράμματος της Κοινωνίας της Πληροφορίας, μεταξύ των άλλων, δημιουργήθηκαν :

- ευρυζωνικά μητροπολιτικά δίκτυα σε 75 δήμους, τα οποία ξεπερνούν αθροιστικά σε μήκος τα 735 χιλιόμετρα. Συνολικά, μέσω των δικτύων θα διασυνδεθούν περισσότερα των 2.800 σημείων ενδιαφέροντος σε όλη τη χώρα, αλλάζοντας κυριολεκτικά «το χάρτη» υποδομών της ευρυζωνικότητας στην Ελλάδα
- ασύρματα ευρυζωνικά δίκτυα σε 120 δήμους και 20 ΤΕΔΚ, τα οποία εξυπηρετούν περισσότερα από 1260 σχολεία, 360 κέντρα πολιτισμού και αθλητισμού, 1.800 σημεία δημοσίων φορέων και 320 περιφερειακά κέντρα υγείας κ.α.
- 770 σημεία ασύρματης πρόσβασης (wireless hotspots) σε 400 περίπου επιχειρήσεις σε όλη την Ελλάδα, οι οποίες αφορούν τον τουριστικό κλάδο (καταλύματα και κέντρα εστίασης) και συμβάλλουν στη βελτίωση της τουριστικής υποδομής της χώρας.
- Αξιοποίηση του δορυφόρου HellasSAT για την παροχή ευρυζωνικών υπηρεσιών σε νησιά ή άλλες απομακρυσμένες περιοχές της χώρας.

Είναι σαφές ότι η εικόνα συνεχώς βελτιώνεται, όμως ακόμη η ευρυζωνική διείσδυση στην Ελλάδα στα μέσα του 2008 έφτανε στα επίπεδα του 14,3%. Είναι δεδομένο λοιπόν, ότι παραμένει μεγάλο το χάσμα της ευρυζωνικότητας στην Ελλάδα ειδικά στις αγροτικές περιοχές της Χώρας. Στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Σχεδίου για την Ανάκαμψη της Οικονομίας θα δοθεί έμφαση και θα επιδιωχθεί η δημιουργία διαδικτυακής υποδομής υψηλής ταχύτητας, ποιότητας, χωρητικότητας και απόδοσης στις αγροτικές περιοχές για την κάλυψη των «λευκών κηλίδων» στον ευρυζωνικό χάρτη της χώρας, ώστε να προσφέρουν εύκολη, ασφαλή, ταχύτερη και αδιάλειπτη πρόσβαση των κατοίκων της υπαίθρου στο διεθνές «ηλεκτρονικό πλέγμα» της γνώσης, της περιφερειακής ανάπτυξης του εμπορίου, του τουρισμού κλπ.

Η Κοινωνική Πρωτοβουλία LEADER – Ο.Π.Α.Χ.

Στην Ελλάδα, κατά την Γ' Προγραμματική Περίοδο, η Πρωτοβουλία LEADER+ εφαρμόζεται σε ορεινές -περιοχές χαρακτηρισμένες σύμφωνα με τον εγκεκριμένο από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, κατάλογο των ορεινών, μειονεκτικών και με ειδικά προβλήματα περιοχών- και νησιωτικές περιοχές, στις οποίες παρουσιάζεται η εντονότερη κοινωνικοοικονομική υστέρηση. Ωστόσο, σε αιτιολογημένες περιπτώσεις και εφόσον πληρούνται ορισμένες προϋποθέσεις (γεωγραφική

γεινίαση, ύπαρξη προβλημάτων αλλά παράλληλα αναπτυξιακών προοπτικών κ.λ.π), περιλαμβάνονται στο πρόγραμμα και μειονεκτικές περιοχές, καθώς και περιοχές Natura 2000.

Τα τοπικά προγράμματα LEADER+ υλοποιούνται σε περιοχές που καλύπτονται εν μέρει ή στο σύνολό τους από τα Ολοκληρωμένα Προγράμματα Ανάπτυξης Αγροτικού Χώρου – Ο.Π.Α.Α.Χ. (άξονας 7 του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Αγροτική Ανάπτυξη – Ανασυγκρότηση της Υπαιθρου 2000 – 2006» ή Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα 2000-2006 -ΠΕΠ). Σ' αυτές τις περιπτώσεις, η εφαρμογή του Ε.Π. Κ.Π. LEADER+ είναι δυνατή μόνο για δράσεις που δεν καλύπτονται από τα Ο.Π.Α.Α.Χ., λειτουργούν συμπληρωματικά, ενισχύοντας την αποτελεσματικότητα των δράσεων του ολοκληρωμένου προγράμματος (π.χ. συνεργασίες, δικτυώσεις κλπ.) και εξασφαλίζουν την πιλοτική διάσταση του τοπικού προγράμματος και αναδεικνύουν την προστιθέμενη αξία της πρωτοβουλίας. Οι περιοχές εφαρμογής του LEADER+ καλύπτουν συνολική έκταση 8.266.800 Ha (63% της χώρας) και πληθυσμό περίπου 2.212.549 (20% του συνολικού πληθυσμού της χώρας) κατοίκων. Τα τοπικά προγράμματα που εντάσσονται στα πλαίσια της πρωτοβουλίας σχεδιάζονται και υλοποιούνται από τις Ομάδες Τοπικής Δράσης (Ο.Τ.Δ.). Πρόκειται για ανώνυμες αναπτυξιακές εταιρίες, οι οποίες αποτελούνται από συλλογικούς φορείς του ευρύτερου Δημόσιου ή Ιδιωτικού τομέα. Στο πλαίσιο του LEADER+, υλοποιούνται 40 τοπικά προγράμματα (40 Ο.Τ.Δ.).

Τα Ολοκληρωμένα Προγράμματα Ανάπτυξης Αγροτικού Χώρου – Ο.Π.Α.Α.Χ. εφαρμόζονται συνολικά σε 87 περιοχές της χώρας που καλύπτουν έκταση 6.570.600 Ha και πληθυσμό 1.496.627 κατοίκους. Τα ολοκληρωμένα προγράμματα υλοποιούνται σε τοπικό επίπεδο, με τη στήριξη τοπικών φορέων (13 Δομές Στήριξης μέσω του δικτύου των αντενών τους).

Συμπεράσματα Σχετικά με την Προοπτική Ανάπτυξης

Για την αντιμετώπιση των προβλημάτων και αδυναμιών τα οποία σχετίζονται κυρίως με :

την εποχικότητα της γεωργικής δραστηριότητας

την υστέρηση των ορεινών και μειονεκτικών περιοχών της χώρας ως προς το εισόδημα, τη δημογραφική σύνθεση, το μορφωτικό επίπεδο και τις υποδομές

το χαμηλό βαθμό αξιοποίησης των δυνατοτήτων επιχειρηματικής και τουριστικής δραστηριότητας στις ορεινές και νησιωτικές περιοχές

την έλλειψη τουριστικών υποδομών και τη χαμηλή ποιότητα τουριστικών υπηρεσιών

την πληθυσμιακή αποδυνάμωση με την εγκατάλειψη ορεινών και μειονεκτικών περιοχών, κυρίως από το νεανικό πληθυσμό

την ανεπαρκή αξιοποίηση των πολιτιστικών πόρων

και αξιοποιώντας πλεονεκτήματα, τα οποία συνίστανται κυρίως σε:

Ευνοϊκές προϋποθέσεις για την ανάπτυξη συμπληρωματικής απασχόλησης

Μεγάλος αριθμός τοπικών προϊόντων σε συνδυασμό με μια αυξανόμενη τάση ζήτησής τους

Αυξημένη ζήτηση διαφοροποιημένου τουριστικού προϊόντος

Πλούσια πολιτιστική κληρονομιά και εκτενής χωρική διασπορά αυτής

Υψηλό απόθεμα περιοχών φυσικού κάλλους, πλούσιας πολιτιστικής – περιβαλλοντικής κληρονομιάς και ιδιαίτερης γεωμορφολογίας

οι προτεραιότητες για τη διαφοροποίηση της αγροτικής οικονομίας και τη βελτίωση της ποιότητας ζωής των κατοίκων της υπαίθρου εστιάζονται στα ακόλουθα:

Ανάπτυξη δραστηριοτήτων τουρισμού και βιοτεχνίας συμβάλλοντας στην αύξηση της απασχόλησης των αγροτικών περιοχών σε συνδυασμό με τη δυνατότητα προώθησης ενεργειών κατάρτισης σε δεξιότητες απαραίτητες για τη διαφοροποίηση των τοπικών οικονομιών και ανάπτυξη μικροεπιχειρήσεων στο πλαίσιο της ευρύτερης αγροτικής οικονομίας

Προώθηση υπηρεσιών και δραστηριοτήτων που θα εξασφαλίσουν τη διαρκή ελκυστικότητα των αγροτικών περιοχών για τις μελλοντικές γενιές στο πλαίσιο μιας πολυτομεακής ανάπτυξης

Ανάπτυξη συμπληρωματικών προς τον πρωτογενή τομέα δραστηριοτήτων που σχετίζονται με την ανάπτυξη των αγροτικών περιοχών και συμβάλλουν στη βελτίωση της ποιότητας ζωής των κατοίκων και την αύξηση της επισκεψιμότητάς τους

Βελτίωση των τοπικών υποδομών και υπηρεσιών στις αγροτικές περιοχές με σκοπό τη διατήρηση ισορροπίας ανάπτυξης μεταξύ των αστικών και αγροτικών περιοχών

Δημιουργία κατάλληλων δομών τοπικής ανάπτυξης για την ανάληψη ολοκληρωμένων πρωτοβουλιών

Κεφάλαιο 2:   Συνολική στρατηγική, μεταφορά κοινοτικών προτεραιοτήτων στη συνολική στρατηγική και καθορισμός εθνικών προτεραιοτήτων

Συνολική Στρατηγική

Η συνολική στρατηγική για την Αγροτική Ανάπτυξη της Ελλάδας την 4η Προγραμματική Περίοδο καθορίζεται από ένα ευρύτερο θεσμικό και πολιτικό πλαίσιο το οποίο:

σε διεθνές επίπεδο περιλαμβάνει τις εξελίξεις των διαπραγματεύσεων σε επίπεδο Π.Ο.Ε. και το πρωτόκολλο του Κιότο

σε Ευρωπαϊκό επίπεδο περιλαμβάνει τις βασικές πολιτικές προτεραιότητες της Ε.Ε., όπως αυτές περιγράφονται στη στρατηγική της Λισσαβόνας και του Γκέτεμποργκ, την αναθεώρηση της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής (ΚΑΠ) και τις Κοινοτικές Στρατηγικές Κατευθυντήριες Γραμμές (Κ.Σ.Κ.Γ.) για την αγροτική ανάπτυξη και τέλος

σε εθνικό επίπεδο περιλαμβάνει την εθνική στρατηγική για την ανάπτυξη της χώρας (Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο Αναφοράς (ΕΣΠΑ) & Εθνικό Πρόγραμμα Μεταρρυθμίσεων (ΕΠΜ)), τις εμπειρίες από την εφαρμογή των προηγούμενων προγραμματικών περιόδων και προγραμμάτων για την Αγροτική Ανάπτυξη και την ανάλυση της υφιστάμενης κατάστασης.

Για την Ελλάδα ο αγροτικός χώρος έχει ιδιαίτερη σημασία, αφού καταλαμβάνει το 97% της έκτασής της και κατοικεί σ' αυτόν το 65% του πληθυσμού, ενώ παράλληλα επισημαίνεται ότι η συμμετοχή του πρωτογενή τομέα στη συνολική Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία ανέρχεται στο 7% περίπου, που την κατατάσσει στις πρώτες θέσεις στην ΕΕ των 27. Συνεπώς, η ανάπτυξη και διαχείριση του πρωτογενή τομέα και αγροτικού χώρου, αποτελεί βασική προτεραιότητα στοχεύοντας στην οικονομική και κοινωνική συνοχή.

Στο πλαίσιο αυτό, μία ολοκληρωμένη στρατηγική αγροτικής ανάπτυξης της υπαίθρου θα πρέπει να λάβει υπόψη οπωσδήποτε:

τις ανάγκες και τις δυνατότητες του πρωτογενή τομέα για αύξηση της προστιθέμενης αξίας των προϊόντων του λαμβάνοντας υπόψη τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της Χώρας που σχετίζονται με την ποικιλία των μικροκλιμάτων και της γεωμορφολογίας της Χώρας

την ανάγκη εναρμόνισης μετά τα δεδομένα που προκύπτουν από την αναθεώρηση της ΚΑΠ

την ανάγκη για την προστασία και αναβάθμιση του περιβάλλοντος μέσω της διατήρησης και ορθολογικής διαχείρισης των φυσικών του πόρων, και τέλος

τις ανάγκες συγκράτησης του πληθυσμού και βελτίωσης της ποιότητας ζωής στις αγροτικές περιοχές μέσω της δημιουργίας ευκαιριών απασχόλησης, αναζήτησης συμπληρωματικών δραστηριοτήτων και εξασφάλισης των απαραίτητων υπηρεσιών.

Σύμφωνα με τα ανωτέρω, η συνολική στρατηγική για την Αγροτική Ανάπτυξη της Ελλάδας, η οποία ενσωματώνεται στη συνολική στρατηγική του ΕΣΠΑ, εστιάζεται **στην αειφόρο Αγροτική Ανάπτυξη μέσω της βελτίωσης της ανταγωνιστικότητας του πρωτογενή και αγροδιατροφικού τομέα, καθώς και του περιβάλλοντος, σε μία βιώσιμη Ύπαιθρο.**

Σημειώνουμε ότι σχετική αιτιολόγηση για τα πρόσθετα ποσά που κατανέμονται στο πλαίσιο του Ελέγχου Υγείας της Κοινής Γεωργικής Πολιτικής και της έγκρισης του Ευρωπαϊκού Σχεδίου για την Ανάκαμψη της Οικονομίας για τις νέες προκλήσεις, αναφέρεται στο Κεφάλαιο 3 του παρόντος.

Η συνολική στρατηγική του Εθνικού Στρατηγικού Σχεδίου για την Αγροτική Ανάπτυξη της Ελλάδας θα υλοποιηθεί μέσω τεσσάρων Γενικών Στρατηγικών Στόχων (προτεραιοτήτων) που αφορούν:

ΓΣΣ 1: Στη διατήρηση και βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της γεωργίας, της δασοκομίας και του αγροδιατροφικού τομέα

Με τον στόχο αυτό επιδιώκεται η βελτίωση των συνθηκών ανταγωνισμού των προϊόντων της πρωτογενούς και μεταποιημένης ελληνικής γεωργικής παραγωγής, έτσι ώστε αυτή να ανταπεξέλθει στις πιέσεις που θα προέλθουν από τη πιθανή διεύρυνση της εισαγωγικής διείσδυσης αφ' ενός, και αφ' ετέρου να διευρύνει τις εξαγωγικές της επιδόσεις. Οι συγκεκριμένες παρεμβάσεις θα συντελέσουν αποφασιστικά στη βελτίωση του εισοδήματος των παραγωγών αλλά και θα προσφέρουν στην κατανάλωση ποιοτικά προϊόντα που θα σέβονται το περιβάλλον, τα οποία θα είναι πλήρως συμβατά με τους κανόνες της Ενιαίας Κοινοτικής Αγοράς, που

σχετίζονται με την διασφάλιση της υγιεινής κατάστασης αυτών των προϊόντων και την προστασία του καταναλωτή.

Επιπλέον, δεδομένου ότι στο πλαίσιο των νέων προκλήσεων, οι οποίες καθορίστηκαν στο πλαίσιο του Ελέγχου Υγείας της ΚΓΠ και σύμφωνα με τον Καν. 74/09 για την τροποποίηση του Καν. 1698/05, θα απαιτηθούν επιμέρους προσπάθειες από τους παραγωγούς γαλακτοκομικών προϊόντων προκειμένου αυτοί να προσαρμοσθούν στις μεταβαλλόμενες συνθήκες, προβλέπονται μέτρα ενίσχυσης σε επίπεδο γεωργικών εκμεταλλεύσεων και σε επίπεδο μεταποίησης, προκειμένου να ενισχυθεί ο τομέας ενόψει της αναμενόμενης λήξης του καθεστώτος των γαλακτοκομικών ποσοστώσεων το 2015.

Οι προτεραιότητες που θα δοθούν θα αφορούν κυρίως στην επαγγελματική κατάρτιση που θα εφαρμοσθεί σε συνεργασία ΕΓΤΑΑ και ΕΚΤ με επιμερισμό των σχετικών δραστηριοτήτων μεταξύ των δύο ταμείων στο πλαίσιο των αντίστοιχων προγραμμάτων. Επίσης θα δοθεί προτεραιότητα σε επενδύσεις που αφορούν τη ζωική παραγωγή και ιδιαίτερα στον αιγοπροβατοτροφικό τομέα με έμφαση την διασφάλιση των ιδιαίτερων ποιοτικών χαρακτηριστικών, αλλά και επενδύσεις αναδιάρθρωσης των καλλιέργειών. Ιδιαίτερη βαρύτητα θα δοθεί στην προαγωγή της επιχειρηματικότητας, της ενίσχυσης της μεταποίησης, τυποποίησης και εμπορίας, με παράλληλη τήρηση των περιβαλλοντικών και ποιοτικών προτύπων και των τεχνικών διασφάλισης της ποιότητας και της ασφάλειας των παραγόμενων προϊόντων. Έμφαση θα δοθεί στη στήριξη συμμετοχής σε προγράμματα ποιότητας τροφίμων και στη στήριξη των δράσεων πληροφόρησης και προώθησης. Αυτή η δέσμη μέτρων θα αποτελέσει το μοχλό για την αξιοποίηση της ποικιλομορφίας γεωργικών προϊόντων και τροφίμων, έτσι ώστε να προωθηθεί η εξωστρέφεια του τομέα. Παράλληλα θα συμπεριληφθούν δράσεις αντιμετώπισης των διατηρούμενων διαθρονητικών προβλημάτων των γεωργικών εκμεταλλεύσεων (ηλικιακή διάθρωση, μικρό μέγεθος γεωργικών εκμεταλλεύσεων και κατακερματισμένος μέσος κλήρος) καθώς και υποδομές ανάπτυξης του πρωτογενούς τομέα σχετικές κυρίως με τη διαχείριση των υδάτων, την πρόσβαση στη γεωργική και δασική γη, τις έγγειες βελτιώσεις.

ΓΣΣ 2: Στην προστασία του περιβάλλοντος και στην αειφόρο διαχείριση των φυσικών πόρων

Προτεραιότητα θα δοθεί στην προσπάθεια υιοθέτησης μεθόδων φιλικών προς το περιβάλλον που διασφαλίζουν την ασφάλεια των τροφίμων και την δημόσια υγεία, δημιουργώντας παράλληλα ένα πρόσθετο εισόδημα στους παραγωγούς. Θα προωθηθούν δράσεις σχετικά με τη διατήρηση της βιοποικιλότητας και την ορθολογική χρήση της γεωργικής γης και των δασών, την προστασία της ποιότητας των υδάτων καθώς επίσης την ενίσχυση των παραγωγών των ορεινών και μειονεκτικών περιοχών για τη διατήρηση της γεωργικής δραστηριότητας.

Στο πλαίσιο αυτό, θα προωθηθούν δράσεις που θα συμβάλλουν στη διατήρηση του τοπίου και τη μείωση των κινδύνων που συνδέονται με την εγκατάλειψη και απερήμωση σε περιοχές λιγότερο ευνοημένες, στην προώθηση ενεργειών για την προστασία του περιβάλλοντος και φιλικών προς τα ζώα πρακτικών εκτροφής, για την προστασία των νερών και του εδάφους, στην καταπολέμηση της αλλαγής του κλίματος και στην παγίωση της συμβολής της βιολογικής γεωργίας και κτηνοτροφίας στην συνολική αξία παραγωγής του τομέα.

Στα πλαίσια των νέων προκλήσεων του άρθρου 16^α παρ. α του Καν. 74/2009 για την τροποποίηση του Καν. 1698/2005 σε ότι αφορά τις νέες προκλήσεις, οι επιλέξιμες ενέργειες, για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής, καθώς επίσης και για την άμβλυνση των επιπτώσεων αυτής, είναι όλα τα έργα που συνδέονται με τις Δράσεις 1 και 3 του Μέτρου 226 «Αποκατάσταση του δασοκομικού δυναμικού και εισαγωγή δράσεων πρόληψης» του ΠΑΑ 2007-2013.

Οι Δράσεις αυτές θα συμβάλλουν αθροιστικά για τη νέα πρόκληση, που θα έχει αποτέλεσμα στην δέσμευση του άνθρακα από τα δάση και στην αποφυγή των εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα (CO₂), καθώς επίσης και στην μείωση των αρνητικών επιπτώσεων της αλλαγής του κλίματος στα δάση.

ΓΣΣ 3: Στη βελτίωση της ποιότητας ζωής στις αγροτικές περιοχές και στην ενθάρρυνση της διαφοροποίησης της αγροτικής οικονομίας

Στο πλαίσιο αυτό θα αναληφθούν πρωτοβουλίες για τη διαφοροποίηση της αγροτικής οικονομίας και της ποιότητας ζωής στις αγροτικές περιοχές με στόχο τη δημιουργία ευκαιριών απασχόλησης και προϋποθέσεων οικονομικής ανάπτυξης. Ειδικότερα επιδιώκεται η αναστροφή των δυσμενών τάσεων της πληθυσμιακής συρρίκνωσης, κυρίως των φθινουσών περιοχών, και της εγκατάλειψης

των ορεινών περιοχών των οποίων η τοπική οικονομία εξαρτάται άμεσα από τον πρωτογενή τομέα, καθώς και η ενσωμάτωση των περιοχών αυτών σε μια ολοκληρωμένη προσπάθεια δημιουργίας μιας ζωντανής και εξελισσόμενης υπαίθρου με προοπτικές ανάπτυξης, μέσω της προώθησης ευκαιριών πολυαπασχόλησης, της διασφάλισης συνθηκών ίσων ευκαιριών μεταξύ των δύο φύλων, της αξιοποίησης του φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος, την αναβάθμιση των υποδομών, την προστασία και ανάδειξη των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών των περιοχών της υπαίθρου που θα συμβάλλουν στη βελτίωση της ελκυστικότητας ως περιοχές κατοίκησης και στην προσέλκυση επενδύσεων. Επίσης, θα δοθεί έμφαση και θα επιδιωχθεί η δημιουργία διαδικτυακής υποδομής υψηλής ταχύτητας, ποιότητας, χωρητικότητας και απόδοσης στις αγροτικές περιοχές για την κάλυψη των «λευκών κηλίδων» στο ευρυζωνικό χάρτη της Ε.Ε., έτσι ώστε να προσφέρουν εύκολη, ασφαλή, ταχύτερη και αδιάλειπτη πρόσβαση στο διεθνές «ηλεκτρονικό πλέγμα» της γνώσης και της περιφερειακής ανάπτυξης στο πλαίσιο του εμπορίου και του τουρισμού.

ΓΣΣ 4: Δημιουργία τοπικών ικανοτήτων για την απασχόληση και τη διαφοροποίηση στις αγροτικές περιοχές μέσω της προσέγγισης Leader

Αυτός ο στόχος θα εφαρμόζεται χρησιμοποιώντας δράσεις από τους Άξονες 1 και 3 και ειδικότερα, από τον Άξονα 1 δράσεις που θα αφορούν στην αύξηση της προστιθέμενης αξίας γεωργικών και δασικών προϊόντων και από τον Άξονα 3 με δράσεις βελτίωσης ποιότητας ζωής και διαφοροποίησης με συνεκτική και ολοκληρωμένη προσέγγιση.

Η επίτευξη των ανωτέρω γενικών στρατηγικών στόχων θα επιδιωχθεί μέσω των ακόλουθων ειδικών στόχων (υποπροτεραιότητες) και ειδικότερα:

στο πλαίσιο επίτευξης του γενικού στρατηγικού στόχου *«Διατήρηση και βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της γεωργίας, της δασοκομίας και του αγροδιατροφικού τομέα»*

Αναστροφή της ηλικιακής διάρθρωσης και του μικρού μέσου μεγέθους των γεωργικών εκμεταλλεύσεων

Αναδιάρθρωση και ανάπτυξη των επιχειρηματικών δομών μέσω της προώθησης του τεχνολογικού εξοπλισμού και της καινοτομίας

Αναβάθμιση και βελτίωση των υποδομών του πρωτογενή τομέα

Ανάπτυξη δεξιοτήτων του ανθρώπινου δυναμικού για την προσαρμογή του στις νέες απαιτήσεις

στο πλαίσιο επίτευξης του γενικού στρατηγικού στόχου *«Προστασία του περιβάλλοντος και αειφόρος διαχείριση των φυσικών πόρων»*

Προστασία του εδάφους

Προστασία των υδατικών πόρων

Άμβλυση των κλιματικών μεταβολών

Προστασία της βιοποικιλότητας

Προστασία – διατήρηση του αγροτικού τοπίου

Βελτίωση της οικολογικής σταθερότητας των δασών

στο πλαίσιο επίτευξης του γενικού στρατηγικού στόχου *«Βελτίωση της ποιότητας ζωής στις αγροτικές περιοχές και ενθάρρυνση της διαφοροποίησης της αγροτικής οικονομίας»*

Βελτίωση της ελκυστικότητας των αγροτικών περιοχών

Ενίσχυση της επιχειρηματικότητας

βελτίωση των υποδομών της διαδικτυακής υποδομής υψηλής ταχύτητας στις περιοχές εφαρμογής της προσέγγισης Leader

στο πλαίσιο επίτευξης του γενικού στρατηγικού στόχου *«Δημιουργία τοπικών ικανοτήτων για την απασχόληση και τη διαφοροποίηση στις αγροτικές περιοχές μέσω της προσέγγισης Leader*

Εφαρμογή σχεδίων συνεργασίας

Ενίσχυση της ικανότητας των τοπικών φορέων και κινητοποίησης του πληθυσμού για το σχεδιασμό και υλοποίηση τοπικών στρατηγικών ανάπτυξης

Στο πλαίσιο της ανωτέρω συνολικής στρατηγικής, ιδιαίτερη έμφαση θα δοθεί στην επιλογή προτεραιοτήτων αναδιάρθρωσης της γεωργικής παραγωγής σε τομείς που πλήττονται περισσότερο από την αναθεώρηση της ΚΑΠ (π.χ. καπνός, ζαχαραρότευτα και ενδεχομένως το βαμβάκι), καθώς επίσης και στην εφαρμογή χωρικών προτεραιοτήτων σε αγροτικές περιοχές (ορεινές, μειονεκτικές και νησιωτικές) για την αντιμετώπιση των τοπικών υφιστάμενων προβλημάτων και της υστέρησης των περιοχών αυτών, στοχεύοντας στην επίτευξη μιας ολοκληρωμένης/συνεκτικής αγροτικής ανάπτυξης.

Διακριτή επίσης προτεραιότητα στρατηγικής αγροτικής ανάπτυξης αποτελεί η αποκατάσταση των αγροτικών περιοχών που επλήγησαν από τις πυρκαγιές του θέρους του 2007. Το μέγεθος των ζημιών απαιτεί την άσκηση μιας ολοκληρωμένης πολιτικής για την ταχύτερη δυνατή αποκατάσταση και ανασυγκρότηση των πυρόπληκτων αγροτικών περιοχών.

Στρατηγική για την αντιμετώπιση των επιπτώσεων των πυρκαγιών του θέρους του 2007

Οι πυρκαγιές Ιουλίου – Αυγούστου 2007, στη κλίμακα που εκδηλώθηκαν, προκάλεσαν μια ανατροπή στο κοινωνικό και οικονομικό καθεστώς περιοχών με έντονη γεωργική δραστηριότητα κυρίως στους Νομούς Λακωνίας, Αρκαδίας, Μεσσηνίας, Κορινθίας, Αχαΐας, Ηλείας και Ευβοίας.

Οι καταστροφές σε παραγωγικό δυναμικό και υποδομές συνοψίζονται στην απώλεια ανθρώπινων ζώων που ανέρχονται συνολικά σε 74 νεκρούς, 250.000 εκτάρια (ha) καμένων δασικών εκτάσεων και αγροτικών καλλιεργειών, με δυσμενέστατες συνέπειες στα εν λόγω οικοσυστήματα, στις προστατευόμενες περιοχές Natura 2000, στην πανίδα και στο ευρύτερο φυσικό περιβάλλον, καταστροφές στο ανθρωπογενές περιβάλλον.

Το μεγαλύτερο «κόστος» των πυρκαγιών αποτιμάται στην Πελοπόννησο όπου οι καμένες εκτάσεις φτάνουν τα 177.265,4 ha, από τα οποία περισσότερα από τα μισά δηλαδή 97.518 ha (55%), ήταν δάση και δασικές εκτάσεις. Από τα υπόλοιπα το 41% (78.104,2 ha) ήταν γεωργικές καλλιέργειες και το 1% (1.643,2 ha) οικισμοί, δρόμοι, γήπεδα και άλλες τεχνητές επιφάνειες. Παράλληλα σημειώνεται ότι μεταξύ των άλλων, καταστράφηκαν περιοχές ιδιαίτερης οικολογικής αξίας, που φιλοξενούσαν σπάνια είδη πανίδας και χλωρίδας.

Στις πληγείσες περιοχές - νομούς η τοπική οικονομία εξαρτάται σε πολύ μεγάλο βαθμό από τον πρωτογενή τομέα με γεωργία και κτηνοτροφία μικρής κλίμακας, ενώ τα τελευταία χρόνια έχει υπάρξει μια μικρής κλίμακας στροφή προς αγροτουριστικές δραστηριότητες.

Μια πρώτη ενδεικτική εκτίμηση των συνεπειών της καταστροφής κυρίως για την περιοχή της Πελοποννήσου που σημειώθηκαν οι σημαντικότερες ζημιές δείχνει ότι αναμένεται :

- Μείωση κατά 80% της παραγωγής ελαιολάδου, για τουλάχιστον πέντε χρόνια
- Μείωση κατά 30-40% της παραγωγής σταφίδας, για τρία χρόνια
- Μείωση κατά 40% της παραγωγής γάλακτος, για δύο χρόνια
- Μείωση της απασχόλησης σε επιχειρήσεις παροχής υπηρεσιών καθώς και σε βιοτεχνίες και βιομηχανίες που χρησιμοποιούσαν ως πρώτη ύλη τοπικά προϊόντα (ελαιοτριβεία, οινοποιεία, εργοστάσια σταφίδας)
- Μείωση της τουριστικής κίνησης στις περιοχές με οικολογικό και πολιτισμικό ενδιαφέρον (στα χωριά κοντά στη Ζαχάρω και την Ολυμπία)
- Εγκατάλειψη χιλιάδων καλλιεργούμενων εκταρίων από ετεροδημότες
- Υποβάθμιση παραθαλάσσιων περιοχών λόγω φερτών υλικών
- Εσωτερική μετανάστευση για τους νέους 20-25 χρόνων
- Εγκατάλειψη μικρών οικισμών

- Υποβάθμιση της ποιότητας ζωής των κατοίκων στις περιοχές αυτές και κίνδυνος να επακολουθήσουν και άλλες καταστροφές όπως πλημμύρες και διαβρώσεις, αφού η επιφανειακή απορροή των υδάτων αναμένεται να αυξηθεί έως και 30%.

Σε ό,τι αφορά στη χωρική κατανομή των καταστροφών παρατηρείται ότι οι σημαντικότερες επιπτώσεις καταγράφονται στις ορεινές και μειονεκτικές περιοχές οι οποίες και πριν την εκδήλωση των πυρκαγιών παρουσίαζαν ιδιαίτερα δυσμενή δημογραφική σύνθεση.

Συνεπώς, υπάρχει ο φόβος ερήμωσης των ορεινών όγκων με τη δημιουργία ρεύματος εσωτερικής μετανάστευσης. Υπάρχει επίσης, ο φόβος δημιουργίας μιας νέας πληθυσμιακής ομάδας που κινδυνεύει με κοινωνικό αποκλεισμό με δεδομένη την ηλικία και το μορφωτικό τους επίπεδο που δύσκολα θα τους επιτρέψει να στραφούν σε άλλο κλάδο οικονομικής δραστηριότητας. Επίσης, είναι αμφίβολη η αναβίωση του δασικού πλούτου, σε όποιο βαθμό αυτό είναι πιθανόν, χωρίς τη φροντίδα των πληθυσμών που γνωρίζουν τη συμβίωση με το δάσος, ενώ τέλος η αγρότουριστική δραστηριότητα, που βρίσκεται στην παιδική της ηλικία, κινδυνεύει να εκμηδενιστεί.

Οι παραπάνω κίνδυνοι οδηγούν στην αναγκαιότητα επεξεργασίας μιας ολοκληρωμένης πρότασης αποκατάστασης των περιοχών που επλήγησαν που θα περιλαμβάνει την οικολογική, οικιστική και οικονομική συνιστώσα και θα προβλέπει παράλληλες δράσεις σε όλους τους τομείς με βασικό στόχο την παραμονή των κατοίκων στις περιοχές κατοικίας τους.

Με στόχο την αποφυγή αποσπασματικών λύσεων και την χάραξη μιας βιώσιμης αναπτυξιακής στρατηγικής θα εφαρμοσθεί ένα ολοκληρωμένου χαρακτήρα αναπτυξιακό πρόγραμμα που περιλαμβάνει βραχυπρόθεσμα παρεμβάσεις που στοχεύουν κυρίως στην αποκατάσταση των ζημιών και μεσομακροπρόθεσμες παρεμβάσεις που στοχεύουν στην ανασυγκρότηση των περιοχών.

Οι παρεμβάσεις που εμπίπτουν στους στόχους και στα πεδία επιλεξιμότητας του ΕΓΤΑΑ και θα υλοποιηθούν στις πυρόπληκτες περιοχές θα χρηματοδοτηθούν μέσω των αντίστοιχων Μέτρων και Δράσεων του Προγράμματος.

Στρατηγική για την αντιμετώπιση των Νέων Προκλήσεων

Στο πλαίσιο των νέων προκλήσεων θα δοθεί έμφαση στις ακόλουθες προτεραιότητες, λαμβάνοντας υπόψη τα είδη υπάρχοντα μέτρα του Προγράμματος Αγροτικής ανάπτυξης 2007-2013 της Ελλάδας.

Προτεραιότητα «Αλλαγή κλίματος»

Για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής προγραμματίζονται έργα για τη βελτίωση των συνθηκών πρόληψης για την αντιπυρική προστασία των δασών και δασικών εκτάσεων και έργα αναδάσωσης και αποκατάστασης καμένων εκτάσεων, καθώς αυτές οι δράσεις συμβάλλουν αθροιστικά για τη νέα πρόκληση, που θα έχει αποτέλεσμα στη δέσμευση του άνθρακα από τα δάση και στην αποφυγή των εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα (CO₂), καθώς επίσης και στη μείωση των αρνητικών επιπτώσεων της αλλαγής του κλίματος.

Προτεραιότητα «Διαχείριση του ύδατος»

Η γεωργία, ως κύριος χρήστης του ύδατος στη χώρα μας, διαδραματίζει σημαντικό ρόλο για τη βιώσιμη διαχείριση των υδάτων από πλευράς τόσο ποσότητας όσο και ποιότητας. Με δεδομένο ότι η διαχείριση των υδάτων θα κατέχει όλο και μεγαλύτερη θέση στη στρατηγική προσαρμογής για την αντιμετώπιση της ήδη αναπόφευκτης αλλαγής του κλίματος, προκειμένου να αντιμετωπιστούν τα ακραία καιρικά φαινόμενα της ξηρασίας και των ραγδαίων βροχοπτώσεων, προγραμματίζεται να γίνουν έργα αποθήκευσης ύδατος και έργα αναβάθμισης – βελτίωσης αρδευτικών δικτύων, που συμβάλλουν στην εξοικονόμηση του ύδατος.

Προτεραιότητα «Συνοδευτικά μέτρα της αναδιάρθρωσης του γαλακτοκομικού τομέα»

Οι παραγωγοί του τομέα των γαλακτοκομικών προϊόντων συμβάλλουν ουσιαστικά στη διατήρηση της υπαίθρου, μέσω βιώσιμης γεωργικής δραστηριότητας, ειδικά σε μειονεκτικές περιοχές. Έχοντας υπόψη το υψηλό κόστος παραγωγής και τις διαρθρωτικές αλλαγές που πρέπει να αντιμετωπίσουν, ως συνέπεια της σταδιακής κατάρτησης του συστήματος των ποσοστώσεων στον τομέα του γάλακτος, προκειμένου να μπορέσουν να προσαρμοστούν καλύτερα στις συνθήκες της αγοράς θα τύχουν στήριξης μέσω επενδύσεων για την παραγωγή γαλακτοκομικών προϊόντων και βελτιώσεων της μεταποίησης και εμπορίας γαλακτοκομικών.

Στην Ελλάδα, λόγω του ότι στον τομέα του γάλακτος, ο τομέας της αιγοπροβατοτροφίας παίζει κυρίαρχο ρόλο, και ιδιαίτερα στις ορεινές και μειονεκτικές περιοχές, η στήριξη αφορά κυρίως τον αιγοπροβατοτροφικό τομέα ιδιαίτερα στις περιοχές αυτές.

Στρατηγική για την άρση της απομόνωσης στην υπαίθρο

Για τον εξοπλισμό της υπαίθρου με υποδομές ευρυζωνικού διαδικτύου, ώστε να καλυφθούν οι λευκές περιοχές στις περιοχές παρέμβασης του Άξονα 3 απαιτείται η ανάπτυξη/βελτίωση ευρυζωνικών υποδομών, προκειμένου να συμβάλουν καθοριστικά στην αγροτική ανάπτυξη, με την άρση της απομόνωσης, την ανάπτυξη σχετικών οικονομικών δραστηριοτήτων, θέσεων απασχόλησης, πρόσβασης σε δίκτυα πληροφοριών και προώθησης τοπικών προϊόντων και υπηρεσιών.

Λεπτομέρειες όσον αφορά στην αντιμετώπιση των Νέων Προκλήσεων και των «Υποδομών Ευρυζωνικού Διαδικτύου» βρίσκονται στα αντίστοιχα κεφάλαια.

Μεταφορά των Κοινοτικών προτεραιοτήτων και Καθορισμός των Εθνικών Προτεραιοτήτων

Η συνολική στρατηγική για την αγροτική ανάπτυξη ανταποκρίνεται και μεταφέρει πλήρως τις Κοινοτικές Στρατηγικές Κατευθυντήριες Γραμμές για την Αγροτική Ανάπτυξη, στο πλαίσιο της 4^{ης} προγραμματικής περιόδου 2007-2013. Ειδικότερα:

Ο στρατηγικός στόχος για τη **Διατήρηση και βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της γεωργίας, της δασοκομίας και του αγροδιατροφικού τομέα** βρίσκεται σε αντιστοιχία με την ΚΣΚΓ 1 για την περαιτέρω ανάπτυξη του πρωτογενή και αγροδιατροφικού τομέα, προσαρμοσμένου στη νέα διεθνή οικονομική πραγματικότητα που χαρακτηρίζεται από αυξανόμενο ανταγωνισμό, τάσεις απελευθέρωσης του εμπορίου, ζήτηση για προϊόντα υψηλής ποιότητας και προστιθέμενης αξίας, μείωση των παρεμβατικών μηχανισμών της ΚΓΠ για τη στήριξη των τιμών των ευρωπαϊκών γεωργικών προϊόντων και εστιασμένου στη μεταφορά γνώσης, στον εκσυγχρονισμό και στην καινοτομία, με επενδύσεις σε φυσικό και ανθρώπινο κεφάλαιο.

Ο στρατηγικός στόχος για την **Προστασία του περιβάλλοντος και στην αιεφόρο διαχείριση των φυσικών πόρων** βρίσκεται σε αντιστοιχία με την ΚΣΚΓ 2 για την προστασία και βελτίωση των φυσικών πόρων και τοπίων της χώρας, με στόχο τη διατήρηση της βιοποικιλότητας, την ανάδειξη των προστατευόμενων περιοχών (δίκτυο Natura 2000), την ενίσχυση των μειονεκτικών περιοχών για τη διατήρηση της γεωργικής δραστηριότητας, την ανάπτυξη των γεωργικών και δασοκομικών συστημάτων σε περιοχές υψηλής φυσικής αξίας και παραδοσιακών γεωργικών τοπίων, στην προώθηση των περιβαλλοντικών υπηρεσιών και των φιλικών προς τα ζώα πρακτικών εφαρμογής, τη μείωση των κινδύνων που συνδέονται με την εγκατάλειψη και απεργήμωση των περιοχών, την προστασία και ορθολογική διαχείριση του υδατικού ισοζυγίου και του υπόγειου υδροφόρου και το περιορισμό των επιπτώσεων των κλιματικών αλλαγών.

Ο στρατηγικός στόχος για τη **βελτίωση της ποιότητας ζωής στις αγροτικές περιοχές και στην ενθάρρυνση της διαφοροποίησης της αγροτικής οικονομίας** βρίσκεται σε αντιστοιχία με την ΚΣΚΓ 3, για τη διαφοροποίηση της αγροτικής οικονομίας και της ποιότητας ζωής στις αγροτικές περιοχές με στόχο τη δημιουργία ευκαιριών απασχόλησης και προϋποθέσεων οικονομικής ανάπτυξης, καθώς και την ανάπτυξη τοπικών στρατηγικών για την προώθηση της επιχειρηματικότητας και την εξασφάλιση της διαρκούς ελκυστικότητας των αγροτικών περιοχών μέσω της διατήρησης και αναβάθμισης της αγροτικής κληρονομιάς και αναβάθμιση της τοπικής υποδομής με έργα μικρής κλίμακας.

Ο στρατηγικός οριζόντιος στόχος για τη **Δημιουργία τοπικών ικανοτήτων για την απασχόληση και τη διαφοροποίηση στις αγροτικές περιοχές μέσω της προσέγγισης Leader**, που εξυπηρετεί τους ανωτέρω τρεις γενικούς στρατηγικούς στόχους, βρίσκεται σε αντιστοιχία με την ΚΣΚΓ 4, για τη βελτίωση της διακυβέρνησης και της κινητοποίησης του ενδογενούς αναπτυξιακού δυναμικού επιλεγμένων αγροτικών περιοχών, στο πλαίσιο ολοκληρωμένης τοπικής στρατηγικής ανάπτυξής τους.

Η προτεινόμενη Στρατηγική Αγροτικής Ανάπτυξης συμβάλλει στην επίτευξη του πολλαπλασιαστικού αποτελέσματος, δεδομένου ότι χαρακτηρίζεται από συνοχή και άμεση

σύνδεση με το Ελληνικό Εθνικό Πρόγραμμα Μεταρρυθμίσεων για την Ανάπτυξη και την Απασχόληση στο πλαίσιο εφαρμογής της στρατηγικής της Λισσαβόνας.

Ειδικότερα, οι προτεραιότητες του Εθνικού Προγράμματος Μεταρρυθμίσεων για την Ανάπτυξη και την Απασχόληση 2005-2008, που έχουν σχέση με όσα προβλέπονται στο ΕΣΣΑΑ αφορούν στην:

Αύξηση της παραγωγικότητας, μέσα από την αντιμετώπιση των διαρθρωτικών προβλημάτων στη λειτουργία των αγορών, τις επενδύσεις σε ανθρώπινο κεφάλαιο και την προώθηση της Κοινωνίας της Γνώσης, που εξυπηρετείται από τους ΓΣΣ 1, ΓΣΣ 3, ΓΣΣ 4 της συνολικής στρατηγικής

Βελτίωση του επιχειρηματικού περιβάλλοντος, ενίσχυση του ανταγωνισμού, άνοιγμα των αγορών, αύξηση της εξωστρέφειας και αξιοποίηση της γεωπολιτικής θέσης της χώρας ως πόλου έλξης επενδυτικών δραστηριοτήτων με προοπτικές επέκτασης στην ευρύτερη περιοχή της Νοτιοανατολικής Ευρώπης, που εξυπηρετούνται από τους ΓΣΣ 1, ΓΣΣ 2, ΓΣΣ 3, ΓΣΣ 4 της συνολικής στρατηγικής

Αύξηση της απασχόλησης, μείωση της ανεργίας, καθώς και αποτελεσματικότερη λειτουργία των συστημάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης με μια σειρά από στοχευμένες δράσεις που περιορίζουν παράλληλα τον κίνδυνο του κοινωνικού αποκλεισμού, που εξυπηρετούνται από τους ΓΣΣ 1, ΓΣΣ 3, ΓΣΣ 4 της συνολικής στρατηγικής

Η εθνική στρατηγική για την ανάπτυξη των αγροτικών περιοχών, όπως εκφράζεται στο ΕΣΠΑ 2007-2013, μεταφέρεται στο ΕΣΣΑΑ 2007-2013, ως ακολούθως:

Βραχυπρόθεσμα στη διασφάλιση της πρόσβασης σε υπηρεσίες γενικού οικονομικού συμφέροντος και στη βελτίωση της ποιότητας ζωής των κατοίκων των αγροτικών περιοχών, μέσω των ΓΣΣ 3, ΓΣΣ 4 της συνολικής στρατηγικής

Στη διασφάλιση της ευρύτερης οικολογικής και πολιτιστικής σημασίας των αγροτικών περιοχών καθώς και μιας βιώσιμης οικονομικής ανάπτυξης, που συνδυάζει παραδοσιακές με σύγχρονες επιχειρηματικές δραστηριότητες σε συμβατά με το περιβάλλον και το τοπικό όρια, μέσω των ΓΣΣ 2, ΓΣΣ 3, ΓΣΣ 4 της συνολικής στρατηγικής

Στη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας του πρωτογενή τομέα μέσω της οργάνωσης του σε σύγχρονα επιχειρηματικά πρότυπα, με περαιτέρω ενδυνάμωση της εξωστρέφειας του, αξιοποιώντας τα συγκριτικά πλεονεκτήματα που έχει σε μια σειρά προϊόντων αλλά και μεθόδων παραγωγής, μέσω του ΓΣΣ 1 της συνολικής στρατηγικής

Στην ανάδειξη του πολυλειτουργικού χαρακτήρα της γεωργίας και του ρόλου της σαν σημαντικό «διαχειριστή» των φυσικών πόρων αλλά και διατήρησης του αγροτικού τοπίου, φυσικού και ανθρωπογενούς, μέσω των ΓΣΣ 2, ΓΣΣ 3, ΓΣΣ 4 της συνολικής στρατηγικής

Στη βελτίωση του περιβάλλοντος μέσω της μείωσης των πιέσεων και προστασίας εδάφους επιφανειακών και υπόγειων υδάτων, προστασίας της βιοποικιλότητας αλλά και επίτευξης των στόχων της χώρας σε σχέση με το πρωτόκολλο του Κιότο, μέσω του ΓΣΣ 2 της συνολικής στρατηγικής

Στη διαφοροποίηση της οικονομίας των αγροτικών περιοχών, μέσω της περαιτέρω ενίσχυσης των εναλλακτικών μορφών τουρισμού και της συμβολής τους στη διαφοροποίηση /εμπλουτισμό του τουριστικού προϊόντος, μέσω των ΓΣΣ 3, ΓΣΣ 4 της συνολικής στρατηγικής

Στη διάδοση της χρήσης των ΤΠΕ στις επιχειρήσεις αλλά και στη βελτίωση των προσφερομένων υπηρεσιών στον πολίτη, μέσω των ΓΣΣ 1, ΓΣΣ 3, ΓΣΣ 4 της συνολικής στρατηγικής

Στην αναβάθμιση του μορφωτικού επιπέδου των κατοίκων των αγροτικών περιοχών, μέσω του ΓΣΣ 1 της συνολικής στρατηγικής

Στην αύξηση της ελκυστικότητας τους σαν περιοχές πρώτης αλλά και δεύτερης κατοικίας, μέσω των ΓΣΣ 2, ΓΣΣ 3 και ΓΣΣ 4 της συνολικής στρατηγικής

Στην ανασυγκρότηση βιώσιμων προτύπων παραγωγής και κατοίκησης, μέσω των ΓΣΣ 1, ΓΣΣ 2, ΓΣΣ 3 και ΓΣΣ 4 της συνολικής στρατηγικής

Στη δημιουργία δικτύων με τα αστικά κέντρα και ιδιαίτερα με τα επιλεγμένα ημιαστικά και αστικά κέντρα που θα αποτελέσουν τους πόλους ανάπτυξης των ευρύτερων γεωγραφικών ενοτήτων και αποτυπώνονται στον εθνικό χωροταξικό σχεδιασμό, μέσω του ΓΣΣ 4 της συνολικής στρατηγικής

Ισορροπία Μεταξύ των Στόχων και Κατανομή των Πόρων

Από την ανωτέρω ανάλυση της συνολικής στρατηγικής για την αγροτική ανάπτυξη μέσω των στρατηγικών στόχων της ανταγωνιστικότητας, του περιβάλλοντος, καθώς και της διαφοροποίησης της αγροτικής οικονομίας και ποιότητας ζωής στην ύπαιθρο, συνάγονται οι τρεις άξονες

προτεραιότητας, η ισορροπία των οποίων επιτυγχάνεται μέσω της κατανομής των διαθέσιμων πόρων μεταξύ των τριών διαφορετικών θεματικών παρεμβάσεων.

Σε πρώτη φάση και ενδεικτικά η χρηματοδοτική βαρύτητα κάθε άξονα θα έχει ως ακολούθως:

Άξονες	Ποσοστό μεταξύ των αξόνων
	Κοινοτική συμμετοχή
Άξονας 1	42,6%
Άξονας 2	37,3%
Άξονας 3	20,1%

Όσον αφορά το οριζόντιο Άξονα 4 Leader, θα έχει ενδεικτικά μία συνολική βαρύτητα ως προς την κοινοτική συμμετοχή 5,7% και θα συμμετέχει στους Άξονες με τις ακόλουθες αναλογίες

Άξονες	Κοινοτική συμμετοχή
Άξονας 1	0,8%
Άξονας 2	0%
Άξονας 3	4,9%

Από τα παραπάνω γίνεται αντιληπτό ότι δίνεται ιδιαίτερη βαρύτητα στο στόχο της Βελτίωσης της ανταγωνιστικότητας του πρωτογενή τομέα. Αυτό αποτελεί μία γενική κατεύθυνση για την πολιτική Αγροτικής Ανάπτυξης, ενώ συγκεκριμένα μέτρα μπορούν να υποβοηθήσουν στη βελτίωση της ποιότητας των παραγόμενων προϊόντων, συμβάλλοντας παράλληλα σε σημαντικό βαθμό στην αύξηση των δυνατοτήτων και των ευκαιριών για τις μικρές επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στις αγροτικές περιοχές, καθώς και στην αύξηση της απασχόλησης και στην ορθολογικότερη παραγωγική διαδικασία.

Κάλυψη των Εθνικών Προτεραιοτήτων με πιστώσεις

TOP UP

Κατά την διαμόρφωση του χρηματοδοτικού σχήματος του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης της Ελλάδας 2007-2013 και την κατανομή των διαθέσιμων πιστώσεων στα Μέτρα του Προγράμματος, στην προσπάθεια κάλυψης τόσο των κοινοτικών, όσο και των εθνικών προτεραιοτήτων καθώς και της συνολικής στρατηγικής του ΕΣΣΑΑ, παρατηρήθηκε ότι σε ορισμένες περιπτώσεις οι διαθέσιμες πιστώσεις δεν επαρκούσαν για την αποτελεσματική εφαρμογή των προγραμματιζόμενων παρεμβάσεων.

Δεδομένου ότι η συμμετοχή των Κοινοτικών Πόρων του ΕΓΤΑΑ (Κοινοτική Συμμετοχή) είναι συγκεκριμένη και προκαθορισμένη, και προκειμένου να επιτευχθεί η βέλτιστη δυνατή αποτελεσματικότητα των παρεμβάσεων, θεωρήθηκε απαραίτητη η ενίσχυση των διατιθέμενων πιστώσεων από Εθνικούς Πόρους, οι οποίοι προστίθενται στα χρηματοοικονομικά του Προγράμματος υπό την μορφή συμπληρωματικών πιστώσεων (Top Up).

Συνολικά οι συμπληρωματικές αυτές πιστώσεις που προστίθενται στο Πρόγραμμα ανέρχονται σε **1.010 εκατ. €** προερχόμενες αποκλειστικά από Εθνικούς πόρους. Η προσθήκη των επιπλέον αυτών Εθνικών πιστώσεων προκαλεί αύξηση της αρχικής Δημόσιας Δαπάνης του Προγράμματος κατά **19%**.

Για το σύνολο της συμπληρωματικής εθνικής χρηματοδότησης έχουν υποβληθεί τα στοιχεία που απαιτούνται για την εκτίμηση της τήρησης των κανόνων του ανταγωνισμού και θα τηρηθούν οι διατάξεις των κρατικών ενισχύσεων.

Κεφάλαιο 3: Στρατηγική κατά άξονα, περιλαμβανομένων των ποσοτικοποιημένων στόχων και δεικτών που θα χρησιμοποιηθούν

Στρατηγική Κατά Άξονα

Η υλοποίηση των Γενικών Στρατηγικών Στόχων (προτεραιοτήτων), όπως αναλύθηκαν στο προηγούμενο κεφάλαιο, θα επιτευχθεί με το Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης (ΠΑΑ) της Ελλάδας στην 4η Προγραμματική Περίοδο μέσω τεσσάρων (4) Άξόνων. Στο συγκεκριμένο κεφάλαιο περιγράφονται οι ομάδες δράσεων και μέτρων που προτείνονται για την αντιμετώπιση των προβλημάτων και αναγκών του πρωτογενή/ αγροδιατροφικού τομέας, του περιβάλλοντος και γενικότερα της ποιότητας ζωής στην Ελληνική ύπαιθρο, όπως αυτά έχουν αποτυπωθεί στο Κεφάλαιο 1 του παρόντος κειμένου. Οι προτεινόμενες ομάδες μέτρων ή δράσεων, θα είναι ευθυγραμμισμένες με το διεθνές και Ευρωπαϊκό πλαίσιο στρατηγικών για την Αγροτική Ανάπτυξη και θα λαμβάνουν υπόψη την ανάγκη συμπληρωματικότητας των δράσεων με εκείνες των άλλων διαρθρωτικών ταμείων (ΕΤΠΑ, ΕΚΤ) και του Ταμείου Συνοχής (ΤΣ), καθώς και με άλλες δράσεις του ΕΤΑ.

Ειδικότερα, για την επίλυση των προβλημάτων και την αντιμετώπιση των αδυναμιών που εντοπίστηκαν και αναλύθηκαν στο Κεφάλαιο 1 κρίνεται απαραίτητη η υιοθέτηση συγκεκριμένων ομάδων μέτρων/δράσεων, όπου η κάθε μία θα στοχεύει στην επίτευξη των ειδικών στόχων που αναφέρονται στο Κεφάλαιο 2.

Επιπλέον, στο πλαίσιο του Ελέγχου Υγείας της Κοινής Γεωργικής Πολιτικής και της έγκρισης του Ευρωπαϊκού Σχεδίου για την Ανάκαμψη της Οικονομίας, διατέθηκαν στην Ελλάδα επιπρόσθετοι πόροι συνολικού ύψους 176,124 εκ. €, οι οποίοι κατανέμονται σε ενέργειες που σχετίζονται με τις νέες προκλήσεις και συγκεκριμένα με την προσαρμογή στην αλλαγή του κλίματος, τη διαχείριση των υδάτων και τα συνοδευτικά μέτρα της αναδιάρθρωσης του τομέα γαλακτοκομικών προϊόντων, καθώς και με τη δημιουργία/αναβάθμιση υποδομών ευρωζωνικού διαδικτύου.

Οι πιστώσεις αυτές δεν επαρκούν για την κάλυψη των αναγκών του προγράμματος προκειμένου να επιτευχθεί επαρκής αποτελεσματικότητα και δεδομένου ότι δεν είναι δυνατό να χρηματοδοτηθούν ενέργειες κάτω από όλες τις προτεραιότητες, που περιγράφονται στις κοινοτικές κατευθυντήριες γραμμές και ορίζονται στον Καν. (ΕΚ) 74/2009, αξιολογήθηκε η κατάσταση της χώρας στους τομείς των νέων προκλήσεων και σε σχέση με τη στρατηγική, τα μέτρα, τις δράσεις του ΠΑΑ καθώς και του βαθμού υλοποίησής τους, οι πιστώσεις αυτές κατανέμονται σε ήδη υπάρχοντα Μέτρα του ΠΑΑ και συγκεκριμένα στα Μέτρα 121 «Εκσυγχρονισμός γεωργικών εκμεταλλεύσεων», 123Α «Αύξηση της αξίας των γεωργικών προϊόντων», 125Α1 «Εγγειοβελτιωτικά έργα και δράσεις» και 226 «Αποκατάσταση του δασοκομικού δυναμικού και εισαγωγή δράσεων πρόληψης (δράσεις 1 και 3).

Ειδικότερα, το μεγαλύτερο μέρος των πιστώσεων, ύψους 70,0 εκατ. € (40% περίπου επί του συνόλου), διατίθεται στο Μέτρο 125Α1 «Εγγειοβελτιωτικά έργα και δράσεις» προκειμένου να επιτευχθεί η καλύτερη διαχείριση των υδάτων και να περιοριστεί η κλιματική αλλαγή ώστε να αντιμετωπισθούν κατά το δυνατόν τα ακραία φυσικά φαινόμενα που προκαλούνται (ξηρασία, πλημμύρες κλπ.) και τα οποία απειλούν να προκαλέσουν σημαντικές αλλαγές στη διάρθρωση της γεωργίας στην Ελλάδα.

Πιστώσεις ύψους 44,1 εκατ. € (25% επί του συνόλου) διατίθενται στα Μέτρα 121 «Εκσυγχρονισμός γεωργικών εκμεταλλεύσεων» και 123Α «Αύξηση της αξίας των γεωργικών προϊόντων», προκειμένου να βοηθηθούν οι παραγωγοί γαλακτοκομικών προϊόντων να προσαρμοστούν στις μεταβαλλόμενες συνθήκες που δημιουργούνται με τη λήξη του καθεστώτος γαλακτοκομικών ποσοστώσεων το 2015, καθότι οι παραγωγοί του τομέα συμβάλλουν ουσιαστικά στη διατήρηση της υπαίθρου μέσω βιώσιμης γεωργικής δραστηριότητας, ειδικά στις μειονεκτικές περιοχές της χώρας.

Πιστώσεις ύψους 20,0 εκατ. € (11,5% περίπου επί του συνόλου) διατίθενται στο Μέτρο 226 «Αποκατάσταση του δασοκομικού δυναμικού και εισαγωγή δράσεων πρόληψης (δράσεις 1 και 3) για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής (πρόληψη αντιπυρικής προστασίας δασών και

δασικών εκτάσεων) δεδομένου ότι η πιο άμεση και ραγδαία επίπτωση της κλιματικής αλλαγής στα μεσογειακά δάση αφορά τις δασικές πυρκαγιές

Τέλος, πιστώσεις ύψους 42,024 εκ. € (24% περίπου επί του συνόλου), διατίθενται στο Μέτρο 321 «Βασικές υπηρεσίες για την οικονομία και τον αγροτικό πληθυσμό», προκειμένου να ιδρυθούν/αναβαθμιστούν οι υποδομές ευρυζωνικού διαδικτύου στις αγροτικές περιοχές του Άξονα 3, προκειμένου να συμβάλουν στην άρση της απομόνωσης, στην ανάπτυξη σχετικών οικονομικών δραστηριοτήτων, θέσεων απασχόλησης, πρόσβασης σε δίκτυα πληροφοριών και προώθησης τοπικών προϊόντων και υπηρεσιών.

Άξονας 1

ΒΕΛΤΙΩΣΗ ΤΗΣ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΤΟΥ ΤΟΜΕΑ ΤΗΣ ΓΕΩΡΓΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΔΑΣΟΚΟΜΙΑΣ

Το στρατηγικό πλαίσιο του Άξονα 1 που σχετίζεται με την ανταγωνιστικότητα της γεωργίας και δασοκομίας περιλαμβάνει ενδεικτικά την υλοποίηση των ακόλουθων δράσεων:

Που εξυπηρετούν τον ειδικό στόχο για την αναστροφή της ηλικιακής διάρθρωσης και του μικρού μεγέθους των γεωργικών εκμεταλλεύσεων

Δράσεις ενίσχυσης της εγκατάστασης Νέων γεωργών που αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα μέτρα για την αύξηση της ανταγωνιστικότητας του γεωργικού τομέα και της ενσωμάτωσης του «Νέου Ευρωπαϊκού γεωργικού Προτύπου». Η υλοποίηση του συγκεκριμένου μέτρου θα συνδυασθεί με τη συμμετοχή των νέων σε προγράμματα κατάρτισης όπως περιγράφηκαν παραπάνω.

Δράσεις για την Πρόωρη Συνταξιοδότηση Γεωργών, που αφορούν ανειλημμένες υποχρεώσεις από την προηγούμενη προγραμματική περίοδο, πηγαίνουν από καθαρά εθνικές πιστώσεις (800 εκατ. ΕΥΡΩ), αλλά εκτός των πιστώσεων που συγχρηματοδοτούνται από το ΕΓΤΑΑ (δηλαδή εκτός των πιστώσεων που περιλαμβάνονται στο ΠΑΑ). Οι καινούριες εντάξεις θα σχετίζονται είτε στο σύνολό τους είτε κατά ένα ποσοστό, σε συγκεκριμένους τομείς, που απαιτούν αναδιάρθρωση λόγω αναθεώρησης της Κοινής Γεωργικής Πολιτικής (π.χ. καπνός).

Που εξυπηρετούν τον ειδικό στόχο για την αναδιάρθρωση και ανάπτυξη των επιχειρηματικών δομών μέσω της προώθησης του τεχνολογικού εξοπλισμού και της καινοτομίας

Δράσεις για τον εκσυγχρονισμό των γεωργικών εκμεταλλεύσεων με σκοπό κυρίως την αλλαγή του παραγωγικού συστήματος, την προώθηση της κτηνοτροφίας και λήψη ιδιαίτερων συμπληρωματικών μέτρων για την αναδιάρθρωση του γαλακτοκομικού τομέα ενόψει της κατάρτησης των ποσοστώσεων γάλακτος, την προώθηση της βιολογικής γεωργίας, της καλλιέργειας ενεργειακών, αρωματικών και φαρμακευτικών φυτών, λαμβάνοντας υπόψη τη μεγάλη ποικιλομορφία μικροκλιμάτων και τοπικών συνθηκών-ιδιαιτεροτήτων, την προώθηση της νέας τεχνολογίας και καινοτομίας, καθώς και τη χρησιμοποίηση μέσω Τεχνολογιών Πληροφόρησης και Επικοινωνίας μεθόδων μάθησης – γνώσης εκ του μακρόθεν (e-learning), διεξαγωγές εμπορίας εκ του μακρόθεν (e-marketing) κλπ και αξιοποιώντας και υποδομές Ευρυζωνικού Διαδικτύου.

Δράσεις για τον εκσυγχρονισμό των δασοκομικών εκμεταλλεύσεων με σκοπό τη βελτίωση της οικονομικής αξίας των δασών, την αύξηση της διαφοροποίησης της παραγωγής και τη διεύρυνση των ευκαιριών διάθεσης στην αγορά σε τομείς όπως ΑΠΕ (παραγωγή ενέργειας από βιομάζα)

Δράσεις κινητοποίησης ιδιωτικών επενδύσεων στον τομέα της μεταποίησης και εμπορίας γεωργικών και δασικών προϊόντων καθώς επίσης και τον εκσυγχρονισμό υφισταμένων μονάδων ώστε να ανασταλεί η τάση μείωσης των επενδύσεων που παρατηρείται στον πρωτογενή και αγροδιατροφικό τομέα, περιλαμβανόμενης και της λήψης ιδιαίτερων συμπληρωματικών μέτρων για την αναδιάρθρωση του γαλακτοκομικού τομέα ενόψει της κατάρτησης των ποσοστώσεων του γάλακτος, καθώς και της προώθησης της νέας τεχνολογίας και καινοτομίας, της χρησιμοποίησης μέσω Τεχνολογιών Πληροφόρησης και Επικοινωνίας μεθόδων ηλεκτρονικής μάθησης – γνώσης (εκ του μακρόθεν) (e-learning), διεξαγωγής ηλεκτρονικής εμπορίας (εκ του μακρόθεν) (e-marketing) κλπ και αξιοποιώντας και υποδομές Ευρυζωνικού Διαδικτύου.

Που εξυπηρετούν τον ειδικό στόχο για την αναβάθμιση και βελτίωση των υποδομών του πρωτογενή τομέα

Προώθηση δράσεων υποδομών (π.χ. εγχειοβελτιωτικών έργων «αξιοποίηση και αποθήκευση επιφανειακών υδάτων που συμβάλλουν στην ορθολογική χρήση των υδατικών πόρων, εφαρμογή

μέτρων αξιοποίησης των ταμειωτηρίων με την κατασκευή και εκσυγχρονισμό υφιστάμενων αρδευτικών δικτύων και βελτίωση των συστημάτων άρδευσης με περιορισμό της άντλησης των υπόγειων υδάτων από γεωτρήσεις», αναδάσμο, βελτίωση προσπελασιμότητας στις αγροτικές εκμεταλλεύσεις κ.λ.π.) με στόχο την ανάπτυξη και την προσαρμογή της γεωργίας και της δασοκομίας.

Στο πλαίσιο των εγγειοβελτιωτικών έργων θα χρησιμοποιηθούν και πρόσθετες συγχρηματοδοτούμενες πιστώσεις από τις Νέες Προκλήσεις σε ότι αφορά τη διαχείριση υδάτων, για περαιτέρω εστίαση σε δράσεις αποθήκευσης υδάτων, εμπλουτισμού υπόγειου υδροφορέα και βελτίωσης αρδευτικών συστημάτων με σκοπό την προσπάθεια αντιμετώπισης μέρους του προβλήματος της ανεπάρκειας υδάτων και της επερχόμενης ξηρασίας λόγω των διαμορφούμενων δυσμενών κλιματικών αλλαγών.

Στο πλαίσιο των Νέων Προκλήσεων θα χρηματοδοτηθούν δράσεις κατασκευής έργων ταμίευσης και έργων αναβάθμισης πρωτεύοντος, δευτερεύοντος και τριτεύοντος αρδευτικού, στραγγιστικού και οδικού δικτύου. Τα εν λόγω έργα θα συμβάλλουν στους στόχους που τίθενται στο πλαίσιο της Οδηγίας 2000/60/ΕΚ.

Δράσεις σε επενδύσεις για την εκπλήρωση των προτύπων με βάση την κοινοτική νομοθεσία, για τη συμμετοχή σε συστήματα ποιότητας τροφίμων καθώς και της προβολής των συγκεκριμένων προϊόντων τόσο στην εγχώρια όσο και την διεθνή αγορά.

Που εξυπηρετούν τον ειδικό στόχο για την ανάπτυξη δεξιοτήτων του ανθρώπινου δυναμικού για την προσαρμογή του στις νέες απαιτήσεις

Δράσεις επιμόρφωσης – κατάρτισης των δικαιούχων των αγροπεριβαλλοντικών δράσεων του Άξονα 2 με το σχεδιασμό νέων προγραμμάτων κατάρτισης, ενημέρωσης και εκπαίδευσης, ώστε οι γεωργοί και δασοκτήμονες να θωρακιστούν και να αναστραφεί η νοοτροπία σε ό,τι αφορά στα νέα σχετικά δεδομένα και αντικείμενα στα πλαίσια της νέας προγραμματικής περιόδου (μεταφορά επιστημονικής γνώσης και καινοτομίας, εξοπλισμοί και μάθηση ΤΠΕ, στρατηγική της Λισσαβόνας και του Γκέτεμποργκ, πρωτόκολλο του Κιότο κ.τ.λ.). Επίσης σε θέματα ολοκληρωμένης διαχείρισης παραγωγής γεωργικών, κτηνοτροφικών και δασικών προϊόντων, βιολογικών προϊόντων, προϊόντων ονομασίας προέλευσης (ΠΟΠ) και προστατευμένης γεωργικής ένδειξης (ΠΓΕ).

Δράσεις για την προαγωγή της επιχειρηματικότητας μέσω των συμβουλευτικών υπηρεσιών για τη βελτίωση της ενημέρωσης, ανταλλαγής βέλτιστων πρακτικών, προώθηση του ηλεκτρονικού εμπορίου, τήρηση των περιβαλλοντικών προτύπων.

Δράσεις σχετικές με την πληροφόρηση και ενημέρωση των καταναλωτών σε προϊόντα που πληρούν αναγνωρισμένα συστήματα ποιότητας.

Ισορροπία στον Άξονα 1

	Κοινοτική συμμετοχή
Ανθρώπινο δυναμικό:	28,8%
Επιχειρηματικότητα – Καινοτομία:	67,2%
Ποιότητα:	4,0%

Άξονας 2

ΒΕΛΤΙΩΣΗ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΥΠΑΙΘΡΟΥ

Το στρατηγικό πλαίσιο του Άξονα 2 σχετίζεται με τη βελτίωση του περιβάλλοντος, την αειφόρο διαχείριση των φυσικών πόρων και την αύξηση της ελκυστικότητας της υπαίθρου. Οι ομάδες μέτρων, τα μέτρα και οι δράσεις που θα προωθηθούν στο πλαίσιο του συγκεκριμένου άξονα, αφενός ανταποκρίνονται στην κάλυψη των Ευρωπαϊκών και Διεθνών υποχρεώσεων σε ότι αφορά το περιβάλλον και αφετέρου προσφέρουν κίνητρα βελτίωσης του περιβάλλοντος και κατ'επέκταση βελτίωσης των συνθηκών ζωής στην ύπαιθρο συνδράμοντας στη δημιουργία προϋποθέσεων περιβαλλοντικά φιλικής και ανταγωνιστικής πρωτογενούς παραγωγής, με την στήριξη της αειφορικής χρήσης της γεωργικής και δασικής γης.

Στο πλαίσιο του άξονα αυτού θα προωθηθούν ενδεικτικά οι ακόλουθες δράσεις:

Που εξυπηρετούν τον ειδικό στόχο για την προστασία του εδάφους

Δράσεις ενίσχυσης γεωργικών δραστηριοτήτων στις μειονεκτικές περιοχές

Δράσεις προώθησης για μακροχρόνια παύση της εκμετάλλευσης γεωργικών γαιών και μετατροπής αρόσιμων εκτάσεων σε εκτατικούς βοσκότοπους

Δράσεις ενθάρρυνσης της παραγωγής προϊόντων βιολογικής γεωργίας και κτηνοτροφίας.

Που εξυπηρετούν τον ειδικό στόχο για την προστασία των υδατικών πόρων

Δράσεις προώθησης καλλιεργειών και γεωργικών πρακτικών για την εξοικονόμηση των υδατικών πόρων σε περιοχές εφαρμογής της οδηγίας για τα νερά

Κατά το άρθρο 5 της Οδηγίας 2000/60/ΕΚ έχουν γίνει 14 μελέτες για 14 υδατικά διαμερίσματα της χώρας με ανάλυση των χαρακτηριστικών κάθε λεκάνης απορροής και επισκόπηση των επιπτώσεων. Τα Σχέδια Διαχείρισης που προβλέπονται στο άρθρο 13 της Οδηγίας 2000/60/ΕΚ δεν έχουν εκπονηθεί ακόμη σύμφωνα με στοιχεία της Κεντρικής Υπηρεσίας Υδάτων του Υπουργείου Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής.

Δράσεις διαχείρισης ή αποκατάστασης υγροτόπων και παραλίμνιων εκτάσεων

Δράσεις προώθησης γεωργικών πρακτικών και ολοκληρωμένης διαχείρισης για τη μείωση της νιτρορύπανσης γεωργικής προέλευσης

Που εξυπηρετούν τον ειδικό στόχο για την άμβλυση των κλιματικών μεταβολών

Δράσεις προώθησης γεωργικών πρακτικών και ολοκληρωμένης διαχείρισης για τη μείωση των εκπομπών αμμωνίας και της χρήσης φυτοφαρμάκων σε ευαίσθητες περιβαλλοντικά περιοχές

Που εξυπηρετούν τον ειδικό στόχο για την προστασία της βιοποικιλότητας

Δράσεις για τη διατήρηση και προστασία των γενετικών πόρων (περιλαμβανομένων και της συνέχισης συλλογής και καταγραφής καθώς επίσης και συντήρησης ειδών και ποικιλιών – φυτά, δάση, ζώα- της γενετικής βελτίωσης, διατήρησης τοπικών – εγχώριων και προσαρμοσμένων φυλών ή/και με ιδιαίτερο ενδιαφέρον ομοιογενών πληθυσμών κλπ) με την ανάληψη ενεργειών για την «in situ», «on farm» προστασία αυτών.

Δράσεις για την προστασία της άγριας ζωής και την εφαρμογή των κανονιστικών προτύπων για την άγρια ζωή (πηρνά) και οικότοπους, για τη διατήρηση της βιοποικιλότητας και της ισορροπίας του περιβάλλοντος

Δράσεις διάσωσης καλλιεργειών που κινδυνεύουν από γενετική διάβρωση και ζώων που κινδυνεύουν με εξαφάνιση.

Που εξυπηρετούν τον ειδικό στόχο για την προστασία – διατήρηση του αγροτικού τοπίου

Δράσεις για την προστασία παραδοσιακών αγροτικών τοπίων που διαμορφώθηκαν στην πορεία των χρόνων (ελαιώνας Αμφισσας, Κέρκυρας, Μυτιλήνης, Αμπελώνας Σαντορίνης κλπ)

Δράσεις διατήρησης τοπίων, που διαμορφώθηκαν από παλιές πρακτικές, όπως π.χ. αναβαθμίδες, φυτοφράκτες κλπ όπου συμβάλλουν στην προστασία από τη διάβρωση και χρησιμοποιείται σαν χώρος οικολογικής αντιστάθμισης για τη διατήρηση της βιοποικιλότητας.

Που εξυπηρετούν τον ειδικό στόχο για τη βελτίωση της οικολογικής σταθερότητας των δασών

Δράσεις πρόληψης και αποκατάστασης του δασοκομικού δυναμικού που έχει πληγεί από φυσικές καταστροφές

Στα πλαίσια των νέων προκλήσεων του Άρθρου 16 α παρ. α του Καν. (ΕΚ) αριθμ. 74/2009 για την τροποποίηση του Καν. (ΕΚ) αριθμ. 1698/2005 σε ότι αφορά τις νέες προκλήσεις, οι επιλέξιμες ενέργειες για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής, καθώς επίσης και για την άμβλυση των επιπτώσεων αυτής, είναι οι εξής:

- Προληπτικές Δράσεις κατά των δασικών πυρκαγιών και των φυσικών καταστροφών που σχετίζονται με το κλίμα και συνδέονται με την Δράση 1 του Μέτρου 226 «Αποκατάσταση του δασοκομικού δυναμικού και εισαγωγή δράσεων πρόληψης» του ΠΑΑ.

- Δράσεις που σχετίζονται με την διατήρηση και αύξηση των δασικών εκτάσεων της χώρας για την δέσμευση άνθρακα στα δάση και αποφυγή των εκπομπών του διοξειδίου του άνθρακα (CO₂) και συνδέονται με την Δράση 3 του Μέτρου 226 «Αποκατάσταση του δασοκομικού δυναμικού και εισαγωγή δράσεων πρόληψης» του ΠΑΑ.

Τα εν λόγω έργα θα συμβάλουν από κοινού με εκείνα που αφορούν αμιγώς την ορθολογική διαχείριση των υδατικών πόρων και υλοποιούνται στο πλαίσιο των δράσεων του Άξονα 1, στους στόχους που τίθενται στο πλαίσιο της Οδηγίας 2000/60/ΕΚ.

Δράσεις αύξησης της δασοκάλυψης μέσω δάσωσης γεωργικών και μη εκτάσεων κυρίως επικλινών

Δράσεις ενίσχυσης δάσωσης γεωργικής γης και μη γεωργικής γης

Δράσεις αποκατάστασης του δασοκομικού δυναμικού που έχει πληγεί από φυσικές καταστροφές

Ισορροπία στον Άξονα 2

	Κοινοτική συμμετοχή
Γεωργοπεριβαλλοντικά μέτρα:	68,9%
Περιοχές Natura:	1,0%
Μειονεκτικές περιοχές (LFAs):	30,1%

Άξονας 3

ΠΟΙΟΤΗΤΑ ΖΩΗΣ ΣΤΙΣ ΑΓΡΟΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΚΑΙ ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

Το στρατηγικό πλαίσιο του Άξονα 3 σχετίζεται με τη βελτίωση της ποιότητας ζωής των κατοίκων των αγροτικών περιοχών και τη διαφοροποίηση της αγροτικής οικονομίας. Οι ομάδες μέτρων, τα μέτρα και οι δράσεις που θα υιοθετηθούν στο πλαίσιο του Άξονα 3 θα έχουν σαν στόχο την οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική αναβάθμιση της υπαίθρου, κατά τρόπο που να εξασφαλίζεται η οικονομική αυτοδυναμία της, η προστασία του περιβάλλοντος και η διάσωση και διαφύλαξη στοιχείων της πολιτιστικής κληρονομιάς. Επιπλέον, με την προώθηση της επιχειρηματικότητας, την ανάπτυξη ευρυζωνικής υποδομής, τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας και την παροχή ίσων ευκαιριών σε γυναίκες και νέους, διασφαλίζεται η ελκυστικότητα των αγροτικών περιοχών για τις μελλοντικές γενιές.

Στον Άξονα 3 περιλαμβάνονται ενδεικτικά οι δράσεις:

Που εξυπηρετούν τον ειδικό στόχο για την ενίσχυση της επιχειρηματικότητας

Δράσεις για τη διαφοροποίηση προς μη γεωργικές δραστηριότητες, με την ενίσχυση επενδύσεων από μέλη του αγροτικού νοικοκυριού για την ανάπτυξη νέων δραστηριοτήτων που δεν σχετίζονται με τη γεωργία

Δράσεις για τη στήριξη δημιουργίας και ανάπτυξης πολύ μικρών επιχειρήσεων με στόχο την προώθηση της απασχόλησης εκτός του πρωτογενή τομέα και τη δημιουργία κατάλληλων προϋποθέσεων για τη συγκράτηση ή/και αύξηση του πληθυσμού στην ύπαιθρο

Δράσεις για την ενθάρρυνση τουριστικών δραστηριοτήτων με τη στήριξη μικρής δυναμικότητας υποδομών διανυκτέρευσης και υποδομών αναψυχής καθώς και την ανάπτυξη και διάθεση στην αγορά τουριστικών υπηρεσιών που σχετίζονται με τον τουρισμό της υπαίθρου. Οι εφαρμογές ΤΠΕ στον τουρισμό για κρατήσεις, προώθηση, εμπορία, σχεδιασμό υπηρεσιών και ψυχαγωγικές δραστηριότητες συμβάλει στην αύξηση του αριθμού επισκεπτών και ενθαρρύνει τον αγροτουρισμό και λοιπές μορφές τουρισμού.

Που εξυπηρετούν τον ειδικό στόχο για τη βελτίωση της ελκυστικότητας των αγροτικών περιοχών

Δράσεις βασικών υπηρεσιών για την οικονομία και τον αγροτικό πληθυσμό που σχετίζονται άμεσα με την ποιότητα ζωής των κατοίκων και την ανάδειξη των πολιτιστικών στοιχείων της υπαίθρου

Δράσεις ανακαίνισης και ανάπτυξης χωριών με στόχο την προστασία και ανάδειξη του παραδοσιακού και τοπικού οικιστικού περιβάλλοντος των περιοχών παρέμβασης, καθώς και τη βελτίωση της ποιότητας ζωής των κατοίκων

Δράσεις για τη διατήρηση και αναβάθμιση της αγροτικής κληρονομιάς με στόχο την προστασία και ανάδειξη περιοχών φυσικού κάλους καθώς και των παραδοσιακών στοιχείων της αγροτικής κληρονομιάς της υπαίθρου

Δράσεις για την ανάπτυξη υποδομών ευρυζωνικής πρόσβασης που μπορεί να περιλαμβάνουν α) δημιουργία νέας ευρυζωνικής υποδομής συμπεριλαμβανομένων backhaul facilities (π.χ fixed, terrestrial wireless, satellite-based ή συνδυασμός αυτών) β) αναβάθμιση ήδη υφιστάμενης ευρυζωνικής υποδομής γ) ανάπτυξη παθητικής ευρυζωνικής υποδομής (π.χ αγωγοί - ducts, λοιπά στοιχεία δικτύου όπως οπτικές ίνες - dark fibre, κλπ.) με την πιθανή αξιοποίηση των υποδομών δικτύων κοινής ωφέλειας όπως Ενέργεια, Μεταφορές, Ύδρευσης, Αποχέτευσης, κλπ.

Στο πλαίσιο των δράσεων για την ευρυζωνικότητα θα επιδιωχθεί η συμπληρωματικότητα προς τις παρεμβάσεις που έχουν γίνει μέχρι τώρα στην υπόλοιπη Ελλάδα επιδιώκοντας βασίμους στόχους συνοχής και οικονομικής ανάπτυξης καθώς και η αποφυγή επικαλύψεων μεταξύ του ΕΓΤΑΑ και των άλλων ταμείων βάσει γεωγραφικών κριτηρίων διαχωρισμού.

Που λειτουργούν υποστηρικτικά στην επίτευξη των ανωτέρω ειδικών στόχων και στην εφαρμογή των επιμέρους δράσεων:

Δράσεις απόκτησης δεξιοτήτων, εμπύχωση και εφαρμογή, με στόχο την προπαρασκευή και υλοποίηση μιας στρατηγικής τοπικής ανάπτυξης

- Τα μέτρα του Άξονα 3 θα υλοποιηθούν σε γεωγραφικά οριοθετημένες περιοχές παρέμβασης με το χαρακτήρα της μικροπεριφέρειας προγραμματισμού και κυρίως σε ορεινές και μειονεκτικές περιοχές.

Ισορροπία στον Άξονα 3

	Κοινοτική συμμετοχή
Διαφοροποίηση/Οικονομική Ανάπτυξη (άμεση συμβολή στη δημιουργία των ευκαιριών απασχόλησης):	50,1%
Βασικές υπηρεσίες /Αγροτικές Υποδομές/Ανακαίνιση (άμεση συμβολή στην ποιότητα της ζωής):	49,9%

Άξονας 4

ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ LEADER

Οι στρατηγικές τοπικής ανάπτυξης που αναπτύσσονται μέσω της προσέγγισης LEADER έχουν ολοκληρωμένο και πολυτομεακό χαρακτήρα. Η ολοκληρωμένη προσέγγιση αφορά στην προώθηση όλων των οικονομικών δραστηριοτήτων στις οποίες στηρίζεται το τοπικό παραγωγικό σύστημα, στην ισόρροπη ανάπτυξη του αγροτικού χώρου (ορεινές, μειονεκτικές, νησιωτικές και πεδινές περιοχές) και την τοπική ανάπτυξη σε πλαίσια οικονομικής, κοινωνικής και περιβαλλοντικής ισορροπίας.

Η ολοκληρωμένη προσέγγιση στην τοπική ανάπτυξη ταυτίζεται με την «εκ των κάτω» προσέγγιση, αφού προϋποθέτει συμμετοχικό προγραμματισμό (σχεδιασμό) και κινητοποίηση των τοπικών φορέων και του τοπικού πληθυσμού, οι οποίοι γνωρίζουν τα προβλήματα και τις δυνατότητες της περιοχής τους.

Ο οριζόντιος Άξονας 4 (προσέγγιση Leader) συνεισφέρει στην επίτευξη των στόχων του ΕΣΣΑΑ, που σχετίζονται με την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας, τη βελτίωση της ποιότητας ζωής και τη διαφοροποίηση της αγροτικής οικονομίας. Ειδικότερα, αποβλέπει:

στην προώθηση αναπτυξιακών πρωτοβουλιών που σχεδιάζονται και υλοποιούνται σε τοπικό επίπεδο

στην ενίσχυση της προστάθειας διαφοροποίησης της οικονομίας της υπαίθρου

στη βελτίωση της ποιότητας ζωής στην ύπαιθρο
στη μείωση των διαφορών και ανισοτήτων μεταξύ των κατοίκων των αγροτικών και αστικών περιοχών
στη διατήρηση του αγροτικού πληθυσμού
στην ενίσχυση της επιχειρηματικότητας
στη δημιουργία θέσεων απασχόλησης (στρατηγική Λισσαβόνας)
στην προώθηση ίσων ευκαιριών σε νέους, γυναίκες και ειδικές ομάδες πληθυσμού
στην αξιοποίηση των τοπικών προϊόντων και η διευκόλυνση της πρόσβασης σε αγορές
στην αξιοποίηση, προστασία και ανάδειξη φυσικών και πολιτιστικών πόρων
στη χρήση σύγχρονης τεχνολογίας και νέας τεχνογνωσίας για τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας προϊόντων και υπηρεσιών
Στο πλαίσιο της προσέγγισης LEADER θα ενισχυθεί, εκτός των άλλων, η συνεργασία και η δικτύωση μεταξύ περιοχών, φορέων και κλάδων, προκειμένου να αναπτυχθούν νέοι τρόποι και διαδικασίες για την αντιμετώπιση των προβλημάτων των επιλεγμένων αγροτικών περιοχών.
Επιπλέον, στο πλαίσιο των τοπικών προγραμμάτων της προσέγγισης LEADER, θα επιδιωχθεί η στήριξη της καινοτομίας σε όλους τους τομείς της τοπικής οικονομίας και η ενίσχυση καινοτόμων παρεμβάσεων, με θετικά αποτελέσματα στην ανταγωνιστικότητα των περιοχών παρέμβασης και τη δημιουργία θέσεων απασχόλησης. Επίσης, θα εξετασθεί το ενδεχόμενο υλοποίησης παρεμβάσεων που θα συνδέονται με ένα συγκεκριμένο θέμα ή πρόβλημα ή κλάδο της οικονομίας που πλήττεται από κοινοτικές ή εθνικές πολιτικές.
Εν δυνάμει περιοχές των στρατηγικών αυτών μπορούν να είναι ορεινές, μειονεκτικές, πεδινές, συμπεριλαμβανομένων νησιωτικών περιοχών της Χώρας.

Ισορροπία στον Άξονα 4

	Κοινοτική συμμετοχή
Τοπικές στρατηγικές ανάπτυξης (πραγματοποίηση της δυνατότητας ανάπτυξης):	78%
Δόμηση τοπικής ικανότητας (βελτίωση της διακυβέρνησης):	22%

Περιφερειακή διάσταση

Τα στοιχεία που παρατίθενται κατωτέρω για τις δεκατρείς διοικητικές περιφέρειες, προήλθαν από τις αντίστοιχες μελέτες που εκπονήθηκαν ανά περιφέρεια με στόχο την καταγραφή των αναγκών κυρίως ως προς την αναδιάρθρωση των καλλιεργειών και τα έργα υποδομών.

Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας – Θράκης

Κύρια στρατηγική κατεύθυνση για την περιφέρεια αυτή αποτελεί η αναδιάρθρωση των κύριων καλλιεργειών (καπνός, βαμβάκι, σιτηρά, ζαχαρότευτλα), ώστε να αντισταθμιστούν οι μέσο-μακροπρόθεσμες επιπτώσεις από την εφαρμογή της νέας Κ.Α.Π. και να ενισχυθεί ο αγροτικός τομέας μιας κατεχοχίν αγροτικής Περιφέρειας. Οι αναδιρθρώσεις αυτές αφορούν στην αντικατάσταση μέρους των υφιστάμενων καλλιεργειών με νέες, όπως αυτές των αρωματικών, των κτηνοτροφικών και των ενεργειακών φυτών. Στον τομέα της ζωικής παραγωγής, οι παρεμβάσεις που προτείνονται αφορούν τόσο στον εκσυγχρονισμό και στη δημιουργία νέων κτηνοτροφικών μονάδων, με έμφαση στη προβατοτροφία και στην εισαγωγή καινοτομιών και την εφαρμογή προγραμμάτων ολοκληρωμένης διαχείρισης, όσο και στον εκσυγχρονισμό και ίδρυση μονάδων μεταποίησης – τυποποίησης – συσκευασίας μονάδων γεωργικών προϊόντων. Παράλληλα θα ενισχυθούν έργα υποδομής, που θα αφορούν στην κατασκευή εγγειοβελτιωτικών έργων, αρδευτικών δικτύων με σκοπό την μείωση των γεωτρήσεων και την αντιμετώπιση της υπαλμύρωσης των υπογείων υδάτων.

Στην Περιφέρεια ο τομέας του βάμβακος δεν έχει υποστεί συνέπειες από την αναθεώρηση της ΚΑΠ όπως αναδεικνύει η αύξηση των καλλιεργούμενων εκτάσεων τα δύο τελευταία χρόνια. Αντίθετα σημαντική μείωση των καλλιεργούμενων εκτάσεων αλλά και του όγκου παραγωγής παρατηρείται για τον καπνό ιδιαίτερα στους νομούς Ξάνθης και Ροδόπης στους οποίους συγκεντρώνεται άνω του 50% των εκτάσεων αλλά και των καπνοκαλλιεργητών της χώρας. Για την

μείωση των επιπτώσεων θα διατεθούν αυξημένοι πόροι μέσω των αξόνων 3 και 4 του Προγράμματος. Σε ότι αφορά τον τομέα της ζάχαρης σημειώνεται ότι στην Περιφέρεια (εξαιρείται ο νομός Έβρου) εφαρμόζεται και το πρόγραμμα για το ζαχαρικό τομέα που θα λειτουργήσει συμπληρωματικό με το ΠΑΑ.

Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας

Προτεραιότητες για την περιφέρεια αποτελούν η σταδιακή αντικατάσταση των καλλιεργειών χειμερινών σιτηρών και της καπνοκαλλιέργειας, με εξαίρεση την καλλιέργεια της ποικιλίας καπνού μπασμάς, με την καλλιέργεια ενεργειακών φυτών, η ανάδειξη της λαχανοκομίας σε κύριο κλάδο φυτική παραγωγής με την παράλληλη δημιουργία κέντρων παραγωγής εμπορίας και μεταποίησης, η ενθάρρυνση της αμπελοαγωγίας, η προώθηση πιστοποιημένων προϊόντων ποιότητας (ΠΟΠ και ΠΓΕ), ενώ παράλληλα θα ενισχυθούν έργα υποδομής, που θα αφορούν στην κατασκευή αρδευτικών δικτύων και εγγειοβελτιωτικών έργων.

Η βαμβακοκαλλιέργεια συναντάται στο σύνολο των νομών της Περιφέρειας, αλλά δεν παρατηρείται μείωση των καλλιεργουμένων εκτάσεων. Αντίθετα, σημαντικές επιπτώσεις παρατηρούνται στις καπνοπαραγωγικές περιοχές όπως είναι οι νομοί Πέλλας, Θεσσαλονίκης, Πιερίας, Σερρών η μείωση τόσο σε αριθμό παραγωγών όσο και καλλιεργούμενων εκτάσεων κυμαίνεται από 100% (πλήρης εγκατάλειψη Πέλλα Θεσσαλονίκη) μέχρι και το 50%. Στις συγκεκριμένες περιοχές θα διατεθούν αυξημένοι πόροι μέσω των αξόνων 3 και 4, αλλά και μέσω του μέτρου των επενδύσεων για τις γεωργικές εκμεταλλεύσεις με στόχο αφενός την διαφοροποίηση της τοπικής οικονομίας και αφετέρου την αναδιάρθρωση της φυτικής παραγωγής.

Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας

Βασικές προτεραιότητες της περιφέρειας αποτελούν η προώθηση παραγωγής πιστοποιημένων προϊόντων ζωικής και φυτικής προέλευσης με έμφαση στην προώθηση του κλάδου της αιγοπροβατοτροφίας, κυρίως βιολογικής, και την παραγωγή κτηνοτροφικών φυτών. Προβλέπεται η σταδιακή αντικατάσταση των ξηρικών καλλιεργειών και της καπνοκαλλιέργειας, καθώς και η ενίσχυση παραγωγής των τοπικών γεωργικών προϊόντων που παράγονται στην περιφέρεια (μήλα, ροδάκινα, όσπρια, πατάτες, αρωματικά φυτά κ.λπ.) με παράλληλη βελτίωση του τομέας της μεταποίησης και εμπορίας. Ταυτόχρονα θα ενισχυθεί η κατασκευή εγγειοβελτιωτικών έργων, με στόχο την ορθολογικότερη διαχείριση των πλούσιων υδατικών πόρων της Περιφέρειας και την μείωση του κόστους παραγωγής. Η καλλιέργεια που πλήττεται από την αναθεώρηση της ΚΑΠ είναι ο Καπνός με σημαντική μείωση αριθμού παραγωγών και καλλιεργούμενων εκτάσεων ιδιαίτερα στο νομό Κοζάνης. Η διαφοροποίηση της οικονομίας αλλά και η αναδιάρθρωση των καλλιεργειών αποτελούν βασικές προτεραιότητες για την Περιφέρεια.

Περιφέρεια Ηπείρου

Οι προτεινόμενες παρεμβάσεις στην Περιφέρεια Ηπείρου περιλαμβάνουν την ενίσχυση και την προώθηση των κλάδων της αιγοπροβατοτροφίας και της αγελαδοτροφίας μέσω δράσεων, που θα αποσκοπούν στον εκσυγχρονισμό της πρωτογενούς παραγωγής, στην εγκατάσταση νέων σε ηλικία κτηνοτρόφων, σε επενδύσεις μεταποίησης και εμπορίας των παραγομένων προϊόντων καθώς και σε υποδομές (εγγειοβελτιωτικά έργα) για την προστασία του περιβάλλοντος και την ορθολογική χρήση των υδατικών πόρων. Αναφορικά με την ελαιοκομία, τους αμπέλωνες και τις θερμοκηπιακές καλλιέργειες προτείνονται παρεμβάσεις κυρίως στην τυποποίηση και εμπορία του παραγόμενου προϊόντος. Ανάγκη αντικατάστασης / ανασύστασης της καλλιέργειας, λαμβάνουν τα εσπεριδοειδή στην Πεδιάδα της Άρτας και οι αροτραίες καλλιέργειες. Ειδικότερα, προτείνεται η αντικατάσταση καλλιέργειας πορτοκαλιών υφιστάμενων ποικιλιών με τις κατάλληλες ποικιλίες, σχετικά με τα εσπεριδοειδή και η αντικατάσταση καλλιέργειας αραβόσιτου με μηδική, σχετικά με τις αροτραίες καλλιέργειες. Θα προωθηθεί επίσης ο δασοκομικός τομέας με δράσεις που θα σχετίζονται με τη δημιουργία κατάλληλων μονάδων επεξεργασίας, αποθήκευσης και συντήρησης του παραγόμενου προϊόντος, ενώ παράλληλα θα ενθαρρυνθούν δράσεις για την αξιοποίηση του πολιτιστικού και πολιτισμικού πλούτου που διαθέτει μέσω των Αξόνων 3 και 4.

Περιφέρεια Θεσσαλίας

Οι προτεινόμενες παρεμβάσεις για την Περιφέρεια Θεσσαλίας σχετικά με την ανάπτυξη του γεωργικού τομέα αφορούν στην αναδιάρθρωση βασικών κλάδων φυτικής παραγωγής, με έμφαση σε βαμβάκι, καπνό, δημητριακά και βιομηχανικά ντομάτα, με νέες καλλιέργειες και κτηνοτροφικά φυτά. Ιδιαίτερη έμφαση θα δοθεί στην προώθηση δράσεων για την ανάπτυξη της κτηνοτροφίας

(αιγοπροβατοτροφία), την εισαγωγή καινοτομιών καθώς και την εφαρμογή προγραμμάτων ολοκληρωμένης διαχείρισης. Παράλληλα θα προωθηθούν δράσεις για την μεταποίηση και τυποποίηση γεωργικών προϊόντων. Ειδικότερα, οι προτεινόμενες αναδιαρθρώσεις στην πλειονότητά τους απαιτούν ένα ολοκληρωμένο πλέγμα ενεργειών, όπως επενδύσεις, κατά περίπτωση, σε ειδικό εξοπλισμό για την εφαρμογή των συστημάτων ολοκληρωμένης διαχείρισης, πιστοποίηση προϊόντων, κατάρτιση και ενημέρωση και κατασκευή εγγειοβελτιωτικών έργων, αρδευτικών δικτύων με σκοπό την μείωση των γεωτρήσεων και την αντιμετώπιση της υφαλμύρωσης. Στην Περιφέρεια συμπληρωματικά με το Πρόγραμμα θα λειτουργήσει και το πρόγραμμα του ζαχαρικού τομέα που απευθύνεται στους τευλοπαραγωγούς που εγκατέλειψαν την καλλιέργεια. Η αναθεώρηση της ΚΑΠ σε ότι αφορά το βαμβάκι τουλάχιστον μέχρι σήμερα δεν έχει επηρεάσει σημαντικά την Περιφέρεια αφού οι καλλιεργούμενες εκτάσεις παραμένουν σχεδόν σταθερές. Αντίθετα σημαντικές επιπτώσεις παρατηρούνται στην καπνοκαλλιέργεια όπου παρατηρείται ιδιαίτερα στο νομό Λάρισας σημαντική μείωση τόσο του αριθμού των παραγωγών όσο και των καλλιεργούμενων εκτάσεων. Τα σχεδιαζόμενα εγγειοβελτιωτικά έργα που θα υλοποιηθούν την τέταρτη προγραμματική περίοδο αναμένεται ότι θα έχουν πολλαπλές επιπτώσεις στην Περιφέρεια τόσο σε όρους οικονομικούς (σημαντική μείωση του κόστους παραγωγής) αλλά και περιβαλλοντικούς.

Περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας

Η στόχευση της Περιφέρειας Στερεάς Ελλάδας σχετικά με την ανάπτυξη του γεωργικού τομέα αφορά στην αναδιάρθρωση μέρους της φυτικής παραγωγής (με έμφαση σε καπνό, βιομηχανική ντομάτα, ελιά, αμπέλι κ.ά.), με σιτηρά και αρωματικά φυτά αλλά και την ανάπτυξη της κτηνοτροφίας. Το σύνολο των παρεμβάσεων αφορά σε προώθηση του μεταποιητικού τομέα και του τουρισμού, σε τεχνικές υποδομές, καθώς και στη ανάδειξη του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος. Ειδικότερα, οι προτεινόμενες αναδιαρθρώσεις στην πλειονότητά τους απαιτούν ένα ολοκληρωμένο πλέγμα ενεργειών, όπως επενδύσεις, κατά περίπτωση, σε ειδικό εξοπλισμό για την εφαρμογή των συστημάτων ολοκληρωμένης διαχείρισης, πιστοποίηση προϊόντων, κατάρτιση και ενημέρωση, τεχνική υποστήριξη των αγροτών κ.λπ. Στο νομό Φθιώτιδας υλοποιείται και το πρόγραμμα του ζαχαρικού τομέα που επίσης αναμένεται να αμβλύνει τις επιπτώσεις για τους τευλοπαραγωγούς του νομού.

Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου

Οι κύριοι παραγωγικοί κλάδοι του πρωτογενή τομέα της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου αφορούν στη βοοτροφία, αιγοπροβατοτροφία, μελισσοκομία, κηπευτικά, ελαιοκαλλιέργεια και αμπελοκαλλιέργεια. Οι βασικοί στόχοι αναδιάρθρωσης σχετίζονται όσον αφορά την κτηνοτροφία με τον εκσυγχρονισμό των κτηνοτροφικών εκμεταλλεύσεων, την βελτίωση συνθηκών διαβίωσης του ζωικού κεφαλαίου, την προώθηση της βιολογικής κτηνοτροφίας, ενώ όσον αφορά τη φυτική παραγωγή θα προωθηθεί η μετατροπή συμβατικών ή ανάπτυξη νέων καλλιεργειών κηπευτικών σε βιολογικές, η βελτίωση της παραγωγής αμπελοκαλλιέργειας και ελαιοκαλλιέργειας καθώς και η αναδιάρθρωση ποικιλιών καλλιέργειας εσπεριδοειδών. Παράλληλα θα ενισχυθούν δράσεις μεταποίησης και τυποποίησης των προαναφερθέντων παραγωγικών κλάδων, δράσεις ανάπτυξης του αγροτουρισμού, δράσεις προώθησης των τοπικών προϊόντων, καθώς και κατασκευής εγγειοβελτιωτικών έργων, λαμβάνοντας υπόψη τις αυξημένες ανάγκες της περιφέρειας για την κάλυψη της ζήτησης γεωργικών ποιοτικών προϊόντων κατά την τουριστική περίοδο.

Περιφέρεια Βορείου Αιγαίου

Βασικοί κλάδοι παραγωγής του πρωτογενή τομέα της Περιφέρειας Βορείου Αιγαίου αποτελούν η ελαιοκαλλιέργεια, η αμπελοκαλλιέργεια, η αιγοπροβατοτροφία, η βοοτροφία και η χοιροτροφία. Οι αναγκαίες παρεμβάσεις / αναδιαρθρώσεις στην περιφέρεια αφορούν στον εκσυγχρονισμό των εκμεταλλεύσεων, με έμφαση στον εκσυγχρονισμό των μονάδων τυποποίησης ελαιολάδου, στη βελτίωση παραγωγής και εμπορίας του κλάδου της αμπελοκομίας, με ιδιαίτερη έμφαση στην προώθηση του μεγάλου εύρους ποιοτικών προϊόντων ΠΟΠ και ΠΓΕ. Περαιτέρω προώθηση των δράσεων εκσυγχρονισμού των κτηνοτροφικών εκμεταλλεύσεων. Παράλληλα θα ενισχυθούν δράσεις ανάπτυξης του αγροτουρισμού, καθώς και κατασκευής εγγειοβελτιωτικών έργων μικρής κλίμακας.

Περιφέρεια Κρήτης

Οι θερμοκηπιακές καλλιέργειες, η ελαιοκομία, αμπελοργία και η αιγοπροβατοτροφία αποτελούν τους βασικούς κλάδους παραγωγής του πρωτογενή τομέα της Περιφέρειας Κρήτης. Οι αναγκαίες παρεμβάσεις / αναδιαρθρώσεις στην περιφέρεια αφορούν στον εκσυγχρονισμό των εκμεταλλεύσεων, με έμφαση στον εκσυγχρονισμό των μονάδων τυποποίησης ελαιολάδου, στη

βελτίωση παραγωγής και εμπορίας θερμοκηπιακών καλλιεργειών κηπευτικών και ανθέων. Περαιτέρω ενίσχυση της αιγοπροβατοτροφίας με τον εκσυγχρονισμό των κτηνοτροφικών εκμεταλλεύσεων και προώθηση της καινοτομίας για την παραγωγή προϊόντων ποιότητας. Παράλληλα θα ενισχυθούν δράσεις μεταποίησης των ανωτέρων παραγωγικών κλάδων, δράσεις ανάπτυξης του αγροτουρισμού καθώς και δράσεις προώθησης των τοπικών προϊόντων.

Περιφέρεια Αττικής

Οι προτεινόμενες παρεμβάσεις για την Περιφέρεια Αττικής περιλαμβάνουν δράσεις για την προώθηση των νωπών κηπευτικών και της ανθοκομίας στην ύπαιθρο με την κατασκευή / εκσυγχρονισμό κτιριακών και θερμοκηπιακών εγκαταστάσεων με παράλληλη κατασκευή τεχνικών έργων μικρής κλίμακας για την εξοικονόμηση υδατικών πόρων.

Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας

Οι προτεινόμενες παρεμβάσεις για την Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας σχετικά με την ανάπτυξη του γεωργικού τομέα αφορούν στην αποκατάσταση των πυρόπληκτων περιοχών (Ηλεία Αχαΐα αναδιάρθρωση βασικών κλάδων φυτικής παραγωγής, με έμφαση στον καπνό (Αιτωλοακαρνανία). Οι προτεινόμενες παρεμβάσεις είναι η οικονομική ανάπτυξη των περιοχών της Περιφέρειας, η συγκράτηση του γεωργικού πληθυσμού στην ύπαιθρο και η δημιουργία βιώσιμων γεωργικών εκμεταλλεύσεων, με παραγωγή προϊόντων που εστιάζονται στις απαιτήσεις της αγοράς. Ειδικότερα αφορούν στην ανάπτυξη βιολογικής γεωργίας και κτηνοτροφίας, στην προώθηση ενεργειακών φυτών, στην υιοθέτηση πρακτικών ολοκληρωμένης διαχείρισης, στον εκσυγχρονισμό κτηνοτροφικών μονάδων, στην καλλιέργεια κτηνοτροφικών φυτών, στην ορθολογική διαχείριση βοσκοτόπων, στην προστασία αυτόχθονων φυλών καθώς και στην εφαρμογή ολοκληρωμένου συστήματος διαχείρισης δασών. Παράλληλα θα ενισχυθούν δράσεις ανάπτυξης του αγροτουρισμού, καθώς και κατασκευής εγγειοβελτιωτικών έργων.

Περιφέρεια Ιονίων Νήσων

Οι προτεινόμενες παρεμβάσεις για την περιφέρεια Ιονίων Νήσων αφορούν στην βελτίωση των βασικών καλλιεργειών της (ελαιοκαλλιέργεια – αμπελοκαλλιέργεια), στην ενίσχυση – προώθηση Τοπικών Ποικιλιών, οι οποίες σε αρκετές περιπτώσεις απειλούνται με εξαφάνιση ή έχουν υποστεί γενετικές αλλοιώσεις, στην καλλιέργεια κτηνοτροφικών φυτών, ως αποτέλεσμα των σχετικών ελλείψεων, η οποία σε συνδυασμό με την ορθολογική διαχείριση των βοσκοτόπων, την προστασία Αυτόχθονων Φυλών και τον εκσυγχρονισμό των κτηνοτροφικών μονάδων, θα συμβάλει στην περαιτέρω ανάπτυξη του κτηνοτροφικού τομέα. Ιδιαίτερη σημασία αποδίδεται στην ενίσχυση κλάδων που δεν σχετίζονται άμεσα με την αξιοποίηση της γεωργικής γης (κτηνοτροφία, μελισσοκομία). Παράλληλα θα ενισχυθεί η περαιτέρω ανάπτυξη των βιοκαλλιεργειών (γεωργία – κτηνοτροφία) καθώς και η ενίσχυση της δυναμικής του αγροτουρισμού και του τουριστικού τομέα.

Περιφέρεια Πελοποννήσου

Η αποκατάσταση των πυρόπληκτων περιοχών και η ανασυγκρότηση τους και η βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των βασικών κλάδων παραγωγής του πρωτογενή τομέα της Περιφέρειας που είναι η ελαιοκαλλιέργεια, η καλλιέργεια εσπεριδοειδών και η κτηνοτροφία (αιγοπροβατοτροφία) αποτελούν τις προτεραιότητες της τέταρτης προγραμματικής περιόδου .

Οι αναγκαίες παρεμβάσεις / αναδιρθώσεις στην περιφέρεια αφορούν στον εκσυγχρονισμό των εκμεταλλεύσεων, με έμφαση στον εκσυγχρονισμό των μονάδων τυποποίησης ελαιολάδου, στη βελτίωση παραγωγής και εμπορίας του κλάδου των εσπεριδοειδών, με ιδιαίτερη έμφαση στην προώθηση του μεγάλου εύρους ποιοτικών προϊόντων ΠΟΠ και ΠΓΕ και η περαιτέρω προώθηση της δράσεων εκσυγχρονισμού των κτηνοτροφικών εκμεταλλεύσεων. Παράλληλα θα ενισχυθούν δράσεις ανάπτυξης του αγροτουρισμού. Παράλληλα θα συνεχισθεί η ενίσχυση δράσεων ανάπτυξης του αγροτουρισμού που συμβάλλει σημαντικά στην δημιουργία συμπληρωματικών εισοδημάτων στην Περιφέρεια που αξιοποιεί τόσο την πλούσια πολιτιστική της παράδοση, το αναλλοίωτο φυσικό περιβάλλον αλλά και την εγγύτητα της με την Αττική.

Ποσοτικοποιημένοι στόχοι και δείκτες

Οι στόχοι της Ελλάδας αναφορικά με τους κοινούς δείκτες επιπτώσεων είναι οι ακόλουθοι:

	Κοινοί Δείκτες Επιπτώσεων	Άξονας	Υφιστάμενη Κατάσταση		Στόχος 2013	
			Δείκτες Βάσεις	Τιμή βάσης/ Έτος Αναφοράς		
1	Οικονομική Ανάπτυξη (Μεταβλητή δείκτη: Καθαρή Προστιθέμενη Αξία, σε ΜΑΔ)	1 και 3	1	Οικονομική ανάπτυξη (Μεταβλητή δείκτη: Κατά κεφαλήν ΑΕΠ σε μονάδες αγοραστικής δύναμης.	84,00% (EUROSTAT 2006)	626.650.724(***)
			9	Οικονομική ανάπτυξη του πρωτογενούς τομέα (Μεταβλητή δείκτη: Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία στον πρωτογενή τομέα (κλάδος Α), σε εκατομμύρια €.)	6.381,03 (EUROSTAT 2007)	
			13	Οικονομική ανάπτυξη της βιομηχανίας τροφίμων (Μεταβλητή δείκτη: Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία στη βιομηχανία τροφίμων, σε εκατομμύρια €)	6.285,1 (EUROSTAT 2007)	
			29	Οικονομική ανάπτυξη στο μη γεωργικό τομέα (Μεταβλητή δείκτη: ΑΠΑ στο δευτερογενή και τριτογενή τομέα. Σε εκατομμύρια €)	181,176,6 (πρόβλεψη EUROSTAT 2006)	
2	Δημιουργία Θέσεων Εργασίας (Μεταβλητή δείκτη: Νέες Θέσεις εργασίας πλήρους απασχόλησης)	1 και 3	2	Ποσοστό Απασχόλησης (Μεταβλητή δείκτη: Απασχολούμενοι ηλικίας 15-64, ως ποσοστό του πληθυσμού της ίδιας ηλικιακής ομάδας)	61,40 (EUROSTAT 2007)	3.709(***)
			3	Ανεργία (Μεταβλητή δείκτη: Ποσοστό (%) ανεργίας. Άνεργοι ως ποσοστό του οικονομικά ενεργού πληθυσμού)	8,3 (EUROSTAT 2007)	
			8	Ανάπτυξη της απασχόλησης του πρωτογενή τομέα (Μεταβλητή δείκτη: Απασχόληση στον πρωτογενή τομέα, κλάδος Α, σε χιλιάδες απασχολούμενους)	519,7 (EUROSTAT 2007)	
			12	Ανάπτυξη της απασχόλησης στη βιομηχανία τροφίμων (Μεταβλητή δείκτη: Απασχόληση στη βιομηχανία τροφίμων, σε χιλιάδες απασχολούμενους)	120 (EUROSTAT 2007)	
			28	Ανάπτυξη της απασχόλησης στο μη γεωργικό τομέα (Μεταβλητή δείκτη: Αριθμός απασχολούμενων στο δευτερογενή και τριτογενή τομέα. Σε χιλιάδες άτομα)	3.919 (EUROSTAT 2006)	
3	Παραγωγικότητα εργασίας (Μεταβλητή δείκτη: Μεταβολή στην ακαθάριστη προστιθέμενη αξία ανά θέση εργασίας πλήρους απασχόλησης)	1 και 3	6	Παραγωγικότητα εργασίας στη γεωργία (Μεταβλητή δείκτη: Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία ανά ετήσιες μονάδες εργασίας)	11,1 (EUROSTAT 2007)	14.935(***)
			10	Παραγωγικότητα εργασίας στη βιομηχανία τροφίμων (Μεταβλητή δείκτη: Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία ανά απασχολούμενο στη βιομηχανία τροφίμων, σε χιλιάδες €/απασχολούμενο)	52,37 (EUROSTAT 2007)	

	Κοινοί Δείκτες Επιπτώσεων	Άξονας	Υφιστάμενη Κατάσταση		Στόχος 2013	
			Δείκτες Βάσεις			Τιμή βάσης/ Έτος Αναφοράς
			14	Παραγωγικότητα εργασίας στη δασοκομία (Μεταβλητή δείκτη: Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία ανά απασχολούμενο στη δασοκομία, σε χιλιάδες €.)	5,04 (ΥΠΑΑΤ 2006)	
4	Αναστροφή της τάσης μείωσης της βιοποικιλότητας (Μεταβλητή δείκτη: Η μεταβολή του πληθυσμού των πτηνών στις γεωργικές εκτάσεις)	2	17	Βιοποικιλότητα: Πληθυσμός των πτηνών σε γεωργικές εκτάσεις (Μεταβλητή δείκτη: Τάσεις δείγματος πληθυσμού πτηνών σε γεωργικές εκτάσεις, αναλογία. Λαμβάνεται το 2000 = 100)	Μη διαθέσιμο(*)	**
			18	Βιοποικιλότητα: Γεωργικές περιοχές υψηλής φυσικής αξίας (Μεταβλητή δείκτη: Χρησιμοποιούμενη Γεωργική Έκταση (ΧΓΕ) γεωργικών περιοχών υψηλής φυσικής αξίας, σε εκατομμύρια εκτάρια (ha). (1999 ή 2000))	336.549 (ΥΠΑΑΤ 2009)	
			19	Βιοποικιλότητα: Σύνθεση ειδών δένδρων (Σύνθεση ειδών δένδρων ως ποσοστό (%) δασικών και άλλων δασικών περιοχών ταξινομημένα ανά ομάδες ειδών. (% FOWL))	24,41% κωνοφόρα 75,59% πλατύφυλλα 0,0 μεικτά (MCPFE 2005)	
5	Διατήρηση των γεωργικών και δασικών περιοχών υψηλής φυσικής αξίας (Μεταβλητή δείκτη: Αλλαγές στις περιοχές υψηλής φυσικής αξίας: α) Χρησιμοποιούμενη Γεωργική Έκταση (ΧΓΕ) σε περιοχές υψηλής φυσικής αξίας β) Σύνθεση ειδών δένδρων)	2	17	Βιοποικιλότητα: Πληθυσμός των πτηνών σε γεωργικές εκτάσεις (Μεταβλητή δείκτη: Τάσεις δείγματος πληθυσμού πτηνών σε γεωργικές εκτάσεις, αναλογία. Λαμβάνεται το 2000 = 100)	Μη διαθέσιμο	α) 336.549 β) 23,77% κωνοφόρα 76,23% πλατύφυλλα 0,0 μεικτά
			18	Βιοποικιλότητα: Γεωργικές περιοχές υψηλής φυσικής αξίας (Μεταβλητή δείκτη: Χρησιμοποιούμενη Γεωργική Έκταση (ΧΓΕ) γεωργικών περιοχών υψηλής φυσικής αξίας, σε εκατομμύρια εκτάρια (ha). (1999 ή 2000))	336.549 (ΥΠΑΑΤ 2009)	
			19	Βιοποικιλότητα: Σύνθεση ειδών δένδρων (Μεταβλητή δείκτη: Σύνθεση ειδών δένδρων ως ποσοστό (%) δασικών και άλλων δασικών περιοχών ταξινομημένα ανά ομάδες ειδών. (% FOWL))	24,41% κωνοφόρα 75,59% πλατύφυλλα 0,0 μεικτά (MCPFE 2005)	

	Κοινοί Δείκτες Επιπτώσεων	Άξονας	Υφιστάμενη Κατάσταση		Στόχος 2013	
			Δείκτες Βάσεις	Τιμή βάσης/ Έτος Αναφοράς		
6	Βελτίωση της ποιότητας των υδάτων (Μεταβλητή δείκτη: α) Αλλαγές στο ακαθάριστο ισοζύγιο θρεπτικών ουσιών των υδάτων: - Πλεόνασμα νιτρικών - Πλεόνασμα φωσφορικών β) Ρύπανση από νιτρικά και φυτοφάρμακα)	2	20	Ποιότητα των υδάτων: Ακαθάριστο ισοζύγιο θρεπτικών ουσιών: (Μεταβλητή δείκτη: Πλεόνασμα νιτρικών/φωσφορικών, σε κιλά / εκτάριο	13 νιτρικά 5 φωσφορικά (2002 - 2004)	α) -1 νιτρικά β) -1 φωσφορικά
			21	Ποιότητα των υδάτων: Ρύπανση από νιτρικά άλατα και φυτοφάρμακα (Μεταβλητή δείκτη: Τάσεις στις συγκεντρώσεις των νιτρικών στα επιφανειακά ύδατα, mg/l, τίθεται ως 1992-1994=100)	Μη διαθέσιμο(**)	
7	Συμβολή στην καταπολέμηση των κλιματικών αλλαγών (Μεταβλητή δείκτη: Αύξηση της παραγωγής ανανεώσιμης ενέργειας	2	24	Κλιματικές αλλαγές: Παραγωγή ανανεώσιμων πηγών ενέργειας από τη γεωργία και τη δασοκομία (Μεταβλητή δείκτη: Παραγωγή ανανεώσιμης ενέργειας από τη γεωργία και τη δασοκομία, σε kToe)	37 γεωργία (EUROSERVER 2006) 931 δασοκομία (EUROSTAT 2006)	410
			25	Κλιματικές μεταβολές: Χρησιμοποιούμενη γεωργική έκταση (ΧΓΕ) προοριζόμενη αποκλειστικά για την παραγωγή ανανεώσιμης ενέργειας (Μεταβλητή δείκτη: ΧΓΕ προοριζόμενη αποκλειστικά για την παραγωγή ενέργειας και βιομάζας, σε 1000 ha)	10200	
			26	Κλιματικές μεταβολές/ποιότητα του αέρα: εκπομπές αερίων από τη γεωργία (Μεταβλητή δείκτη: Εκπομπές αερίων θερμοκηπίου από τη γεωργία, σε 1000 t ισοδύναμα CO ₂)	11.645 Greece National Report 2006	

*Σε εξέλιξη βρίσκονται οι διαδικασίες για την εκπόνηση ειδικής μελέτης σχετικά με την εύρεση της τιμής του συγκεκριμένου δείκτη Νο 17 (Πληθυσμός πτηνών σε γεωργικές εκτάσεις) και βάσει αυτής της τιμής θα οριστεί ο στόχος για το 2013.

**Διενεργείται εμπειρογνομosύνη – μελέτη για τον υπολογισμό των τάσεων στις συγκεντρώσεις των νιτρικών στα επιφανειακά ύδατα.

*** Η μεθοδολογία υπολογισμού των εν λόγω στόχων των κοινών δεικτών Επιπτώσεων θα επανεξεταστεί από το σύμβουλο της Ενδιάμεσης Αξιολόγησης, οπότε θα επικαιροποιηθούν .

Κεφάλαιο 4: ΠΑΑ και η ενδεικτική κατανομή τους, περιλαμβάνοντας τα ποσά σύγκλισης

Η πολιτική για την Αγροτική Ανάπτυξη θα εφαρμοσθεί στην Ελλάδα, στο πλαίσιο του Καν. 1698/2005, με ένα μοναδικό Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης Εθνικού Επιπέδου.

Κατά συνέπεια, σ' αυτό θα δεσμευθεί το σύνολο των πιστώσεων, ύψους 3.906.228.424 €.

Η κατανομή της στήριξης του ΕΓΤΑΑ μεταξύ των περιφερειών στόχου Σύγκλισης και στόχου Περιφερειακής Ανταγωνιστικότητας αποτυπώνεται στον ακόλουθο πίνακα:

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ	Κατανομή ΕΓΤΑΑ περιλαμβάνοντας τα ποσά που προκύπτουν σύμφωνα με το άρθρο 12(2) του Καν.1290/2005				
	Περιφέρειες Σύγκλισης (περιλαμβάνοντας "phasing-out" Περιφέρειες)	Άλλες Περιφέρειες (περιλαμβάνοντας "phasing-in" στο Στόχο Περιφερειακής Ανταγωνιστικότητας)	Νησιά Αιγαίου	Πρόσθετες πιστώσεις από το Άρθρο 69(5α) του Καν. (ΕΕ) 1698/05 – Περιοχές Εκτός Σύγκλισης	Πρόσθετες πιστώσεις από το Άρθρο 69(5α) του Καν. (ΕΕ) 1698/05 – Περιοχές Σύγκλισης
Πρόγραμμα σε επίπεδο Χώρας (σε εκατομμύρια €)	3.136,5	400,5	193	70,4	105,7
ΣΥΝΟΛΟ (σε εκατομμύρια €)	3.136,5	400,5	193	70,4	105,7

Κεφάλαιο 5: Εσωτερική και εξωτερική συνέπεια του ΕΣΣΑΑ, συμπληρωματικότητα με άλλα κοινοτικά χρηματοδοτικά μέσα

Εσωτερική Συνέπεια

Ο στρατηγικός σχεδιασμός του Εθνικού Στρατηγικού Σχεδίου για την Αγροτική Ανάπτυξη της Ελλάδας της 4η Προγραμματικής Περιόδου βασίζεται σε μία δενδροειδή λογική όπου οι ομάδες δράσεων εξυπηρετούν συγκεκριμένους ειδικούς στόχους οι οποίοι με τη σειρά τους συμβάλλουν στην επίτευξη των Γενικών Στρατηγικών Στόχων του Προγράμματος.

Αναφορικά με την εσωτερική συνοχή του Στρατηγικού Σχεδίου, οι προτεινόμενες ομάδες δράσεων λειτουργούν συμπληρωματικά στο πλαίσιο του κάθε Γενικού Στρατηγικού Στόχου.

Η αλληλουχία των Γενικών Στρατηγικών Στόχων του ΕΣΣΑΑ διαμορφώνει το συνολικό στρατηγικό όραμα του ΕΣΣΑ που είναι **η αιεφόρος Αγροτική Ανάπτυξη μέσω της βελτίωσης της ανταγωνιστικότητας του πρωτογενή και αγροδιατροφικού τομέα, καθώς και του περιβάλλοντος, σε μία βιώσιμη Ύπαιθρο.**

Ο πρώτος Γενικός Στρατηγικός Στόχος (ΓΣΣ1) που είναι η διατήρηση και βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της γεωργίας, της δασοκομίας και του αγροδιατροφικού τομέα εξυπηρετεί τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας του τομέα που αποτελεί ουσιώδη προϋπόθεση για τη διατήρηση της οικονομικής και κοινωνικής συνοχής στις αγροτικές περιοχές και δρα συμπληρωματικά με τον τον τρίτο Γενικό Στρατηγικό Στόχο (ΓΣΣ3) που είναι η βελτίωση της ποιότητας ζωής στις αγροτικές περιοχές και την ενθάρρυνση της διαφοροποίησης της αγροτικής οικονομίας, ο οποίος στοχεύει στη δημιουργία συνθηκών πολυαπασχόλησης και θέσεων εργασίας σε άλλους τομείς της οικονομίας με δεδομένη τη μακροχρόνια τάση απωλειών θέσεων εργασίας στον πρωτογενή τομέα. Ο συνδυασμός των δύο Στόχων συμβάλλει στη διατήρηση του πληθυσμού στις αγροτικές περιοχές.

Ο δεύτερος Γενικός Στρατηγικός Στόχος (ΓΣΣ 2) που είναι η προστασία του περιβάλλοντος και η αιεφόρος διαχείριση των φυσικών πόρων λειτουργεί συμπληρωματικά τόσο με τον πρώτο Γενικό Στόχο όσο και με τον Τρίτο Γενικό Στόχο, διατηρώντας αναλλοίωτο ένα συγκριτικό πλεονέκτημα που έχουν οι αγροτικές περιοχές, που είναι η ποιότητα του φυσικού περιβάλλοντος, ενσωματώνοντας τη περιβαλλοντική διάσταση σαν βασική συνιστώσα της ανταγωνιστικότητας των γεωργικών προϊόντων και διαμορφώνοντας τους όρους και τις προϋποθέσεις για την ανάπτυξη εναλλακτικών οικονομικών δραστηριοτήτων, όπως είναι ο τουρισμός της υπαίθρου.

Ο τέταρτος Γενικός Στρατηγικός Στόχος (ΓΣΣ 4) συναθροίζει τους τρεις Γενικούς Στόχους υπό το πρίσμα μιας από τη βάση προς την κορυφή στρατηγική ενδογενούς ανάπτυξης μέσω της κινητοποίησης των οικονομικών και κοινωνικών εταίρων των αγροτικών περιοχών.

Αναλυτικότερα, οι συσχετίσεις που προκύπτουν είναι:

Μεταξύ της διατήρησης και βελτίωσης της ανταγωνιστικότητας της γεωργίας, της δασοκομίας και του αγροδιατροφικού τομέα (ΓΣΣ 1) και της βελτίωσης της ποιότητας ζωής στις αγροτικές περιοχές και της ενθάρρυνση της διαφοροποίησης της αγροτικής οικονομίας (ΓΣΣ 3). Η αναδιάρθρωση και εκσυγχρονισμός του τομέα της γεωργίας, δασοκομίας και αγροδιατροφικού τομέα με τους αντίστοιχους δικαιούχους των μέτρων «Εκσυγχρονισμός γεωργικών εκμεταλλεύσεων», «Βελτίωση της οικονομικής αξίας των δασών», «Αύξηση της προστιθέμενη αξίας γεωργικών και δασικών προϊόντων» συμπληρώνονται με ένταξη αυτών των δικαιούχων σε αντίστοιχα μέτρα του Άξονα 3 («Διαφοροποίηση της αγροτικής οικονομίας»), δίδοντας σε αυτούς μεγαλύτερες προοπτικές για πρόσθετα εισοδήματα και θέσεις εργασίας.

Μεταξύ της προστασίας του περιβάλλοντος και της αιεφόρου διαχείρισης των φυσικών πόρων (ΓΣΣ 2) και της διατήρησης και βελτίωσης της ανταγωνιστικότητας της γεωργίας, της δασοκομίας και του αγροδιατροφικού τομέα (ΓΣΣ 1). Η προστασία του περιβάλλοντος και η αιεφορική διαχείριση των φυσικών πόρων (Άξονας 2) επενεργεί στην παραγωγή προϊόντων ποιότητας, είτε μέσω ταυτόχρονης ή παράλληλης ένταξης σε μέτρα «Εκσυγχρονισμός γεωργικών

εκμεταλλεύσεων», που εφοδιάζουν επιχειρηματικές μονάδες του μέτρου «Αύξηση της προστιθέμενης αξίας γεωργικών και δασικών προϊόντων» και συμμετοχή στα μέτρα «Τήρηση προτύπων», «Συμμετοχή σε συστήματα ποιότητας τροφίμων» και «Στήριξη ομάδων παραγωγών για δραστηριότητες ενημέρωσης και προώθησης» που είναι ενταγμένοι στο προηγούμενο μέτρο με αποτέλεσμα την αύξηση της ανταγωνιστικότητας του τομέα, ενώ η χρήση ΑΠΕ και τεχνολογιών – καινοτομιών στην παραγωγή γεωργικών και δασικών προϊόντων συμβάλει στην εξοικονόμηση των φυσικών πόρων και στη διατήρηση της οικολογικής ισορροπίας του περιβάλλοντος.

Μεταξύ της βελτίωσης της ποιότητας ζωής στις αγροτικές περιοχές και της ενθάρρυνσης της διαφοροποίησης της αγροτικής οικονομίας (ΓΣΣ 3) και της διατήρησης και βελτίωσης της ανταγωνιστικότητας της γεωργίας, της δασοκομίας και του αγροδιατροφικού τομέα (ΓΣΣ 1). Η προώθηση της δυναμικής επιχειρηματικότητας και η στήριξη του πολυλειτουργικού ρόλου της γεωργίας στις αγροτικές περιοχές σε σύνδεση με τα αντίστοιχα μέτρα του Άξονα 1, όπως περιγράφονται ανωτέρω στη σύνδεση του ΓΣΣ 1 και ΓΣΣ 3 αλλά αντίστροφα ή και όμοια, συμβάλει στην περαιτέρω ανάπτυξη προϊόντων υψηλής ποιότητας και προστιθέμενης αξίας που ανταποκρίνονται στις απαιτήσεις των εγχώριων και διεθνών αγορών.

Μεταξύ της προστασίας του περιβάλλοντος και της αιφόρου διαχείρισης των φυσικών πόρων (ΓΣΣ 2) και της βελτίωσης της ποιότητας ζωής στις αγροτικές περιοχές και της ενθάρρυνσης της διαφοροποίησης της αγροτικής οικονομίας (ΓΣΣ 3). Η εφαρμογή κατάλληλων γεωργικών συστημάτων βοηθά στη διατήρηση των οικοτόπων και αγροτικών τοπίων, μέσω της ανάληψης πρωτοβουλιών για τη δημιουργία πολύ μικρών επιχειρήσεων και επενδύσεων στην αγροτική κληρονομιά, συμβάλλοντας στη βελτίωση των οικονομικών προοπτικών και την ποιότητα ζωής στις αγροτικές περιοχές.

Η δημιουργία τοπικών ικανοτήτων για την απασχόληση και τη διαφοροποίηση στις αγροτικές περιοχές μέσω της προσέγγισης Leader (ΓΣΣ 4) είναι οριζόντιος στόχος και παρέχει τη δυνατότητα να συνδυασθούν οι υπόλοιποι τρεις Γενικοί Στρατηγικοί Στόχοι στο πλαίσιο μιας τοπικής αναπτυξιακής στρατηγικής που θα στηρίζεται στις τοπικές ανάγκες και πλεονεκτήματα.

Αναλυτικότερα όσον αφορά τις επιλεγμένες ομάδες δράσεων που εξυπηρετούν το ΓΣΣ 1 δημιουργούν συνεργική δράση με ομάδες δράσεων των ΓΣΣ 2 και ΓΣΣ3:

οι δράσεις για την προαγωγή και διάδοση της γνώσης για τη βελτίωση του ανθρώπινου δυναμικού και δράσεις παροχής συμβουλευτικών υπηρεσιών λειτουργούν προσθετικά, με την αιφορική χρήση της γεωργικής και δασικής γης και την τήρηση υποχρεώσεων σχετικά με την προστασία του περιβάλλοντος.

οι δράσεις για την προαγωγή και διάδοση της γνώσης για τη βελτίωση του ανθρώπινου δυναμικού ενισχύουν την προώθηση της δυναμικής επιχειρηματικότητας, και τη διαφοροποίηση της αγροτικής οικονομίας των αγροτικών περιοχών

οι δράσεις για την ενθάρρυνση της εγκατάστασης νέων γεωργών και της πρόωρης συνταξιοδότησης εξυπηρετούν την αναδιάρθρωση και ανάπτυξη του φυσικού δυναμικού του τομέα της γεωργίας

οι δράσεις για την αναδιάρθρωση και ανάπτυξη του φυσικού δυναμικού συνδέονται με την ορθολογική διαχείριση της ποσότητας και βελτίωσης της ποιότητας των υδατικών πόρων, τη μείωση των κλιματικών αλλαγών και την αιφόρο διαχείριση των εδαφικών πόρων ενώ παράλληλα εξυπηρετούν την προώθηση της διαφοροποίησης της αγροτικής οικονομίας και την στήριξη της επιχειρηματικότητας.

οι δράσεις σε επενδύσεις για την εκπλήρωση των προτύπων και της ποιότητας της γεωργικής παραγωγής και των προϊόντων της δρουν συμπληρωματικά με την αιφορική χρήση της γεωργικής και δασικής γης για την τήρηση των υποχρεωτικών προτύπων με βάση την κοινοτική νομοθεσία αλλά και με την αύξηση της οικονομικής δραστηριότητας και της απασχόλησης στις αγροτικές περιοχές.

Όμοιως οι επιλεγμένες ομάδες δράσεων που εξυπηρετούν τον ΓΣΣ 2 δημιουργούν συνεργική δράση με ομάδες δράσεων των ΓΣΣ 1 και ΓΣΣ 3 :

οι δράσεις για την αιφορική χρήση της γεωργικής και δασικής γης και τη διατήρηση της βιοποικιλότητας μέσω των ενισχύσεων σε γεωργούς ορεινών και μειονεκτικών περιοχών και ενισχύσεων για τις περιοχές Natura δημιουργούν τις δυνατότητες, οι οποίες αξιοποιούνται μέσω επενδύσεων για την ανακαίνιση χωριών, αγροτικής κληρονομιάς και προώθησης του τουρισμού στις αγροτικές περιοχές

οι δράσεις για τη μείωση των κλιματικών αλλαγών και την ορθολογική διαχείριση της ποσότητας και βελτίωσης της ποιότητας των υδατικών πόρων με την εφαρμογή γεωργοπεριβαλλοντικών

μέτρων συμβάλλουν στη βελτίωση των περιβαλλοντικών επιδόσεων των γεωργικών εκμεταλλεύσεων και στην προσαρμογή της γεωργίας στις απαιτήσεις νέων αγορών για την παραγωγή προϊόντων υψηλής προστιθέμενης αξίας αλλά και την παραγωγή νέων πρώτων υλών για ΑΠΕ δημιουργώντας νέες διεξόδους στις αγορές.

Οι επιλεγμένες ομάδες δράσεων που εξυπηρετούν τον ΓΣΣ 3 δημιουργούν συνεργική δράση με ομάδες δράσεων των ΓΣΣ 1 και ΓΣΣ 2:

οι δράσεις για την προώθηση της διαφοροποίησης της αγροτικής οικονομίας και τη στήριξη για τη δημιουργία και ανάπτυξη πολύ μικρών επιχειρήσεων συνδέονται με την παραγωγή και την προώθηση τοπικών παραδοσιακών προϊόντων (εκσυγχρονισμός γεωργικών εκμεταλλεύσεων κλπ) κι εξυπηρετούν την αναδιάρθρωση και εκσυγχρονισμό της γεωργίας, τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας και την τόνωση της απασχόλησης του γεωργικού τομέα.

στις δράσεις για τη βελτίωση της ποιότητας ζωής και τον εκσυγχρονισμό των υποδομών μικρής κλίμακας στις αγροτικές περιοχές λειτουργούν συμπληρωματικά σε δράσεις που στοχεύουν στην περιβαλλοντική αειφορεία του γεωργικού τομέα και τη μείωση των κινδύνων που συνδέονται με την εγκατάλειψη και απερήμωση των περιοχών.

Οι επιλεγμένες ομάδες δράσεων που σχετίζονται με τον οριζόντιο ΓΣΣ 4 δημιουργούν συνεργική δράση με ομάδες δράσεων των ΓΣΣ 1 και ΓΣΣ 3 και ικανοποιεί στόχους του ΕΣΣΑΑ, όπως ανταγωνιστικότητα, ποιότητα ζωής και διαφοροποίηση της αγροτικής οικονομίας, μέσω δράσεων για την προστασία και την ανάπτυξη της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς, για την υποστήριξη της επιχειρηματικότητας στο πλαίσιο της βελτίωσης της προστιθέμενης αξίας των γεωργικών προϊόντων, του τουρισμού, καθώς και την ενδυνάμωση της τοπικής ικανότητας για την εφαρμογή αναπτυξιακών προγραμμάτων.

Εξωτερική Συνέπεια

Η εξωτερική συνέπεια του Εθνικού Στρατηγικού Σχεδίου για την Αγροτική Ανάπτυξη της Ελλάδας την 4η Προγραμματική Περίοδο εξασφαλίζεται από τη σχετική σύνδεση των Αξόνων του με άλλες Κοινοτικές στρατηγικές και σχέδια δράσης.

Πρώτος Πυλώνας της ΚΑΠ

Το ΕΣΣΑΑ συνεισφέρει και προωθεί τους στόχους της νέας ΚΑΠ, μέσω:

των δράσεων του Άξονα 1 που αφορούν στην προώθηση της εκπαίδευσης - κατάρτισης και παροχής συμβουλευτικών υπηρεσιών που αποσκοπούν στη συμμόρφωση με τα κοινοτικά πρότυπα και στην εφαρμογή της πολλαπλής συμμόρφωσης

των δράσεων του Άξονα 2 που αφορούν στην παροχή ενισχύσεων σε γεωργικές εκμεταλλεύσεις με την προϋπόθεση της τήρησης κοινοτικών προτύπων για την προστασία του περιβάλλοντος, τη δημόσια υγεία και την υγεία των ζώων και των φυτών και τις συνθήκες διαβίωσης των ζώων

Σύμφωνα με τις απαιτήσεις του άρθρου 2 του Καν.(ΕΚ) 1974/2006 που αφορά τη θέσπιση λεπτομερών κανόνων εφαρμογής του κανονισμού ΕΚ 1698/2005, το ΠΑΑ θα περιγράψει πώς θα αποτραπεί η επικάλυψη μεταξύ της ενίσχυσης που παρέχεται στο ΠΑΑ και να υποστηρίξει τα μέτρα βασισμένα στον πρώτο πυλώνα της ΚΑΠ, και ειδικότερα την κοινή οργάνωση της αγοράς για τα φρούτα και τα λαχανικά, τον οίνο, τον καπνό, το ελαιόλαδο, το βόειο κρέας, τα αιγοπρόβατα, τη μελισσοκομία, τη ζάχαρη, τα ειδικά μέτρα για τη γεωργία στις εξόχως απόκεντρες περιοχές προς όφελος των μικρών νησιών του Αιγαίου, άμεσες ενισχύσεις (άρθρο 42 παράγραφος 5 και άρθρο 69 του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 1782/2003) και θα ενσωματωθούν στο σχέδιο με την έγκριση του ΠΑΑ.

Κοινοτικές Στρατηγικές και Σχέδια δράσης

Το Εθνικό Στρατηγικό Σχέδιο για την Αγροτική Ανάπτυξη της Ελλάδας την 4η Προγραμματική Περίοδο συνδέεται με στρατηγικές και σχέδια δράσης της Ε.Ε . Ειδικότερα :

Με το 6ο Κοινοτικό Περιβαλλοντικό Πρόγραμμα δράσης κυρίως μέσω του Άξονα 2 αλλά και του Άξονα 3 και αναλυτικότερα με :

- την Κοινοτική στρατηγική για τη βιοποικιλότητα – Δίκτυο Natura μέσω του ειδικού στόχου για την αειφορική χρήση της γεωργικής και δασικής γης και στη διατήρηση της βιοποικιλότητας και με μέτρα όπως ενισχύσεις σε περιοχές Natura (Άξονας 2), αγροπεριβαλλοντικά και δασοπεριβαλλοντικά μέτρα (Άξονας 2) και ενισχύσεις σε μειονεκτικές περιοχές (Άξονας 2). Όσον αφορά για τις περιοχές Natura, υπάρχουν 35 περιοχές για τις οποίες έχουν εκδοθεί Προεδρικά Διατάγματα ή ΚΥΑ, που θεσμοθετούν τους όρους και τους περιορισμούς στις χρήσεις γης. κ.α. Επίσης υπάρχουν 42 περιοχές στις οποίες δεν έχουν θεσμοθετηθεί ακόμη όροι και περιορισμοί στις χρήσεις γης, ωστόσο αυτά προδιαγράφονται κατ' αρχήν στις

σχετικές Ειδικές Περιβαλλοντικές Μελέτες (ΕΠΜ), οι οποίες έχουν ήδη εγκριθεί από το ΥΠΕΧΩΔΕ. Στις ανωτέρω δύο κατηγορίες μπορούν να προσδιοριστούν Δράσεις και Μέτρα του Καν. 1698/2005 στα πλαίσια της 4ης προγραμματικής περιόδου, με βάση τις σχετικές ΕΠΜ και τα νομοθετήματα κήρυξής τους. Πέρα των ανωτέρω περιοχών Δράσεις και Μέτρα μπορούν να προσδιοριστούν και σε περιοχές του Δικτύου Natura 2000, στις οποίες ενδιαιούν είδη για τα οποία υπάρχουν εγκεκριμένα σχέδια διαχείρισης σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι είδη με σχέδια διαχείρισης είναι τα μεγάλα σαρκοφάγα (λύκος, αρκούδα κ.λ.π.), καθώς και είδη ορνιθοπανίδας: *Botaurus stellaris*, *Aythya nyroca*, *Polysticta stelleri*, *Gypaetus barbatus*, *Aquila clanga*, *Aquila pomarina*, *Hieraetus fasciatus*, *Tetrax tetrax*.

- την οδηγία 2000/60/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 23ης Οκτωβρίου 2000, για τη θέσπιση πλαισίου κοινοτικής δράσης στον τομέα της πολιτικής των υδάτων μέσω των ειδικών στόχων για την ορθολογική διαχείριση της ποσότητας και στη βελτίωση της ποιότητας των υδατικών πόρων και για την αναδιάρθρωση και ανάπτυξη του φυσικού δυναμικού και στην προώθηση της καινοτομίας στον πρωτογενή και αγροδιατροφικό τομέα με μέτρα όπως η βελτίωση του υδατικού ισοζυγίου με τον εκσυγχρονισμό των αρδευτικών δικτύων και υιοθέτηση βελτιωμένων τεχνικών άρδευσης (Άξονας 1) και προώθησης καλλιεργειών και γεωργικών πρακτικών για την εξοικονόμηση των υδατικών πόρων σε περιοχές εφαρμογής της οδηγίας για τα νερά με την στήριξη ξηρικών ή λιγότερο υδρόφιλων καλλιεργειών και η αποφυγή ενδεχόμενης ρύπανσης και η απορρύπανση στις περιοχές που εμφανίζουν προβλήματα (Άξονας 2)
- τη στρατηγική για την προστασία του εδάφους μέσω του ειδικού στόχου για την προστασία και αειφόρο διαχείριση των εδαφικών πόρων και αντιμετώπιση του φαινομένου της ερημοποίησης με γεωργοπεριβαλλοντικά μέτρα (φυτοκάλυψη των εδαφών, αγραναπαύσεις κ.α.) και δασοπεριβαλλοντικά μέτρα όπως δάσωση γεωργικών γαιών και πρόληψη και αποκατάσταση του δασοκομικού δυναμικού που έχει πληγεί από φυσικές καταστροφές (Άξονας 2)
- το Κοινοτικό πρόγραμμα για τις κλιματικές αλλαγές και τη στρατηγική για τη ρύπανση του αέρα μέσω των ειδικών στόχων για την ορθολογική διαχείριση της ποσότητας και στη βελτίωση της ποιότητας των υδατικών πόρων και για την αναδιάρθρωση και ανάπτυξη του φυσικού δυναμικού και στην προώθηση της καινοτομίας στον πρωτογενή και αγροδιατροφικό τομέα με μέτρα για τη χρήση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας (Άξονας 1), ενθάρρυνσης της παραγωγής προϊόντων βιολογικής γεωργίας και κτηνοτροφίας προώθησης γεωργικών πρακτικών και ολοκληρωμένης διαχείρισης για τη μείωση της νιτρορύπανσης γεωργικής προέλευσης, διαχείρισης κτηνοτροφικών αποβλήτων και δασώσεις γεωργικής γης και μη γεωργικής γης κ.α. (Άξονας 2)
- τη στρατηγική για την χρήση των φυτοφαρμάκων μέσω των ειδικών στόχων για την αειφορική χρήση της γεωργικής και δασικής γης και στη διατήρηση της βιοποικιλότητας και για την αναδιάρθρωση και ανάπτυξη του φυσικού δυναμικού και στην προώθηση της καινοτομίας στον πρωτογενή και αγροδιατροφικό τομέα με γεωργοπεριβαλλοντικά μέτρα όπως προώθησης γεωργικών πρακτικών και ολοκληρωμένης διαχείρισης για τη μείωση της χρήσης φυτοφαρμάκων σε ευαίσθητες περιβαλλοντικά περιοχές και η προώθηση της βιολογικής γεωργίας (Άξονας 2) και μέτρα όπως επενδύσεις στις γεωργικές εκμεταλλεύσεις τηρώντας τα ελάχιστα κοινοτικά πρότυπα (Άξονας 1)

Με τη Δασική Στρατηγική της Ε.Ε. μέσω του Άξονα 2 αλλά και του Άξονα 1 και αναλυτικότερα με :

- μέτρα υποδομών για την ανάπτυξη της δασοκομίας, συνεργασιών για την παραγωγή νέων προϊόντων, βελτίωσης της οικονομικής αξίας των δασών και χρήσης συμβουλευτικών υπηρεσιών στον τομέα (Άξονας 1)
- όλη την ομάδα των μέτρων για την αειφορική χρήση της δασικής γης (Άξονας 2).

Με το Ευρωπαϊκό σχέδιο δράσης για τη βιολογική παραγωγή και τρόφιμα κυρίως μέσω του Άξονα 2 αλλά και του Άξονα 1 και αναλυτικότερα με :

- Γεωργοπεριβαλλοντικά μέτρα (βιολογική γεωργία και κτηνοτροφία) (Άξονας 2)
- Μέτρα για τη παροχή συμβουλών, συμμετοχή σε συστήματα ποιότητας, εκσυγχρονισμό των γεωργικών εκμεταλλεύσεων, κατάρτισης/εκπαίδευσης και αύξησης της προστιθέμενης αξίας των γεωργικών προϊόντων (Άξονας 1).

Όσον αφορά προτεραιότητες της Ε.Ε. όπως αυτή της Καινοτομίας, το Εθνικό Στρατηγικό Σχέδιο για την Αγροτική Ανάπτυξη της Ελλάδας την 4η Προγραμματική Περίοδο την ενσωματώνει στους Άξονες 1 κυρίως, 3 και 4 (Leader) αλλά και στον Άξονα 2. Αναλυτικότερα :

στον Άξονα 1 με καινοτόμα μέτρα σε γεωργικές, δασικές εκμεταλλεύσεις και μεταποιητικές επιχειρήσεις και μεταφορά της γνώσης μέσω της κατάρτισης.

στον Άξονα 2 με καινοτόμες πρακτικές διαχείρισης της γης.

στον Άξονα 3 και 4 με τη δημιουργία μικροεπιχειρήσεων εκτός του πρωτογενή τομέα και την παροχή βασικών υπηρεσιών σε αγροτικές περιοχές.

στον Άξονα 3 με τη βελτίωση – ανάπτυξη υποδομών διαδικτύωσης υψηλών ταχυτήτων για την ανάπτυξη ευρυζωνικής πρόσβασης στις περιοχές εφαρμογής της προσέγγισης Leader

Οι προτεραιότητες της Ε.Ε. για τη χρήση τεχνολογιών πληροφόρησης και επικοινωνίας (ΤΠΕ), στο Εθνικό Σχέδιο Στρατηγικής για την Αγροτική Ανάπτυξη της Ελλάδας την 4η Προγραμματική Περίοδο ενσωματώνονται στους Άξονες 1 και 3 με την προαγωγή της επιχειρηματικότητας με τη βοήθεια της χρήσης ΤΠΕ σε τομείς όπως π.χ. η πρωτογενής παραγωγή, μεταποίηση και εμπορία, οι μικροεπιχειρήσεις αλλά και ο τουρισμός και η αγροβιοτεχνία, καθώς και παρεμβάσεις ανάπτυξης/βελτίωσης υποδομών ευρυζωνικού διαδικτύου. Σε ότι αφορά στη δράση για την ανάπτυξη ευρυζωνικών υποδομών, αυτή θα εφαρμοστεί, μέσω του ΕΓΤΑΑ, σε περιοχές παρέμβασης του Άξονα 3 στις οποίες δεν υφίσταται ευρυζωνική υποδομή ή οι συνθήκες πρόσβασης δεν είναι ικανοποιητικές (λευκές περιοχές). Συγκεκριμένα θα γίνουν παρεμβάσεις σε Δημοτικά Διαμερίσματα, που αποτελούν περιοχές παρέμβασης του Άξονα 3 με συνολική έκταση περίπου 26.000.000 στρέμματα και 340.000 κατοίκους, Οι υπόλοιπες παρεμβάσεις που άπτονται υποδομών, ανάπτυξης και εφαρμογών ΤΠΕ για την εξυπηρέτηση του πολίτη χρηματοδοτούνται από το ΕΤΠΑ.

Όσον αφορά τη βιοενέργεια από βιομάζα περιλαμβάνοντας και τα βιοκαύσιμα, στο Εθνικό Στρατηγικό Σχέδιο για την Αγροτική Ανάπτυξη της Ελλάδας την 4η Προγραμματική Περίοδο είναι δυνατό να περιληφθούν αντίστοιχα μέτρα και δράσεις στα πλαίσια των Αξόνων 1, 2 και 3 και ειδικότερα στα μέτρα :

εκσυγχρονισμός των γεωργικών εκμεταλλεύσεων, συνεργασία για την παραγωγή νέων προϊόντων, βελτίωση της οικονομικής αξίας των δασών και αύξησης της προστιθέμενης αξίας των προϊόντων και υποδομές σχετικές με την ανάπτυξη και την προσαρμογή της γεωργίας και δασοκομίας (Άξονας 1)

πρώτης δάσωσης γεωργικών και μη γαιών και πρώτης εγκατάστασης γεωργοδασοκομικών συστημάτων σε γεωργική γη (Άξονας 2)

βασικές υπηρεσίες για την οικονομία και τον αγροτικό πληθυσμό με την προώθηση δράσεων για επενδύσεις σε υποδομές μικρής κλίμακας για τη χρήση ΑΠΕ (Άξονας 3)

Συμπληρωματικότητα – Κριτήρια Διαχωρισμού με Άλλα Κοινωνικά Χρηματοδοτικά Μέσα

Κατά τη Δ΄ Προγραμματική περίοδο, τόσο μέσω των Διαρθρωτικών Ταμείων όσο και μέσω κυρίως του ΕΓΤΑΑ, επιχειρείται να διασφαλισθούν οι ομαλές συνθήκες μετάβασης των αγροτικών περιοχών στα νέα δεδομένα που διαμορφώνει η αναθεώρηση της ΚΑΠ. Η προσαρμογή στα νέα δεδομένα και η μείωση της εξάρτησης σε όρους απασχόλησης και εισοδήματος των περιοχών της υπαίθρου δεν μπορεί να εξυπηρετηθεί μόνο από τους πόρους του ΕΓΤΑΑ και προϋποθέτει τη διάθεση σημαντικών πόρων από τα Διαρθρωτικά Ταμεία και το Ταμείο Συνοχής.

Η βελτίωση των φυσικών και τεχνολογικών δομών προσπελασιμότητας αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για τη μείωση του κόστους μεταφοράς των γεωργικών προϊόντων από τις περιοχές παραγωγής στους τόπους κατανάλωσης στο εσωτερικό της χώρας αλλά και στο εξωτερικό. Κατά συνέπεια το σύνολο των παρεμβάσεων που σχετίζονται με την αναβάθμιση και τη δημιουργία υποδομών στον τομέα των μεταφορών στις περιοχές της υπαίθρου θα καλυφθεί από το ΕΤΠΑ και το Ταμείο Συνοχής.

Παράλληλα, οι παρεμβάσεις του ΕΣΠΑ για την επέκταση των ευρυζωνικών δικτύων στο σύνολο της χώρας θα συμβάλλουν στη μείωση του χάσματος ως προς τη χρήση των τεχνολογιών Πληροφορικής και Επικοινωνιών (ΤΠΕ) μεταξύ αστικών και αγροτικών περιοχών.

Σημαντική είναι η συμβολή των παρεμβάσεων του ΕΓΤΑΑ για την επίτευξη των προτεραιοτήτων της εθνικής περιβαλλοντικής πολιτικής για την προστασία των εδαφών, των υδάτων και των ευαίσθητων οικολογικά περιοχών, μέσω των γεωργοπεριβαλλοντικών δράσεων του Άξονα 2,

αλλά και της επίτευξης των στόχων του πρωτοκόλλου του Κιότο (δασοπεριβαλλοντικά μέτρα) στο πλαίσιο του ίδιου Άξονα. Οι παρεμβάσεις για την δημιουργία/επέκταση/αναβάθμιση των υποδομών που σχετίζονται με την διαχείριση των στερεών και υγρών αποβλήτων και την προμήθεια πόσιμου ύδατος στις αγροτικές περιοχές θα χρηματοδοτηθούν από το ΕΤΠΑ και το Ταμείο Συνοχής

Η διαφοροποίηση της οικονομίας των αγροτικών περιοχών/περιοχών της υπαίθρου αλλά και η βελτίωση της ποιότητας ζωής των κατοίκων θα εξυπηρετηθεί από το σύνολο των Ταμείων. Η θέσπιση κριτηρίων διαχωρισμού μεταξύ των ομοειδών αυτών κατηγοριών πράξεων πρέπει κατά βάση να αντανάκλα τις προτεραιότητες των επιμέρους πολιτικών των ταμείων (περιφερειακή πολιτική, πολιτική αγροτικής ανάπτυξης, αλιευτική πολιτική) το σύνολο των οποίων όμως επηρεάζεται από τη διάσταση του χώρου. Ωστόσο, η μεγάλη έκταση των αγροτικών περιοχών, το μήκος της ακτογραμμής και το πλήθος των νησιών καθιστούν απαγορευτική την υιοθέτηση ως μόνου κριτηρίου διαχωρισμού των πράξεων των Ταμείων το «χωρικό – γεωγραφικό» κριτήριο διότι είναι δεδομένο ότι οι πόροι του ΕΓΤΑΑ δεν επαρκούν για να καλύψουν επαρκώς τις ανάγκες των περιοχών όπου το εν λόγω ταμείο παρεμβαίνει με δράσεις ομοειδείς.

Ως εκ τούτου τα κριτήρια διαχωρισμού των ομοειδών πράξεων που θα ενισχυθούν από τα διάφορα ταμεία στις αγροτικές και τις αλιευτικές περιοχές αποτελούν ένα συγκερασμό χωρικών – γεωγραφικών, οικονομικών και διοικητικών κριτηρίων που ειδικότερα σχετίζονται με:

Την κλίμακα και το ύψος του προϋπολογισμού των έργων

Το είδος του τελικού δικαιούχου. για τα μικρά δημόσια έργα

Την επαγγελματική ιδιότητα του εν δυνάμει αποδέκτη (π.χ. γεωργοί και αλιείς), το είδος της επένδυσης (π.χ. ίδρυση ή εκσυγχρονισμός), τον κλάδο της οικονομικής δραστηριότητας, αλλά και την περιοχή παρέμβασης του Άξονα 3 «Ποιότητα Ζωής στις αγροτικές περιοχές και διαφοροποίηση της Αγροτικής Οικονομίας», του Άξονα Προτεραιότητας 4 «Προσέγγιση LEADER» για το ΠΑΑ και του Άξονα Προτεραιότητας 4 «Προσέγγιση LEADER» του το Ε.Π Αλιείας 2007 - 2013, για τα καθεστώτα ενίσχυσης

Τη φύση και τους ειδικότερους στόχους των έργων. Ενδεικτικά αναφέρονται τα ακόλουθα θεματικά πεδία διαχωρισμού:

- οι παρεμβάσεις για την προστασία και ανάδειξη της αγροτικής πολιτιστικής κληρονομιάς δύνανται να ενισχυθούν αποκλειστικά από το ΕΓΤΑΑ
- οι παρεμβάσεις για τη βελτίωση των παρεχομένων υπηρεσιών στους τομείς της υγείας-πρόνοιας και της εκπαίδευσης δύνανται να ενισχυθούν αποκλειστικά από το ΕΤΠΑ
- οι παρεμβάσεις στον τομέα του πολιτισμού με σκοπό την προστασία και ανάδειξη των μνημείων και αρχαιολογικών χώρων, η πλειονότητα των οποίων βρίσκεται σε αγροτικές περιοχές, δύνανται να ενισχυθούν αποκλειστικά από το ΕΤΠΑ
- παρεμβάσεις ανάπτυξης/βελτίωσης υποδομών ευρυζωνικού διαδικτύου σε περιοχές του Άξονα 3 στις οποίες δεν υφίσταται ευρυζωνική υποδομή ή οι συνθήκες πρόσβασης δεν είναι ικανοποιητικές (λευκές περιοχές). Συγκεκριμένα θα γίνουν παρεμβάσεις μέσω του ΕΓΤΑΑ σε Δημοτικά Διαμερίσματα, που αποτελούν περιοχές παρέμβασης του Άξονα 3 με συνολική έκταση περίπου 26.000.000 στρέμματα και 340.000 κατοίκους. Οι υπόλοιπες παρεμβάσεις που άπτονται υποδομών, ανάπτυξης και εφαρμογών ΤΠΕ για την εξυπηρέτηση του πολίτη χρηματοδοτούνται από το ΕΤΠΑ.

Η ενίσχυση του αποκεντρωμένου δικτύου Κοινωνικών Υποστηρικτικών Υπηρεσιών στις αγροτικές περιοχές μέσω των δράσεων του ΕΚΤ συμβάλει στην ενίσχυση της απασχόλησης και την ενδυνάμωση της κοινωνικής συνοχής. Επιπλέον σε ότι αφορά την επαγγελματική κατάρτιση αυτή θα εξασφαλισθεί με τη συνεργασία των δύο ταμείων (ΕΓΤΑΑ και ΕΚΤ) διαχωρίζοντας τις μεταξύ τους παρεμβάσεις (διαφορετικά μέτρα για το κάθε ταμείο).

Αναφορικά με την αποφυγή επικαλύψεων αλλά και την διασφάλιση της συμπληρωματικότητας μεταξύ των Ταμείων (ΕΓΤΑΑ και ΕΤΑ) θα χρησιμοποιηθούν οι ακόλουθες αρχές διαχωρισμού των δράσεων που θα υλοποιηθούν στο πλαίσιο των δύο Προγραμμάτων.

Οι περιοχές οι οποίες θα ενταχθούν στον Άξονα 4 του ΠΑΑ και στον Άξονα 4 του ΕΠΑΛ θα διαφοροποιούνται γεωγραφικά και δεν θα επικαλύπτονται.

Προκειμένου για δημόσια έργα το ΕΤΑ χρηματοδοτεί αποκλειστικά και μόνο τα έργα τα οποία αναφέρονται ονομαστικά και κατά προτεραιότητα στα Τοπικά Προγράμματα που θα υποβληθούν από τις Ομάδες Τοπικής Δράσης Αλιευτικών Περιοχών για την ένταξή τους στον Άξονα

Προτεραιότητας. Λοιπά δημόσια έργα στις ίδιες περιοχές είναι δυνατόν να χρηματοδοτηθούν από το ΕΓΤΑΑ.

Τα ανωτέρω αποτελούν ενδεικτικές κατηγορίες αρχών διαχωρισμού και θα εξειδικευτούν αναλυτικότερα σε επίπεδο Προγραμμάτων.

Συντονισμός

Για το συντονισμό των ΕΠ του ΕΣΠΑ με τα ΕΓΤΑΑ και ΕΤΑ, θεσπίζεται, στο πλαίσιο της Εθνικής Αρχής Συντονισμού, μηχανισμός προώθησης της συμπληρωματικότητας των δράσεων σε συνεργασία με τους αρμόδιους φορείς χάραξης πολιτικής, χωρικά (περιοχή παρέμβασης) και θεματικά (τομέας παρέμβασης), που λειτουργεί σε επίπεδο α) Προγραμματισμού, β) Παρακολούθησης υλοποίησης (Διαχειριστικές Αρχές), και γ) Επανεξέτασης Στρατηγικής (Εθνική Αρχή Συντονισμού και Διαχειριστικές Αρχές του ΠΑΑ και του ΕΠΑΛ).

Στο πρώτο επίπεδο, ο μηχανισμός αυτός εξειδικεύει κατευθύνσεις για τη διασφάλιση της συμπληρωματικότητας και του διαχωρισμού των δράσεων και συντονίζει το πλαίσιο εφαρμογής τους, θεματικά και γεωγραφικά.

Στο δεύτερο επίπεδο, οι Διαχειριστικές Αρχές (ΔΑ) των ΕΠ του ΕΣΠΑ, του ΠΑΑ και του ΕΠΑΛ τηρούν τις κατευθύνσεις κατά τη διαδικασία επιλογής των συγχρηματοδοτούμενων πράξεων. Σε ετήσια βάση, συντάσσουν ειδική αναφορά για την πρόοδο και αποτελεσματικότητα των δράσεων με χρήση των κωδικών θεματικής και χωρικής διάστασης και τις γνωστοποιούν στον μηχανισμό αυτό.

Στο τρίτο επίπεδο και στο πλαίσιο της ανωτέρω ειδικής αναφοράς, ο μηχανισμός, εξετάζει την πρόοδο και αποτελεσματικότητα των δράσεων, προσδιορίζει την ανάγκη αναθεώρησης των κατευθύνσεων και της κατανομής των Κοινοτικών πόρων, συνεπεία αλλαγών στις προτεραιότητες (κοινοτικές, εθνικές, περιφερειακές) ή στις συνθήκες υλοποίησής τους και εισηγείται μέτρα στην ΕΔΙΠ.

Διαβούλευση

Σημειώνεται ότι καθ' όλη τη διάρκεια των σταδίων προετοιμασίας του ΕΣΣΑΑ, το σχέδιο τέθηκε σε διαβούλευση με αρμόδιες υπηρεσίες, κοινωνικούς και οικονομικούς εταίρους, καθώς και μη κυβερνητικές οργανώσεις, επιδιώκοντας τη μεγαλύτερη δυνατή συμμετοχή και συναίνεση στη διαμόρφωση των στρατηγικών επιλογών, που θα οδηγήσουν στην επίτευξη ενός μακροπρόθεσμου οράματος για την αγροτική ανάπτυξη της χώρας. Στο παράρτημα παρατίθεται ο κατάλογος των εταίρων του ΕΣΣΑΑ 2007-2013, όπως ορίστηκαν στις υπ' αριθμ. 2035/25-05-2005 και 4096/25-05-2006 καθώς και το πλήθος των συνεδρίων και ημερίδων που πραγματοποιήθηκαν για την ενημέρωση των εταίρων και την ανταλλαγή απόψεων.

Κεφάλαιο 6: Ποσό και εγκαθίδρυση του Εθνικού Αγροτικού Δικτύου

Σύμφωνα με το Άρθρο 68 του Καν. 1698/2005 προβλέπεται η δημιουργία Εθνικού Αγροτικού Δικτύου από οργανισμούς και διοικητικές υπηρεσίες που εμπλέκονται με την αγροτική ανάπτυξη. Το δίκτυο αυτό δεν αφορά στη σύσταση νομικού προσώπου από τους προαναφερθέντες φορείς, αλλά σε ένα δίκτυο διασύνδεσής τους, ρόλος του οποίου θα αποτελεί η προώθηση ζητημάτων σχετικών με τον αγροτικό χώρο και την αγροτική ανάπτυξη γενικότερα.

Έργο του δικτύου θα αποτελεί ο εντοπισμός, η ανάλυση και πληροφόρηση σε τοπικό και εθνικό επίπεδο όσον αφορά τις μεταβιβάσιμες ορθές πρακτικές για την αγροτική ανάπτυξη. Η οργάνωση ανταλλαγών εμπειρίας και τεχνογνωσίας σε θέματα αγροτικής ανάπτυξης, η προετοιμασία προγραμμάτων κατάρτισης για τις ομάδες τοπικής δράσης που βρίσκονται στο στάδιο της σύστασης και η προώθηση της χρήσης σύγχρονης τεχνολογίας. Επιπλέον θα παρέχει τεχνική στήριξη για τα σχέδια διατοπικής και διακρατικής συνεργασίας στο πλαίσιο του Άξονα 4 και για την ανάπτυξη και εφαρμογή κατάλληλης μεθοδολογίας διάχυσης της γνώσης και της εμπειρίας.

Οι δαπάνες για την οργάνωση της δομής, τη λειτουργία και διαχείριση του Δικτύου προβλέπονται στα Άρθρα 66 και 68 του Καν. 1698/2005.

Τα μέλη του δικτύου θα είναι :

- α) οργανισμοί που εκπροσωπούν κατηγορίες δικαιούχων του προγράμματος ή άλλα μέλη που δραστηριοποιούνται σε πεδία σχετικά με τους στόχους και αντικείμενα των μέτρων του προγράμματος αγροτικής ανάπτυξης
- β) Διοικητικές υπηρεσίες που εμπλέκονται σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο με την εφαρμογή του Προγράμματος

Ενδεικτικά, στα μέλη θα περιλαμβάνονται:

Όσον αφορά στο α) ανωτέρω: ο ΟΓΕΕΚΑ «ΔΗΜΗΤΡΑ», Πανελλήνια Συνομοσπονδία Ενώσεων Γεωργικών Συνεταιρισμών (ΠΑΣΕΓΕΣ), ΑΓΡΟΓΗ Α.Ε., Ελληνικός Οργανισμός Γάλακτος (ΕΛΟΓ), Κεντρική Ένωση Δήμων και Κοινοτήτων Ελλάδας (Κ.Ε.Δ.Κ.Ε.), Ένωση Νομαρχιακών Αυτοδιοικήσεων Ελλάδος (Ε.Ν.Α.Ε.), Γεωτεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδος (ΓΕΩΤΕΕ), Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδος (Τ.Ε.Ε.), Σύνδεσμος Ελληνικών Βιομηχανιών (Σ.Ε.Β), Ένωση Εμπορικών και Βιομηχανικών Επιμελητηρίων Ελλάδος, Κέντρο Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας (Κ.Α.Π.Ε.), Παγκόσμιο Ταμείο για τη Φύση, Ελληνική Орnιθολογική Εταιρεία, ΑΡΚΤΟΥΡΟΣ, Ομάδες Τοπικής Δράσης (Ο.Τ.Δ.), Φορείς εφαρμογής του Άξονα 3, Ελληνικό Δίκτυο LEADER+ (Δίκτυο Φορέων Αγροτικής Ανάπτυξης), ΕΘΙΑΓΕ, ΟΠΕΓΕΠ, Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Γεωπονική Σχολή, Σχολή Δασολογίας και Φυσικού Περιβάλλοντος του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, Κτηνιατρική Σχολή του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης κ.λ.π.

Όσον αφορά στο β) ανωτέρω: Υπηρεσίες του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων, Περιφέρειες, Περιφερειακές Διευθύνσεις Γεωργικής Ανάπτυξης, Νομαρχιακές Διευθύνσεις Αγροτικής Ανάπτυξης, Δ/νσεις Κτηνιατρικής, Δ/νσεις Δασών, τοπικά κέντρα Αγροτικής Ανάπτυξης, Διαχειριστικές Αρχές, Φορείς Εφαρμογής.

Αρμόδια Δομή για τη λειτουργία του Εθνικού Αγροτικού Δικτύου θα είναι η Διαχειριστική Αρχή του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης (ΠΑΑ).

Το έργο της Δομής συνίσταται κυρίως στα :

- Κατάρτιση του σχεδίου δράσης του Εθνικού Αγροτικού Δικτύου.
- Ο συντονισμός των δραστηριοτήτων που θα πραγματοποιηθούν προς όφελος των μελών του Εθνικού Αγροτικού Δικτύου.
- Η ανάθεση σε φορέα/φορείς της υλοποίησης μέρους ή του συνόλου των ενεργειών που προβλέπονται στο σχέδιο δράσης.
- Η παρακολούθηση και αξιολόγηση των ενεργειών του σχεδίου δράσης

- Η διάχυση της πληροφόρησης στα μέλη του δικτύου

Στο πλαίσιο της σχετικής Δομής προβλέπεται η σύσταση και λειτουργία συντονιστικής επιτροπής η οποία θα συγκροτείται από μέλη του δικτύου και στελέχη της Διαχειριστικής Αρχής και η οποία θα έχει ρόλο καθοδηγητικό και συμβουλευτικό προς τη Δομή του Δικτύου όσον αφορά στο σχεδιασμό και την υλοποίηση του σχεδίου δράσης.

Το Εθνικό Αγροτικό Δίκτυο θα είναι σε συνεργασία και δικτύωση με το Ευρωπαϊκό Δίκτυο Αγροτικής Ανάπτυξης για την ανταλλαγή πληροφοριών κ.τ.λ. στα πλαίσια των αρμοδιοτήτων του τελευταίου σύμφωνα με το άρθρο 67 του Καν. 1698/2005.

Η χρηματοδότησή του θα γίνει στα πλαίσια της Τεχνικής Στήριξης του Προγράμματος και, ανάλογα με τη φύση και το είδος των προβλεπόμενων ενεργειών του σχεδίου δράσης, θα μπορεί να ανέλθει μέχρι 10 εκατ. € περίπου.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

Παράρτημα 1. Βασική ανάλυση της οικονομικής, κοινωνικής και περιβαλλοντικής κατάστασης και βασικοί δείκτες

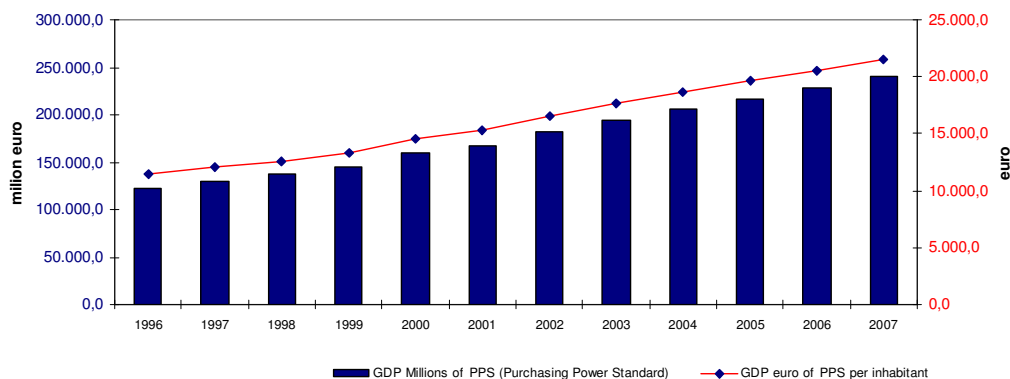
Ενότητα Α. Αναλυτική περιγραφή της οικονομικής κατάστασης – ανταγωνιστικότητα του γεωργικού και δασοκομικού τομέα

Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (ΑΕΠ)

Το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (ΑΕΠ) της Ελληνικής Οικονομίας το 2002 ανέρχονταν σε 143.482,2 εκατομμύρια ευρώ (σε τρέχουσες τιμές) που αντιστοιχεί στο 1,5% του ΑΕΠ της ΕΕ-25. Κατά τη διάρκεια της τελευταίας εικοσαετίας, το συνολικό ΑΕΠ έχει αυξηθεί κατά 30% περίπου με ένα μέσο ετήσιο ρυθμό αύξησης ίσο με 1,73%. Ωστόσο η αύξηση αυτή δεν ήταν ισόρροπη σε όλη τη διάρκεια της εικοσαετίας αφού κατά τη δεκαετία του '80 το ΑΕΠ αυξήθηκε κατά 10,82% ενώ η αύξηση του ΑΕΠ κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του '90 ήταν διπλάσια (23,97%) με μέση ετήσια αύξηση ίση με 2,41%. Η τελευταία, κρίνεται αρκετά ικανοποιητική αφού κατά την ίδια περίοδο η αντίστοιχη αύξηση του ΑΕΠ της ΕΕ των 15 Κ-Μ ανέρχονταν σε 18,43% με μέσο ετήσιο ρυθμό αύξησης ίσο με 2,01%.

Το 2002 το κατά κεφαλήν ΑΕΠ στην Ελλάδα ανέρχεται σε 16.600 ευρώ που αντιπροσωπεύει το 77,2% του μέσου κατά κεφαλήν ΑΕΠ της ΕΕ-25. Κατά την διάρκεια της ίδιας εικοσαετίας, το κατά κεφαλήν ΑΕΠ στην Ελλάδα αυξήθηκε περίπου κατά 24% περίπου (σε σταθερές τιμές 1995) με μία μέση ετήσια αύξηση ίση με 1,3%, η οποία όπως και στην περίπτωση του συνολικού ΑΕΠ, δεν ήταν ισόρροπη στις δύο δεκαετίες. Τη δεκαετία του '80 η αύξηση ήταν 6,35% ενώ η αντίστοιχη στην δεκαετία του '90 ήταν 18,92%. Τέλος, η αύξηση του κατά κεφαλήν ΑΕΠ κατά τη δεκαετία του '90 πραγματοποιήθηκε με γρηγορότερους ρυθμούς (μέση ετήσια αύξηση 1,98%) από εκείνους της ΕΕ των 15 Κ-Μ (αύξηση 16,54% με μέση ετήσια αύξηση 1,74%).

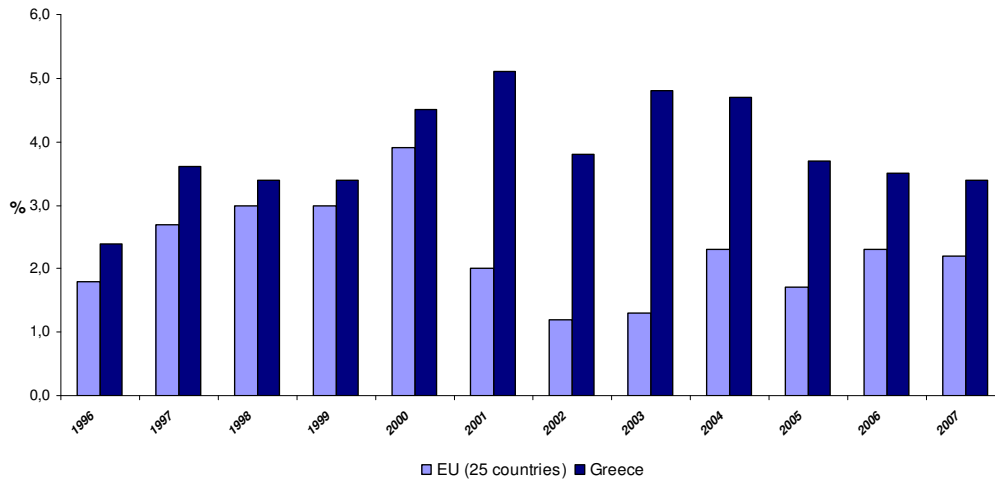
Διάγραμμα 1 Εξέλιξη του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος (ΑΕΠ) και του κατά κεφαλή ΑΕΠ

Πηγή: Eurostat/CH: Secrétariat de l'Etat à l'Economie/US: Bureau of Economic Analysis/JP: Economic and Social Research Institute

Στο ακόλουθο διάγραμμα αποτυπώνεται η εξέλιξη του ρυθμού ανάπτυξης του πραγματικού ΑΕΠ για το χρονικό διάστημα 1996-2007 για την Ελλάδα και αντίστοιχους μεγέθους σε επίπεδο ΕΕ-25, κατά την οποία παρατηρείται ότι ο ρυθμός ανάπτυξης του πραγματικού ΑΕΠ στην Ελλάδα είναι σημαντικά μεγαλύτερος από το ρυθμό σε επίπεδο ΕΕ-25.

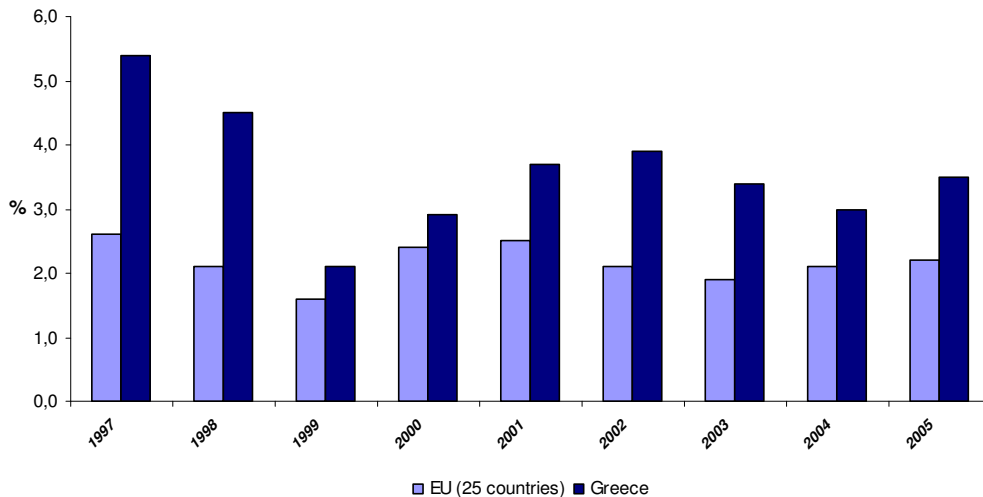
Διάγραμμα 2 Εξέλιξη του δείκτη ανάπτυξης (Πραγματικό ΑΕΠ) – ποσοστό μεταβολής με βάση το προηγούμενο έτος

Πηγή: Eurostat/CH

Στο ακόλουθο διάγραμμα παρουσιάζεται η εξέλιξη του πληθωρισμού (annual average rate of change in harmonize indices of consumer prices) για τα 1997 έως 2005.

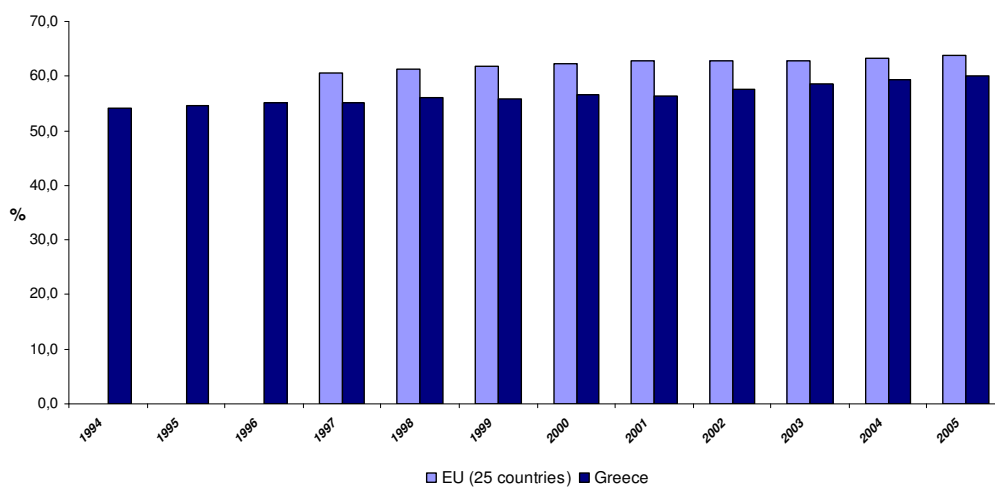
Διάγραμμα 3 Εξέλιξη Πληθωρισμού

Πηγή: Eurostat/CH

Στο ακόλουθο διάγραμμα παρουσιάζεται η εξέλιξη της απασχόλησης ως ποσοστού του συνολικού εργατικού δυναμικού της χώρας για τα 1997 έως 2005.

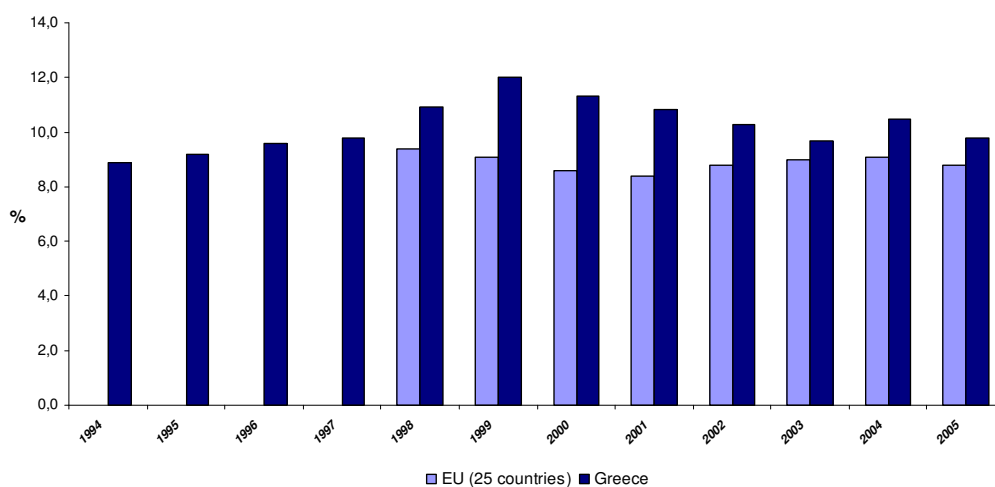
Διάγραμμα 4 Απασχόληση (Σύνολο)

Πηγή: Eurostat/EU Labour Force Survey

Στο ακόλουθο διάγραμμα παρουσιάζεται η εξέλιξη της ανεργίας ως ποσοστού του συνολικού εργατικού δυναμικού της χώρας για τα 1997 έως 2005.

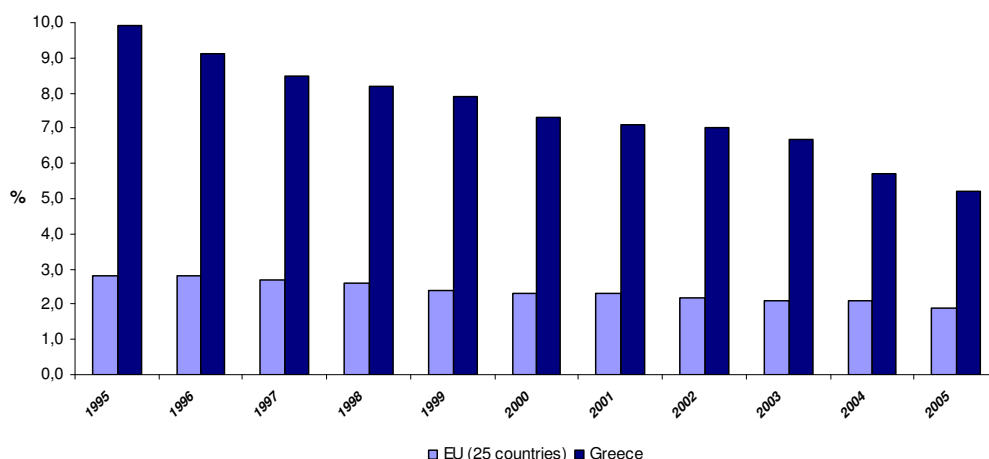
Διάγραμμα 5 Ανεργία (Σύνολο)

Πηγή: Eurostat/CH

Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία (ΑΠΑ)

Διάγραμμα 6 Εξέλιξη της Ακαθάριστης Προστιθέμενης Αξίας (ΑΠΑ) του πρωτογενή τομέα

Πηγή: Eurostat/CH

Απασχόληση στον πρωτογενή τομέα

Από το 1960 μέχρι και σήμερα παρατηρείται μία σταδιακή μείωση των απασχολούμενων στον πρωτογενή τομέα σαν αποτέλεσμα τόσο της μαζικής μετανάστευσης που πραγματοποιήθηκε στην δεκαετία του '60 και '70, όσο και της εφαρμογής κοινοτικών προγραμμάτων κατά την δεκαετία του '80 και κυρίως του '90 με την εφαρμογή του Β' ΚΠΣ.

Σύμφωνα με τα στοιχεία της EUROSTAT, το ποσοστό των απασχολούμενων στην Ελλάδα στον πρωτογενή τομέα κατά το έτος 2002 ανέρχεται στο 16,2% ενώ στο δευτερογενή τομέα απασχολείται το 23,8% και στις υπηρεσίες το 60,1%. Ιδιαίτερα κατά την τελευταία δεκαετία, το ποσοστό των απασχολούμενων στην γεωργία μειώθηκε κατά 40,5% (από 23,9% το 1990 σε 17% το 2000), ποσοστό περίπου ίσο με αυτό της δεκαετίας του '60. Μεγάλη επίσης ήταν και η μείωση στη βιομηχανία (από 37,7% το 1990 σε 22,5% το 2000) ενώ αντίθετα οι απασχολούμενοι στις Υπηρεσίες (τριτογενής τομέας) αυξήθηκαν κατά 30% περίπου (από 48,3% το 1990 σε 60,5% το 2000).

Πίνακας 1 Εξέλιξη της απασχόλησης στη γεωργία και τους άλλους τομείς

ΕΤΟΣ	Πρωτογενής Τομέας (%)	Δευτερογενής Τομέας (%)	Τριτογενής Τομέας (%)
1960	57,1	17,4	25,5
1970	40,8	25,0	34,2
1980	30,3	30,2	39,5
1985	28,9	34,4	43,7
1990	23,9	37,7	48,3
1995	20,4	23,2	56,4
2000	17,0	22,5	60,5
2002	16,2	23,8	60,1
2004	12,6	22,5	64,9
Μέσος όρος EU 15 2002	3,9	25,3	70,8

Πηγή: Eurostat Ετήσια στατιστικά στοιχεία για την απασχόληση και τον ενεργό πληθυσμό.

Γεωργικό Εισόδημα

Η εξέλιξη του γεωργικού εισοδήματος την τριετία 2003 – 2005 σε τρέχουσες τιμές, με βάση τα πιο πρόσφατα στοιχεία της ΕΣΥΕ – Δ/ση Εθνικών Λογαριασμών 5.12.2005, παρουσιάζεται αναλυτικά στον παρακάτω πίνακα:

Πίνακας 2 Πραγματικό Γεωργικό εισόδημα (Δείκτης Α) των συντελεστών παραγωγής ανά ετήσια μονάδα εργασίας για τα έτη 2000 – 2006 (έτος βάσης 2000=100, σε €)

Έτος	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
ΕΕ 15	100	104,6006 e	100,0117 e	101,4743 e	102,9759 e	105,4743 e	109,4919 e
Ελλάδα	100	101,6530e	98,1569e	90,1257e	84,1709e	84,9714e	86,3925 e

e:εκτιμώμενα

Πηγή: EUROSTAT, Economic Accounts for Agriculture

Εξωτερικό Εμπόριο

Κατά τη διάρκεια της πενταετίας 2000-2004 το έλλειμμα στο εμπορικό αγροτικό ισοζύγιο της χώρας υπερδιπλασιάστηκε, αφού το 2000 ήταν -1.016.821.716€ και διαμορφώθηκε το 2004 στα -2.468.661.494€..

Πίνακας 3 Γεωργικό Εμπόριο κατά έτος 2000 (σε €)

ΠΡΟΙΟΝΤΑ	ΕΙΣΑΓΩΓΕΣ	ΕΞΑΓΩΓΕΣ	ΙΣΟΖΥΓΙΟ
Ζώα ζώντα	74.691.123	1.188.555	-73.502.568
Κρέατα	738.476.889	26.013.206	-712.463.683
Γάλα & αυγά	486.564.930	118.829.054	-367.735.877
Ψάρια	263.286.867	242.274.395	-21.012.472
Δημητριακά	300.607.483	121.446.809	-179.160.675
Φρούτα & Λαχανικά	355.369.039	1.072.862.803	717.493.764
Ζάχαρη & μέλι	90.036.684	20.616.288	-69.420.396
Καφές, κακάο, τσάι, μπαχαρικά κλπ	205.179.751	31.025.679	-174.154.072
Ζωοτροφές	187.706.530	26.611.886	-161.094.644
Τρόφιμα	170.523.844	41.925.165	-128.598.679
Ποτά	275.477.623	123.603.815	-151.873.808
Καπνός	254.233.309	404.771.827	150.538.518
Δέρματα	35.448.276	20.765.957	-14.682.318
Ελαιούχοι σπόροι	106.509.171	31.169.479	-75.339.692
Καουτσούκ ακατ/στο	5.391.049	17.608	-5.373.441
Ξυλεία - φελλός	191.932.502	7.515.774	-184.416.728
Φυσικές υφαντικές ίνες	23.926.632	328.237.711	304.311.079
Γεωργ. Πρώτες ύλες	83.647.836	17.446.809	-66.201.027
Έλαια & λίπη	55.741.746	253.895.818	198.154.072
Άμυλα, ινσουλίνη, γλουτένη	2.497.432	208.364	-2.289.068
ΣΥΝΟΛΟ ΓΕΩΡΓΙΚΩΝ ΠΡΟΙΟΝΤΩΝ	3.907.248.716	2.890.426.999	-1.016.821.717
ΣΥΝΟΛΟ ΠΡΟΙΟΝΤΩΝ	30.655.765.224	11.504.434.336	-19.151.330.888

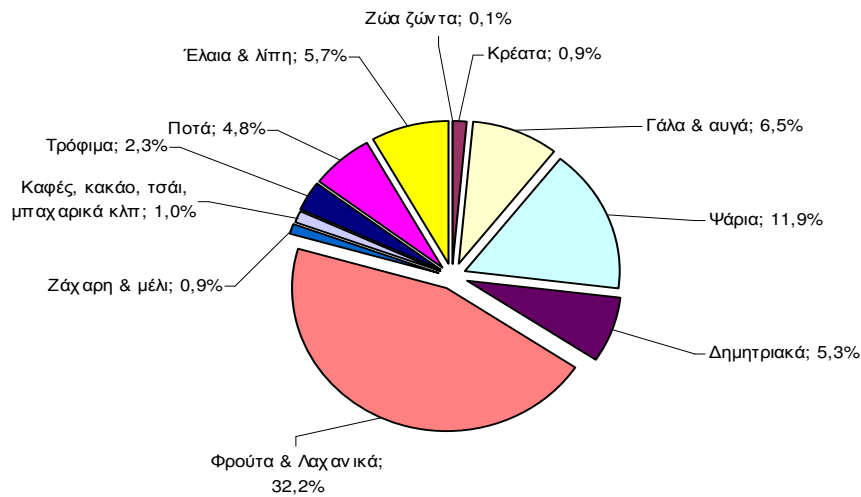
Πηγή: Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης & Τροφίμων/ Διεύθυνση Προγραμματισμού & Γεωργικών Διαρθρώσεων

Πίνακας 4 Γεωργικό Εμπόριο κατά έτος 2004 (σε €)

ΠΡΟΙΟΝΤΑ	ΕΙΣΑΓΩΓΕΣ	ΕΞΑΓΩΓΕΣ	ΙΣΟΖΥΓΙΟ
Ζώα ζώντα	87.419.123	2.778.393	-84.640.730
Κρέατα	842.427.367	25.829.240	-816.598.127
Γάλα & αυγά	615.829.014	180.965.768	-434.863.246
Ψάρια	335.223.005	333.491.169	-1.731.836
Δημητριακά	479.711.006	147.506.436	-332.204.570
Φρούτα & Λαχανικά	641.771.163	901.712.662	259.941.499
Ζάχαρη & μέλι	132.029.232	25.386.292	-106.642.940
Καφές, κακάο, τσάι, μπαχαρικά κλπ	248.381.194	27.546.321	-220.834.873
Ζωοτροφές	253.533.274	28.512.179	-225.021.095
Τρόφιμα	247.792.611	65.162.247	-182.630.364
Ποτά	363.209.411	135.705.064	-227.504.347
Καπνός	289.001.228	357.515.870	68.514.642
Δέρματα	63.031.711	16.707.445	-46.324.266
Ελαιούχοι σπόροι	152.970.356	47.509.994	-105.460.362
Καουτσούκ ακατ/στο	7.401.079	80.923	-7.320.156
Ξυλεία - φελλός	254.651.662	10.347.216	-244.304.446
Φυσικές υφαντικές ίνες	13.090.806	315.920.997	302.830.191
Γεωργ. Πρώτες ύλες	104.900.269	15.796.860	-89.103.409
Έλαια & λίπη	133.543.356	160.678.083	27.134.727
Άμυλα, ινσουλίνη, γλουτένη	1.950.664	52.878	-1.897.786
ΣΥΝΟΛΟ ΓΕΩΡΓΙΚΩΝ ΠΡΟΙΟΝΤΩΝ	5.267.867.531	2.799.206.037	-2.468.661.494
ΣΥΝΟΛΟ ΠΡΟΙΟΝΤΩΝ	42.406.445.672	12.228.527.810	-30.177.917.862

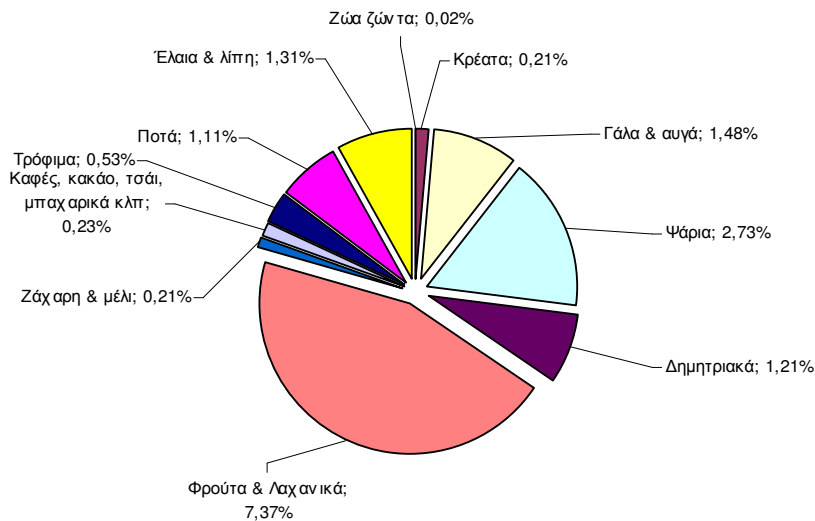
Πηγή: Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης & Τροφίμων/ Διεύθυνση Προγραμματισμού & Γεωργικών Διαρθρώσεων

Διάγραμμα 7 Μερίδιο του αγροδιατροφικού τομέα στη συνολική αξία των εξαγωγών των γεωργικών προϊόντων το έτος 2004

Πηγή: Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης & Τροφίμων/ Διεύθυνση Προγραμματισμού & Γεωργικών Διαρθρώσεων

Διάγραμμα 8 Μερίδιο του αγροδιατροφικού τομέα στη συνολική αξία των εξαγωγών των προϊόντων το έτος 2004

Πηγή: Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης & Τροφίμων/ Διεύθυνση Προγραμματισμού & Γεωργικών Διαρθρώσεων

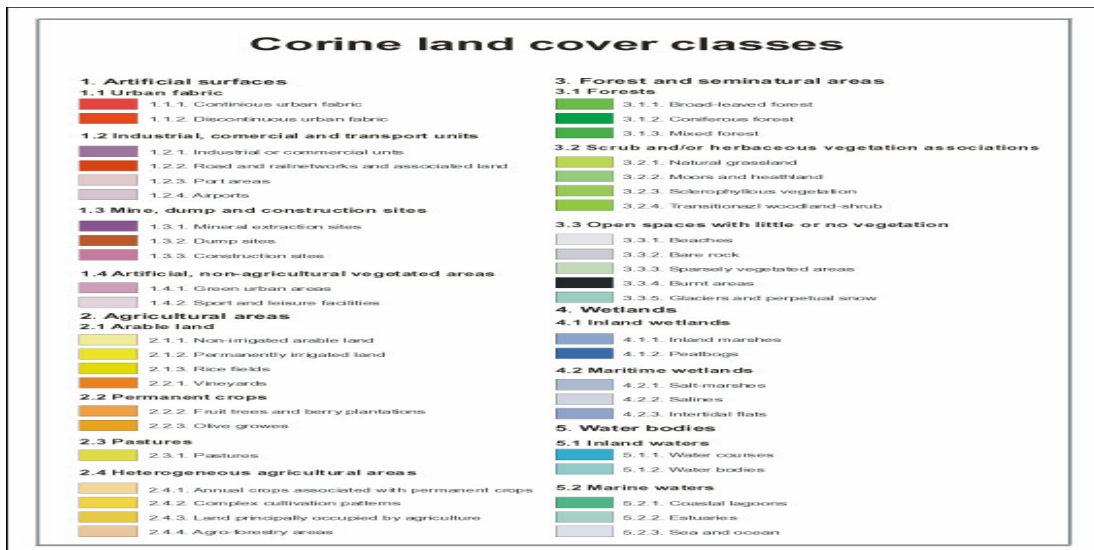
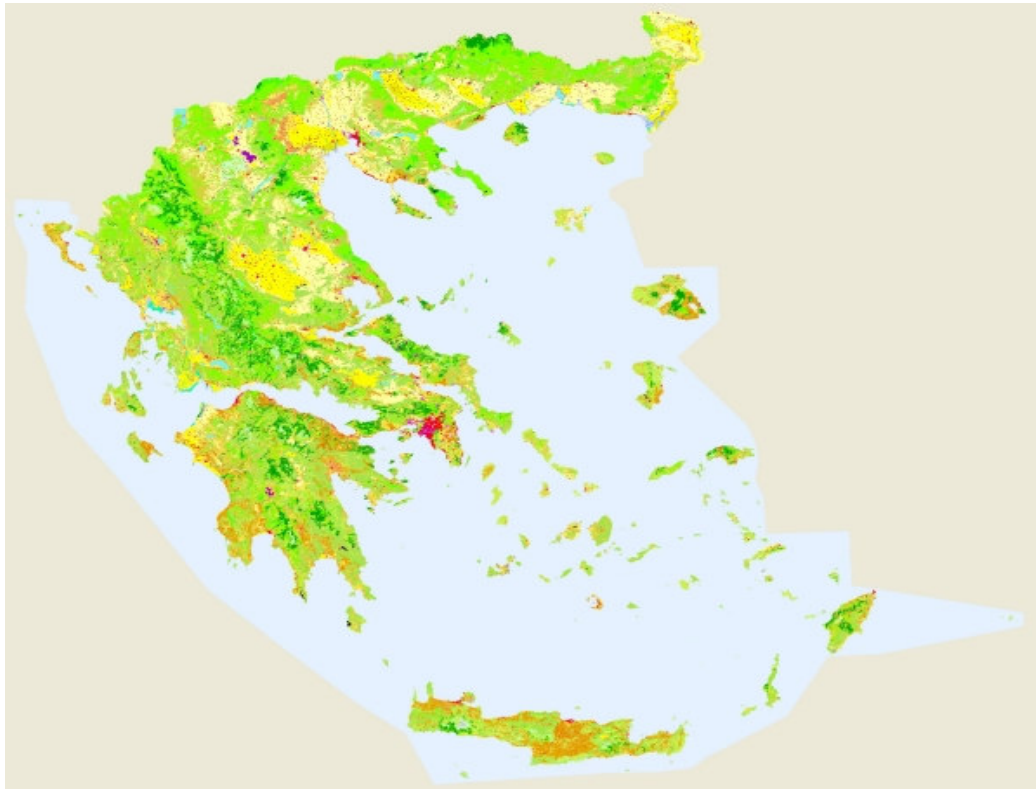
Οι εμπορικές συναλλαγές με τις Ευρωπαϊκές χώρες (ΕΕ-15) καλύπτουν το 86% του συνολικού όγκου. Το ποσοστό συμμετοχής των αγροτικών προϊόντων στο συνολικό εξωτερικό εμπόριο διαμορφώνεται το 2005 σε 24,46% από 25,12% το 2000.

Από το 2000 έως και το 2004, τα μοναδικά αγροτικά προϊόντα που παρουσιάζουν θετικό ισοζύγιο είναι οι φυσικές υφαντικές ίνες, τα φρούτα και λαχανικά, ο καπνός και τα έλαια. Από το σταθμισμένο ισοζύγιο φαίνεται καθαρά ότι τα κτηνοτροφικά προϊόντα είναι καθαρά εισαγωγικά

προϊόντα όπου μαζί με τις ζωοτροφές αποτελούν το 35,86% των εισαγωγών. Εξαίρεση αποτελούν τα τυριά από αιγοπρόβειο γάλα, κυρίως η φέτα, καθώς και η γιαούρτη λόγω των σημαντικών εξαγωγών που παρουσίασαν.

Κάλυψη Γης

Χάρτης 1 Κάλυψη γης

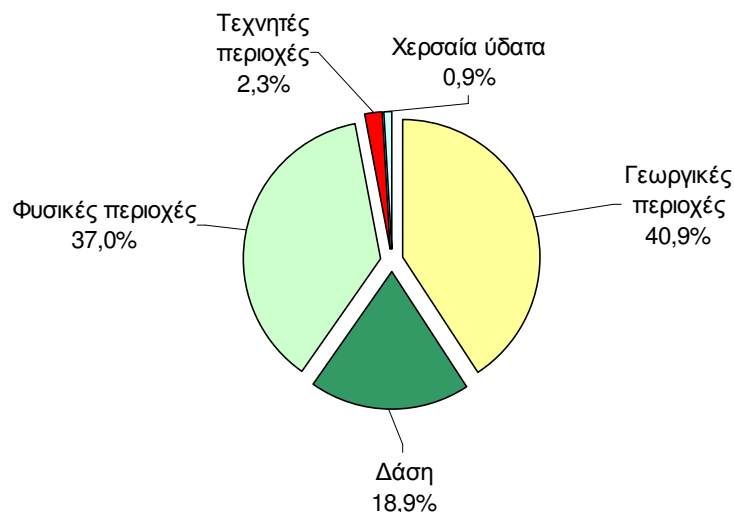
Πηγή CLC 2000

Πίνακας 5 Κάλυψη γης για το έτος 2000

Ταξινόμηση σε επίπεδο 1		Ταξινόμηση σε επίπεδο 2		Εκταση (ha)	Ποσοστό
1	ΤΕΧΝΗΤΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ ARTIFICIAL SURFACES	1.1	Αστική οικοδόμηση Urban fabric	172.284	1,3%
		1.2	Βιομηχανικές, εμπορικές ζώνες και δίκτυα συγκοινωνιών Industrial, commercial and transport units	53.636	0,4%
		1.3	Ορυχεία, χώροι απόρριψης απορριμμάτων και εργοτάξια Mine, dump and construction sites	36.009	0,3%
		1.4	Τεχνητές, μη γεωργικές ζώνες πρασίνου, χώροι αθλητικών και πολιτιστικών δραστηριοτήτων Artificial, non agricultural vegetated areas sport and cultural activity sites	8.155	0,1%
2	ΓΕΩΡΓΙΚΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ AGRICULTURAL AREAS	2.1	Αρόσιμη γη Arable land	2.140.676	16,2%
		2.2	Μόνιμες καλλιέργειες Permanent crops	750.278	5,7%
		2.3	Βοσκότοποι Pastures	67.063	0,5%
		2.4	Ετερογενείς γεωργικές περιοχές Heterogenous agricultural areas	1.919.969	14,5%
3	ΔΑΣΗ ΗΜΙ-ΦΥΣΙΚΕΣ ΕΚΤΑΣΕΙΣ FORESTS AND SEMI - NATURAL AREAS	3.1	Δάση Forests	2.255.901	17,1%
		3.2	Συνδυασμοί θαμνώδους και / ή ποώδους βλάστησης Scrub and / or herbaceous vegetation associations	4.182.000	31,7%
		3.3	Εκτάσεις με αραιή ή καθόλου βλάστηση Open spaces with little or no vegetation	213.379	1,6%
4	ΥΓΡΟΤΟΠΟΙ WETLANDS	4.1	Εσωτερικές υγρές ζώνες Inland wetlands	23.108	0,2%
		4.2	Παραθαλάσσιες υγρές ζώνες Maritime wetlands	37.300	0,3%
5	ΥΔΑΤΑ WATER BODIES	5.1	Χερσαία ύδατα Inland waters	103.339	0,8%
		5.2	Θαλάσσια ύδατα Marine waters	1.233.790	9,3%
Σύνολο εκτάσεων All areas				13.196.887	100,0%
Κάλυψη γης Land cover		Εξαιρούνται (4.2 και 5.2) Excluded (4.2 και 5.2)		11.925.797	90,4%

Πηγή: CLC 2000

Διάγραμμα 9 Κατανομή εκτάσεων σε βασικές κατηγορίες

Πηγή: CLC 2000

Διαρθρωτικά χαρακτηριστικά εκμεταλλεύσεων

Πίνακας 6 Αριθμός και έκταση των εκμεταλλεύσεων

Τάξη Μεγέθους Εκμεταλλεύσεων (ha ΧΓΕ)		Εκμεταλλεύσεις						
		x 1 000				% Στο Σύνολο		% ΤΑΥ
		1995	1997	2000	2003	2000	2003	2003 2000
1	2	3	4	5	6	7	8	9
EU-25	0-5	:	:	:	6.110,1	:	61,9	x
	05-10	:	:	:	1.293,7	:	13,1	x
	10-20	:	:	:	974,4	:	9,9	x
	20-50	:	:	:	823,1	:	8,3	x
	0 ³ 50	:	:	:	669,3	:	6,8	x
	Σύνολο	:	:	:	9.870,6	:	100,0	x
EL	0-5	603,3	626,8	627,2	627,4	76,8	76,1	0,0
	05-10	120,0	116,1	109,0	109,7	13,3	13,3	0,2
	10-20	54,0	53,8	52,7	53,5	6,4	6,5	0,4
	20-50	21,8	21,6	23,9	27,4	2,9	3,3	3,9
	0 ³ 50	3,4	3,2	4,3	6,5	0,5	0,8	11,8
	Σύνολο	802,4	821,4	817,1	824,5	100,0	100,0	0,3

Πηγή: European Union/ Directorate-General for Agriculture and Rural Development

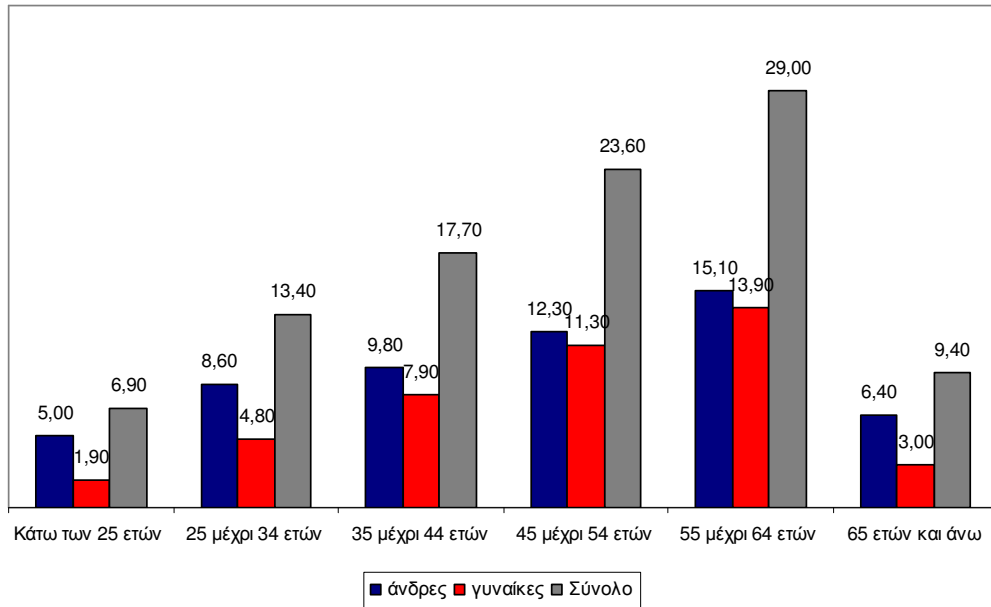
Πίνακας 7 Οικονομικό Μέγεθος Εκμεταλλεύσεων

Οικονομικό μέγεθος εκμεταλλεύσεων σε European size units (ESU)		Αριθμός εκμεταλλεύσεων (in the FADN field of observation)		Έκταση (ha ΧΓΕ)	
		2002/03	2003/04	2002/03	2003/04
1	2	3	4	5	6
EL	μικρές (< 8 ESU)	306.800	306.250	3,60	3,64
	μεσαίες μικρές (8 - 16 ESU)	109.540	109.630	7,62	7,52
	μεσαίες μεγάλες (16 - 40 ESU)	63.310	63.950	15,39	15,15
	μεγάλες (40 - 100 ESU)	8.768	8.649	28,98	27,98
	πολύ μεγάλες (> 100 ESU)	102	231	2,10	1,33
	Σύνολο	488.520	488.710	6,49	6,44

Πηγή: European Union/ Directorate-General for Agriculture and Rural Development

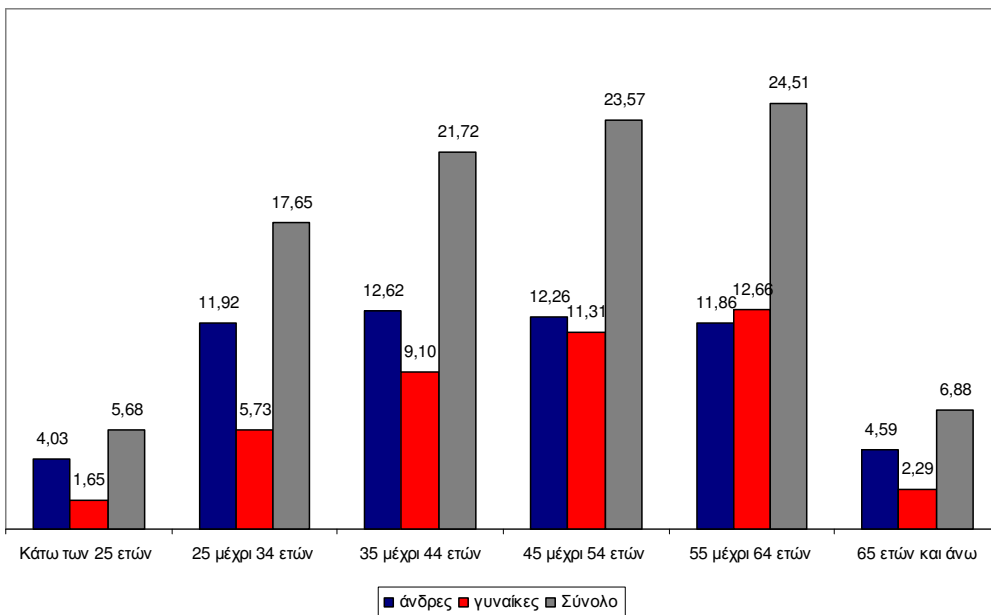
Ηλικιακή Διάρθρωση

Διάγραμμα 10 Ποσοστιαία κατανομή της Ηλικιακής διάρθρωσης της γεωργίας κατά φύλο το έτος 2000

Πηγή: European Commission, Eurostat (Community labour force survey - LFS).

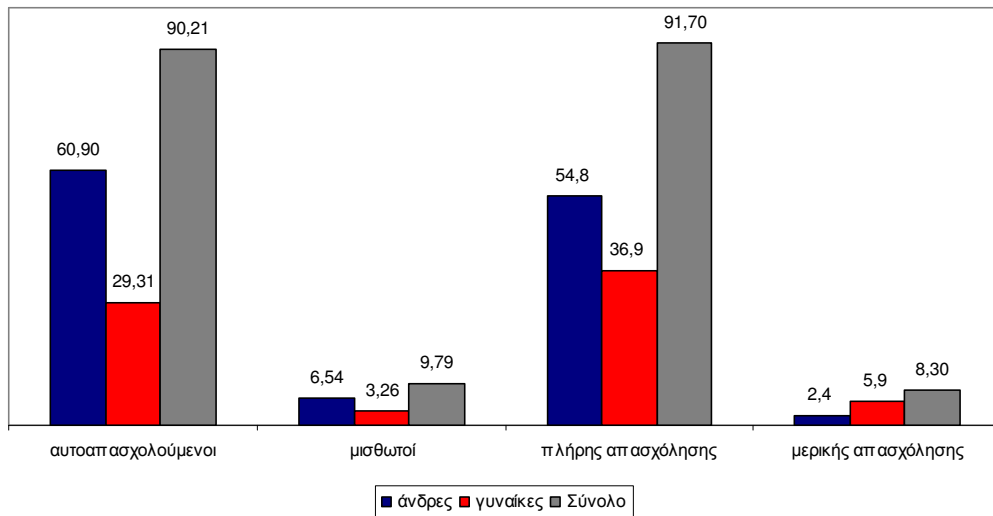
Διάγραμμα 11 Ποσοστιαία κατανομή της Ηλικιακής διάρθρωσης της γεωργίας κατά φύλο το έτος 2004

Πηγή: European Commission, Eurostat (Community labour force survey - LFS).

Είδος Απασχόλησης στο γεωργικό τομέα

Διάγραμμα 12 Διάρθρωση της απασχόλησης στη γεωργία κατά είδος απασχόλησης (έτος 2004)

Εκπαίδευση και Κατάρτιση αγροτών

Το μορφωτικό επίπεδο των απασχολουμένων στον πρωτογενή τομέα κατά βαθμίδα εκπαίδευσης παρουσιάζεται στον ακόλουθο πίνακα:

Πίνακας 8 Επίπεδο μόρφωσης ανθρώπινο δυναμικό στον πρωτογενή τομέα (έτος 1997)

	Σύνολο	Διδακτορικό/Μεταπτυχιακό	Πτυχίο Ανώτατων Σχολών	Φοίτηση σε ΑΕΙ	Πτυχίο Ανώτερης Σχολής	Απολυτήριο Μέσης Εκπαίδευσης	Απολυτήριο Τριών Τάξεων Μέσης Εκπαίδευσης	Απολυτήριο Δημοτικού	Μερικές τάξεις Δημοτικού	Δεν Πήγε καθόλου Σχολείο
Σύνολο	100	0%	0,5%	0%	0,7%	7,4%	7,6%	69,5%	10,2%	4,1%
Άνδρες	100	0%	0,7%	0%	0,8%	9,3%	9,6%	67,9%	8,9%	2,8%
Γυναίκες	100	0%	0,3%	0%	0,5%	4,8%	5,0%	71,7%	11,8%	5,8%

Πηγή: ΙΝΕ ΓΣΣΕΕ

Η επαγγελματική γεωργική εκπαίδευση σήμερα στην Ελλάδα παρέχεται από τους παρακάτω φορείς και Οργανισμούς:

Το Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης & Τροφίμων εφαρμόζει ένα ευρύ πρόγραμμα επαγγελματικής γεωργικής κατάρτισης κυρίως με τον εποπτευόμενο από αυτό Οργανισμό Γεωργικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης, Κατάρτισης και Απασχόλησης (ΟΓΕΕΚΑ) ΔΗΜΗΤΡΑ.

Το Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων δραστηριοποιείται στον τομέα της γεωργικής εκπαίδευσης μέσω α) των ΤΕΕ και ειδικότερα του Τομέα Γεωπονίας, Τροφίμων και Περιβάλλοντος με ειδικότητες Επιχειρηματική Γεωργία, Φυτοτεχνικές Επιχειρήσεις – Αρχιτεκτονική Τοπίου, Περιβάλλον και Αγροτουρισμός, Τεχνολογία Τροφίμων και Εμπορία (Μάρκετινγκ) Γεωργικών Προϊόντων β) του εποπτευόμενου Οργανισμού Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης (ΟΕΕΚ), ο οποίος παρέχει τυπική επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση

Το Υπ. Εργασίας προσφέρει γεωργική επαγγελματική εκπαίδευση μέσω των Κέντρων Επαγγελματικής Κατάρτισης (ΚΕΚ) και του Οργανισμού Απασχολήσεως Εργατικού Δυναμικού (Ο.Α.Ε.Δ.)

Η ΠΑ.ΣΕ.ΓΕ.Σ έχει ιδρύσει τα τελευταία χρόνια ένα Κέντρο Επαγγελματικής Κατάρτισης το οποίο είναι πιστοποιημένο για την παροχή εκπαίδευσης σε όλους τους τομείς, που σχετίζονται με την πρωτογενή παραγωγή.

Παραγωγή στον Πρωτογενή τομέα

Πίνακας 9 Αξία πρωτογενούς παραγωγής 2003 – 2005

ΑΞΙΕΣ ΣΕ ΤΡΕΧΟΥΣΕΣ ΤΙΜΕΣ (εκατομμύρια €)	2003	2004	2005
ΑΞΙΑ ΤΕΛΙΚΗΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ	11534,71	12064,78	12217,72
ΑΞΙΑ ΦΥΤΙΚΗΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ	8314,81	8378,60	8455,67
ΑΞΙΑ ΖΩΙΚΗΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ	2815,41	2877,61	2907,32

Πηγή: ΕΣΥΕ – Δ/ση Εθνικών Λογαριασμών

Πίνακας 10 Εκτάσεις και γεωργική παραγωγή

	1971	1981	1991	2001	2002	2003
	Εκτάσεις καλλιεργειών (Ha)					
Σύνολο	3.565.900	3.572.300	3.534.300	3.465.600	3.456.000	3.425.800
Αροτραίες	2.532.900	2.423.800	2.334.400	2.219.000	2.211.300	2.176.200
Λαχανικά	114.300	122.100	123.600	116.300	116.100	116.300
Αμπέλια	219.800	186.400	151.700	132.100	131.500	131.300
Δενδρώδεις	698.900	840.000	924.600	998.200	997.100	1.002.000
	Παραγωγή βασικών γεωργικών προϊόντων (1000 τόνους)					
Σιτάρι	1.948	2.932	3.163	2.196	2.076	1.725
Βαμβάκι	360	385	594	1.355	1.282	1.091
Καπνός	88	131	173	142	127	127
Μούστος	456	521	466	421	379	387
Ελαιόλαδο	186	250	198	435	367	504
Εσπεριδοειδή	530	995	1.159	1.265	1.435	1.182

Πηγή: ΕΣΥΕ

Πίνακας 11 Ζωικό κεφάλαιο και κτηνοτροφική παραγωγή

	1971	1981	1991	2001	2002	2003
	Ζωικό κεφάλαιο (1000 ζώα)					
Βοοειδή	996	831	602	621	---	---
Χοίροι	504	1.017	986	934	---	---
Πρόβατα	7.686	8.144	8.692	9.124	---	---
Αίγες	4.185	4.526	5.336	5.662	---	---
Κυψέλες Μελισσών (1000 κυψέλες)	982	1.167	1.196	1.294	---	---
	Παραγωγή (1000 τόνους)					
Κρέας	335	508	501	462	466	454
Γάλα	1.401	1.691	1.805	2.032	1.990	1.986
Τυρί σκληρό	25	35	38	36	37	36
Τυρί μαλακό	94	108	117	126	133	127
Μέλι	9	11	14	15	15	15

Πηγή: ΕΣΥΕ

Πίνακας 12 Εκτάσεις και περιοχές με καπνά τύπου Virginia

A/A	ΝΟΜΟΣ	ΕΚΤΑΣΗ (Ha)
1	ΡΟΔΟΠΗΣ	113,15
2	ΞΑΝΘΗΣ	107,76
3	ΗΜΑΘΙΑΣ	92,95
4	ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ	537,04
5	ΚΙΛΚΙΣ	968,20
6	ΠΕΛΛΑΣ	220,86
7	ΚΑΡΔΙΤΣΑΣ	1.289,98
8	ΛΑΡΙΣΑΣ	348,30
9	ΤΡΙΚΑΛΩΝ	790,79
10	ΑΙΤΩΛΟΑΚΑΡΝΑΝΙΑΣ	4.054,49

11	ΒΟΙΩΤΙΑΣ	146,30
12	ΦΘΙΩΤΙΔΑΣ	3.084,64
13	ΦΩΚΙΔΑΣ	105,49
	ΣΥΝΟΛΟ	11.859,95

Πηγή: Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης & Τροφίμων/ Διεύθυνση Παραγωγής & Αξιοποίησης Προϊόντων Φυτών Μεγάλης Καλλιέργειας

Πίνακας 13 Εκτάσεις και περιοχές με καλλιέργειες βαμβακιού

A/A	ΝΟΜΟΣ	ΕΚΤΑΣΗ (Ha)
1	ΑΙΤΩΛΟΑΚΑΡΝΑΝΙΑΣ	6.515,7
2	ΑΤΤΙΚΗΣ	725,6
3	ΒΟΙΩΤΙΑΣ	27.355,6
4	ΕΥΒΟΙΑΣ	1.698,5
5	ΦΘΙΩΤΙΔΑΣ	24.818,0
6	ΦΩΚΙΔΑΣ	139,2
7	ΗΛΕΙΑΣ	1.939,3
8	ΑΡΤΑΣ	173,0
9	ΠΡΕΒΕΖΑΣ	331,0
10	ΚΑΡΔΙΤΣΑΣ	56.445,0
11	ΛΑΡΙΣΑΣ	68.144,8
12	ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ	11.805,2
13	ΤΡΙΚΑΛΩΝ	14.633,8
14	ΔΡΑΜΑΣ	9.238,1
15	ΗΜΑΘΙΑΣ	14.393,7
16	ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ	16.078,2
17	ΚΑΒΑΛΑΣ	1.119,2
18	ΚΙΛΚΙΣ	8.624,6
19	ΠΕΛΛΑΣ	16.722,6
20	ΠΙΕΡΙΑΣ	5.261,1
21	ΣΕΡΡΩΝ	34.887,6
22	ΧΑΛΚΙΔΙΚΗΣ	1.564,9
23	ΕΒΡΟΥ	17.678,0
24	ΞΑΝΘΗΣ	5.017,8
25	ΡΟΔΟΠΗΣ	24.175,2
	ΣΥΝΟΛΟ	369.485,7

Πηγή: Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης & Τροφίμων/ Διεύθυνση Παραγωγής & Αξιοποίησης Προϊόντων Φυτών Μεγάλης Καλλιέργειας

Πίνακας 14 Εκτάσεις και περιοχές με καλλιέργειες ζαχαρότευλων

A/A	ΝΟΜΟΣ	ΕΚΤΑΣΗ (Ha)
1	ΦΘΙΩΤΙΔΟΣ	1.728,9
2	ΚΑΡΔΙΤΣΑΣ	882,0
3	ΛΑΡΙΣΗΣ	6.225,9
4	ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ	482,4
5	ΤΡΙΚΑΛΩΝ	133,9
6	ΓΡΕΒΕΝΑ	75,0
7	ΔΡΑΜΑΣ	1.044,0
8	ΗΜΑΘΙΑΣ	3.502,8
9	ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ	896,5
10	ΚΑΒΑΛΑΣ	955,3
11	ΚΙΛΚΙΣ	568,4
12	ΚΟΖΑΝΗΣ	1.654,3
13	ΠΕΛΛΗΣ	2.204,8
14	ΠΙΕΡΙΑΣ	705,0
15	ΣΕΡΡΩΝ	4.065,9
16	ΦΛΩΡΙΝΑΣ	482,8
17	ΕΒΡΟΥ	7.987,9
18	ΞΑΝΘΗΣ	420,3
19	ΡΟΔΟΠΗΣ	1.957,1
	ΣΥΝΟΛΟ	35.973,2

Πηγή: Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης & Τροφίμων/ Διεύθυνση Παραγωγής & Αξιοποίησης Προϊόντων Φυτών Μεγάλης Καλλιέργειας

Βιολογική Γεωργία & Βιολογική Κτηνοτροφία

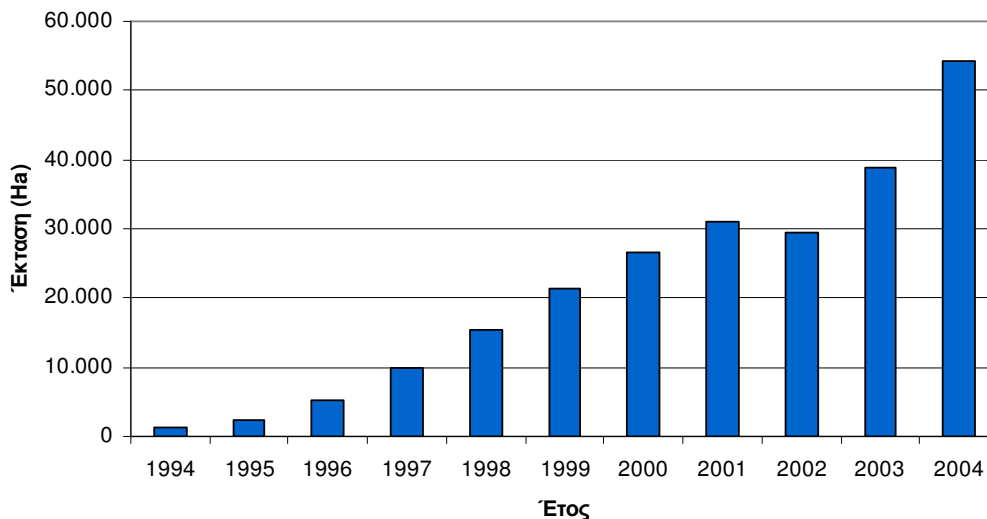
Η βιολογική γεωργία, τόσο στην Ευρώπη όσο και στην Ελλάδα, αναπτύχθηκε κυρίως μετά τη δημιουργία και ψήφιση του Καν.(ΕΟΚ)2092/91 του Συμβουλίου, ο οποίος αποτελεί το νομοθετικό πλαίσιο με κοινούς κανόνες και πρότυπα παραγωγής, τυποποίησης, μεταποίησης, αποθήκευσης και εισαγωγής από τρίτες χώρες γεωργικών προϊόντων για ανθρώπινη κατανάλωση, εξασφαλίζοντας την τήρηση των προϋποθέσεων που θέτει και τον έλεγχο και την πιστοποίηση των βιολογικών προϊόντων.

Ιδιαίτερα τα τελευταία χρόνια, εξαιτίας και των αλληπάλληλων διατροφικών κρίσεων, η αύξηση της βιολογικής γεωργίας είναι ραγδαία.

Το έτος 2003, οι βιολογικά καλλιεργούμενες εκτάσεις ήταν 38.995 ha και αποτελούσαν περίπου το 1% της συνολικά καλλιεργούμενης γης στην Ελλάδα, ενώ το 2004, η βιολογικά καλλιεργούμενη γη έφτασε τα 54.342 ha, παρουσιάζοντας μια μεγάλη αύξηση της τάξης των 15.347 ha και φτάνοντας σε ποσοστό το περίπου το 1,5% της συνολικά καλλιεργούμενης γης στη χώρα μας.

Η συνολικά βιολογικά καλλιεργούμενη έκταση στην Ελλάδα, μαζί με τους βοσκοτόπους καλύπτει 267.159 ha, κατά το έτος 2004.

Διάγραμμα 13 Εξέλιξη της συνολικής βιολογικά καλλιεργούμενης έκτασης στην Ελλάδα ανά έτος

Πηγή: Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης & Τροφίμων/ Διεύθυνση Βιολογικής Γεωργίας

Μόνον μεταξύ των ετών 2001 και 2002 εμφανίστηκε μια μικρή μείωση τόσο των βιοκαλλιεργητών, όσο και των συνολικών βιολογικά καλλιεργούμενων εκτάσεων, οι οποίες ελαττώθηκαν κατά 5,1% και αυτό πιθανά οφείλεται σε δυσλειτουργία του προγράμματος οικονομικών ενισχύσεων από την ΕΕ. Τα τελευταία χρόνια η κατάσταση έχει ομαλοποιηθεί και όπως αποτυπώνεται και από τα στατιστικά στοιχεία των τριών συνεχόμενων τελευταίων ετών, οι βιοκαλλιεργητές έχουν αρχίσει να εξοικειώνονται με τη λειτουργία του όλου συστήματος και τις απαιτήσεις των βιολογικών καλλιεργειών.

Οι κυριότερες βιολογικές καλλιέργειες στην Ελλάδα και το αντίστοιχο ποσοστό τους επί του συνόλου των βιοκαλλιεργειών κατά φθίνουσα σειρά είναι:

της ελιάς με ποσοστό 47,5%

των σιτηρών, με ποσοστό 23%

του αμπελιού με ποσοστό 6,1 %

των εσπεριδοειδών με ποσοστό 3,8%

Η αύξηση των βιολογικά καλλιεργούμενων εκτάσεων των ανωτέρω κυριότερων καλλιεργειών κατά το έτος 2004 σε σχέση με το 2003 ήταν :

της ελιάς με ποσοστό 48,8%

της αμπελοκαλλιέργειας με ποσοστό 4,3%

των σιτηρών με ποσοστό που έφτασε το 98,1%

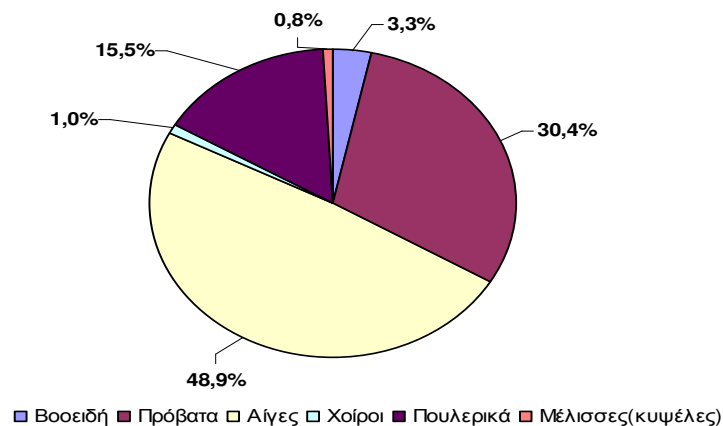
Οι εμπλεκόμενοι με τη βιολογική γεωργία-κτηνοτροφία παραγωγοί, μεταποιητές και εισαγωγείς, κατά το έτος 2004 έφτασαν τους 9.002 από 6.642 που ήταν το 2003, παρουσιάζοντας μια αύξηση της τάξης του 44,8%.

Στόχος της Ελλάδας είναι να βοηθήσει στην περαιτέρω αύξηση των βιολογικά καλλιεργούμενων εκτάσεων, γι' αυτό δημιουργήθηκε και η Δ/ση Βιολογικής Γεωργίας στο Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων, στο τέλος του 2003. Επιπλέον, η διάδοση της ιδέας μιας γεωργίας απαλλαγμένης από υπολείμματα φυτοφαρμάκων και βελτιωτικών, η οποία χρησιμοποιεί εναλλακτικές μεθόδους παραγωγής και αντιμετώπισης εχθρών και θρέψης των φυτών και η οποία βασίζεται σε παραδοσιακές τεχνικές, αποτελεί συνολικό κέρδος και αναβάθμιση της ποιότητας και των συνθηκών ζωής των ανθρώπων, βελτίωση των παραγομένων προϊόντων και προστασία του περιβάλλοντος.

Η βιολογική κτηνοτροφία άρχισε να αναπτύσσεται στην Ελλάδα μετά την είσοδο σε ισχύ του Κανονισμού (ΕΟΚ) αριθ. 1804/99 του Συμβουλίου για τη συμπλήρωση για τα κτηνοτροφικά προϊόντα, του Κανονισμού (ΕΟΚ) αριθ. 2092/91 περί του Βιολογικού τρόπου παραγωγής γεωργικών προϊόντων και των σχετικών ενδείξεων στα γεωργικά προϊόντα και στα είδη διατροφής.

Η Ελλάδα παρουσιάζει συγκριτικό πλεονέκτημα σε σχέση με άλλες χώρες, όσο αφορά την βιολογική κτηνοτροφία, λόγω των ευνοϊκών εδαφοκλιματικών συνθηκών, των πλούσιων φυσικών πόρων των ορεινών και ημιορεινών περιοχών και της εφαρμογής της εκτατικής κτηνοτροφίας η οποία μπορεί εύκολα να μετατραπεί σε βιολογική. Η βιολογική κτηνοτροφία είναι άμεσα συνδεδεμένη με την βιολογική γεωργία, επειδή οι διατροφικές ανάγκες των ζώων εκτός από την βόσκηση καλύπτονται και με βιολογικές ζωοτροφές. Το σύστημα ζώα-φυτά είναι αλληλοεξαρτώμενο και η προστασία του έχει ως απώτερο σκοπό την βιώσιμη ανάπτυξη. Στο διάγραμμα που ακολουθεί παρουσιάζεται το μερίδιο συμμετοχής (%) κάθε είδους ζώου βιολογικής εκτροφής, στο σύνολο των βιολογικά εκτρεφόμενων ζώων για το έτος 2004.

Διάγραμμα 14 Βιολογική κτηνοτροφία το έτος 2004

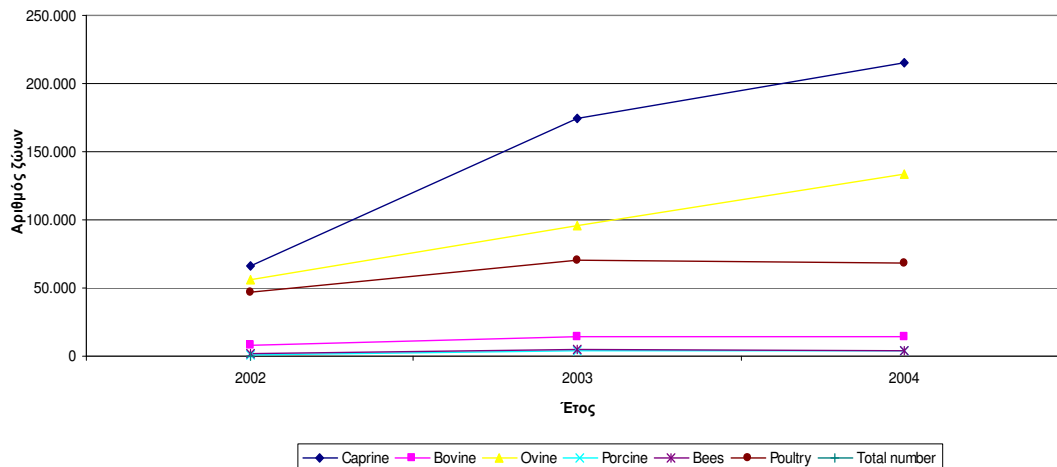
Πηγή: Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης & Τροφίμων/ Διεύθυνση Βιολογικής Γεωργίας

Το μεγαλύτερο μερίδιο στην βιολογική εκτροφή κατέχουν οι αίγες με ποσοστό 49% (έτος 2004) και ακολουθούν τα πρόβατα με ποσοστό 30% (έτος 2004) και τα πουλερικά με ποσοστό 16% (έτος 2004).

Ο αριθμός των ζώων που εκτρέφονται σύμφωνα με τους κανόνες παραγωγής του Κανονισμού 2092/91 αυξάνεται συνεχώς τα τελευταία χρόνια.

Στο διάγραμμα που ακολουθεί παρουσιάζεται η μεταβολή του αριθμού των ζώων βιολογικής εκτροφής, για κάθε είδος ζώου και για τα 3 τελευταία χρόνια (2002-2004).

Διάγραμμα 15 Εξέλιξη αριθμού ζώων βιολογικής εκτροφής

Πηγή: Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης & Τροφίμων/ Διεύθυνση Βιολογικής Γεωργίας

Όπως φαίνεται και στο διάγραμμα ο αριθμός των βιολογικά εκτρεφόμενων αιγών και προβάτων παρουσιάζει αυξητική τάση τα τελευταία χρόνια (2002-2003-2004). Η βιολογική κτηνοτροφία εκτός από το γεγονός ότι αποτελεί μία μέθοδο παραγωγής βιολογικών προϊόντων ζωικής προέλευσης (κρέας, γαλακτοκομικά προϊόντα, αυγά), προστατεύει το περιβάλλον, συμβάλει στην αειφορία του οικοσυστήματος και είναι πηγή εισοδήματος για τον Έλληνα κτηνοτρόφο.

Η βιολογική γεωργία ξεκίνησε στην Ελλάδα με σαφείς εξαγωγικές κατευθύνσεις. Μέχρι πρόσφατα, ο αριθμός των σημείων λιανικής πώλησης των εξεταζόμενων προϊόντων στην ελληνική αγορά ήταν σχετικά περιορισμένος. Το γεγονός αυτό άρχισε να αλλάζει με τη δραστηριοποίηση μεγάλων αλυσίδων *super market*, στο εμπόριο βιολογικών τροφίμων. Παράλληλα, θετική εξέλιξη αποτελεί και η δημιουργία αλυσίδων εξειδικευμένων καταστημάτων που διαθέτουν μόνο βιολογικά προϊόντα, καθώς και η δημιουργία τακτικών λαϊκών αγορών βιολογικών προϊόντων. Τα εξειδικευμένα καταστήματα βιολογικών προϊόντων εκτιμάται ότι κάλυψαν συνολικά το 50% των εγχώριων λιανικών πωλήσεων σε βιολογικά προϊόντα το 2002. Ειδικότερα, το 30% καλύφθηκε από τα ανεξάρτητα καταστήματα του κλάδου, το δε 20% κατέλαβαν οι αλυσίδες εξειδικευμένων καταστημάτων βιολογικών προϊόντων. Το ποσοστό που κατέλαβαν τα *super market* αγγίζει το 40%. Τέλος, σχετικά περιορισμένες πωλήσεις πραγματοποιήθηκαν από τις λαϊκές αγορές και τα λοιπά κανάλια διάθεσης.

Η συνολική αξία της εγχώριας αγοράς βιολογικών τροφίμων, σε τιμές λιανικής, εκτιμάται σε €18,5 εκατ. για το 2002, σημειώνοντας αύξηση κατά 19,4% σε σχέση με το 2001, ενώ για το τρέχον έτος εκτιμάται περαιτέρω αύξηση της τάξης του 10%, παρουσιάζοντας όμως επιβράδυνση των ρυθμών αύξησης.

Η εγχώρια κατανάλωση τυποποιημένου βιολογικού ελαιόλαδου σημείωσε αύξηση την περίοδο 1999-2002 με μέσο ετήσιο ρυθμό 16,45%. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι το μεγαλύτερο μέρος της ελληνικής παραγωγής βιολογικού ελαιόλαδου έχει ως προορισμό χώρες του εξωτερικού, στις οποίες κατευθύνθηκε το 71,5% της παραγωγής για το 2002. Η αγορά κρασιού από βιολογικά σταφύλια για την ίδια περίοδο παρουσίασε μέσο ετήσιο ρυθμό αύξησης 53,74%. Το μεγαλύτερο μέρος της ελληνικής παραγωγής του συγκεκριμένου προϊόντος απευθύνεται στην ελληνική αγορά. Οι εξαγωγές κάλυψαν μόλις το 19,5% της παραγωγής το 2002. Τέλος, η κατανάλωση βιολογικών εσπεριδοειδών παρουσίασε μέσο ετήσιο ρυθμό αύξησης 108,01%, ενώ το ποσοστό των εξαγωγών επί της εγχώριας παραγωγής ανήλθε το 2002 σε 75,0%.

Σύμφωνα με παράγοντες του κλάδου, το σύστημα πιστοποίησης βιολογικών προϊόντων χαρακτηρίζεται σύνθετο, γραφειοκρατικό και υψηλού κόστους για τους παραγωγούς. Επιπλέον, τα ποσά των επιδοτήσεων που δίδονται αξιολογούνται χαμηλά, ενώ ο ρυθμός διάρκειάς τους (πενταετία) θεωρείται μικρός. Η μη δυνατότητα συνέχισης των επιδοτήσεων για τους βιοκαλλιεργητές που συμπληρώνουν πέντε χρόνια ένταξης στο πρόγραμμα αυτό, οδηγεί στη στροφή κάποιων εξ' αυτών στη συμβατική γεωργία, καθώς αδυνατούν πλέον να αντεπεξέλθουν στο υψηλό κόστος παραγωγής.

Η διαφορά τιμής των βιολογικών προϊόντων σε σχέση με τα αντίστοιχα συμβατικά εκτιμάται ότι κυμαίνεται μεταξύ 20-100% για τα είδη φυτικής παραγωγής, αλλά στα προϊόντα ζωικής

παραγωγής μπορεί να φτάσει και το 300%. Οι εκπρόσωποι της αγοράς δηλώνουν ότι μια αποδεκτή και ρεαλιστική απόκλιση τιμής για τα βιολογικά προϊόντα θα ήταν μεταξύ του 20%-30%, σε σχέση με τα αντίστοιχα συμβατικά.

Οι προοπτικές εξέλιξης του συγκεκριμένου κλάδου κρίνονται ευνοϊκές, εφόσον δοθεί ιδιαίτερη έμφαση στην ενημέρωση των καταναλωτών. Επίσης, μεγάλη συμβολή στην ανάπτυξη της αγοράς θα έχει η περαιτέρω διεύρυνση των βιολογικών προϊόντων στα super market.

Βιοκαύσιμα

Η οδηγία 2003/30/ΕΚ της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τα βιοκαύσιμα συστήνει στα κράτη-μέλη την ανάπτυξη των βιοκαυσίμων σε ποσοστά πολλαπλάσια των σημερινών (οδηγία υποχρεωτικής μίξης βιοκαυσίμων στα ορυκτά καύσιμα σε ποσοστό 2% ως το 2005 και 5,75% με ορίζοντα το 2010). Προτείνεται δηλαδή να αξιοποιηθεί η εμπειρία της πιλοτικής εφαρμογής (συμπληρώνει δεκαετία σε Γαλλία, Γερμανία, Ισπανία κ.α.) και να περάσουμε σε μείζονα (για τα δεδομένα των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας) συμβολή στο ενεργειακό ισοζύγιο μέχρι το 2010. Στην Ελλάδα λόγω του μικρού μεγέθους των εκμεταλλεύσεων δεν εφαρμόστηκε η υποχρεωτική αγρανάπαυση μετά την αναθεώρηση της ΚΓΠ το 1992. Έτσι δεν δόθηκε η ευκαιρία την δεκαετία του '90 για την πιλοτική ανάπτυξη αλυσίδων βιοκαυσίμων. Αντίθετα, στη σημερινή συγκυρία, η συνέργεια της ευρωπαϊκής ενεργειακής πολιτικής με τη μεταρρύθμιση της Κοινής Γεωργικής Πολιτικής δίνουν και στη χώρα μας περιθώρια παραγωγής βιομάζας για ενέργεια. Για μια ακόμη φορά το νέο άλμα στην παραγωγή βιοκαυσίμων συμπίπτει με αναθεώρηση της ΚΓΠ, όπου οι ενισχύσεις θα αποσυνδεθούν εκτός από την ποσότητα και από συγκεκριμένη καλλιέργεια (στρεμματική ενίσχυση) ενώ προβλέπεται μικρή πρόσθετη επιδότηση (4,5 €/στρέμμα) στις καλλιέργειες για ενεργειακού σκοπούς για τη συμβολή τους στην αντιμετώπιση του φαινομένου του θερμοκηπίου.

Είναι γνωστό ότι οι πρώτες μονάδες παραγωγής βιοκαυσίμων στην Ελλάδα παράγουν βιοντίζελ (σε Κιλκίς, Βόλο, Πάτρα, Λαμία) ενώ η βιομηχανία ζάχαρης ενόψει της αλλαγής στο καθεστώς της ΚΟΑ ζάχαρης κινείται προς την κατεύθυνση συμπαραγωγής ζάχαρης και καυσίμου αιθανόλης. Σημειώνεται ότι η Κοινοτική Οδηγία για τα Βιοκαύσιμα συστήνει ελάχιστο ποσοστό βιοκαυσίμων στο σύνολο των υγρών καυσίμων που καταναλώνονται στη χώρα. Δεν υποχρεώνει ώστε η πρώτη ύλη για την παραγωγή των βιοκαυσίμων να παράγεται στη χώρα. Έτσι, η πρώτη μονάδα παραγωγής βιοντίζελ που ήδη άρχισε τη λειτουργία της χρησιμοποιεί κατά μεγάλο ποσοστό κραμβέλαιο εισαγωγής. Ωστόσο ο νόμος 3423/2005 για τα βιοκαύσιμα που ψηφίστηκε από την Ελληνική Βουλή την αρχή του χρόνου 2006 δίνει προτεραιότητα στην αδειοδότηση μονάδων που θα χρησιμοποιούν εγχώρια πρώτη ύλη. Το ερώτημα λοιπόν είναι κατά πόσο οι ανάγκες των αλυσίδων αυτών θα ικανοποιηθούν από εγχώρια παραγόμενη πρώτη ύλη. Το κλειδί για την απάντηση βρίσκεται στο κόστος της ενεργειακής βιομάζας παραγόμενης στη χώρα. Σε ότι αφορά τη χώρα μας η ανταγωνιστικότητα ενεργειακών καλλιεργειών όπως ο ηλιάνθος για παραγωγή βιοντίζελ, και το καλαμπόκι ή το γλυκό σόργο για παραγωγή βιοαιθανόλης, η οποία φαίνεται ότι επιτυγχάνεται αν και πρέπει να σημειωθεί ότι εξαρτάται κατά μεγάλο μέρος από ειδικές συνθήκες (εδαφοκλιματικά δεδομένα, δομές γεωργικών εκμεταλλεύσεων κλπ.).

Πρέπει να σημειωθεί ότι η δημιουργία γεωργικού εισοδήματος και η κατανομή του στους παραγωγούς δεν είναι ίδιες για κάθε βιοκαύσιμο. Αν δούμε ότι για κάθε τόνο βιοντίζελ πρέπει να καλλιεργηθούν 7,7 στρέμματα (ξηρικός ηλιάνθος) ενώ για ένα τόνο αιθανόλη μόλις 2,4 με καλαμπόκι ή εναλλακτικά 3,9 σιτάρι, εύκολα συμπεραίνουμε ότι η παραγωγή π.χ. 40.000 τόννων βιοντίζελ αφορά πολύ περισσότερους παραγωγούς (300 χιλιάδες στρέμματα αντί για 100-150 χιλιάδες για αιθανόλη). Αντίθετα, με βάση το ενεργειακό ισοζύγιο και κατά συνέπεια την ανταγωνιστικότητα σε διεθνές επίπεδο αποδεικνύεται προτιμότερη η αιθανόλη και ειδικά αυτή που παράγεται από γλυκό σόργο. Το γεγονός επίσης ότι το βιοντίζελ μπορεί να παραχθεί από βιομάζα που καλλιεργείται σε ξηρικά χωράφια σε αντίθεση με την αιθανόλη που παράγεται από ποτιστικά φυτά μπορεί να είναι παράγοντες που θα επηρεάζουν την απόφαση του κρατικού ρυθμιστή σε ότι αφορά τις άδειες που θα εκχωρηθούν στη βιομηχανία για την παραγωγή βιοκαυσίμων και την κατανομή τους μεταξύ βιοντίζελ και αιθανόλης. Η αιθανόλη είναι πιθανότερο να αρχίζει να παράγεται από ζαχαρότευτλα λόγω της εμπειρίας σε αυτή την καλλιέργεια και της διαθεσιμότητας του μηχανικού εξοπλισμού από τους παραγωγούς όσο και της ύπαρξης της βιομηχανίας ζάχαρης και της συμβολαιακής διαχείρισης της παραγωγής. Στην περίπτωση του γλυκού σόργου θα χρειαστεί στήριξη των παραγωγών για την αγορά εισαγόμενου εξειδικευμένου εξοπλισμού (συγκομιστικών μηχανών κλπ.) αλλά και πιλοτική ανάπτυξη σχεδίων για να αποκτηθεί εμπειρία η οποία θα διαχυθεί στους ενδιαφερόμενους.

Αναλυτική εκτίμηση του κόστους νέων καλλιεργειών όπως το γλυκό σόργο είναι χρήσιμη τόσο στο Κράτος για τη ρύθμιση του ύψους των φοροαπαλλαγών όσο και στη βιομηχανία για να υπολογίσει την τιμή που θα πρέπει να δώσει για να προμηθευτεί τις απαιτούμενες ποσότητες. Στην

προσπάθεια προσέγγισης του κόστους παραγωγής πρέπει να επιλεγεί κατάλληλη μεθοδολογία ώστε να ληφθούν υπόψη (α) ο μεγάλος αριθμός και η διασπορά των παραγωγών της βιομάζας πρώτης ύλης (απαιτεί τη χρήση λεπτομερών γεωργοοικονομικών στοιχείων) και η γεωγραφική τους τοποθέτηση, (β) το γεγονός ότι οι ενεργειακές καλλιέργειες πρέπει να ανταγωνιστούν διατροφικές καλλιέργειες, και (γ) ότι η ανταγωνιστικότητα των ενεργειακών καλλιεργειών είναι στενά συνδεδεμένη με το εκάστοτε πλαίσιο Αγροτικής Πολιτικής.

Επίσης είναι αναγκαίο για την ασφαλή εκτίμηση του κόστους συνολικά της αλυσίδας να προταθούν και να χρηματοδοτηθούν προγράμματα σε πιλοτικό επίπεδο που να αφορούν όσο το δυνατό περισσότερες καλλιέργειες και τελικά προϊόντα. Σε αυτό τον τομέα υπάρχει μεγάλη εμπειρία από το ΚΑΠΕ (Κέντρο Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας, Τομέας Βιομάζας), όμως αφορά φυτείες σε πειραματική κλίμακα και ελάχιστα εφαρμογές με σκοπό τη διερεύνηση και επίλυση προβλημάτων τεχνικής εφικτότητας στα διάφορα σημεία της αλυσίδας. Τα προγράμματα αυτά είναι σκόπιμο να πραγματοποιηθούν με συνεργασία ερευνητικών κέντρων και βιομηχανίας και να αφορούν επίσης βιοτεχνολογία (προσαρμογή και βελτιώσεις ποικιλιών για την Ελληνική πραγματικότητα) καθώς και άλλες μορφές ενέργειας πλην των υγρών καυσίμων για παράδειγμα για αντικατάσταση λιγνίτη από ξηρή βιομάζα είτε από άχυρο υπόλειμμα σιταριού είτε ξηρή ύλη ενεργειακής φυτείας αγριοαγκινάρας.

Αγροδιατροφικός τομέας

Ο αγροδιατροφικός τομέας στην Ελλάδα αποτελεί έναν από τους πιο δυναμικούς κλάδους της Ελληνικής οικονομίας. Ο συγκεκριμένος τομέας χαρακτηρίζεται από διαφοροποίηση όσον αφορά την υφιστάμενη κατάσταση και τις αναπτυξιακές προοπτικές ανάλογα με τους επιμέρους τομείς και υποτομείς.

Στο τομέα του κρέατος η αναπτυξιακή προοπτική των σφαγείων και των κρεαταγορών εκτιμάται ότι θα αναβαθμιστεί από χαμηλής υποδομής σε μέση υποδομή και στις μονάδες κρεατοσκευασμάτων από μέση σε υψηλή υποδομή. Στον τομέα των γαλακτοκομικών προϊόντων, του ελαιολάδου, του οίνου και των μονάδων μεταποίησης οπωροκηπευτικών η υφιστάμενη μέση υποδομή αναμένεται να αναπτυχθεί σε υψηλή, με τις μονάδες συσκευαστηρίων οπωροκηπευτικών να παραμένουν στα ίδια επίπεδα μέσης υποδομής.

Τομέας Κρέατος

Το ισοζύγιο γεωργικού εμπορίου του τομέα Κρέατος παρουσιάζεται συνεχώς αρνητικά αυξανόμενο με τιμές -712.463,683 € το 2000 που φτάνουν τα -932.709.558 € το 2005. Οι ανάγκες της χώρας μας σε κρέας φαίνεται ότι καλύπτονται κατά μεγαλύτερο ποσοστό από τις εισαγωγές οι οποίες πραγματοποιούνται κυρίως από την Ε.Ε. των 15. Σύμφωνα με τα στοιχεία του εμπορικού ισοζυγίου της EUROSTAT για τα έτη 2000 – 2004, οι εισαγωγές κρέατος (χοιρινού, βοδινού και αιγοπρόβειου) φτάνουν κατά μέσο όρο τους 333.258 τόννους, με μεγαλύτερη συμμετοχή του χοιρινού κρέατος (55,23%). Η παραγωγή της χώρας μας στις αντίστοιχες κατηγορίες κρεάτων ανέρχεται σε 297.626 τόννους κατά μέσο όρο, ενώ οι ανάγκες των καταναλωτών φτάνουν τους 644.132 τόννους. Οι καταναλωτές φαίνεται να δείχνουν μεγαλύτερη προτίμηση στο χοιρινό κρέας τόσο λόγω χαμηλότερης τιμής όσο και για τις επιφυλάξεις τους έναντι του βοείου κρέατος λόγω της ασθένειας των τρελών αγελάδων.

Στα τέλη του 2005 οι ανάγκες της περιόδου 2000-2006 για τον εκσυγχρονισμό των υφιστάμενων σφαγείων ήταν 112.100 τόννοι/έτος ενώ δεν προβλέπονταν ανάγκες για ίδρυση νέων σφαγείων. Με επενδυτικά σχέδια θα εκσυγχρονιστούν σφαγεία δυναμικότητας 54.279 τόννους/έτος και θα ιδρυθούν νέα συνολικής δυναμικότητας 7.965 τόννους/έτος.

Οι συνολικές ανάγκες του τομέα Κρέατος για τα σφαγεία και τα τυποποιητήρια κρέατος είχαν εκτιμηθεί σε 227.030 τόννους/έτος. Η συνολική δυναμικότητα ανέρχεται στους 142.607 τόννους/έτος ενώ προβλέπεται ότι οι συνολικές ανάγκες του τομέα θα καλυφθούν με την έγκριση νέων επενδυτικών σχεδίων.

Συνεπώς δεν υπάρχει οπωσδήποτε ανάγκη για ίδρυση νέων σφαγείων, παρά μόνο σε εξαιρετικές περιπτώσεις για λόγους ορθής χωροταξικής κατανομής, καθώς και σε ορεινές απομακρυσμένες και νησιωτικές περιοχές για την κάλυψη τοπικών αναγκών της περιοχής. Αντίθετα υπάρχει ανάγκη για εκσυγχρονισμό υφιστάμενων σφαγείων με ή χωρίς προσθήκη μονάδων επεξεργασίας παραπροϊόντων σφαγής (rendering) για τη προστασία του περιβάλλοντος και τη βελτίωση υγιεινής.

Όσον αφορά τα τυποποιητήρια κρέατος και κρεατοσκευασμάτων ανάγκη προκύπτει για ιδρύσεις ή επεκτάσεις υφιστάμενων μονάδων κυρίως σε συνδυασμό με την ύπαρξη σφαγείων, για τη διασφάλιση της ποιότητας των παραγόμενων προϊόντων.

Σε ότι αφορά τα δίκτυα διανομής κρέατος στην Ελλάδα, παρατηρείται ότι ο μεγαλύτερος όγκος κρέατος διακινείται μέσω τυποποιητηρίων-κέντρων διανομής, σούπερ μάρκετ και άλλων σημείων λιανικής πωλήσεως έναντι της παραδοσιακής διακίνησης μέσω κρεαταγορών. *Τομέας γάλακτος.*

Το εμπορικό ισοζύγιο από στοιχεία της EUROSTAT, προκύπτει ότι κατά την περίοδο 2000 – 2002 οι ανάγκες για ίδια κατανάλωση της χώρας μας σε γωπό γάλα καλύπτονται κατά ποσοστό 94,17% από ίδια παραγωγή ενώ οι εισαγωγές που πραγματοποιούνται κυμαίνονται σε χαμηλά επίπεδα από 41.730 έως 61.430 τόννους. Στα τυροκομικά προϊόντα φαίνεται ότι εισάγονται κατά μέσο όρο της ίδιας περιόδου 66.800 τόννοι για να καλύψουν ένα μικρό μέρος των καταναλωτικών αναγκών, 268.900 τόννοι κατά μέσο όρο, ενώ οι εξαγωγές που πραγματοποιούνται κυμαίνονται σε χαμηλά επίπεδα, όμως με αυξητική τάση από 19.070 τόννους/έτος σε 35.340 τόννους/έτος το 2002, κυρίως σε τυρί φέτα. Η αυξητική αυτή τάση εκτιμάται ότι θα συνεχιστεί σε εντονότερο ρυθμό μετά και από την κατοχύρωση της φέτας ως ΠΟΠ από την Ε.Ε.

Η τάση αύξησης των εξαγωγών δημιουργεί την ανάγκη, τόσο ίδρυσης νέων τυροκομείων κυρίως σε ορεινές απομακρυσμένες και νησιωτικές περιοχές (μικρά τυροκομεία) όσο και εκσυγχρονισμού των υφιστάμενων τυροκομείων, προκειμένου να διασφαλιστούν και να προωθηθούν τα ποιοτικά προϊόντα ΠΟΠ της χώρας μας. Όσον αφορά στις επιχειρήσεις επεξεργασίας γάλακτος, θα πρέπει να προωθηθούν οι ιδρύσεις νέων μικρομεσαίων μονάδων ή εκσυγχρονισμοί των υφιστάμενων.

Όσον αφορά τις επιχειρήσεις επεξεργασίας γάλακτος, θα πρέπει να προωθηθούν οι ιδρύσεις νέων μικρομεσαίων μονάδων.

Αυγά Πουλερικά

Το ισοζύγιο του γεωργικού εμπορίου και στους δύο τομείς πουλερικά - αυγά είναι αρνητικό. Αναφέρεται ότι το 2000 το γεωργικό εμπόριο για τα πουλερικά και τα αυγά ήταν -367.735.877€, ενώ το 2005 έφτασε τα - 457.397.385€.

Στα πτηνοσφαγεία και στα τυποποιητήρια αυγών – πουλερικών εκτιμάται ότι υπάρχουν ανάγκες μόνο για εκσυγχρονισμό των υφιστάμενων για την προστασία του περιβάλλοντος και την βελτίωση της υγιεινής.

Τομέας ελαιούχων προϊόντων

Ο τομέας φαίνεται ότι είναι ο δεύτερος πιο σημαντικός τομέας εξαγωγών της χώρας μας μετά τον τομέα των Φρούτων και Λαχανικών με το ισοζύγιο γεωργικού εμπορίου όμως να διαμορφώνεται από 198.154.072 € το έτος 2000 σε 270.288.260 € το έτος 2005. Οι εξαγωγές του τομέα Ελαιούχων που πραγματοποιήθηκαν κατά την περίοδο 2000 – 2005 φτάνουν κατά μέσο όρο το 31,48% της παραγωγής, ενώ η παραγωγή που κατευθύνεται προς κατανάλωση στην χώρα μας ανέρχεται για την ίδια περίοδο σε ποσοστό 69,37%

Οι ανάγκες του τομέα για την περίοδο 2000 – 2006 σε δυναμικότητα φαίνεται ότι έχουν υπερκαλυφθεί στις ιδρύσεις – επεκτάσεις κατά 45,1% με επενδυτικά σχέδια της, ενώ στους εκσυγχρονισμούς υπάρχει ακόμη υπόλοιπο που εκτιμάται ότι δεν θα καλυφθεί. Στον τομέα συμπεριλαμβάνονται μονάδες ελαιοτριβείων, τυποποιητηρίων ελαιολάδου και ελαιοδεξαμενών. Εκτιμάται ότι υπάρχει περιθώριο περαιτέρω εκσυγχρονισμού υφιστάμενων ελαιοτριβείων ενώ οι υφιστάμενες μονάδες καλύπτουν τις ανάγκες της χώρας μας (στη χώρα μας δραστηριοποιούνται περισσότερα από 3.000 ελαιοτριβεία συνολικής δυναμικότητας 19 χιλιάδων τόννων/8ώρο) και δεν χρειάζεται η δημιουργία νέων παρά μόνο σε νησιωτικές, απομακρυσμένες ή ορεινές περιοχές. Οι μονάδες τυποποίησης ελαιολάδου θα πρέπει να ενισχυθούν εν γένει με νέες ή με εκσυγχρονισμούς υφιστάμενων, προκειμένου να προωθηθεί η ποιότητα του σημαντικού αυτού μεσογειακού προϊόντος της χώρας μας.

Με την αποσύνδεση των ενισχύσεων του ελαιολάδου κρίνεται αναγκαία η εφαρμογή συμβολοιακής παραγωγής ελαιόκαρπου προκειμένου να διασφαλισθούν τόσο η συνέχιση της λειτουργίας των μονάδων ελαιουργείων και των μονάδων τυποποίησης όσο και η αύξηση των εξαγωγών αυτού του δυναμικού προϊόντος. Παράλληλα θα πρέπει να προωθηθεί η περαιτέρω επέκταση της βιολογικής παραγωγής ελαιόκαρπου με ιδιαίτερη στήριξη ελαιοτριβείων και τυποποιητηρίων για παραγωγή βιολογικού ελαιολάδου.

Τομέας Οίνου

Στον τομέα περιλαμβάνονται μονάδες οινοποιείων και οξοποιείας. Οι στόχοι που είχαν τεθεί για το 2006 φαίνεται ότι έχουν επιτευχθεί. Η μέση παραγωγή της χώρας μας ανέρχεται σε 3.646 χιλιάδες εκατόλιτρα εκ των οποίων το 11,66% προορίζεται για εξαγωγές και το 85,95% για την εσωτερική κατανάλωση (3.129,6 χιλιάδες εκατόλιτρα).

Στο τομέα, διαγράφεται η τάση τα τελευταία χρόνια για προτίμηση των ποιοτικών εμφιαλωμένων κρασιών (αύξηση περίπου 5% ετησίως) και οι εξαγωγές διαγράφουν μια μεταστροφή από τη χύμα

μορφή ή το μούστο προς το ποιοτικό εμφιαλωμένο προϊόν και οι σχετικοί ρυθμοί ετήσιας αύξησης είναι ανοδικοί. Επίσης, υπάρχει ανάγκη για εκσυγχρονισμό μονάδων τυποποίησης –εμφιάλωσης οίνου καθώς και για ιδρύσεις αυτών για οίνο από βιολογική καλλιέργεια.

Τομέας Οπωροκηπευτικών.

Ο τομέας των Οπωρ/κών έχει απορροφήσει το μεγαλύτερο μέρος των ενισχύσεων ενώ φαίνεται ότι οι μονάδες Εμπορίας και Μεταποίησης των Φρούτων και Λαχανικών εκδηλώνουν το μεγαλύτερο επενδυτικό ενδιαφέρον. Η παραγωγική δυναμικότητα ανέρχεται σε 1.912.784,10 τόννοι/έτος. Οι ανάγκες της περιόδου 2000 -2006 για τον εκσυγχρονισμό των υφιστάμενων μονάδων έχουν καλυφθεί κατά το ήμισυ. Σύμφωνα με τα στοιχεία της ΕΣΥΕ, ο τομέας των Οπωρ/κών παρουσιάζει τον υψηλότερο τζίρο εξαγωγών του συνόλου των αγροτικών προϊόντων της χώρας μας, με θετικό ισοζύγιο γεωργικού εμπορίου που ανέρχεται κατά μέσο όρο της πενταετίας 2000 – 2005 σε 459.629.082,83 ευρώ. Σύμφωνα με τα στοιχεία του εμπορικού ισοζυγίου της EUROSTAT για τα έτη 1999 – 2002 κάθε χρόνο εισάγεται μια επιπλέον ποσότητα της τάξεως του 5%, ενώ εξάγεται το 13,47% της συνολικής ποσότητας (παραγόμενης και εισαγόμενης) και το 86,53% προορίζεται για την εσωτερική κατανάλωση. Οι εξαγωγές που πραγματοποιούνται έχουν ως κατεύθυνση κυρίως τις Τρίτες Χώρες, ενώ κάποιο τμήμα τους εξάγεται και προς την Ε.Ε. των 15.

Τα τελευταία χρόνια παρατηρείται αύξηση στην παραγωγή των κατεψυγμένων κηπευτικών σε βάρος των κονσερβοποιημένων. Όσον αφορά την αγορά χυμών φρούτων, το 76% αποτελείται από χυμούς μακράς διάρκειας ενώ το υπόλοιπο 24% από χυμούς μικρής διάρκειας.

Ζωοτροφές

Το ισοζύγιο της χώρας μας με όλο τον κόσμο στον τομέα των ζωοτροφών είναι αρνητικό, αφού οι εισαγωγές είναι επταπλάσιες από τις εξαγωγές. Οι ανάγκες του τομέα Ζωοτροφών για την περίοδο 2000-2006 όσον αφορά στις ιδρύσεις έχουν επιτευχθεί και μάλιστα υπερκαλυφθεί, αφού θα υλοποιηθεί το 174% των αναγκών. Επομένως θα πρέπει να στραφούμε σε εκσυγχρονισμούς των υφιστάμενων μονάδων παραγωγής πλήρων τυποποιημένων μειγμάτων, προκειμένου να μειωθούν οι εισαγωγές.

Μέλι

Το ισοζύγιο του γεωργικού εμπορίου του μελιού είναι αρνητικό αφού οι εισαγωγές είναι σχεδόν οκταπλάσιες των εξαγωγών.

Δεν υπήρχαν ανάγκες ούτε είχαν τεθεί στόχοι για ιδρύσεις νέων μονάδων στον τομέα Μελιού για την περίοδο 2000-2006, παρόλα αυτά ιδρύθηκαν 3 νέες μονάδες. Εκτιμάται ότι υπάρχει ανάγκη εκσυγχρονισμού υφιστάμενων μονάδων αφού οι ανάγκες της περιόδου 2000 -2006 δεν θα καλυφθούν με τα επενδυτικά σχέδια του Γ ΚΠΣ.

Δημητριακά

Το ισοζύγιο του γεωργικού εμπορίου στον τομέα των δημητριακών είναι αρνητικό, αφού οι εισαγωγές είναι περίπου τριπλάσιες από τις εξαγωγές.

Εκτιμάται ότι υπάρχουν ανάγκες εκσυγχρονισμού υφιστάμενων μονάδων και δημιουργία νέων, αφού οι ανάγκες της περιόδου 2000 -2006 δεν θα καλυφθούν με τα επενδυτικά σχέδια του Γ ΚΠΣ.

Άνθη

Εκτιμάται ότι υπάρχει ανάγκη δημιουργίας μονάδων τυποποίησης ανθέων για την μείωση των εισαγωγών.

Φαρμακευτικά και Αρωματικά φυτά

Η παραγωγή πρώτων υλών στη χώρα μας δεν δικαιολογεί την ίδρυση νέων μονάδων αφού δεν κυμαίνεται σε υψηλά επίπεδα. Όμως με την αποσύνδεση της ενίσχυσης από την καλλιέργεια πολλών ειδών, είναι πολύ πιθανό να επεκταθεί η καλλιέργεια αρωματικών και φαρμακευτικών φυτών και η αύξηση του όγκου της παραγωγής τους. Συνεπώς, θα υπάρξει ανάγκη για ίδρυση και για εκσυγχρονισμό υφιστάμενων μονάδων για την περαιτέρω προώθηση των τοπικών προϊόντων.

Αναφέρεται ότι ο τομέας αυτός παρουσιάζει υψηλή προστιθέμενη αξία, με χαμηλό ποσοστό συμμετοχής πρώτων υλών στο βιομηχανικό κόστος. Κι εδώ κρίνεται αναγκαία η λειτουργία του θεσμού της συμβολαιακής καλλιέργειας ορισμένων εκ των ως άνω φυτών έτσι ώστε να διασφαλίζεται η οικονομική λειτουργία των μονάδων μεταποίησης και η προώθηση των εξαγωγών.

Δασοκομία**Πίνακας 15 Κατανομή των δασών και των άλλων δασικών εκτάσεων**

Κατηγορία	Συνολική έκταση δασών και άλλων δασικών εκτάσεων (Ha)	Ποσοστό στη συνολική έκταση
Δάση	2.255.901	17,1%
Συνδυασμοί θαμνώδους και / ή ποώδους βλάστησης	4.182.000	31,7%
Εκτάσεις με αραιή ή καθόλου βλάστηση	213.379	1,6%
Σύνολο δασικών εκτάσεων	6.651.280	50,4%%

Πηγή: CLC 2000

Σε ό,τι αφορά στη δασική κάλυψη έγινε χρήση των στατιστικών στοιχείων του CLC 2000, δεδομένου ότι τα στοιχεία αυτά μπορούν να συγκριθούν με τα αντίστοιχα στοιχεία της Χώρας. Επιπλέον, η EUROSTAT χρησιμοποιεί την ίδια πηγή. Σε ό,τι αφορά στην παραγωγή δασοκομικών προϊόντων χρησιμοποιήθηκαν στοιχεία FAO (FRA 2005).

Πίνακας 16 Η κατανομή των δασών και των άλλων δασικών εκτάσεων κατά μορφή ιδιοκτησίας

Μορφή Ιδιοκτησίας	Συνολική έκταση δασών και άλλων δασικών εκτάσεων (Ha)	Ποσοστό %
Δημόσια	4.928.598	74,1%
Κοινοτικά	598.615	9%
Ιδιωτικά	432.333	6,5%
*Άλλα	691.733	10,4%
Σύνολο	6.651.280	100%

Πηγή: Δ/ση Ανάπτυξης Δασικών Πόρων

* «Άλλα» είναι τα μοναστηριακά και συνιδιόκτητα

Ενότητα Β. Αναλυτική περιγραφή της περιβαλλοντικής κατάστασης

Βιοποικιλότητα στην Ελλάδα

Είναι απαραίτητο να τονισθεί εξ αρχής ότι η Ελλάδα βρίσκεται στο στάδιο της σύνταξης της Εθνικής Στρατηγικής για τη Βιοποικιλότητα και, ως εκ τούτου, συγκεκριμένα προγράμματα δράσης που να απορρέουν από τη Σύμβαση της Βιολογικής Ποικιλότητας στη Διεθνή Διάσκεψη του Ρίο – 1992¹³ δεν έχουν ακόμη υλοποιηθεί, αφού πρόκειται να προσδιορισθούν από τα Εθνικά Σχέδια Δράσης που θα συνταχθούν βάσει της Εθνικής Στρατηγικής. Παρόλα αυτά, η Ελλάδα ενεργοποιείται σχετικά με τη βιοποικιλότητα εδώ και αρκετά χρόνια, ιδίως μέσω της συμμετοχής της στην Ευρωπαϊκή Ένωση (Ε.Ε.), τον Οργανισμό Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ) και το Συμβούλιο της Ευρώπης, αλλά και ως απόρροια της επικύρωσης σχετικών Διεθνών Συμβάσεων, όπως αυτή της Ραμσάρ (για τη διατήρηση των υδροτόπων), της Βαρκελώνης (για την προστασία της Μεσογείου), της Βέρνης (για τα είδη χλωρίδας και πανίδας της Ευρώπης) και της Ουάσιγκτον (για την εμπορία απειλούμενων ειδών). Συνεπώς, η Σύμβαση για τη Βιολογική Ποικιλότητα αποτελεί για την Ελλάδα ένα γενικό πλαίσιο όλων των τρεχόντων δραστηριοτήτων που περιλαμβάνονται στην ελληνική περιβαλλοντική πολιτική. Το πλαίσιο αυτό χρησιμεύει ως μέσο αξιολόγησης των επιτευγμάτων και ως μέσο αναγνώρισης των ελλείψεων και προσδιορισμού της αναγκαίας διεύρυνσης των στόχων των εθνικών πολιτικών, ούτως ώστε η Ελλάδα να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις της Σύμβασης για τη Βιολογική Ποικιλότητα.

Παρά το γεγονός ότι το μεγαλύτερο μέρος της βιοποικιλότητας της Ελλάδας παραμένει άγνωστο, από τα ήδη γνωστά στοιχεία προκύπτει με σαφήνεια ότι αυτή είναι εξαιρετικά υψηλή, όσο αφορά τόσο στην άγρια πανίδα και τη χλωρίδα, όσο και στους γενετικούς πόρους που σχετίζονται με τη γεωργία, δάση και τη διατροφή. Υπολογίζεται ότι υπάρχουν περί τα 50.000 είδη ζώων, ενώ είναι ήδη γνωστά περί τα 15.000, με έναν ενδημισμό που φθάνει το 25% περίπου. Αντίστοιχα, υπάρχουν περισσότερα από 5.500 είδη φυτών, από τα οποία τα ενδημικά είναι πάνω από 1.000.

Τα προστατευόμενα από τη νομοθεσία είδη είναι συγκριτικά λίγα (περί τα 700 είδη ζώων και 900 είδη φυτών) και, μάλιστα, για ελάχιστα από αυτά έχουν στην πράξη ληφθεί μέτρα προστασίας. Για τους υπόλοιπους οργανισμούς (μικροοργανισμούς, μύκητες κλπ) δεν υπάρχουν αξιόπιστα συγκεντρωτικά στοιχεία, αν και από τις ενδείξεις είναι σαφές ότι υπάρχει τεράστια ποικιλία. Θα πρέπει να τονισθεί ότι, εξαιτίας του υψηλού ενδημισμού της και επειδή είναι από τα τελευταία καταφύγια πολλών απειλούμενων και σπάνιων στην υπόλοιπη Ευρώπη ειδών, η Ελλάδα αποτελεί σημαντική περιοχή για την ευρωπαϊκή και τη μεσογειακή πανίδα και χλωρίδα.

Οι φυτικοί γενετικοί πόροι παρουσιάζουν γενετική διάβρωση στους τόπους ευδοκίμησής τους (περιλαμβάνει τις in-situ και on farm προστασία αυτών). Οι συλλογές διατήρησής τους (ex-situ) στην Ελλάδα, οι οποίες κατά κύριο μέρος βρίσκονται υπό την κατοχή και εποπτεία των Ινστιτούτων του ΕΘΙΑΓΕ ή και Πανεπιστημιακών Ιδρυμάτων και Βοτανικών Κήπων αντιμετωπίζουν προβλήματα λειτουργίας και συντήρησής τους λόγω έλλειψης οικονομικών πόρων και πολλαπλής εξειδικευμένου προσωπικού. Είναι επιτακτική η ανάγκη ταυτοποίησης και αξιολόγησης των εναπομενόντων φυτογενετικών πόρων της χώρας καθώς και η διερεύνηση τους για προώθησή τους προς καλλιεργητικά συστήματα χαμηλών εισροών και προϊόντων ανώτερης ποιότητας.

Όσον αφορά τους ζωικούς γενετικούς πόρους αυτοί βρίσκονται σε επαρκές σημείο προστασίας βάσει των πρωτοβουλιών που έχουν αναληφθεί από το Υπουργείο τα τελευταία χρόνια αλλά απαιτείται περαιτέρω επέκταση του πλαισίου προστασίας αυτών.

Στο επίπεδο των οικοσυστημάτων, η Ελλάδα διαθέτει επίσης μεγάλη ποικιλία ως αποτέλεσμα του έντονου γεωγραφικού διαμελισμού της και των σχετικά ήπιων, μέχρι πρόσφατα, ανθρώπινων δραστηριοτήτων. Αντιπροσωπεύονται στην Ελλάδα 25 ομάδες τύπων οικοτόπων (σύμφωνα με την κατάταξη του CORINE και της Οδηγίας 92/43/ΕΟΚ), με σημαντικότερους αυτών της θαμνώδους βλάστησης αειφύλλων πλατυφύλλων (maquis), των φρυγανικών, των παράκτιων και θαλάσσιων, αλλά, για τα ευρωπαϊκά δεδομένα, και των δασικών.

Τα θαλάσσια/παράκτια και νησιωτικά ενδιαιτήματα αποτελούν πεδία προτεραιότητας για την Ελλάδα, μια και η χώρα μας διαθέτει τη μακρύτερη ακτογραμμή στη Μεσόγειο (περ. 15.000χλμ) και οι παράκτιες περιοχές παρουσιάζουν μεγάλο οικονομικό, πολιτιστικό και οικολογικό ενδιαφέρον. Την τελευταία πενταετία έχουν αναληφθεί δράσεις στον τομέα της πολιτικής αιφορικής χρήσης των ακτών, οι οποίες και βρίσκονται σε διαδικασία αναθεώρησης. Εννέα παράκτιες /θαλάσσιες περιοχές έχουν περιληφθεί στο σχετικό Πρωτόκολλο της Σύμβασης της Βαρκελώνης.

¹³ Στο εξής η Σύμβαση για τη Βιοποικιλότητα θα αναφέρεται ως «Σύμβαση»

Τα δάση της Ελλάδας, όπως και στην υπόλοιπη Μεσογειακή περιοχή, έχουν εκτεθεί σε ανθρώπινες δραστηριότητες. Ως αποτέλεσμα, τα παράκτια δάση και τα δάση σε χαμηλό υψόμετρο έχουν υποβαθμιστεί λόγω πολεοδομικής και μετατροπής τους σε γεωργική γη. Πρακτικές αειφορικής διαχείρισης έχουν εισαχθεί σταδιακά από το 1920, ειδικά σε ό,τι αφορά την υλοτομία και τη βόσκηση, και υπάρχει ισχυρή νομική προστασία για όλες τις δασικές εκτάσεις. Σήμερα, τα ελληνικά δάση Κεντροευρωπαϊκού και Μεσογειακού τύπου, καθώς και η φυσική βλάστηση των αειφύλλων πλατυφύλλων (*maquis*) και φρυγάνων, αποτελούν σημαντικές συνιστώσες της βιοποικιλότητας και έχουν αναληφθεί προσπάθειες για την ανάδειξη και διατήρηση της αξίας τους ως προς τη βιοποικιλότητα.

Τα ενδιαφέροντα έχουν υποστεί είτε εντατικοποίηση της παραγωγής στις πεδιάδες, είτε εγκατάλειψη στα ορεινά. Θα πρέπει να υπόκεινται σε ειδικές διαχειριστικές πρακτικές, μια και διαθέτουν σχετικά μεγάλο βιολογικό πλούτο, αλλά και επειδή έχουν μεγάλο οικονομικό ενδιαφέρον. Τα τελευταία χρόνια έχει σημειωθεί σημαντική πρόοδος στην κατεύθυνση της καταγραφής της βιοποικιλότητας των αγροτικών οικοσυστημάτων και της λήψης μέτρων για την προστασία της.

Οι υγρότοποι της Ελλάδας, αν και γενικά είναι μικρής έκτασης και ο αριθμός τους έχει μειωθεί σημαντικά κατά τον τελευταίο αιώνα κυρίως λόγω των αποξηράνσεων, είναι πολλοί, πολλών τύπων και ιδιαίτερος πλούσιος σε ό,τι αφορά στη βιοποικιλότητα. Οι σημαντικότεροι 11 από αυτούς έχουν ενταχθεί στη συνθήκη Ραμσάρ και έχει δρομολογηθεί η προστασία τους. Παρά τις διαρκείς απειλές που υφίστανται, τα τελευταία χρόνια οι υγρότοποι έχουν γίνει το επίκεντρο αξιόλογων προσπαθειών μελέτης και προστασίας και οι προοπτικές για το μέλλον τους είναι αισιόδοξες.

Στον τομέα της *in situ* διατήρησης της βιολογικής ποικιλότητας, η Ελλάδα έχει προχωρήσει στην ίδρυση 10 Εθνικών Δρυμών και 2 Θαλασσιών Πάρκων. Επιπλέον, 79 ελληνικές περιοχές έχουν χαρακτηριστεί ως Περιοχές Προστασίας της Ορνιθοπανίδας της Ευρωπαϊκής Ένωσης, και 296 περιοχές έχουν περιληφθεί στον εθνικό κατάλογο για το Ευρωπαϊκό Οικολογικό Δίκτυο NATURA 2000, οι οποίες αντιστοιχούν στο 16% της συνολικής χερσαίας επιφάνειάς της. Στο σχεδιασμό του δικτύου αυτού έχουν ενταχθεί οι περισσότερες γνωστές περιοχές με υψηλή αξία βιοποικιλότητας, αποτελώντας έτσι μια σημαντική προσφορά της Ελλάδας στην κατεύθυνση της διατήρησης της βιοποικιλότητας σε παγκόσμιο επίπεδο.

Αναπόφευκτα, έχει δοθεί ιδιαίτερη προσοχή στα απειλούμενα και κινδυνεύοντα είδη, καθώς η Ελλάδα αποτελεί ένα από τα τελευταία καταφύγια τους στην Ευρώπη και τη Μεσόγειο. Προγράμματα προστασίας απειλούμενων ειδών έχουν υλοποιηθεί για τη Μεσογειακή Φώκια (*Monachus monachus*), την Αρκούδα (*Ursus arctos*), τη Θαλάσσια Χελώνα (*Caretta caretta*) και άλλα κινδυνεύοντα είδη, περιλαμβανομένων των ιδιαίτερος κινδυνευόντων πουλιών, όπως οι πελεκάνοι, οι μαυρόγυπες, τα υδρόβια και παρυδάτια πουλιά.

Κόκκινα Βιβλία των απειλούμενων σπονδυλωτών και των απειλούμενων φυτών έχουν συνταχθεί με πρωτοβουλία επιστημονικών φορέων (Ελληνική Ζωολογική Εταιρεία-Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρεία και Τμήμα Βιολογίας Πανεπιστημίου Πατρών σε συνεργασία με ομάδα άλλων Ευρωπαίων επιστημόνων, αντίστοιχα). Βέβαια, χρειάζεται πολλή δουλειά ακόμη για την επίτευξη ικανοποιητικής καταγραφής του συνόλου των ειδών και των ενδιαφεμάτων όλων των χερσαίων, θαλάσσιων και παράκτιων οικοσυστημάτων. Οι σημαντικότερες ελλείψεις από την άποψη καταγραφής αφορούν στα ασπόνδυλα, στους μύκητες, στα θαλάσσια-παράκτια είδη και στα ξενικά είδη.

Η *ex situ* διατήρηση έχει αναπτυχθεί ιδιαίτερα όσον αφορά στις ποικιλίες καλλιεργούμενων ειδών και γενικότερα τα φυτά, ενώ υπάρχουν σημαντικές ελλείψεις όσον αφορά στην ανάπτυξη και τη λειτουργία Ζωολογικών Κήπων και Τραπεζών Γενετικού Υλικού της πανίδας.

Έρευνα, σχετική με τη βιοποικιλότητα, πραγματοποιείται κυρίως από τα Τμήματα Βιολογίας, Δασολογίας, Γεωπονίας και Περιβάλλοντος των ΑΕΙ, και τα λίγα Ερευνητικά Ινστιτούτα.

Η ευαισθητοποίηση και ενημέρωση του κοινού γίνεται κυρίως μέσω των προγραμμάτων περιβαλλοντικής εκπαίδευσης και των προγραμμάτων ενημέρωσης που υλοποιούν ορισμένες Περιβαλλοντικές Οργανώσεις και τα Υπουργεία Περιβάλλοντος, Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων και Παιδείας σε εθνικό επίπεδο, καθώς και ειδικά σε προστατευόμενες περιοχές από τις τοπικές αρχές σε συνεργασία με τα Υπουργεία Περιβάλλοντος και Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων, και με περιβαλλοντικές οργανώσεις. Οι σχετικές δραστηριότητες επικεντρώνονται περισσότερο σε γενικά περιβαλλοντικά προβλήματα ή / και σε ορισμένα από τα πιο 'δημοφιλή' απειλούμενα είδη, τα οποία σχετίζονται με τη βιοποικιλότητα συγκεκριμένων τύπων οικοσυστημάτων (π.χ. παράκτιων, υγροτοπικών, δασικών, γλυκών νερών).

Υπάρχουν ορισμένα πανεπιστημιακά και ιδιωτικά Μουσεία Φυσικής Ιστορίας που βρίσκονται σε ικανοποιητικό επίπεδο, όσον αφορά στον πλούτο των εκθεμάτων και την οργάνωση, ενώ υπάρχουν και αρκετά μικρά δημόσια και ιδιωτικά Μουσεία Φυσικής Ιστορίας, τα περισσότερα από τα οποία αντιμετωπίζουν οικονομικά και οργανωτικά προβλήματα.

Η εφαρμογή του δικτύου NATURA 2000 στην Ελλάδα

Η καταγραφή των τόπων που πληρούν τα κριτήρια των Οδηγιών 92/43/ΕΚ και 79/409/ΕΚ για την παρουσία τύπων οικοτόπων και ειδών στη χώρα μας. Στον «Επιστημονικό Κατάλογο» εντάχθηκε το σύνολο σχεδόν των μέχρι τότε προστατευόμενων περιοχών σε εθνικό και διεθνές επίπεδο ήτοι Εθνικοί Δρυμοί (10), Αισθητικά Δάση (19), υγρά τοπία Ramsar (10), Μνημεία Παγκόσμιας Κληρονομιάς (2), Αποθέματα Βιόσφαιρας (2), Τοπία Ιδιαίτερου Φυσικού Κάλους κλπ.

Από τον Επιστημονικό Κατάλογο, η τελική επιλογή των τόπων που προτάθηκαν από τη χώρα στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή (συνολικά ως Εθνικός κατάλογος Natura 2000 και Κατάλογος Ζωνών Ειδικής Προστασίας - ΖΕΠ) έγινε κατά κύριο λόγο από κοινή ομάδα εργασίας ΥΠΕΧΩΔΕ – Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων, κατόπιν γνωμοδοτήσεων των συναρμόδιων Υπουργείων. Οι μετέπειτα τροποποιήσεις του καταλόγου των τόπων που προτάθηκαν, βασίστηκαν στα συμπεράσματα των Βιογεωγραφικών Σεμιναρίων της ΕΕ για την Μεσογειακή Ζώνη, στα οποία παρέστησαν εκπρόσωποι των Υπουργείων ΠΕΧΩΔΕ και Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων, καθώς και στους χαρακτηρισμούς περιοχών από την Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρεία ως Σημαντικών Περιοχών για την Ορνιθοπανίδα.

Η Ελλάδα **έχει χαρακτηρίσει** σήμερα 151 Ζώνες Ειδικής Προστασίας (ΖΕΠ) και υπέβαλλε τμηματικά στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή (1996 – 2002) κατάλογο 239 προτεινόμενων Τόπων Κοινοτικής Σημασίας (ΤΚΣ) («Εθνικός Κατάλογος»). Οι δύο κατάλογοι παρουσιάζουν μεταξύ τους επικαλύψεις όσον αφορά τις εκτάσεις τους (υπάρχουν τμήματα ΖΕΠ που αποτελούν τμήματα ΤΚΣ). Μάλιστα, 31 περιοχές έχουν οριστεί ταυτόχρονα ως ΖΕΠ και έχουν προταθεί και ως ΠΤΚΣ.

Όλοι οι τόποι του Δικτύου Natura 2000, που περιλαμβάνονται στη βάση δεδομένων του Δικτύου Natura 2000, συνοδεύονται αφενός από δελτίο δεδομένων με γενικότερα περιγραφικά στοιχεία (π.χ. έκταση, υψόμετρο, περιγραφή, απειλές, πιέσεις) και ειδικότερες πληροφορίες για τους τύπους οικοτόπων και τα είδη που ενδιαίτουν στον κάθε τόπο (π.χ. αντιπροσωπευτικότητα, πληθυσμός, έκταση, καθεστώς διατήρησης) και αφετέρου από χάρτη κλίμακας 1:100.000. Σε μεγάλο μέρος των τόπων αυτών έχει πραγματοποιηθεί αναλυτική χαρτογράφηση των τύπων οικοτόπων από το ΥΠΕΧΩΔΕ στο πλαίσιο του προγράμματος «Αναγνώριση και περιγραφή των τύπων οικοτόπων σε περιοχές ενδιαφέροντος για την διατήρηση της φύσης», το οποίο εκπονήθηκε με χρηματοδότηση από το Β' και Γ' ΚΠΣ (1999-2001).

Διαχείριση των περιοχών NATURA 2000

1. Κήρυξη περιοχών. Σύμφωνα με την εναρμόνιση της Οδηγίας 92/43/ΕΚ στο ελληνικό δίκαιο (ΚΥΑ 33318/3028/11-12-98 – ΦΕΚ 1289/Β/28-12-98) για την προστασία και διατήρηση των περιοχών Natura 2000 και την αποφυγή της υποβάθμισης των τύπων οικοτόπων και των οικοτόπων των ειδών Κοινοτικού Ενδιαφέροντος και των οχλήσεων που έχουν επιπτώσεις στα είδη αυτά, λαμβάνονται τα αναγκαία και ενδεδειγμένα μέτρα που είναι κυρίως :

- α) κανονιστικές πράξεις που καταρτίζονται σύμφωνα με την κείμενη νομοθεσία
- β) έκδοση των κανονισμών ή ειδικών σχεδίων ανάπτυξης και διαχείρισης που προβλέπονται στην κείμενη νομοθεσία (νόμος για το περιβάλλον, δασική νομοθεσία, νόμος για τη διαχείριση των υδάτινων πόρων κλπ)
- γ) δυνατότητα σύστασης ειδικών υπηρεσιών για την παρακολούθηση και την αποτελεσματικότερη προστασία των ΕΖΔ
- δ) κατάρτιση μελετών αξιολόγησης
- ε) δυνατότητα λήψης προληπτικών μέτρων
- στ) οικονομικές ρυθμίσεις που προβλέπονται από τη κείμενη νομοθεσία
- ζ) λήψη άλλων αναγκαίων κανονιστικών, διοικητικών ή συμβατικών μέτρων και
- η) υποχρέωση σύνταξης Μελετών Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων (ΜΠΕ) και για κάθε έργο ή δραστηριότητα που δεν περιλαμβάνεται στην Α' κατηγορία έργων και δραστηριοτήτων. Εφόσον διαπιστώνεται ότι το εν λόγω έργο ή δραστηριότητα δεν θα παραβιάσει τα χαρακτηριστικά του τόπου, χορηγείται έγκριση περιβαλλοντικών όρων με την νόμιμη διαδικασία.

2. Για την κήρυξη των περιοχών ως προστατευόμενων σύμφωνα με την εθνική νομοθεσία (ν. 1650/86), προαπαιτείται η εκπόνηση Ειδικών Περιβαλλοντικών Μελετών (ΕΠΜ). Οι μελέτες αυτές απογράφουν τις φυσικές, κοινωνικές, οικονομικές και άλλες παραμέτρους της υπό μελέτη

περιοχής και προτείνουν Σχέδια Νομοθετημάτων (ΠΔ ή ΚΥΑ) κήρυξής τους ως προστατευόμενες - με την αναγκαία ζωνοποίηση- καθώς και τους γενικούς όρους και περιορισμούς όσον αφορά τις παραγωγικές και άλλες δραστηριότητες, με γνώμονα τις οικολογικές απαιτήσεις των τύπων οικοτόπων και των ειδών με σημαντική παρουσία στην περιοχή μελέτης. Τα τμήματα των προστατευόμενων περιοχών με ιδιαίτερη φυσική αξία αποτελούν συνήθως κεντρικό τμήμα μιας περιοχής, στην οποία τα αναγκαία μέτρα προστασίας κλιμακώνονται κατά ζώνες.

Μετά την έγκριση των ΕΠΜ από την πολιτική ηγεσία του ΥΠΕΧΩΔΕ, αρμοδιότητα που έχει δοθεί στον Γενικό Δ/ντη Περιβάλλοντος, τα εν λόγω Σχέδια Νομοθετημάτων δημοσιοποιούνται από τις αρμόδιες Νομαρχιακές Αυτοδιοικήσεις και στη συνέχεια, τα οικεία Ν.Σ. αφού συγκεντρώσουν τις απόψεις φορέων – πολιτών διαβιβάζουν τις σχετικές Αποφάσεις τους στην αρμόδια Υπηρεσία του ΥΠΕΧΩΔΕ, η οποία αφού τις λάβει υπόψη της επανασυντάσσει τα εν λόγω Σχέδια Νομοθετημάτων που προωθούνται για υπογραφή από τα συναρμόδια Υπουργεία.

3.Μέχρι σήμερα εκπονήθηκαν ή βρίσκονται στο στάδιο εκπόνησης, περίπου 80 ΕΠΜ.

α) Έξι από αυτές έχουν καταλήξει στην κήρυξη ισάριθμων περιοχών (Εθνικό Θαλάσσιο Πάρκο Ζακύνθου, Εθνικό Πάρκο Σχοινιά – Μαραθώνα, Εθνικό Θαλάσσιο Πάρκο Αλοννήσου – Βορείων Σποράδων, Περιοχή Οικοανάπτυξης Λίμνης Παμβώτιδας Ιωαννίνων, Εθνικό Πάρκο Λιμνών Κορώνειας – Βόλβης, Εθνικό Πάρκο Πίνδου) που καλύπτουν περίπου το 5% του αριθμού των περιοχών του Δικτύου.

β) Για το 12,5% των περιοχών τα σχετικά σχέδια νομοθετημάτων κήρυξης είναι στο στάδιο ολοκλήρωσής τους, για το 0,5% των περιοχών τα σχετικά νομοθετήματα κήρυξης είναι στη διαδικασία δημοσιοποίησης, ενώ για το 21% των περιοχών οι σχετικές ΕΠΜ είναι υπό εκπόνηση, υπό επεξεργασία ή στο στάδιο της έγκρισής.

γ) Οι 80 ΕΠΜ για όλα τα παραπάνω καλύπτουν περίπου το 55% της έκτασης όλων των περιοχών του Δικτύου Natura 2000 (ΤΚΣ και ΖΕΠ).

4. Τις προστατευόμενες περιοχές μπορούν να διαχειρίζονται Φορείς Διαχείρισης ή υφιστάμενες δημόσιες υπηρεσίες, ειδικές υπηρεσίες και ΝΠΔΔ ή φορείς που ορίζονται για το σκοπό αυτό με συμβάσεις διαχείρισης (ν 2742/99 « Χωροταξικός Σχεδιασμός αειφόρου ανάπτυξης και άλλες διατάξεις»).

Οι προστατευόμενες περιοχές διέπονται από κανονισμούς διοίκησης και λειτουργίας στους οποίους καθορίζονται τα αναγκαία μέτρα οργάνωσης και λειτουργίας των προστατευόμενων αντικειμένων και εξειδικεύονται οι γενικοί όροι και περιορισμοί άσκησης δραστηριοτήτων και εκτέλεσης έργων που καθορίζονται με το νομοθέτημα κήρυξης των περιοχών.

Επίσης, καταρτίζονται πενταετή σχέδια διαχείρισης των προστατευόμενων περιοχών. Με τα σχέδια αυτά προσδιορίζονται, στο πλαίσιο των γενικότερων όρων και προϋποθέσεων, που τίθενται στα νομοθετήματα κήρυξης, οι κατευθύνσεις και οι προτεραιότητες για την εφαρμογή των έργων, δράσεων και μέτρων που απαιτούνται για την αποτελεσματική προστασία και διαχείριση των κατά περίπτωση προστατευόμενων αντικειμένων. Τα Σχέδια Διαχείρισης συνοδεύονται από προγράμματα δράσης.

5. Επιπρόσθετα στην κήρυξη των περιοχών ως προστατευόμενων σε εθνικό επίπεδο, προωθείται η διαχείρισή τους και μέσω των Ειδικών Χωροταξικών Σχεδίων, των Δασικών Διαχειριστικών Σχεδίων και των σχετικών γεωργοπεριβαλλοντικών μέτρων. Την εφαρμογή των ανωτέρω σχεδίων παρακολουθούν ειδικές υπηρεσίες όπως για παράδειγμα οι Διευθύνσεις Δασών και τα Δασαρχεία.

Φορείς Διαχείρισης Προστατευόμενων Περιοχών. Μέχρι σήμερα, έχουν ιδρυθεί 27 Φορείς Διαχείρισης για ισάριθμες περιοχές. Οι εκτάσεις δικαιοδοσίας τους καλύπτουν περίπου το 24% των περιοχών Natura 2000.

Τα διοικητικά συμβούλια των 27 Φορέων Διαχείρισης έχουν επανασυγκροτηθεί για εννέα Φορείς Διαχείρισης ενώ ολοκληρώνονται άμεσα και τα σχέδια Υπουργικών Αποφάσεων για τους υπόλοιπους Φορείς Διαχείρισης. Για την λειτουργία των ανωτέρω Διοικητικών Συμβουλίων έχουν ήδη υπογραφεί και δημοσιευτεί στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως 98 από τους 108 Κανονισμούς που απαιτούνται συνολικά για την λειτουργία τους. Ως σημαντικό πρέπει να αναφερθεί και το γεγονός ότι για λόγους ελέγχου και πρόληψης, η ελληνική νομοθεσία δίνει τη δυνατότητα της αναθεώρησης ανά πενταετία των νομοθετημάτων κήρυξης, των κανονισμών διοίκησης και λειτουργίας και των σχεδίων διαχείρισης. Κατ' εξαίρεση, και πριν την πάροδο της πενταετίας, επιτρέπεται η τροποποίηση των ανωτέρω μετά από τεκμηριωμένη εισήγηση του Φορέα Διαχείρισης ή των υπηρεσιών στις οποίες έχει ανατεθεί η σχετική αρμοδιότητα.

Σύμφωνα με την εθνική νομοθεσία, στις περιοχές του Δικτύου Natura 2000 η περιβαλλοντική αδειοδότηση πραγματοποιείται από Υπηρεσίες διοικητικά κατά ένα επίπεδο κεντρικότερες σε

σχέση με τις Υπηρεσίες που αδειοδοτούν τα αντίστοιχα έργα εκτός των περιοχών του Δικτύου, ώστε να διασφαλίζεται σε μεγαλύτερο βαθμό η αντικειμενικότητα, η μέριμνα για το φυσικό περιβάλλον και η εξέταση των συνδυαζόμενων επιπτώσεων. Η πρακτική αυτή εφαρμόζεται ήδη από το 1998 (ν. 2647/98).

Συγκεκριμένα, σήμερα, έργα και δραστηριότητες κατηγορίας Α, υποκατηγορίας 1 και 2 σε περιοχές Natura 2000 αδειοδοτούν οι αρμόδιες Υπηρεσίες Περιβάλλοντος του ΥΠΕΧΩΔΕ, έργα και δραστηριότητες κατηγορίας Β, υποκατηγορίας 3 αδειοδοτούν οι αρμόδιες Υπηρεσίες Περιβάλλοντος της οικείας Περιφέρειας. Για έργα της κατηγορίας Β, υποκατηγορίας 4, η εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων γίνεται από την οικεία Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση αλλά αρμόδιος για την έγκριση της απόφασης έγκρισης περιβαλλοντικών όρων είναι ο Γενικός Γραμματέας της Περιφέρειας.

Εθνικό νομοθετικό και θεσμικό πλαίσιο για τη βιοποικιλότητα

Το νομοθετικό πλαίσιο της Ελλάδας είναι σύνθετο, αφού υπάρχουν πολλές αρμόδιες αρχές με επιμέρους αρμοδιότητες.

Εκτός από τα επιμέρους Νομοθετήματα, Προεδρικά Διατάγματα και Υπουργικές Αποφάσεις, ο νόμος 1650/1986 "για την προστασία του περιβάλλοντος" λειτουργεί ως το γενικό πλαίσιο που περιβάλλει τα περισσότερα θέματα σχετικά με τη βιοποικιλότητα και θέτει τις κύριες κατευθύνσεις για τη διατήρηση των συνιστωσών της βιοποικιλότητας. Περιλαμβάνει ρυθμίσεις για τα παρακάτω ζητήματα:

Μελέτες Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων, το περιεχόμενό τους και τις σχετικές διαδικασίες.

Μέτρα εναντίον της ρύπανσης από όλες τις πηγές.

Προστασία της φύσης και του τοπίου. Ορίζει τις κατηγορίες προστατευόμενων περιοχών (Εθνικά Πάρκα, Περιοχές Προστασίας της Φύσης, Περιοχές Αυστηρής Προστασίας της Φύσης, Προστατευόμενοι Φυσικοί Σχηματισμοί-Τοπία-Συστατικά Τοπίων, και περιοχές Οικονομικής Ανάπτυξης) και τη διαδικασία χαρακτηρισμού τους.

Προστασία άγριων ζώων και φυτών και των ενδιατημάτων τους

Καθορισμός ζωνών όπου απαιτείται ειδική περιβαλλοντική υποστήριξη και ζωνών ανάπτυξης παραγωγικών δραστηριοτήτων.

Η υπόλοιπη σχετική νομοθεσία, όσον αφορά τις τρέχουσες δραστηριότητες, και σύμφωνα με τα τομεακά πεδία εφαρμογής της, είναι:

IN SITU ΔΙΑΤΗΡΗΣΗ

Προεδρικό Διάταγμα 67/81 "Περί προστασίας της αυτοφυούς χλωρίδος και της άγριας πανίδος και καθορισμού διαδικασίας συντονισμού και ελέγχου της ερεύνης επ' αυτών". Περιλαμβάνει 916 φυτά, 82 ασπόνδυλα και 139 σπονδυλωτά ως προστατευόμενα είδη

Κοινή Υπουργική Απόφαση (ΚΥΑ) 33318/3028/11-12-98 «Καθορισμός Μέτρων και διαδικασιών για την διατήρηση των φυσικών οικοτόπων (ενδιατημάτων) καθώς και της άγριας πανίδας και χλωρίδας»

Κοινή Υπουργική Απόφαση (ΚΥΑ) 135286/5447/02 (ΦΕΚ 1589/Β/23-12-02) «Συγκρότηση επιτροπής Φύση 2000 σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 5 της ΚΥΑ 33318/3028/1998.

Υπουργική Απόφαση 71961/3670/91 (ΦΕΚ 541/Δ/19-7-91) «Καθορισμός των όρων και της διαδικασίας ανακοίνωσης των σχεδίων των Προεδρικών Διαταγμάτων που προβλέπονται στις παρ. 1 και 2 του άρθρου 21 του Ν. 1650/86»

Ν. 2742/99 «Χωροταξικός σχεδιασμός και αειφόρος ανάπτυξη και άλλες διατάξεις»

Υπουργική Απόφαση 414985/29.11.85 "Μέτρα διαχείρισης της άγριας πτηνοπανίδας" (74 μη θηρεύσιμα είδη)

Ν. 3044/02 (ΦΕΚ 197/Α/27-8-02) «Μεταφορά συντελεστή δόμησης και ρυθμίσεις άλλων θεμάτων αρμοδιότητας Υπουργείου Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων.

Ν. 2204/94 (ΦΕΚ 59/Α/15-4-94), ο οποίος αφορά την κύρωση της Σύμβασης της βιολογικής ποικιλότητας (Διεθνή Διάσκεψη του Ρίο, 1992).

Υπουργική Απόφαση 180755/4425 28.3.1979 "Περί καθορισμού ωφελίμων θηραμάτων και απαγόρευση θήρας ορισμένων πτηνών απειλούμενων με πλήρη αφανισμό" (4 θηλαστικά και 120, συν όλα τα μικρότερα από 17 εκατοστά, πτηνά, ορίζονται ως ωφέλιμα, μη θηρεύσιμα είδη)

Νόμος 1468/1950 για τα Τοπία Ιδιαίτερου Φυσικού Κάλλους

Νόμος 996/1971 για τους Εθνικούς Δρυμούς, τα Αισθητικά Δάση και τα Μνημεία της Φύσης

Νόμος 177/1975 και Π.Δ 453/77 για τις Περιοχές Ελεγχόμενου Κυνηγιού

Η γεωργική και δασική έκταση που καταλαμβάνουν οι περιοχές Natura 2000 (ΖΕΠ και πΤΚΣ) είναι 2.268.742 ha (εξαιρουμένων των αλληλοεπικαλύψεων) από την οποία τα 447.948 ha χαρακτηρίζονται ως γεωργικές εκτάσεις και τα 1.820.794 ha χαρακτηρίζονται ως δασικές εκτάσεις.

Πίνακας 17 Γεωργικές και δασικές εκτάσεις σε ΤΚΣ και ΖΕΠ, εξαιρουμένων των αλληλεπικαλύψεων

Κωδικός CORINE	Κατηγορία	Έκταση (Ha)
211	Μη αρδεύσιμη αρόσιμη γη	117.536,477
212	Μόνιμα αρδευόμενη γη	55.941,206
213	Ορυζώνες	13.534,667
221	Αμπελώνες	5.216,782
222	Οπωροφόρα δένδρα και φυτείες με σαρκώδεις καρπούς	6.593,803
223	Ελαιώνες	33.487,375
231	Λιβάδια	5.404,582
242	Σύνθετα συστήματα καλλιέργειας	54.820,487
243	Γη που καλύπτεται κυρίως από τη γεωργία με σημαντικές εκτάσεις φυσικής βλάστησης	155.412,989
311	Δάσος πλατύφυλλων	353.106,479
312	Δάσος κωνοφόρων	251.438,380
313	Μικτό Δάσος	118.051,971
321	Φυσικοί Βοσκότοποι	339.275,262
322	Θάμνοι και χερσότοποι	32.594,914
323	Σκληροφυλλική βλάστηση	432.347,334
324	Μεταβατικές δασώδεις θαμνώδεις εκτάσεις	293.979,380
ΣΥΝΟΛΟ		2.268.742,088

Πηγή: ΥΠΕΧΩΔΕ – 2006

Πίνακας 18 Γεωργικές εκτάσεις σε ΤΚΣ και ΖΕΠ, εξαιρουμένων των αλληλεπικαλύψεων

Κωδικός CORINE	Κατηγορία	Έκταση (Ha)
211	Μη αρδεύσιμη αρόσιμη γη	117.536,477
212	Μόνιμα αρδευόμενη γη	55.941,206
213	Ορυζώνες	13.534,667
221	Αμπελώνες	5.216,782
222	Οπωροφόρα δένδρα και φυτείες με σαρκώδεις καρπούς	6.593,803
223	Ελαιώνες	33.487,375
231	Λιβάδια	5.404,582
242	Σύνθετα συστήματα καλλιέργειας	54.820,487
243	Γη που καλύπτεται κυρίως από τη γεωργία με σημαντικές εκτάσεις φυσικής βλάστησης	155.412,989
ΣΥΝΟΛΟ		447.948,368

Πηγή: ΥΠΕΧΩΔΕ – 2006

Πίνακας 19 Δασικές εκτάσεις σε ΤΚΣ και ΖΕΠ, εξαιρουμένων των αλληλεπικαλύψεων

Κωδικός CORINE	Κατηγορία	Έκταση (Ha)
311	Δάσος πλατύφυλλων	353.106,479
312	Δάσος κωνοφόρων	251.438,380
313	Μικτό Δάσος	118.051,971
321	Φυσικοί Βοσκότοποι	339.275,262
322	Θάμνοι και χερσότοποι	32.594,914
323	Σκληροφυλλική βλάστηση	432.347,334
324	Μεταβατικές δασώδεις θαμνώδεις εκτάσεις	293.979,380
ΣΥΝΟΛΟ		1.820.793,720

Πηγή: ΥΠΕΧΩΔΕ – 2006

Ο αριθμός των προστατευόμενων ζωικών ειδών δίνεται στον παρακάτω Πίνακα όπου δίνονται επίσης και τα είδη που έχουν αναγνωρισθεί ως απειλούμενα από διάφορες επιστημονικές εργασίες, αλλά δεν προστατεύονται.

Πίνακας 20 Τα προστατευόμενα και τα απειλούμενα είδη ζώων της Ελλάδας

ΤΑΞΗ	ΕΙΔΗ	+ΥΠΟΕΙΔΗ	ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΟΜΕΝΑ	ΑΠΕΙΛΟΥΜΕΝΑ
ΘΗΛΑΣΤΙΚΑ	116		83	8
ΠΤΗΝΑ	422	+85	396	1
ΕΡΠΕΤΑ	59		58	1
ΑΜΦΙΒΙΑ	20		18	0
ΨΑΡΙΑ γλυκού νερού	110	+21	50	29
ΨΑΡΙΑ θαλάσσια	447		8	14
ΕΧΙΝΟΔΕΡΜΑ	107		1	0
ΟΡΘΟΠΤΕΡΑ	317	+19	11	0
ΝΕΥΡΟΠΤΕΡΑ			0	3
ΛΕΠΙΔΟΠΤΕΡΑ			57	39
ΥΜΕΝΟΠΤΕΡΑ			0	15
ΟΔΟΝΤΟΓΝΑΘΑ			5	4
ΚΟΛΕΟΠΤΕΡΑ			11	2
ΤΡΙΧΟΠΤΕΡΑ	255		0	0
ΕΤΕΡΟΠΤΕΡΑ	811		0	0
ΨΩΚΟΠΤΕΡΑ	75		0	0
ΔΙΚΤΥΟΠΤΕΡΑ	40?		0	2
ΣΙΦΩΝΑΠΤΕΡΑ	57	+11	0	0
ΜΑΛΑΚΙΑ χερσαία			24	5
>> Γαστερόποδα γλ.νερού	~40		3	1
>> Διθύρα	293		4	0
>> λοιπά θαλάσσια	~700		5	0
ΑΡΑΧΝΕΣ			0	1
ΣΚΟΡΠΙΟΙ	6		0	0
ΔΙΠΛΟΠΟΔΑ	130		0	0
ΧΕΙΛΟΠΟΔΑ	~100		0	0
ΙΣΟΠΟΔΑ χερσαία	195		0	0
ΒΡΥΟΖΩΑ	200		0	0
ΑΜΦΙΠΟΔΑ			0	1
ΔΕΚΑΠΟΔΑ	231		3	0
ΛΟΙΠΑ ΚΑΡΚΙΝΟΕΙΔΗ	~600		0	0
ΔΑΚΤΥΛΙΟΣΚΩΛ.			5	0
ΚΝΙΔΟΣΖΩΑ	91		1	1
ΣΠΟΓΓΟΙ	132		0	0

Πηγή: Ζωολογικό Μουσείο - Πανεπιστήμιο Αθηνών – 2005

Πίνακας 21 Ενδημικά, απειλούμενα και προστατευόμενα taxa της ελληνικής χλωρίδας (βάση δεδομένων Chloris) – Τμήμα Βιολογίας – Πανεπιστήμιο Αθηνών

	Ενδημικά	Αμφίβολα ενδημικά	Μη ενδημικά
Μη απειλούμενα* & Μη προστατευόμενα	538	35	
Προστατευόμενα	92	5	161
Απειλούμενα	150	3	107
Απειλούμενα & Προστατευόμενα	441	8	206

*Είδη τα οποία έχουν χαρακτηριστεί ως μη απειλούμενα ή είδη των οποίων το καθεστώς διατήρησης δεν είναι γνωστό

Πηγή: Τμήμα Βιολογίας – Πανεπιστήμιο Αθηνών

ΜΕΛΕΤΕΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΩΝ ΕΠΙΠΤΩΣΕΩΝ (ΜΠΕ)

Το βασικό νομοθετικό πλαίσιο των ΜΠΕ, σύμφωνα με τις απαιτήσεις του Νόμου 1650/86, είναι ο νόμος 3010/02 «Εναρμόνιση του Ν. 1650/86 με τις Οδηγίες 97/11/ΕΕ και 96/61/ΕΕ κ.α», ο οποίος αντικατέστησε την Κοινή Υπουργική Απόφαση 69269/5387/1990 που αφορά το περιεχόμενο των ΜΠΕ και τις κατηγορίες των δραστηριοτήτων σύμφωνα με τις πιθανές επιπτώσεις τους στο περιβάλλον. Σύμφωνα με την ΚΥΑ 15393/2332/5-8-02, τα δημόσια και ιδιωτικά έργα και οι δραστηριότητες κατατάσσονται σε κατηγορίες, σύμφωνα με τον ανωτέρω νόμο. Μία άλλη σχετική κατηγορία μελετών είναι οι Ειδικές Περιβαλλοντικές Μελέτες (ΕΠΜ), οι οποίες απαιτούνται για την ίδρυση προστατευόμενων περιοχών. Οι ΕΠΜ προσδιορίζουν το προστατευτέο αντικείμενο, τα όριά του, τις επιτρεπόμενες δραστηριότητες, τις χρήσεις γης, και ειδικά μέτρα προστασίας.

ΓΕΩΡΓΙΑ

Π.Δ. 915/81 (ΦΕΚ 232/Α/28-08-1981) ίδρυση της Ελληνικής Τράπεζας Γενετικού Υλικού ως τμήμα του Κέντρου Γεωργικής Έρευνας Μακεδονίας Θράκης

Π.Δ. 80/1990, σχετικά με την "προστασία του φυτικού γενετικού υλικού της χώρας". Σκοπός του Π.Δ. είναι η προστασία και η διατήρηση του εγχώριου αβελτίωτου γενετικού υλικού των καλλιεργούμενων φυτικών ειδών και των αγρίων προγόνων τους ή συγγενών τους ειδών. Με το Π.Δ. ιδρύεται εθνικό σύστημα διατήρησης και προστασίας φυτογενετικών πόρων καλλιεργούμενων ειδών με συντονιστικό-εκτελεστικό όργανο την Τράπεζα Διατήρησης Γενετικού Υλικού του ΕΘ.Ι.Α.ΓΕ. Με το άρθρο 9 του Π.Δ., ως ζώνες προστασίας ορίζονται περιοχές που αυτοφύονται άγρια συγγενή των καλλιεργούμενων είδη, μέσα στις οποίες διασφαλίζεται η διατήρηση της υπάρχουσας γενετικής ποικιλομορφίας και η δυνατότητα να συνεχισθεί η εξέλιξη τους. Τέλος το Π.Δ. καθορίζει τη διαδικασία ανάθεσης σχετικών μελετών, καθορισμού ζωνών προστασίας και των διαχειριστικών μέτρων εντός αυτών.

Π.Δ. 434/30.11.95, ΦΕΚ 248 Α'/95 σχετικά με "Μέτρα για τη διατήρηση και προστασία αυτοχθόνων φυλών αγροτικών ζώων". Το ως άνω Π.Δ. είναι αντίστοιχο του Π.Δ. 80/1990 αλλά, φυσικά, αναφέρεται στην κτηνοτροφία. Μέχρι σήμερα, 43 ιθαγενείς φυλές αγροτικών ζώων έχουν αναγνωρισθεί επισήμως και μέτρα για την προστασία τους βρίσκονται υπό αξιολόγηση.

Πίνακας 22 Οι αυτόχθονες φυλές αγροτικών ζώων της Ελλάδας που έχουν αναγνωρισθεί μέχρι σήμερα και η κατάσταση τους

ΟΜΑΔΑ	ΦΥΛΗ	ΠΛΗΘΥΣΜ.	ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ
ΒΟΟΕΙΔΗ (5)	Τήνου	ελάχ.	Εξαφάνιση
	Κέας	>>	>>
	Συκιάς-Χαλκιδικής	>>	>>
	Κατερίνης	100	>>
	Βραχυκερατική	7000	Ευαίσθητη
ΒΟΥΒΑΛΟΙ (1)	Εγχώριος βούβαλος	500	Επισφαλής
	Καταφυγίου	300	Εξαφάνιση
ΠΡΟΒΑΤΑ (26)	Ρουμλουκίου	ελάχ.	>>
	Ευδήλου Ικαρίας	>>	>>
	Λευκίμης Κερκύρας	>>	>>
	Άργους	>>	>>
	Χαλκιδικής	180	>>
	Ζακύνθου	480	Επισφαλής
	Παλαγονίας	350	>>
	Σαρακατσάνικο	460	>>
	Κατσικά Ιωαννίνων	370	>>
	Σκοπέλου	1800	Ευαίσθητη
	Κύμης	1200	>>
	Χίου	7200	>>
	Αγρινίου	2400	>>
	Δράμας	2800	>>
	Θράκης	4800	>>
	Καλαρύτερο	3800	>>
	Πηλειορπίτικο	1400	>>
	Καραγκούνικη		Κανονική
	Λέσβου		>>
	Σφακίων		>>
	Φριζάρτα		>>
	Σερρών		>>
	Κεφαλληνίας		>>
	Ορεινό Ηπείρου (Μπούτσικο)		>>
	Σκύρου		>>
	Καρύστου		>>
ΑΙΓΕΣ (2)	Ιωαννίνων	370	Επισφαλής
	Σκοπέλου	7000	Ευαίσθητη
	Ελληνική		Κανονική
ΧΟΙΡΟΙ (1)	Εγχώριος		Επισφαλής
ΙΠΠΟΕΙΔΗ (6)	Θεσσαλίας	ελάχ.	Εξαφάνιση
	Ανδραβίδας	>>	>>
	Πηλείας	180	>>
	Πόνου Σκύρου	120	Επισφαλής
	Πίνδου	300	>>
	Μεσσαράς Κρήτης	100	>>

Πηγή: Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων – 2005

Νόμος 1546/1985, περί "Οργάνωσης, παραγωγής και εμπορίας του πολλαπλασιαστικού υλικού φυτικών ειδών". Ο νόμος αυτός ρυθμίζει την παραγωγή, διακίνηση και εμπορία του πολλαπλασιαστικού υλικού και την κατοχύρωση των δικαιωμάτων των δημιουργών των ποικιλιών

που συμπεριλαμβάνονται στους εθνικούς καταλόγους των ποικιλιών. Σε αυτούς συμπεριλαμβάνονται οι βελτιωμένες ποικιλίες που είναι μοναδικές, ομοιόμορφες και σταθερές.

Υ.Α. 396851/22.10.92 για την "εγγραφή στον Εθνικό Κατάλογο ποικιλιών, ποικιλιών καρποφόρων δένδρων, θάμνων και λοιπών μικρών καρποφόρων".

Υ.Α. 396943/24.11.92 για την "εγγραφή στον Εθνικό Κατάλογο ποικιλιών, ποικιλιών αμπέλου".

Υ.Α. 329360/5.4.94 για την "εγγραφή στον Εθνικό Κατάλογο ποικιλιών, ποικιλιών κηπευτικών ειδών".

Υ.Α. 433374/16.12.94 για την "εγγραφή στον Εθνικό Κατάλογο ποικιλιών, ποικιλιών καλλιεργουμένων ειδών". Αφορά στις αροτραίες καλλιέργειες.

ΔΑΣΗ

Το νομικό και θεσμικό πλαίσιο που αφορά στη διαχείριση και προστασία των δασών καλύπτεται σε γενικές γραμμές από το Δασικό Κώδικα, ο οποίος περιλαμβάνει ποικιλία νόμων, διαταγμάτων και αποφάσεων, ορισμένα από τα οποία αφορούν στην προστασία των συστατικών της βιοποικιλότητας. Επιπλέον, η ρύθμιση τοπικών θεμάτων εμπίπτουν στην αρμοδιότητα των Δασικών Υπηρεσιών και των τοπικών αρχών (σε επίπεδο νομού). Οι Δασικές Υπηρεσίες και η διαχείριση των δασών εν γένει εμπίπτουν στην αρμοδιότητα του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων.

Ένα σημαντικό νομοθετικό εργαλείο είναι ο Νόμος 998/1979, ο οποίος τροποποιήθηκε με τον Ν. 3208/2003 «Προστασία των Δασικών Οικοσυστημάτων και Κατάρτιση Δασολογίου, ρύθμιση εμπράγματων δικαιωμάτων επί δασών και δασικών εν γένει εκτάσεων και άλλες διατάξεις», με τον οποίο ρυθμίζονται πολλά ζητήματα προστασίας δασών. Ορίζει κατηγορίες δασών και ρυθμίζει δραστηριότητες και μέτρα προστασίας. Σημαντικό θέμα αποτελεί επίσης και η σύνταξη Δασικού Κτηματολογίου, η οποία βρίσκεται σε εξέλιξη.

Τρέχουσες δραστηριότητες και εφαρμοζόμενα μέτρα σχετικά με τη διατήρηση της βιοποικιλότητας

Παρακάτω παρατίθενται ορισμένα από τα πιο σημαντικά, αντιπροσωπευτικά προγράμματα που σχετίζονται με τη βιοποικιλότητα, τα οποία βρίσκονται υπό εξέλιξη ή εκτελέστηκαν κατά την τελευταία δεκαετία από το Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων στα πλαίσια του Γ' ΚΠΣ, όσο και σε επίπεδο Εθνικών Προγραμμάτων των υπηρεσιών του Υπουργείου.

Δασική βιοποικιλότητα

Οι δραστηριότητες που αφορούν στη δασική βιοποικιλότητα περιλαμβάνουν μεγάλο εύρος διαχειριστικών προγραμμάτων που επιβλέπονται κυρίως από τις Δασικές Υπηρεσίες του Υπ. Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων

Οι δραστηριότητες αυτές περιλαμβάνουν τα ακόλουθα κύρια θέματα:

Διαχείριση Εθνικών Δρυμών, Αισθητικών Δασών, Περιοχών Ελεγχόμενου Κυνηγιού, Μνημείων της Φύσης και άλλων προστατευόμενων περιοχών που περιέχουν δάση

Μέτρα πρόληψης πυρκαγιών

Αναδάσωση καμένων και υποβαθμισμένων περιοχών

Διαχείριση δασικών πόρων

Κυνηγετικές ρυθμίσεις

Έλεγχος δασικών παρασίτων και ασθενειών

Ε.Π. «Αγροτική Ανάπτυξη – Ανασυγκρότηση της Υπαίθρου» - Μέτρο 6.3 – Δράση Α – Ενέργεια Α: «Σχέδια Διαχείρισης για την Αειφόρο ανάπτυξη δασικών και οικολογικά ευαίσθητων περιοχών»

Αγροτική ποικιλότητα - γενετικοί πόροι

Έγγραφο Προγραμματισμού Αγροτικής Ανάπτυξης (ΕΠΑΑ) – Άξονας 3: «Γεωργοπεριβαλλοντικά Μέτρα»

Μέτρο 3.7: «Πρόγραμμα απειλούμενων με εγκατάλειψη φυλών Αγροτικών ζώων»

Μέτρο 3.8: «Διατήρηση Εκταστικών Καλλιεργειών που κινδυνεύουν από Γενετική Διάβρωση»

Μέτρο 3.11: «Διατήρηση και Αποκατάσταση φυτοφρακτών»

Μέτρο 3.13: «Διατήρηση Γεωργικών Εκτάσεων για την Προστασία της Άγριας ζωής»

Εφαρμογή Κωδίκων Ορθής Γεωργικής Πρακτικής

Ε.Π. «Αγροτική Ανάπτυξη – Ανασυγκρότηση της Υπαίθρου 2000 – 2006»

Μέτρο 6.3 – Δράση Β: «Δημιουργία Τράπεζας Γενετικού Υλικού»

Δραστηριότητες της Τράπεζας Γενετικού Υλικού (ΤΓΥ) του ΕΘΙΑΓΕ.

Το νούμερο των δειγμάτων της Τράπεζας Γενετικού Υλικού αυξήθηκε από 7.220 το 1995 (περιλαμβάνοντας 66 γένη και 169 είδη καλλιεργούμενων φυτών και συγγενών με αυτά) σε 10.650 το 2005 μέσω μιας σειράς εξερευνητικών αποστολών που έγιναν στην Ελλάδα.

Υπάρχει ένα περιορισμένο μέρος του φάσματος αγρίων συγγενών ειδών στην Ελλάδα, που έχει συλλεχθεί και διατηρείται στην Τράπεζα Γενετικού Υλικού. Υπάρχει 32% αύξηση του αριθμού δειγμάτων των πιο σημαντικών αγρίων και συγγενών καλλιεργούμενων ειδών τα οποία διατηρούνται στην Τράπεζα Γενετικού υλικού την τελευταία δεκαετία

Μέτρο 5.1: «Ολοκληρωμένο πρόγραμμα υπηρεσιών στήριξης των κτηνοτρόφων της Ελληνικής Υπαίθρου για την παραγωγή και χρησιμοποίηση του κατάλληλου για την κάθε περιοχή ζωικού αναπαραγωγικού κεφαλαίου».

Δραστηριότητες των άλλων ινστιτούτων του ΕΘΙΑΓΕ.

Τα Ινστιτούτα του ΕΘΙΑΓΕ διαθέτουν, στις περισσότερες περιπτώσεις, συλλογές αναφοράς και γονικές καλλιέργειες και συνεργάζονται στενά με την ΤΓΥ. Η τελευταία συνεργάζεται επίσης και με έναν μη-κρατικό οργανισμό, το Εργαστήριο Οικολογικής Πρακτικής, που συλλέγει σπόρους από την ύπαιθρο σε μια προσπάθεια επανένταξης των τοπικών ποικιλιών στη γεωργία.

Δραστηριότητες των Κέντρων Γενετικής Βελτίωσης Αγροτικών Ζώων (Υπ. Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων) και των Εργαστηρίων Ζωοτεχνίας των Πανεπιστημίων Αθηνών και Θεσσαλονίκης.

Τα προαναφερθέντα Κέντρα είναι αρμόδια για την τήρηση των γενεαλογικών βιβλίων των φυλών των αγροτικών ζώων καθώς και την παρακολούθηση/αξιολόγηση ζώων και φυλών.

Υδατικοί Πόροι

Τα προβλήματα που υπάρχουν τόσο για τα επιφανειακά όσο και τα υπόγεια ύδατα προέρχονται κυρίως από την χρήση φαρμάκων και λιπασμάτων, από την υπεράντληση υπόγειων υδάτων και την υπερβόσκηση πολλών περιοχών από το ζωικό πληθυσμό.

Η χώρα μας εφαρμόζει το πλαίσιο του Νόμου 3199/2003 (ΦΕΚ 280 Α/09-12-2003) για την «Προστασία και Διαχείριση των υδάτων» - Εναρμόνιση με την Οδηγία 2000/60 /ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 23^{ης} Οκτωβρίου 2000 και σύμφωνα με τις επιταγές και το χρονοδιάγραμμα της Οδηγίας Πλαίσιο για τα νερά, νέες Υπηρεσίες και Όργανα συγκροτούνται από το Υπουργείο Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων, με σκοπό την ορθολογική διαχείριση των υδατικών πόρων της χώρας μας και την προστασία και διατήρηση του υδατικού περιβάλλοντός της.

Στα πλαίσια του Γ΄ ΚΠΣ γίνεται κοστολόγηση του αρδευτικού νερού, καθώς και μελέτη χημικής ποιότητας αρδευτικών υδάτων σε Λεκάνες Απορροής στις Περιφέρειες Δυτικής Μακεδονίας, Κεντρικής Μακεδονίας, Ανατολικής Μακεδονίας – Θράκης και Θεσσαλίας.

Στη νέα προγραμματική περίοδο θα συνταχθεί μελέτη χημικής ποιότητας αρδευτικών υδάτων και στην υπόλοιπη χώρα.

Με την εφαρμογή του Ν. 3199/2003 (άρθρο 7), απαραίτητη προϋπόθεση για τον σχεδιασμό και υλοποίηση των εγγειοβελτιωτικών έργων, είναι η εκπόνηση και έγκριση των σχεδίων διαχείρισης από τις αρμόδιες Δ/νσεις Υδάτων των Περιφερειών και την Κεντρική Υπηρεσία Υδάτων του ΥΠΕΧΩΔΕ

Εθνικό και θεσμικό πλαίσιο για τα ύδατα

Ν. 3199/2003(ΦΕΚ 280 Α /9-12-2003) «Προστασία και Διαχείριση των υδάτων» - Εναρμόνιση με την Οδηγία 2000/60/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 23^{ης} Οκτωβρίου 2000.

Κοινή Υπουργική Απόφαση (ΚΥΑ) Υ2 /2600/2001 (ΦΕΚ 892Β/11-7-2001) «Ποιότητα του νερού ανθρώπινης κατανάλωσης σε συμμόρφωση προς την οδηγία 98/83/ΕΚ του Συμβουλίου της ΕΕ της 3^{ης} Νοεμβρίου 1998

Κοινή Υπουργική Απόφαση (ΚΥΑ) 19661/1982/1999 (ΦΕΚ 1811Β/29-9-1999) –Τροποποίηση της 5673/400/1997 ΚΥΑ «Μέτρα και όροι για την επεξεργασία αστικών λυμάτων» - Κατάλογος ευαίσθητων περιοχών για τη διάθεση αστικών λυμάτων σύμφωνα με το αρ. 5 (παρ.1) της απόφασης αυτής.

Κοινή Υπουργική Απόφαση(ΚΥΑ) 48392/939/2002 (ΦΕΚ 405Β/3-4-2002) – Συμπλήρωση της 19661/1982/1999 ΚΥΑ «Τροποποίηση της 5673/400/1997 ΚΥΑ κ.λ.π.» (Β΄ 192) σύμφωνα με το άρθρο 5 (παρ.1) αυτής (Β΄1811) και ειδικότερα του άρθρου 2 (παρ. Β) αυτής.

Κοινή Υπουργική Απόφαση (ΚΥΑ) 16190/1335/1997 (ΦΕΚ 519Β/25-6-1997) «Μέτρα και όροι για την προστασία των νερών από την νιτρορύπανση γεωργικής προέλευσης»

Κοινή Υπουργική Απόφαση (ΚΥΑ) 5673/400/1997 (ΦΕΚ 192Β/14-3-1997) «Μέτρα και όροι για την επεξεργασία αστικών λυμάτων»

Π.Δ 256/1989 (ΦΕΚ 121/11-05-1989) «Άδεια χρήσης νερού»

Ν. 1739/1987 (ΦΕΚ201Α/20-11-1987) «Διαχείριση υδάτινων πόρων και άλλες διατάξεις»

Κοινή Υπουργική Απόφαση (ΚΥΑ) Ε1β. 221/1965 (ΦΕΚ 138Β/24-2-1965), όπως τροποποιήθηκε με τις Γ1/17831/07-12-1971 (ΦΕΚ 986Β/1971) και Γ4/1305/2-8-1974 (ΦΕΚ 801Β/1974) «Υγειονομική Διάταξη 'περί διαθέσεως λυμάτων και βιομηχανικών αποβλήτων'»

Εφαρμοζόμενα μέτρα για την διαχείριση των υδάτων

Στα πλαίσια του Εγγράφου Προγραμματισμού Αγροτικής Ανάπτυξης (ΕΠΑΑ), εφαρμόστηκαν και συνεχίζονται την εφαρμογή τους γεωργοπεριβαλλοντικά μέτρα που έχουν σαν στόχο, την αποκατάσταση της ποιότητας των υπόγειων υδροφορέων, την μείωση της χρήσης του αρδευτικού νερού και την βελτίωση της γονιμότητας των εδαφών. Τα μέτρα αυτά αντίστοιχα είναι:

Μέτρο 3.5: Μείωση της Νιτρορύπανσης Γεωργικής Προέλευσης

Μέτρο 3.6: Περιβαλλοντική Προστασία της Λίμνης Παμβώτιδας από Αγροτικές Δραστηριότητες

Μέτρο 3.9: Διαχείριση των Λιμνών και Λιμνοθαλασσών Θράκης. Περιοχές του Δικτύου NATURA 2000 «Δέλτα Νέστου και Λιμνοθάλασσα Κεραμωτής» και οι Λίμνες και Λιμνοθάλασσες της Θράκης»

Μέτρο 3.10: Διαχείριση Παραλίμνιων Εκτάσεων της Περιοχής του Δικτύου ΦΥΣΗ 2000: «Λίμνες Βόλβη – Κορώνεια»

Στα πλαίσια των Υποπρογραμμάτων Αγροτικής Ανάπτυξης των Περιφερειακών Επιχειρησιακών Προγραμμάτων (ΠΕΠ) πάρθηκαν Μέτρα «Ανασύστασης του Δασοκομικού Δυναμικού από φυσικές καταστροφές» που αφορούσαν κυρίως δράσεις όπως:

Προστατευτικές αναδασώσεις και φυτοκομικά έργα στις λεκάνες απορροής των χειμάρρων, έργα φραγμάτων για τη στερέωση και αποκατάσταση των εστιών παραγωγής στερεών υλικών.

Κλιματική αλλαγή

Το ΥΠΕΧΩΔΕ είναι ο αρμόδιος φορέας στην Ελλάδα για την διαμόρφωση και εφαρμογή περιβαλλοντικής πολιτικής. Οι αρμοδιότητες του Υπουργείου περιλαμβάνουν, μεταξύ άλλων, τη διαμόρφωση κατευθυντήριων γραμμών και πολιτικών για την προστασία του περιβάλλοντος, το συντονισμό των προσπαθειών για την εφαρμογή τους και την εξασφάλιση της συμμόρφωσης με το υφιστάμενο νομοθετικό πλαίσιο. Για τον σκοπό αυτό συνεργάζεται τόσο με άλλα συναρμόδια υπουργεία όσο και με τις περιφερειακές, νομαρχιακές και τοπικές αρχές.

Η αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής αποτελεί έναν από τους βασικούς στόχους της Εθνικής Στρατηγικής Βιώσιμης Ανάπτυξης. Αντικείμενο της Εθνικής Στρατηγικής για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη αποτελεί η δημιουργία ενός πλαισίου αρχών για τη διαμόρφωση ενός προγράμματος δράσης το οποίο να ανταποκρίνεται στις παγκόσμιες προκλήσεις, να είναι σύμφωνο με τις κατευθύνσεις της πολιτικής της ΕΕ και προσαρμοσμένο στις ιδιαίτερες εθνικές συνθήκες.

Οι πολιτικές και τα μέτρα περιορισμού των εκπομπών των αερίων του θερμοκηπίου, καθώς και άλλα θέματα και δράσεις σχετικές με αυτόν το στόχο, συζητούνται σε διυπουργική επιτροπή, η οποία συγκροτείται από εκπροσώπους των συναρμόδιων υπουργείων και οργανισμών, ενώ το Υπουργικό Συμβούλιο είναι υπεύθυνο για την τελική έγκριση των πολιτικών και μέτρων που σχετίζονται με την κλιματική αλλαγή.

Η Ελλάδα κύρωσε το Πρωτόκολλο του Κyoto (στο εξής πρωτόκολλο) το 2002 με το νόμο 3017/2002 (ΦΕΚ Α' 117 / 30.05.2002) και έχει διαμορφώσει το Εθνικό Πρόγραμμα για την επίτευξη του στόχου αυτού (ΦΕΚ Α' 58 – 05.03.2003). Με το νόμο 3017/2002 αφενός μεταφέρεται στην εθνική νομοθεσία η δέσμευση για τον περιορισμό της αύξησης των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου κατά την περίοδο 2008 – 2012 στο 25% σε σχέση με τις εκπομπές βάσης και αφετέρου καθορίζεται το ΥΠΕΧΩΔΕ ως ο φορέας ο οποίος συντονίζει, στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων του, τα λοιπά συναρμόδια υπουργεία και ενδεχομένως τους λοιπούς συναρμόδιους φορείς του δημόσιου και ιδιωτικού τομέα για (α) την εφαρμογή των διατάξεων του Πρωτοκόλλου και (β) την εκπόνηση και την παρακολούθηση Εθνικού Προγράμματος για την τήρηση των εθνικών δεσμεύσεων στο πλαίσιο του Πρωτοκόλλου.

Επιπλέον, με το νόμο αυτό ορίζεται ότι η ρύθμιση των όρων εφαρμογής του Πρωτοκόλλου όπως, μεταξύ άλλων η συγκρότηση διοικητικών οργάνων, ο καθορισμός των αναγκαίων διαδικασιών και η θέσπιση διοικητικών κυρώσεων πραγματοποιείται με Κοινές Υποφάσεις του Υπουργού Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων και των συναρμόδιων, κατά περίπτωση Υπουργών. Με την ίδια διαδικασία (Κοινές Υπουργικές Αποφάσεις) θα ενσωματώνονται στην

εθνική νομοθεσία αποφάσεις της Συνόδου των Συμβαλλομένων Μερών του Πρωτοκόλλου και θα θεσπίζεται κάθε αναγκαίο μέτρο για την εφαρμογή και εξειδίκευση του Εθνικού Προγράμματος.

Εφαρμοζόμενες πολιτικές και μέτρα

Οι πλέον σημαντικές υποστηρικτικές πολιτικές που σχετίζονται με την εφαρμογή μέτρων περιορισμού των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου στην Ελλάδα είναι:

Το 2^ο Εθνικό Πρόγραμμα για την Κλιματική Αλλαγή, το οποίο εκπονήθηκε και υιοθετήθηκε το 2002 με Πράξη Υπουργικού Συμβουλίου (ΦΕΚ Α' 58 – 05.03.2003) και είχε ως στόχο τον προσδιορισμό μίας δέσμης πρόσθετων πολιτικών και μέτρων περιορισμού των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου, προκειμένου η Ελλάδα να εκπληρώσει τις εθνικές υποχρεώσεις που απορρέουν από την εφαρμογή του Πρωτοκόλλου του Κιότο για την πρώτη περίοδο δέσμευσης (2008-2012) και συγκεκριμένα τον περιορισμό της αύξησης των συνολικών εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου στο 25% κατά την προαναφερθείσα πενταετία σε σχέση με τις εκπομπές βάσης.

Το Ευρωπαϊκό σύστημα εμπορίας δικαιωμάτων εκπομπών (Οδηγία 2003/87/ΕΚ) που άρχισε να εφαρμόζεται ήδη από το 2005. Στην Ελλάδα, σύμφωνα με το Εθνικό Σχέδιο Κατανομής Δικαιωμάτων Εκπομπών (ΕΣΚΔΕ), στο σύστημα εμπορίας εμπíπτουν 141 υφιστάμενες βιομηχανικές εγκαταστάσεις και 27 εγκαταστάσεις των οποίων η έναρξη λειτουργίας αναμένεται την περίοδο 2005-2007, ενώ δημιουργείται και αποθήκη δικαιωμάτων που προορίζεται για τυχόν νέες (έναρξη λειτουργίας εντός της περιόδου 2005 – 2007) εγκαταστάσεις που εμπíπτουν στις διατάξεις της Οδηγίας. Σύμφωνα με τα στοιχεία που παρουσιάζονται στο ΕΣΚΔΕ οι συνολικές εκπομπές CO₂ από τις επιχειρήσεις που εμπíπτουν στο σύστημα εμπορίας κατά την τριετία 2005-2007 εκτιμώνται σε 228,1 Mt CO₂, ενώ τα δικαιώματα που θα εκδοθούν το ίδιο διάστημα ανέρχονται σε 223,3 Mt CO₂. Απαιτείται δηλαδή συνολικά από τις επιχειρήσεις που συμμετέχουν στο σύστημα να μειώσουν τις εκπομπές τους κατά 2,1%.

Οι χρηματοδοτικοί μηχανισμοί που έχουν αναπτυχθεί στο πλαίσιο του 3^{ου} Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης (επιχειρησιακά προγράμματα «Ανταγωνιστικότητα» και «Περιβάλλον» για την υποστήριξη της υλοποίησης έργων που μεταξύ άλλων συμβάλλουν και στον περιορισμό των εκπομπών αερίων θερμοκηπίου.

Σύμφωνα με την 4^η Εθνική Έκθεση για την Κλιματική Αλλαγή (ΥΠΕΧΩΔΕ), το συνολικό ρεαλιστικό δυναμικό μείωσης των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου από την υλοποίηση των εφαρμοζόμενων και αποφασισμένων πολιτικών και μέτρων υπολογίσθηκε σε 28,3 Mt CO₂ eq για το έτος 2010, και σε 37,6 Mt CO₂ eq για το έτος 2015, χωρίς να λαμβάνονται υπ' όψιν οι τυχόν συνέργιες μεταξύ τους (οι οποίες περιορίζουν κάπως το εκτιμώμενο δυναμικό μείωσης των εκπομπών).

Αντίστοιχα, το συνολικό δυναμικό μείωσης των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου των σχεδιαζόμενων πολιτικών και μέτρων υπολογίσθηκε σε 11,1 Mt CO₂ eq για το έτος 2010 και σε 16,4 Mt CO₂ eq το 2015, ξανά χωρίς να λαμβάνονται υπόψη οι τυχόν συνέργιες μεταξύ τους. Η υλοποίηση των μέτρων αυτών καθορίσθηκε στο πλαίσιο του 2ου Εθνικού Προγράμματος για την Κλιματική Αλλαγή (2000-2010), λαμβάνοντας υπόψη τη μέχρι τότε εξέλιξη των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου στη χώρα και την προσπάθεια που απαιτείται προκειμένου να εκπληρωθούν οι στόχοι που τίθενται με το Πρωτόκολλο του Κιότο. Οι εκτιμήσεις για το δυναμικό μείωσης των εκπομπών στο χρονικό ορίζοντα του 2015 έγινε με βάση παραδοχές σε σχέση με την περαιτέρω διεύθυνση /εφαρμογή των σχεδιαζόμενων μέτρων λαμβάνοντας ταυτόχρονα υπόψη τη δυναμική που θα έχει αναπτυχθεί κατά την υλοποίηση των στόχων την 1η περίοδο δεσμεύσεων του Πρωτοκόλλου.

Πίνακας 23 Απογραφή εκπομπών/απορροφήσεων αερίων του θερμοκηπίου (σε kt CO₂ eq) για την περίοδο 1990 – 2004

Εκπομπές	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
A. Εκπομπές / Απορροφήσεις αερίων του θερμοκηπίου ανά τομέα															
Ενέργεια	81.763	81.377	82.935	82.827	84.889	84.570	87.013	91.614	96.536	95.585	101.508	103.792	103.726	107.820	108.136
Βιομηχανικές διεργασίες	8.846	8.850	8.742	9.410	9.825	11.550	12.303	13.011	13.399	14.423	13.802	13.715	13.665	13.942	14.143
Διαλύτες	170	176	173	170	163	155	152	153	152	160	157	155	155	156	156
Γεωργία	13.519	13.306	13.101	12.503	12.736	12.486	12.776	12.487	12.342	12.364	12.358	12.144	12.079	11.999	11.937
Απόβλητα	4.445	4.444	4.457	4.430	4.470	4.434	4.456	4.431	4.414	4.197	3.931	3.482	3.392	3.367	3.262
Σύνολο	108.742	108.154	109.409	109.339	112.084	113.195	116.700	121.696	126.844	126.729	131.756	133.288	133.017	137.284	137.633
ΧΓΑΧΓΔ															
	-3.193	-3.568	-2.992	-3.807	-3.485	-4.369	-3.969	-3.906	-3.453	-4.426	-2.959	-5.298	-5.456	-5.529	-5.402
B. Εκπομπές / Απορροφήσεις αερίων του θερμοκηπίου ανά αέριο (χωρίς ΧΓΑΧΓΔ)															
CO ₂	84.314	83.867	85.243	85.409	87.307	87.426	89.623	94.361	98.966	98.141	103.963	106.210	105.905	109.914	110.280
CH ₄	9.120	9.097	9.123	9.098	9.186	9.188	9.336	9.299	9.346	9.128	8.950	8.563	8.553	8.477	8.412
N ₂ O	14.113	13.822	13.879	13.070	13.351	13.073	13.553	13.328	13.193	13.201	13.408	13.217	13.169	13.252	13.155
HFC	935	1.107	908	1.607	2.144	3.421	4.113	4.538	5.132	6.123	5.282	5.203	5.298	5.559	5.709
PFC	258	258	252	153	94	83	72	165	204	132	148	91	88	77	72
SF ₆	3	3	3	3	3	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4
Σύνολο	108.742	108.154	109.409	109.339	112.084	113.195	116.700	121.696	126.844	126.729	131.756	133.288	133.017	137.284	137.633
Γ. Εκπομπές / Απορροφήσεις αερίων του θερμοκηπίου από ΧΓΑΧΓΔ															
CO ₂	-3.248	-3.596	-3.075	-3.880	-3.553	-4.407	-3.993	-3.957	-3.591	-4.436	-3.142	-5.324	-5.460	-5.533	-5.415
CH ₄	50	25	75	66	62	35	22	47	125	10	166	23	3	4	11
N ₂ O	5	3	8	7	6	4	2	5	13	1	17	2	0	0	1
Σύνολο	-3.193	-3.568	-2.992	-3.807	-3.485	-4.369	-3.969	-3.906	-3.453	-4.426	-2.959	-5.298	-5.456	-5.529	-5.402

* Στο σύνολο αυτό των εθνικών εκπομπών δεν συμπεριλαμβάνεται ο τομέας Αλλαγές Χρήσεων Γης και Δασοκομία

Πηγή: Εθνικό Σχέδιο Κατανομής Δικαιωμάτων Εκπομπών για την Περίοδο 2008 – 2012

Μέτρα στον τομέα της γεωργίας

Τρεις είναι οι κύριες πηγές εκπομπών αερίων του φαινομένου του θερμοκηπίου (ΑΘΚ) από τη γεωργία :

εκπομπές N₂ O (μονοξειδίο του αζώτου) από εδάφη, οφειλόμενες κυρίως στη λίπανση με αζωτούχα λιπάσματα·

εκπομπές CH₄ (μεθάνιο) από εντερικές ζυμώσεις – το 41% του συνόλου των εκπομπών CH₄ στην ΕΕ οφείλονται στη γεωργία·

εκπομπές CH₄ και N₂O από τη διαχείριση της κόπρου.

Μέτρα στον τομέα της γεωργίας

Η εφαρμογή συστημάτων υγρής επεξεργασίας των αποβλήτων στα εκτροφεία βοοειδών και χοίρων, αποτελεί βασικό μέτρο μείωσης των εκπομπών υποξειδίου του αζώτου. Σήμερα, η διαχείριση του μεγαλύτερου ποσοστού των ζωικών αποβλήτων στα εκτροφεία βοοειδών και ένα 10% των αποβλήτων στα χοιροτροφεία πραγματοποιείται με συστήματα ξηρής επεξεργασίας. Ο συντελεστής εκπομπής N₂O ανά μονάδα αζώτου που εκκρίνεται από τα ζώα είναι πολύ μικρότερος στα συστήματα υγρής επεξεργασίας. Επιδιώκεται η περαιτέρω διεύθυνση της εν λόγω πρακτικής στον τομέα προκειμένου να μειωθούν οι εκπομπές N₂O.

Ο περιορισμός της χρήσης αζωτούχων λιπασμάτων σε συνδυασμό με την προώθηση της βιολογικής καλλιέργειας αποτελεί πολιτική του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων για τη μείωση της ρύπανσης που προκαλεί η γεωργία.

Βιολογική γεωργία

Η βιολογική γεωργία αποτελεί δράση διαχείρισης καλλιεργειών γιατί περιλαμβάνει πρακτικές που επιδρούν στην αποθήκευση του άνθρακα όπως η αμειψισπορά, η διαχείριση των υπολειμμάτων καλλιέργειας και η οργανική λίπανση.

Για την εκτίμηση του δυναμικού απορρόφησης άνθρακα από τις εκτάσεις που εφαρμόζεται βιολογική καλλιέργεια θεωρήθηκε ότι ο ετήσιος ρυθμός αποθήκευσης άνθρακα στο έδαφος είναι 1 t CO₂/ha (σύμφωνα με τους Smith et al. 2000, κυμαίνεται από 0-1,98 t CO₂/ha) με μεγάλο βαθμό αβεβαιότητας (>> 50%).

Σενάριο 1 – Υφιστάμενη κατάσταση

Εκτιμήθηκε πως το 2003 η ετήσια δέσμευση CO₂ στο έδαφος στις εκτάσεις που εφαρμόζεται η βιολογική γεωργία έφτασε τους 39 kt CO₂ περίπου. Ο ρυθμός δέσμευσης ατμοσφαιρικού άνθρακα στο έδαφος θεωρείται σταθερός και επομένως στη περίπτωση που δεν ενταχθούν στην βιολογική γεωργία άλλες εκτάσεις μέχρι το 2012 αναμένεται ο ετήσιος ρυθμός δέσμευσης την περίοδο 2008-2012 να παραμείνει στα επίπεδα του 2003. Σε αυτή την περίπτωση οι αλλαγές στα αποθέματα άνθρακα στις εκτάσεις αυτές κατά την πρώτη περίοδο δέσμευσης 2008 – 2012 αναμένεται να είναι ίσες με 39 * 5 = 195 kt CO₂ περίπου. Ο **Πίνακας 11** παρουσιάζει τις εκτάσεις βιολογικής γεωργίας και την ετήσια δέσμευση CO₂.

Πίνακας 24 Εκτάσεις βιολογικής γεωργίας από το 1994 και ετήσια δέσμευση CO₂ από τη δράση αυτή την περίοδο 1994-2003

Έτος	Εκτάσεις που εντάχθηκαν κάθε έτος (ha)	Εκτάσεις που εντάχθηκαν από το 1994 (ha)	Ετήσια δέσμευση CO ₂ στις εκτάσεις βιολογικής γεωργίας (t CO ₂)
1994	1.188	1.188	1.188
1995	1.213	2.401	2.401
1996	2.895	5.296	5.296
1997	4.704	10.000	10.000
1998	5.402	15.402	15.402
1999	6.049	21.451	21.451
2000	5.256	26.707	26.707
2001	4.411	31.118	31.118
2002	3.938	35.056	35.056
2003	3.939	38.995	38.995
Σύνολο 5ετίας 2008-12			194.975

Πηγή: Έρευνα για τις δυνατότητες πιστώσεων εκπομπών και το κόστος ανάπτυξης μέτρων – καταγραφής – παρακολούθησης στο πλαίσιο των άρθρων 3.3 και 3.4 του Πρωτοκόλλου του Κιότο- Εθνικό Αστεροσκοπείο Αθηνών, Δεκέμβριος 2005

Σενάριο 2 – Αναμενόμενη εξέλιξη

Στο σενάριο αναμενόμενης εξέλιξης θεωρείται πως οι εκτάσεις βιολογικής γεωργίας θα διπλασιασθούν ως το 2012 με ρυθμό ίσο με 6.778 εκτάρια ανά έτος, λαμβάνοντας υπόψη την τάση επέκτασης της βιολογικής γεωργίας στην Ευρώπη και τα Ελληνικά δεδομένα. Στην περίπτωση αυτή ο ετήσιος ρυθμός δέσμευσης CO₂ θα φτάσει το 2012 τους 100 kt CO₂ περίπου. Σε αυτή την περίπτωση οι αλλαγές στα αποθέματα άνθρακα στις εκτάσεις αυτές κατά την πρώτη περίοδο δέσμευσης 2008 – 2012 αναμένεται να είναι ίσες με 432 kt CO₂ περίπου. Η εξέλιξη αυτή θεωρείται αναμενόμενη αφού οι πόροι για την συνέχιση της δράσης είναι εξασφαλισμένοι μέχρι το 2006 ενώ αναμένεται η συνέχισή του και κατά το 4^ο ΚΠΣ. Οι εκτιμώμενες ποσότητες ετήσιας και συνολικής δέσμευσης CO₂ για την πρώτη περίοδο δέσμευσης δίνονται στον ακόλουθο Πίνακα.

Πίνακας 25 Ετήσια δέσμευση CO₂ από τη δράση αυτή την περίοδο 2003-2012 και στο σύνολο της περιόδου δέσμευσης σύμφωνα με το Σενάριο 2 – Αναμενόμενης Εξέλιξη

Έτος	Εκτάσεις που εντάχθηκαν κάθε έτος (ha)	Εκτάσεις που εντάχθηκαν από το 1994 (ha)	Ετήσια δέσμευση CO ₂ στις εκτάσεις βιολογικής γεωργίας (t CO ₂)
2003	3.939	38.995	38.995
2004	6.778	45.773	45.773
2005	6.778	52.551	52.551
2006	6.778	59.329	59.329
2007	6.778	66.107	66.107
2008	6.778	72.885	72.885
2009	6.778	79.663	79.663
2010	6.778	86.441	86.441
2011	6.778	93.219	93.219
2012	6.778	99.997	99.997
Σύνολο 5ετίας 2008-12			432.205

Πηγή: Έρευνα για τις δυνατότητες πιστώσεων εκπομπών και το κόστος ανάπτυξης μέτρων – καταγραφής – παρακολούθησης στο πλαίσιο των άρθρων 3.3 και 3.4 του Πρωτοκόλλου του Κιότο- Εθνικό Αστεροσκοπείο Αθηνών, Δεκέμβριος 2005

Μέτρα στον τομέα της δασοκομίας

Το 2ο Εθνικό Πρόγραμμα για την Κλιματική Αλλαγή (2000-2010) δεν προσδιορίζει πρόσθετα μέτρα επαύξησης των απορροφήσεων από καταβόθρες άνθρακα (μέτρα στον τομέα Χρήσεις Γης, Αλλαγές Χρήσεων Γης και Δασοπονία). Ωστόσο, σε αναγνώριση του ρόλου των δασών στην αντιμετώπιση του φαινομένου του θερμοκηπίου, η βιώσιμη διαχείριση των ελληνικών δασών προωθήθηκε ακόμη περισσότερο και, ιδιαίτερα, χρηματοδοτήθηκαν επιπλέον η δασική διαχείριση και μέτρα πρόληψης και αντιμετώπισης των δασικών πυρκαγιών.

Δάσωση γεωργικών εκτάσεων

Η εκτίμηση του αναμενόμενου δυναμικού έγινε με βάση τη μεθοδολογία που αναπτύχθηκε για την απογραφή της δραστηριότητας αυτής υπό τη Σύμβαση (υποβολή έκθεσης απογραφής έτους 2005) σύμφωνα με την μεθοδολογία Tier 1 και βασίσθηκε στους συντελεστές αναφοράς του IPCC. Οι αβεβαιότητες είναι επομένως σημαντικές και υπολογίστηκαν σε περίπου 113%. Οι συντελεστές αναφοράς του IPCC που χρησιμοποιήθηκαν στους υπολογισμούς είναι ενδεχομένως υπερτιμημένοι σε σχέση με την ελληνική πραγματικότητα, γεγονός που με τη σειρά του οδηγεί σε υπερεκτίμηση των αναμενόμενων απορροφήσεων. Ωστόσο, αυτό δεν μπορεί να ελεγχθεί πριν την ανάπτυξη και εφαρμογή ανώτερων μεθοδολογιών (Tier 2 ή 3), αφού δεν έχουν πραγματοποιηθεί μελέτες βασισμένες σε μετρήσεις ή ανάπτυξη αναλυτικών μοντέλων προσομοίωσης για τις ελληνικές συνθήκες. Από την άλλη μεριά, οι εκτιμήσεις αυτές αφορούν αλλαγές στα αποθέματα άνθρακα στις δύο μόνο από τις πέντε αποθήκες άνθρακα (υπέργεια και υπόγεια βιομάζα) οι οποίες είναι και οι σημαντικότερες από πλευράς δέσμευσης και αποθήκευσης άνθρακα (carbon sequestration). Ο άνθρακας που αποθηκεύεται στο νεκρό ξύλο στις εκτάσεις αυτές αναμένεται να είναι αμελητέος ενώ στη φυλλάδα και το έδαφος ίσως είναι σημαντικός μερικά χρόνια μετά την φύτευση. Για τους λόγους αυτούς οι παρούσες εκτιμήσεις για τις απορροφήσεις CO₂ θεωρούνται η καλύτερη δυνατή, υπό τις παρούσες συνθήκες, ένδειξη – τιμή εργασίας για τις αναμενόμενες απορροφήσεις.

Σενάριο 1 – Υφιστάμενη κατάσταση

Εκτιμήθηκε ότι το 2003 η ετήσια δέσμευση CO₂ στη βιομάζα – υπέργεια και υπόγεια – στις εκτάσεις αυτές ανήλθε σε 425 kt CO₂ περίπου. Ο ρυθμός δέσμευσης ατμοσφαιρικού άνθρακα θεωρείται σταθερός για τα πρώτα 20 έτη από την εγκατάσταση της φυτείας και επομένως στη

περίπτωση που δεν δασωθούν άλλες εκτάσεις μέχρι το 2012 ο ετήσιος ρυθμός δέσμευσης την περίοδο 2008-2012 αναμένεται να παραμείνει στα επίπεδα του 2003. Σε αυτή την περίπτωση οι αλλαγές στα αποθέματα άνθρακα στις εκτάσεις αυτές κατά την πρώτη περίοδο δέσμευσης 2008 – 2012 αναμένεται να είναι ίσες με $425 \cdot 5 = 2.125$ kt CO₂ περίπου. Ο Πίνακας 26 Πίνακας 26 παρουσιάζει τις εκτάσεις γεωργικών γαιών που δασώθηκαν βάσει των Κανονισμών 2080/92 και 1257/99 (πηγή: Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων) και την ετήσια δέσμευση CO₂ όπως υπολογίστηκε στην απογραφή αερίων του θερμοκηπίου υπό τη ΣΓΚΑ που κατατέθηκε στη Γραμματεία της ΣΓΚΑ το 2005.

Σενάριο 2 – Αναμενόμενη εξέλιξη

Στο σενάριο αναμενόμενης εξέλιξης θεωρείται πως οι δασώσεις θα συνεχιστούν κατά την περίοδο 2004 – 2012 με ρυθμό ίσο με τον μέσο όρο της περιόδου 1994 – 2003 (περίπου 4100 εκτάρια ανά έτος). Με τον ρυθμό αυτό η ετήσια απορρόφηση CO₂ θα φτάσει το 2012 τους 807 kt CO₂ περίπου και οι συνολικές αλλαγές στα αποθέματα άνθρακα στις εκτάσεις αυτές κατά την πρώτη περίοδο δέσμευσης (2008 – 2012) αναμένεται να είναι ίσες με 3.610 kt CO₂ περίπου. Η εξέλιξη αυτή θεωρείται αναμενόμενη καθώς οι χρηματικοί πόροι για την συνέχιση του της δράσης είναι εξασφαλισμένοι μέχρι το 2006, ενώ αναμένεται η συνέχισή της και κατά το 4^ο ΚΠΣ. Οι εκτιμώμενες ποσότητες ετήσιας και συνολικής δέσμευσης CO₂ για την πρώτη περίοδο δέσμευσης δίνονται στον Πίνακας 27 Πίνακας 27.

Πίνακας 26 Γεωργικές εκτάσεις που δασώθηκαν από το 1994 και ετήσια δέσμευση CO₂ από τη δράση την περίοδο 1994-2003

Έτος	Εκτάσεις που δασώθηκαν κάθε έτος (ha)	Εκτάσεις που δασώθηκαν από το 1994 (ha)	Ετήσια δέσμευση CO ₂ στις δασωθείσες εκτάσεις (t CO ₂)
1994	2.400	2.400	25.063
1995	3.200	5.600	58.480
1996	3.000	8.600	89.808
1997	6.000	14.600	152.465
1998	1.800	16.400	171.263
1999	4.000	20.400	213.034
2000	2.377	22.777	237.857
2001	13.063	35.840	374.271
2002	2.302	38.142	398.306
2003	2.534	40.676	424.768
Σύνολο 5ετίας 2008-12			2.123.840

Πηγή: Έρευνα για τις δυνατότητες πιστώσεων εκπομπών και το κόστος ανάπτυξης μέτρων – καταγραφής – παρακολούθησης στο πλαίσιο των άρθρων 3.3 και 3.4 του Πρωτοκόλλου του Κιότο- Εθνικό Αστεροσκοπείο Αθηνών, Δεκέμβριος 2005

Πίνακας 27 Ετήσια δέσμευση CO₂ από τη δράση Δάσωσης Γεωργικών Γαιών την περίοδο 2003-2012 και στο σύνολο της περιόδου δέσμευσης σύμφωνα με το Σενάριο 2 – Αναμενόμενη Εξέλιξη

Έτος	Εκτάσεις που δασώθηκαν κάθε έτος (ha)	Εκτάσεις που δασώθηκαν από το 1994 (ha)	Ετήσια δέσμευση CO ₂ στις δασωθείσες εκτάσεις (t CO ₂)
2003	2.534	40.676	424.768
2004	4.068	44.743	467.245
2005	4.068	48.811	509.721
2006	4.068	52.878	552.198
2007	4.068	56.946	594.675
2008	4.068	61.013	637.152
2009	4.068	65.081	679.629
2010	4.068	69.148	722.105
2011	4.068	73.216	764.582
2012	4.068	77.284	807.059
Σύνολο 5ετίας 2008-12			3.610.527

Πηγή: Έρευνα για τις δυνατότητες πιστώσεων εκπομπών και το κόστος ανάπτυξης μέτρων – καταγραφής – παρακολούθησης στο πλαίσιο των άρθρων 3.3 και 3.4 του Πρωτοκόλλου του Κιότο- Εθνικό Αστεροσκοπείο Αθηνών, Δεκέμβριος 2005

Σενάριο 3 – Πρόσθετα μέτρα

Στο σενάριο με πρόσθετα μέτρα θεωρείται πως από το 2006 και μετά θα υπάρξουν πολιτικές στήριξης και προώθησης της δράσης με στόχο τη συμβολή στην επίτευξη των εθνικών στόχων στο πλαίσιο του ΠΚ και με αποτέλεσμα την επαύξηση των εκτάσεων που δασώνονται ετησίως κατά 50% περίπου. Έτσι, η ετήσια έκταση που θα δασώνεται εκτιμάται ότι θα ανέλθει σε 6000 ha κατά την περίοδο 2006-2012. Τα έτη 2004 και 2005 θεωρείται πως ο ρυθμός δάσωσης είναι ίσος με τον μέσο όρο της περιόδου 1994 – 2003 (4068 εκτάρια ανά έτος). Με βάση τα παραπάνω, ο ετήσιος ρυθμός δέσμευσης CO₂ θα φτάσει το 2012 τους 948 kt CO₂ περίπου. Ως αποτέλεσμα, οι συνολικές αλλαγές στα αποθέματα άνθρακα στις εκτάσεις αυτές κατά την πρώτη περίοδο δέσμευσης 2008 – 2012 αναμένεται να είναι ίσες με 4.115 kt CO₂ περίπου. Οι εκτιμώμενες ποσότητες ετήσιας και συνολικής δέσμευσης CO₂ για την πρώτη περίοδο δέσμευσης δίνονται στον ακόλουθο Πίνακα.

Πίνακας 28 Ετήσια δέσμευση CO₂ από τη δράση Δάσωσης Γεωργικών Γαιών την περίοδο 2003-2012 και στο σύνολο της περιόδου δέσμευσης σύμφωνα με το Σενάριο 3 – Πρόσθετα Μέτρα

Έτος	Εκτάσεις που δασώθηκαν κάθε έτος (ha)	Εκτάσεις που δασώθηκαν από το 1994 (ha)	Ετήσια δέσμευση CO ₂ στις δασωθείσες εκτάσεις (t CO ₂)
2003	2.534	40.676	424.768
2004	4.068	44.743	467.245
2005	4.068	48.811	509.721
2006	6.000	54.811	572.378
2007	6.000	60.811	635.036
2008	6.000	66.811	697.693
2009	6.000	72.811	760.350
2010	6.000	78.811	823.007
2011	6.000	84.811	885.664
2012	6.000	90.811	948.321
Σύνολο 5ετίας 2008-12			4.115.033

Πηγή: Έρευνα για τις δυνατότητες πιστώσεων εκπομπών και το κόστος ανάπτυξης μέτρων – καταγραφής – παρακολούθησης στο πλαίσιο των άρθρων 3.3 και 3.4 του Πρωτοκόλλου του Κιότο- Εθνικό Αστεροσκοπείο Αθηνών, Δεκέμβριος 2005

Επίσης, στα πλαίσια του Εγγράφου Προγραμματισμού Αγροτικής Ανάπτυξης (ΕΠΑΑ) - Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων εφαρμόζεται το πρόγραμμα «Δάσωση Γεωργικών Γαιών» με στόχο την αύξηση της δασοκάλυψης της χώρας. Βάσει του κανονισμού 2080/92 δασώθηκαν 35.840 εκτάρια γεωργικών εκτάσεων κατά την περίοδο 1994-2001 ενώ βάσει του κανονισμού 1257/99 δασώθηκαν 4.835 εκτάρια τα έτη 2002 και 2003.

Ενότητα C. Αναλυτική περιγραφή της κοινωνικο – οικονομικής κατάστασης στις αγροτικές περιοχές

Κοινωνικό οικονομικά δεδομένα στις αγροτικές περιοχές

Πίνακας 29 Μόνιμος πληθυσμός κατά ομάδες ηλικιών σε περιφερειακό επίπεδο (Αμφότερων των φύλων)

Σύνολο Ελλάδος – Περιφέρεια (NUTS II)	Σύνολο	0-14	15-24	25-39	40-54	55-64	65-79	80 ετών και άνω
ΣΥΝΟΛΟ ΕΛΛΑΔΟΣ	10.934.097	15%	14%	23%	20%	11%	14%	3%
ΑΝΑΤ. ΜΑΚ. &ΘΡΑΚΗ	607.162	16%	15%	21%	19%	12%	15%	2%
ΚΕΝΤ. ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ	1.876.558	16%	15%	23%	20%	12%	13%	2%
ΔΥΤ. ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ	294.317	16%	14%	22%	19%	11%	16%	3%
ΘΕΣΣΑΛΙΑ	740.115	16%	13%	21%	20%	12%	15%	3%
ΗΠΕΙΡΟΣ	336.392	14%	14%	19%	20%	12%	16%	4%
ΙΟΝΙΑ ΝΗΣΙΑ	209.608	15%	12%	22%	20%	11%	16%	4%
ΔΥΤ. ΕΛΛΑΔΑ	721.541	16%	15%	22%	19%	10%	14%	3%
ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΑΔΑ	558.144	15%	13%	22%	19%	12%	16%	4%
ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ	597.622	15%	13%	21%	19%	11%	17%	5%
ΑΤΤΙΚΗΣ	3.894.573	14%	14%	25%	21%	11%	12%	3%
ΒΟΡΕΙΟ ΑΙΓΑΙΟ	205.235	15%	15%	20%	18%	11%	17%	5%
ΝΟΤΙΟ ΑΙΓΑΙΟ	298.462	18%	15%	24%	20%	10%	11%	3%
ΚΡΗΤΗ	594.368	17%	15%	23%	19%	10%	13%	4%

Πηγή: ΕΣΥΕ, Απογραφή Πληθυσμού 2001

Πίνακας 30 Μόνιμος πληθυσμός κατά ομάδες ηλικιών σε περιφερειακό επίπεδο (Ανδρες)

Σύνολο Ελλάδος – Περιφέρεια (NUTS II)	Σύνολο	0-14	15-24	25-39	40-54	55-64	65-79	80 ετών και άνω
ΣΥΝΟΛΟ ΕΛΛΑΔΟΣ	5.413.426	16%	15%	23%	20%	11%	13%	2%
ΑΝΑΤ. ΜΑΚ. &ΘΡΑΚΗ	303.974	16%	17%	21%	19%	11%	14%	2%
ΚΕΝΤ. ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ	922.958	16%	15%	24%	19%	11%	13%	2%
ΔΥΤ. ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ	148.389	17%	14%	22%	20%	11%	14%	2%
ΘΕΣΣΑΛΙΑ	366.585	16%	14%	21%	20%	12%	14%	3%
ΗΠΕΙΡΟΣ	166.878	15%	15%	20%	21%	11%	15%	3%
ΙΟΝΙΑ ΝΗΣΙΑ	104.219	16%	12%	22%	21%	10%	15%	3%
ΔΥΤ. ΕΛΛΑΔΑ	365.223	17%	16%	22%	20%	10%	13%	3%
ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΑΔΑ	284.669	15%	14%	23%	19%	11%	15%	3%
ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ	303.851	15%	13%	22%	19%	11%	16%	4%
ΑΤΤΙΚΗΣ	1.885.889	15%	15%	25%	21%	10%	11%	2%
ΒΟΡΕΙΟ ΑΙΓΑΙΟ	106.001	15%	19%	21%	17%	10%	15%	4%
ΝΟΤΙΟ ΑΙΓΑΙΟ	154.599	18%	16%	24%	20%	9%	10%	2%
ΚΡΗΤΗ	300.191	18%	16%	24%	19%	9%	12%	3%

Πηγή: ΕΣΥΕ, Απογραφή Πληθυσμού 2001

Πίνακας 31 Μόνιμος πληθυσμός κατά ομάδες ηλικιών σε περιφερειακό επίπεδο (Γυναίκες)

Σύνολο Ελλάδος-περιφέρεια (NUTS II)	Σύνολο	0-14	15-24	25-39	40-54	55-64	65-79	80 ετών και άνω
ΣΥΝΟΛΟ ΕΛΛΑΔΟΣ	5.520.671	15%	13%	22%	20%	11%	15%	4%
ΑΝΑΤ. ΜΑΚ. &ΘΡΑΚΗ	303.188	15%	13%	21%	19%	13%	17%	3%
ΚΕΝΤ. ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ	953.600	15%	14%	22%	20%	12%	14%	3%
ΔΥΤ. ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ	145.928	16%	13%	21%	18%	11%	17%	4%
ΘΕΣΣΑΛΙΑ	373.530	15%	13%	20%	19%	13%	16%	4%
ΗΠΕΙΡΟΣ	169.514	14%	14%	19%	19%	12%	18%	5%
ΙΟΝΙΑ ΝΗΣΙΑ	105.389	15%	12%	21%	19%	11%	18%	5%
ΔΥΤ. ΕΛΛΑΔΑ	356.318	16%	14%	21%	19%	11%	15%	4%
ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΑΔΑ	273.475	15%	13%	21%	18%	13%	17%	4%
ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ	293.771	15%	12%	21%	19%	11%	18%	5%
ΑΤΤΙΚΗΣ	2.008.684	13%	14%	24%	22%	11%	13%	3%
ΒΟΡΕΙΟ ΑΙΓΑΙΟ	99.234	15%	12%	20%	18%	12%	19%	5%
ΝΟΤΙΟ ΑΙΓΑΙΟ	143.863	18%	13%	24%	20%	10%	12%	3%
ΚΡΗΤΗ	294.177	17%	14%	23%	18%	10%	14%	4%

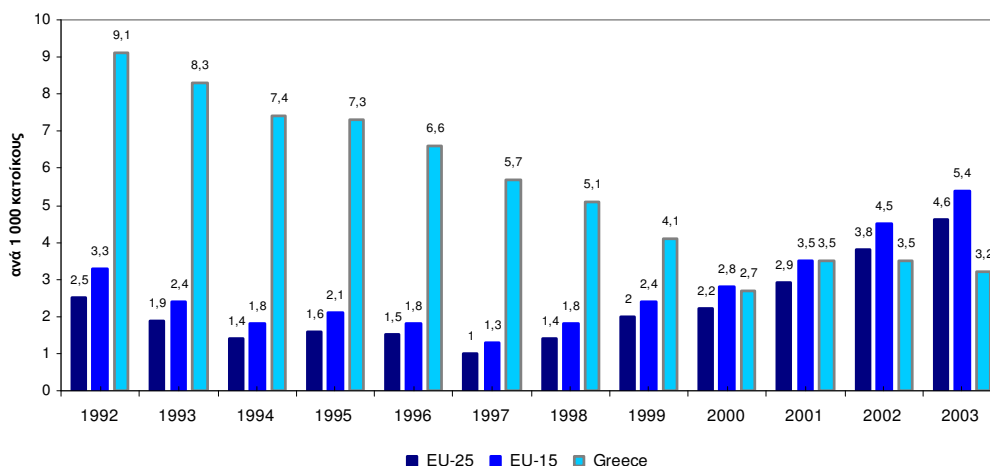
Πηγή: ΕΣΥΕ, Απογραφή Πληθυσμού 2001

Πίνακας 32 Μεταβολή πραγματικού πληθυσμού και πυκνότητας κατά γεωγραφικό διαμέρισμα

	Πληθυσμός			Επιφάνεια σε Km ² .	Πυκνότητα Πληθυσμού Κάτοικοι / Km ² .		
	1991	2001	% Μεταβολή		1991	2001	Μεταβολή (κάτοικοι)
ΣΥΝΟΛΟ ΕΛΛΑΔΟΣ	10.259.909	10.964.020	6,9%	131.957	77,8	83,1	5,3
Περιφέρεια Πρωτευούσης	3.072.922	3.761.810	22,4%	457	6724,1	8231,5	1507,4
Λοιπή Στ. Ελλάδα & Εύβοια	1.260.954	829.758	-34,2%	24.361	51,8	34,1	-17,7
Πελοπόννησος	1.086.935	1.155.019	6,3%	21.379	50,8	54,0	3,2
Ιόνιοι Νήσοι	193.734	212.984	9,9%	2.307	84,0	92,3	8,3
Ήπειρος	339.728	35.382	4,1%	9.203	36,9	38,5	1,5
Θεσσαλία	734.846	753.888	2,6%	14.037	52,4	53,7	1,4
Μακεδονία	2.236.019	2.424.765	8,4%	34.177	65,4	71,0	5,5
Θράκη	338.005	362.038	7,1%	8.578	39,4	42,2	2,8
Νήσοι Αιγαίου	456.712	508.807	11,4%	9.122	50,1	55,8	5,7
Κρήτη	540.054	601.131	11,3%	8.336	64,8	72,1	7,3

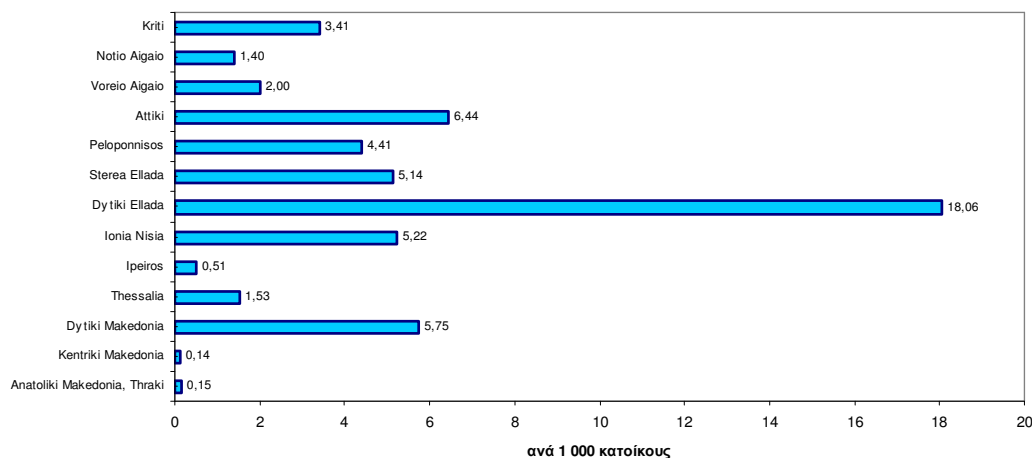
Πηγή: ΕΣΥΕ, Απογραφή Πληθυσμού 2001

Διάγραμμα 16 Καθαρή μετανάστευση

Πηγή: Eurostat/ Population statistics

Διάγραμμα 17 Καθαρή μετανάστευση σε περιφερειακό επίπεδο (ανεπεξεργαστα στοιχεία 2002)

Πηγή: Eurostat/ Population statistics

Πίνακας 3333 Αγροτικές περιοχές

(ως % της εθνικής περιοχής)					
Κάλυψη γης					περιοχή αγροτικών κοινοτήτων
Γεωργία	Δάση και ημι- φυσικές περιοχές	Φύση	Σύνολο 'αγροτική'		
GR	41,7%	51,0%	4,9%	97,6%	94,7%
EU-25	49,5%	41,0%	3,7%	94,2%	89,2%
EU-15	51,8%	38,1%	4,2%	94,1%	88,9%

Πηγή: Commission of the European Communities- Proposal for a council Regulation on support to Rural Development by the EAFRD/ COMMISSION STAFF WORKING DOCUMENT (COM(2004)190 final)

Πίνακας 34 Αγροτικός πληθυσμός (μέσος όρος 1999-2001)

	Πληθυσμός στις αγροτικές κοινότητες	Πληθυσμός ανά κατηγορία περιοχής		
		Κυρίως αγροτικές	Σημαντικά αγροτικές	Κυρίως αστικές
(ως % του εθνικού πληθυσμού)				
GR	38,7%	39,6%	27,6%	32,8%
EU-25	26,0%	18,6%	38,8%	42,6%
EU-15	23,6%	15,9%	35,7%	48,5%

Πηγή: Commission of the European Communities- Proposal for a council Regulation on support to Rural Development by the EAFRD/ COMMISSION STAFF WORKING DOCUMENT (COM(2004)190 final)

Πίνακας 35 Αγροτικές περιοχές

	Εκτάσεις στις αγροτικές κοινότητες	Εκταση ανά κατηγορία περιοχής		
		Κυρίως αγροτικές	Σημαντικά αγροτικές	Κυρίως αστικές
(ως % της εθνικής έκτασης)				
GR	95,0%	73,9%	23,2%	2,9%
EU-25	86,8%	56,4%	35,6%	7,9%
EU-15	86,1%	56,7%	34,2%	9,2%

Πηγή: Commission of the European Communities- Proposal for a council Regulation on support to Rural Development by the EAFRD/ COMMISSION STAFF WORKING DOCUMENT (COM(2004)190 final)

Πίνακας 36 Πληθυσμιακή πυκνότητα (μέσος όρος 1999-2001)

	Εθνικός μέσος όρος	Πληθυσμιακή πυκνότητα ανά κατηγορία περιοχής		
		Κυρίως αγροτικές	Σημαντικά αγροτικές	Κυρίως αστικές
(κάτοικοι ανά km ²)				
GR	80	43	95	904
EU-25	114	38	125	614
EU-15	117	33	122	620

Πηγή: Commission of the European Communities- Proposal for a council Regulation on support to Rural Development by the EAFRD/ COMMISSION STAFF WORKING DOCUMENT (COM(2004)190 final)

Πίνακας 37 Αύξηση πληθυσμού μεταξύ "1990" και "2000"

	Εθνικός μέσος όρος	Αύξηση πληθυσμού ανά κατηγορία περιοχής		
		Κυρίως αγροτικές	Σημαντικά αγροτικές	Κυρίως αστικές

GR	3,4%	4,7%	8,8%	-2,1%
EU-15	3,1%	2,2%	4,6%	2,2%

Πηγή: Commission of the European Communities- Proposal for a council Regulation on support to Rural Development by the EAFRD/ COMMISSION STAFF WORKING DOCUMENT (COM(2004)190 final)

Πίνακας 38 ΑΕΠ / κάτοικο (σε ΜΑΔ - μέσος όρος 1999-2001)

	Εθνικός μέσος όρος	ΑΕΠ ανά κατηγορία περιοχής		
		Κυρίως αγροτικές	Σημαντικά αγροτικές	Κυρίως αστικές
(EU-25 = 100)				
GR	72,4	68,1	72,0	77,8
EU-25	100,0	71,0	86,8	124,7
EU-15	109,4	87,6	96,1	126,3

Πηγή: Commission of the European Communities- Proposal for a council Regulation on support to Rural Development by the EAFRD/ COMMISSION STAFF WORKING DOCUMENT (COM(2004)190 final)

Πίνακας 39 Ανεργία (μέσος όρος 1999-2001)

	Εθνικός μέσος όρος	Ανεργία ανά κατηγορία περιοχής		
		Κυρίως αγροτικές	Σημαντικά αγροτικές	Κυρίως αστικές
(σε % του ενεργού πληθυσμού)				
GR*	11,2%	10,4%	11,5%	11,7%
EU-15	8,3%	8,7%	9,8%	7,3%

*: at Nuts-2 level

Πηγή: Commission of the European Communities- Proposal for a council Regulation on support to Rural Development by the EAFRD/ COMMISSION STAFF WORKING DOCUMENT (COM(2004)190 final)

Πίνακας 40 Δημογραφική πίεση εργασίας (2000)

	Εθνικός μέσος όρος	Δημογραφική πίεση εργασίας ανά κατηγορία περιοχής		
		Κυρίως αγροτικές	Σημαντικά αγροτικές	Κυρίως αστικές
(Αναλογία πληθυσμού ηλικίας 5-14 με πληθυσμό ηλικίας 55-64)				
GR	0,96	1,02	0,86	0,94
EU-25	1,08	1,24	1,07	1,03
EU-15	1,04	1,07	1,03	1,03

Πηγή: Commission of the European Communities- Proposal for a council Regulation on support to Rural Development by the EAFRD/ COMMISSION STAFF WORKING DOCUMENT (COM(2004)190 final)

Πίνακας 41 Σημαντικότητα της ηλικίας πληθυσμού (99-01)

	Εθνικός μέσος όρος	Σημαντικότητα της ηλικίας πληθυσμού ανά κατηγορίας περιοχής		
		Κυρίως αγροτικές	Σημαντικά αγροτικές	Κυρίως αστικές
(%ηλικίας πληθυσμού άνω των 65 ετών)				
GR	17,3%	18,7%	16,7%	15,9%
EU-25	15,9%	15,7%	16,3%	15,5%
EU-15	16,3%	17,7%	16,9%	15,5%

Πηγή: Commission of the European Communities- Proposal for a council Regulation on support to Rural Development by the EAFRD/ COMMISSION STAFF WORKING DOCUMENT (COM(2004)190 final)

Πίνακας 42 Γεωργική απασχόληση (2000-02)

	Εθνικός μέσος όρος	Γεωργική απασχόληση ανά κατηγορία περιοχής		
		Κυρίως αγροτικές	Σημαντικά αγροτικές	Κυρίως αστικές
(% Εργατικού δυναμικού στη γεωργία, θήρα, δασοκομία και αλιεία)				
GR*	16,3%	29,3%	21,2%	1,3%
EU-25	5,5%	13,1%	6,6%	2,0%
EU-15	4,1%	9,6%	5,3%	1,9%

*: at Nuts-2 level

Πηγή: Commission of the European Communities- Proposal for a council Regulation on support to Rural Development by the EAFRD/ COMMISSION STAFF WORKING DOCUMENT (COM(2004)190 final)

Πίνακας 43 Σημαντικότητα των αγροτικών κοινοτήτων

KM	% των αγροτικών κοινοτήτων			
	Εκμεταλλεύσεις	Χρησιμοποιούμενη Γεωργική Έκταση (ha)	Οικονομικό μέγεθος (ESU)	Κτηνοτροφία (LU)
EL	93%	93%	93%	90%
"EU-15"	86%	87%	81%	85%

Πηγή: Commission of the European Communities- Proposal for a council Regulation on support to Rural Development by the EAFRD/ COMMISSION STAFF WORKING DOCUMENT (COM(2004)190 final)

Πίνακας 44 Δραστηριότητα του αρχηγού ανά κατηγορία κοινότητας

KM	% αρχηγών πλήρους απασχόλησης στη γεωργία			% αρχηγών με χρόνο εργασίας = <50%			% αρχηγών με άλλες επικερδείς δραστηριότητες			% αρχηγών με κύριες άλλες επικερδείς δραστηριότητες		
	Αγροτικές	Αστικές	Σύνολο	Αγροτικές	Αστικές	Σύνολο	Αγροτικές	Αστικές	Σύνολο	Αγροτικές	Αστικές	Σύνολο
EL	12,3%	14,3%	13,3%	68,3%	67,4%	67,9%	24,7%	24,8%	24,7%	22,3%	22,3%	22,3%
"EU-15"	22,3%	25,5%	23,9%	63,1%	61,2%	62,1%	30,0%	30,1%	30,1%	25,9%	25,5%	25,7%

Πηγή: Commission of the European Communities- Proposal for a council Regulation on support to Rural Development by the EAFRD/ COMMISSION STAFF WORKING DOCUMENT (COM(2004)190 final)

Πίνακας 45 Ηλικία και φύλο των αρχηγών ανά κατηγορία κοινότητας

KM	% Αρχηγών <35 ετών			% Αρχηγών >=65 ετών			% Αρχηγών = Γυναίκα		
	Αγροτικές	Αστικές	Σύνολο	Αγροτικές	Αστικές	Σύνολο	Αγροτικές	Αστικές	Σύνολο
EL	8,7%	9,7%	9,2%	31,4%	26,9%	29,1%	25,1%	25,3%	25,2%
"EU-15"	8,3%	7,2%	7,7%	28,7%	29,0%	28,9%	24,5%	22,8%	23,7%

Πηγή: Commission of the European Communities- Proposal for a council Regulation on support to Rural Development by the EAFRD/ COMMISSION STAFF WORKING DOCUMENT (COM(2004)190 final)

Πίνακας 46 Βασικοί δείκτες σε περιφερειακό επίπεδο

Δείκτης	Οικονομικής ανάπτυξης	Οικονομική ανάπτυξη πρωτογενή τομέα	Απασχόληση	Δομή της απασχόλησης	Ηλικιακή διάρθρωση στη γεωργία
Μονάδα Μέτρησης	ΑΕΠ (σε pps)/κεφαλή (EU-25=100)	ΑΠΑ πρωτογενής τομέας	απασχολούμενοι/σύνολο του πληθυσμού (25-64 ετών)	απασχόλησης στον πρωτογενή	αναλογία: αγρότες <35 / >= 55

Πηγή		Eurostat National Accounts	Eurostat National Accounts	Eurostat Labour Force Survey	τομέα Eurostat - Economic Accounts	ετών Eurostat Farm Structure Survey
Έτος		M.O. 2000-2002	2002	2004	2002	2003
Μονάδα		pps	σε εκατομ. ΕΥΡΩ	%	%	%
α/α	ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΕΣ					
1	ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ & ΘΡΑΚΗ	57,4	859,3	59,4	35,2	0,16
2	ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ	75,9	1.528,2	56,9	16,9	0,21
3	ΔΥΤΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ	76,8	517,6	53,3	20,0	0,20
4	ΘΕΣΣΑΛΙΑ	62,9	1.081,1	60,9	28,3	0,14
5	ΗΠΕΙΡΟΣ	59,3	249,6	57,7	24,5	0,07
6	ΙΟΝΙΑ ΝΗΣΙΑ	65,5	146,4	61,1	24,8	0,07
7	ΔΥΤΙΚΗ ΕΛΛΑΔΑ	56,3	774,9	55,6	31,6	0,14
8	ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΔΑ	105,3	804,6	57,2	23,3	0,08
9	ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ	73,7	942,0	62,1	36,5	0,10
10	ΑΤΤΙΚΗΣ	79,0	174,1	60,8	1,3	0,07
11	ΒΟΡΕΙΟ ΑΙΓΑΙΟ	74,3	227,8	56,4	22,0	0,11
12	ΝΟΤΙΟ ΑΙΓΑΙΟ	87,7	170,0	60,4	10,6	0,14
13	ΚΡΗΤΗ	72,3	704,8	64,0	32,1	0,14
	ΣΥΝΟΛΟ ΕΛΛΑΔΑΣ	75,0	7.330,7	59,4	16,2	0,13

Πηγή: Common Monitoring and Evaluation Framework. Draft data set for impact related baseline indicator. Technical meeting on CMEF 30 November 2006 – DOC 6b

Πίνακας 47 Βασικοί δείκτες περιεχομένου σε περιφερειακό επίπεδο

Δείκτης	Σημαντικότητα αγροτικών περιοχών		Σημαντικότητα αγροτικών περιοχών		Σημαντικότητα αγροτικών περιοχών		Δομή της οικονομίας	Δομή της απασχόλησης	Δομή της απασχόλησης	Δομή της απασχόλησης	Μακροχρόνια ανεργία	Εκπαίδευση
	% πληθυσμός στις αγροτικές περιοχές 2003	% ΑΠΑ στις αγροτικές περιοχές 2002	% Απασχόληση στις αγροτικές περιοχές 2002	% Απασχόληση στις αγροτικές περιοχές 2002	% ΑΠΑ στον πρωτογενή τομέα 2002	% απασχόλησης στον πρωτογενή τομέα 2002						
Μονάδα Μέτρησης Έτος	PR	IR	PR	IR	PR	IR						
α/α ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΕΣ												
1 ΑΝΑΤ. ΜΑΚ. & ΘΡΑΚΗ	82,8	17,2	84,5	15,5	82,0	18,0	16,7	35,2	21,1	43,7	5,23	48,0
2 ΚΕΝΤ.	35,1	64,9	28,4	71,6	35,0	65,0	7,4	16,9	26,5	56,5	5,94	57,7
3 ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ	100,0	0,0	100,0	0,0	100,0	0,0	14,7	20,0	31,5	48,8	10,07	46,6
4 ΔΥΤ. ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ	33,9	66,1	31,2	68,8	29,6	70,4	15,7	28,3	20,3	51,5	6,35	50,1
5 ΘΕΣΣΑΛΙΑ	51,1	48,9	47,0	53,0	43,9	56,1	9,3	24,5	22,2	53,3	7,27	48,9
6 ΗΠΕΙΡΟΣ	17,7	82,3	18,3	81,7	19,1	80,9	8,7	24,8	12,1	63,1	3,76	45,6
7 ΙΟΝΙΑ ΝΗΣΙΑ	55,2	44,8	50,4	49,6	46,2	53,8	12,8	31,6	18,8	49,6	6,42	49,2
8 ΔΥΤ. ΕΛΛΑΔΑ	100,0	0,0	100,0	0,0	100,0	0,0	9,6	23,3	32,6	44,1	6,17	48,3
9 ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΔΑ	100,0	0,0	100,0	0,0	100,0	0,0	14,3	36,5	18,1	45,4	4,70	49,6
10 ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,6	1,3	25,8	72,9	5,02	70,7
11 ΑΤΤΙΚΗΣ	74,2	25,8	77,7	22,3	80,1	19,9	12,4	22,0	17,8	60,2	4,72	53,4
12 ΒΟΡΕΙΟ ΑΙΓΑΙΟ	100,0	0,0	100,0	0,0	100,0	0,0	8,0	10,6	21,9	67,5	1,98	50,9
13 ΝΟΤΙΟ ΑΙΓΑΙΟ	25,9	74,1	28,7	71,3	23,3	76,7	11,1	32,1	16,0	51,9	2,42	55,9
13 ΚΡΗΤΗ												
ΣΥΝΟΛΟ ΕΛΛΑΔΑΣ	37,2	27,2	35,8	26,4	34,2	27,5	7,0	16,2	23,8	60,1	5,35	59,0

Πηγή: Common Monitoring and Evaluation Framework. Draft data set for context related baseline indicator. Technical meeting on CMEF 30 January 2006 – DOC 13

Πίνακας 48: Ύψη βροχής σε χιλιοστά και ποσοστά μεταβολής από μέσο όρο (Μ.Ο.) -
Υδρολογικό έτος 2006-2007

α/α	Περιοχές	Μ.Ο. πολυετίας	2006- 2007	%	Αυξημένες βροχοπτώσεις
1	Ανατολική Μακεδονία – Θράκη	669	781	+17%	-
2	Κεντρική – Δυτική Μακεδονία	598	561	-6%	-
3	Θεσσαλία (Λάρισα – Τρίκαλα – Καρδίτσα)	752	707	-6%	-
4	Θεσσαλία (Μαγνησία)	552	486	-12%	Οκτ./ +80 χιλ.
5	Στερεά Ελλάδα (Φθιώτιδα)	595	450	-24%	-
6	Δυτική Ελλάδα (Άρτα – Πρέβεζα)	1226	945	-23%	-
7	Βόρεια Πελοπόννησος (Κορινθία)	615	339	-45%	-
8	Δυτική Πελοπόννησος	932	729	-22%	-
9	Ανατολική Πελοπόννησος	755	590	-22%	-
10	Εύβοια	968	1104	+14%	Οκτ./ +230 χιλ.
11	Δωδεκάνησα	629	575	-9%	Οκτ./ +60 χιλ.
12	Κρήτη	803	850	+6%	Οκτ./ +70 χιλ.
13	Χίος	548	534	-3%	-
14	Λέσβος	598	656	+10%	Μάιος/ +70 χιλ.
15	Κυκλάδες (Σύρος – Νάξος)	544	628	+15%	Οκτ./ +80 χιλ.

Πίνακας 49: Ύψη βροχής σε χιλιοστά και ποσοστά μεταβολής από μέσο όρο (Μ.Ο.) -
Υδρολογικό έτος 2007-2008

α/α	Περιοχές	2007-2008	%	Αυξημένες βροχοπτώσεις
1	Ανατολική Μακεδονία – Θράκη	Σεπ-Ιαν	+33%	Νοε./ +80 χιλ.
2	Κεντρική – Δυτική Μακεδονία	Σεπ-Νοε	+46%	Οκτ./ +70 χιλ.
3	Θεσσαλία (Λάρισα – Τρίκαλα – Καρδίτσα)	Σεπ-Φεβ	+21%	Νοε./ +120 χιλ.
4	Θεσσαλία (Μαγνησία)	Σεπ-Δεκ	+25%	-
5	Στερεά Ελλάδα (Φθιώτιδα)	Σεπ-Δεκ	-32%	-
6	Δυτική Ελλάδα (Άρτα – Πρέβεζα)	Σεπ-Δεκ	-3%	-
7	Βόρεια Πελοπόννησος (Κορινθία)	Σεπ-Νοε	-29%	-
8	Δυτική Πελοπόννησος	Σεπ-Δεκ	+12%	-
9	Ανατολική Πελοπόννησος	Σεπ-Μαρ	+13%	-
10	Εύβοια	Σεπ- Δεκ	-3%	-
11	Δωδεκάνησα	Σεπ-Μαρ	-2%	-
12	Κρήτη	Σεπ- Δεκ	+9%	-
13	Χίος	Σεπ-Φεβ	+15%	-
14	Λέσβος	Σεπ- Δεκ	+400%	Νοε./ +290 χιλ.
15	Κυκλάδες (Σύρος – Νάξος)	Σεπ-Μαρ	+14%	Φεβ./ +100 χιλ.

Ενότητα D. Κατάλογος εταιρών - Πλήθος Ημερίδων και Συνεδρίων

Στο πλαίσιο σχεδιασμού της 4^{ης} Προγραμματικής Περιόδου, με Υπουργικές Αποφάσεις ορίστηκαν οι **ΕΤΑΙΡΟΙ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ** οι οποίοι είναι οι πλέον αντιπροσωπευτικοί :

α) στη σφαίρα

- (1) την οικονομική
- (2) την κοινωνική
- (3) την περιβαλλοντική
- (4) άλλες σφαίρες

β) σε επίπεδο

- (1) εθνικό
- (2) περιφερειακό και
- (3) τοπικό

και είναι οι εξής :

Υπουργείο Οικονομίας και Οικονομικών (ΥΠΟΙΟ)

Υπουργείο Περιβάλλοντος Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων (ΥΠΕΧΩΔΕ)

Υπουργείο Εσωτερικών Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης (ΥΠΕΣΔΑ) – Γενική Γραμματεία Ισότητας

Υπουργείο Απασχόλησης και Κοινωνικής Προστασίας

Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή (ΟΚΕ)

Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδος (ΤΕΕ)

Γεωτεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδος (ΓΕΩΤΕΕ)

Πανελλήνια Συνομοσπονδία Ενώσεως Γεωργικών Συνεταιρισμών (ΠΑΣΕΓΕΣ)

Γενική Συνομοσπονδία Αγροτικών Συλλόγων Ελλάδος (ΓΕΣΑΣΕ)

Συνομοσπονδία Αγροτικών Συλλόγων Ελλάδος (ΣΥΔΑΣΕ)

Κέντρο Γυναικών Υπαίθρου (ΚΕΓΥ)

Ελληνική Ένωση Αναπτυξιακών Εταιρειών (HELLADA)

Ένωση Νομαρχιακών Αυτοδιοικήσεων Ελλάδος (ΕΝΑΕ)

Κεντρική Ένωση Δήμων και Κοινοτήτων Ελλάδος (ΚΕΔΚΕ)

Ελληνικό Δίκτυο LEADER PLUS (Δίκτυο Φορέων Αγροτικής Ανάπτυξης)

Γενική Συνομοσπονδία Εργαζομένων Ελλάδος (ΓΣΕΕ)

Σύνδεσμος Ελλήνων Βιομηχανιών (ΣΕΒ)

Σύνδεσμος Βιομηχανιών Βορείου Ελλάδος (ΣΒΕΕ)

Σύνδεσμος Ελλήνων Βιομηχανιών Τροφίμων (ΣΕΒΤ)

Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών (ΕΚΚΕ)

Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού (ΕΟΤ)

Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών (ΚΕΠΕ)

Πανελλήνια Ομοσπονδία Γεωτεχνικών Δημοσίων Υπαλλήλων (ΠΟΓΕΔΥ)

WWF Hellas

Ελληνική Εταιρεία Προστασίας Περιβάλλοντος και Πολιτιστικής Κληρονομιάς

Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρεία

Αγρογή Α.Ε.

Ελληνικό Κέντρο Βιοτόπων Υγροτόπων (ΕΚΒΥ)

Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης (Πολυτεχνική Σχολή Ξάνθης – Τμήμα Μηχανικών Περιβάλλοντος)

13 Περιφέρειες της Χώρας

- Γενικός Γραμματέας Περιφέρειας Βορείου Αιγαίου

- Γενικός Γραμματέας Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδος
- Γενικός Γραμματέας Περιφέρειας Δυτικής Μακεδονίας
- Γενικός Γραμματέας Περιφέρειας Ηπείρου
- Γενικός Γραμματέας Περιφέρειας Θεσσαλίας
- Γενικός Γραμματέας Περιφέρειας Ιονίων Νήσων
- Γενικός Γραμματέας Περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονίας
- Γενικός Γραμματέας Περιφέρειας Κρήτης
- Γενικός Γραμματέας Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου
- Γενικός Γραμματέας Περιφέρειας Πελοποννήσου
- Γενικός Γραμματέας Περιφέρειας Στερεάς Ελλάδος
- Γενικός Γραμματέας Περιφέρειας Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης
- Γενικός Γραμματέας Περιφέρειας Αττικής
- Υπηρεσία Διαχείρισης Περιφέρειας Βορείου Αιγαίου
- Υπηρεσία Διαχείρισης Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδος
- Υπηρεσία Διαχείρισης Περιφέρειας Δυτικής Μακεδονίας
- Υπηρεσία Διαχείρισης Περιφέρειας Ηπείρου
- Υπηρεσία Διαχείρισης Περιφέρειας Θεσσαλίας
- Υπηρεσία Διαχείρισης Περιφέρειας Ιονίων Νήσων
- Υπηρεσία Διαχείρισης Περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονίας
- Υπηρεσία Διαχείρισης Περιφέρειας Κρήτης
- Υπηρεσία Διαχείρισης Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου
- Υπηρεσία Διαχείρισης Περιφέρειας Πελοποννήσου
- Υπηρεσία Διαχείρισης Περιφέρειας Στερεάς Ελλάδος
- Υπηρεσία Διαχείρισης Περιφέρειας Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης
- Υπηρεσία Διαχείρισης Αττικής

Επιστημονικοί Φορείς

- Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών
- Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας (Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης)
- Πανεπιστήμιο Πατρών (Τμήμα Οικονομικών Επιστημών)
- Πάντειο Πανεπιστήμιο (Ινστιτούτο Περιφερειακής Ανάπτυξης)
- Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης (Τμήμα Γεωπονίας – Τομέας Αγροτικής Οικονομίας)
- Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών
- Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων – Σχολή Διαχείρισης Φυσικών Πόρων και Επιχειρήσεων Αγρινίου - Τμήμα Οργάνωσης και Διαχείρισης Αγροτικών Εκμεταλλεύσεων
- Εθνικό Μετσόβειο Πολυτεχνείο

Στα πλαίσια σχεδιασμού της 4ης Προγραμματικής Περιόδου, πραγματοποιήθηκαν την τελευταία διετία 2005-2006 πλήθος συνεδρίων και ημερίδων σε ολόκληρη τη χώρα για την ενημέρωση των εταίρων και την ανταλλαγή απόψεων.

Ενδεικτικά αναφέρονται:

13-14 ΜΑΙΟΥ 2005, ΛΑΡΙΣΑ-ΒΟΛΟΣ-ΚΑΡΔΙΤΣΑ, συνέδριο με θέμα «ΝΕΕΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΕΣ ΚΑΙ ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΕΣ ΣΤΗ ΓΕΩΡΓΙΚΗ ΠΑΡΑΓΩΓΗ & ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ»

1 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 2005, ΗΡΑΚΛΕΙΟ, «Η ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ ΚΑΙ Η ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΤΟΥ ΡΟΛΟΥ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΑΣ ΣΤΟ ΝΕΟ ΜΟΝΤΕΛΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ 2007-2013»

3 - 4 ΙΟΥΝΙΟΥ 2005, ΛΑΡΙΣΑ, «ΚΑΤΕΥΘΥΝΤΗΡΙΕΣ ΟΔΗΓΙΕΣ & ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗ ΓΙΑ ΤΟ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 2007 – 2013»

- 4 - 5 ΙΟΥΝΙΟΥ 2005, ΠΑΤΡΑ, «1ο ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΕΛΛΑΔΑ 2007 – 2013»
- 10 ΙΟΥΝΙΟΥ 2005, ΣΥΡΟΣ, «1ο ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΓΙΑ ΤΟ ΝΟΤΙΟ ΑΙΓΑΙΟ 2007 – 2013»
- 10 -11 ΙΟΥΝΙΟΥ 2005, ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ, «ΝΕΟ ΟΡΑΜΑ - ΣΥΛΛΟΓΙΚΗ ΠΟΡΕΙΑ - ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ 2007 – 2013»
- 16 ΙΟΥΝΙΟΥ 2005, ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ, «1ο ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ»
- 21 - 22 ΙΟΥΝΙΟΥ 2005, ΔΡΑΜΑ, «1ο ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ & ΘΡΑΚΗ 2007 – 2013»
- 24 - 25 ΙΟΥΝΙΟΥ 2005, ΙΩΑΝΝΙΝΑ, «ΣΧΕΔΙΟ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ 2007 – 2013»
- 26 - 27 ΙΟΥΝΙΟΥ 2005, ΚΟΖΑΝΗ, «1ο ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΔΥΤΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ 2007 – 2013»
- 29 ΙΟΥΝΙΟΥ 2005, ΑΘΗΝΑ, «1ο ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΤΤΙΚΗ 2007 – 2013»
- 1 - 3 ΙΟΥΛΙΟΥ 2005, ΗΡΑΚΛΕΙΟ, «4Η ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ 2007 – 2013»
- 4 - 5 ΙΟΥΛΙΟΥ 2005, ΚΑΛΑΜΑΤΑ, «1ο ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ 2007 – 2013»
- 5 ΙΟΥΛΙΟΥ 2005, ΛΑΜΙΑ, «ΚΑΤΕΥΘΥΝΤΗΡΙΕΣ ΟΔΗΓΙΕΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 2007 – 2013»
- 5 ΙΟΥΛΙΟΥ 2005, ΧΙΟΣ, «1ο ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΓΙΑ ΤΟ ΝΟΤΙΟ ΑΙΓΑΙΟ 2007 – 2013»
- 22-23 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 2005, ΚΕΡΚΥΡΑ, «ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ & ΜΕΛΛΟΝ 2007 – 2013»
- 14 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 2005, ΗΡΑΚΛΕΙΟ, «ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ & ΜΕΛΛΟΝ 2007-2013»
- 11 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 2005, ΠΡΕΒΕΖΑ, «1ο ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΝΟΜΟΥ ΠΡΕΒΕΖΑΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟ 2007-2013»
- 28 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 2005, ΛΑΜΙΑ, «1ο ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ 4^Η ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗΣ ΠΕΡΙΟΔΟΥ 2007-2013»
- 11 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 2005, ΑΧΑΪΑ, ΗΜΕΡΑ ΔΙΑΛΟΓΟΥ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΗ ΕΝΩΣΗ ΝΕΩΝ ΑΓΡΟΤΩΝ ΝΟΜΟΥ ΑΧΑΪΑΣ
- 21 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 2006, ΣΠΕΡΧΕΙΑΔΑ, «Η ΑΝΑΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΤΩΝ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΩΝ ΩΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ ΣΤΑ ΠΛΑΙΣΙΑ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΚΑΠ ΚΑΙ ΤΗΣ 4ΗΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗΣ ΠΕΡΙΟΔΟΥ 2007-2013»
- 13 ΜΑΡΤΙΟΥ 2006, ΛΑΡΙΣΑ, ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΑΣ
- 4-6 ΜΑΪΟΥ 2006, ΚΡΗΤΗ, 2ο ΤΡΙΗΜΕΡΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΣΥΝΕΔΡΙΟ «4η ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ 2007-2013: ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ & ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ, ΝΕΕΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΕΣ, ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΕΣ, ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΚΑΙ ΑΓΟΡΕΣ ΣΤΗΝ ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ
- 12-13 ΜΑΪΟΥ 2006, ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥΠΟΛΗ, «ΓΥΝΑΙΚΕΙΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ – ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ – ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ»
- 23 ΜΑΪΟΥ 2006, ΑΘΗΝΑ, ΕΘΝΙΚΟ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΙΝΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ 2007-2013
- 4 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 2006, ΣΕΛΛΑΣΙΑ, Η ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΜΕ ΕΜΦΑΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΑΙΟΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑ ΣΤΗΝ 4Η ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟ 2007 –2013
- 31 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 2006, ΜΥΤΙΛΗΝΗ, ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΠΕΡΙΟΔΟΥ 2007 – 2013 ΚΑΙ Η ΓΥΝΑΙΚΕΙΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ
- 2 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 2006, ΜΥΤΙΛΗΝΗ, Η ΒΙΟΠΟΙΚΙΛΟΤΗΤΑ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΟΝ ΕΘΝΙΚΟ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΣΤΑ ΠΛΑΙΣΙΑ ΤΗΣ 4ΗΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗΣ ΠΕΡΙΟΔΟΥ 2007-2013
- 3-4 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 2006, ΞΑΝΘΗ, «Η ΕΛΛΗΝΙΔΑ ΓΥΝΑΙΚΑ ΤΗΣ ΥΠΑΙΘΡΟΥ ΚΑΙ ΟΙ ΣΥΝΘΗΚΕΣ ΔΙΑΒΙΩΣΗΣ» ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΑΣ ΗΜΕΡΑΣ ΑΓΡΟΤΙΣΣΑΣ

18 - 19 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 2006, ΓΙΑΝΝΙΤΣΑ, «ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΑΓΡΟΤΙΚΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ, ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΣΤΗΝ 4^Η ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟ 2007 - 2013, ΑΞΟΝΕΣ - ΔΡΑΣΕΙΣ ΑΥΤΗΣ ΚΑΙ ΠΗΓΕΣ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗΣ»

Στα Πλαίσια των διαφόρων Επιτροπών Παρακολούθησης των Επιχειρησιακών Προγραμμάτων υπήρχε πάντοτε θέμα-ενημέρωση για την 4^η Προγραμματική Περίοδο.

Στις Επιτροπές Παρακολούθησης του Ε.Π. Α.Α.-Α.Υ.:

1 ΙΟΥΛΙΟΥ 2005, ΑΡΑΧΩΒΑ, 7^Η ΣΥΝΕΔΡΙΑΣΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΗΣ Ε.Π.Α.Α.-Α.Υ.

29 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 2005, ΚΑΛΑΜΠΑΚΑ, 8^Η ΣΥΝΕΔΡΙΑΣΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΗΣ Ε.Π.Α.Α.-Α.Υ.

14 ΙΟΥΝΙΟΥ 2006, ΧΑΛΚΙΔΑ, 9^Η ΣΥΝΕΔΡΙΑΣΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΗΣ Ε.Π.Α.Α.-Α.Υ.

4 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 2006, ΚΑΡΠΕΝΗΣΙ, 10^Η ΣΥΝΕΔΡΙΑΣΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΗΣ Ε.Π.Α.Α.-Α.Υ.

Στην Υποεπιτροπή Παρακολούθησης Αγροτικής Ανάπτυξης:

14 ΙΟΥΛΙΟΥ 2005, ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ, 5^Η ΣΥΝΕΔΡΙΑΣΗ ΥΠΟΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

7 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 2005, ΑΘΗΝΑ, 6^Η ΣΥΝΕΔΡΙΑΣΗ ΥΠΟΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

19 ΙΟΥΝΙΟΥ 2006, ΑΘΗΝΑ, 7^Η ΣΥΝΕΔΡΙΑΣΗ ΥΠΟΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

ΔΕΙΚΤΕΣ ΒΑΣΗΣ

Οι δείκτες βάσης ενημερώνονται σε τακτά χρονικά διαστήματα από την Ειδική Υπηρεσία του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης, σύμφωνα με τις πηγές που προτείνονται στο Εγχειρίδιο σχετικά με το Κοινό Πλαίσιο Παρακολούθησης και Αξιολόγησης.

Επισημαίνουμε ότι υπάρχει το ενδεχόμενο κάποια στατιστικά στοιχεία που αναφέρονται στο Κεφάλαιο 1 να μην συμφωνούν απόλυτα με τους δείκτες βάσης καθώς οι τελευταίοι είναι πιο επικαιροποιημένοι αλλά δεν έχουν προς το παρόν αναλυθεί εκτεταμένα με μορφή πινάκων και διαγραμμάτων. Η επικαιροποίηση των στατιστικών στοιχείων του Κεφαλαίου 1 και η αντιστοιχία με τους δείκτες βάσης αποτελεί μια συνεχή διαδικασία στο πλαίσιο της αξιολόγησης του προγράμματος.